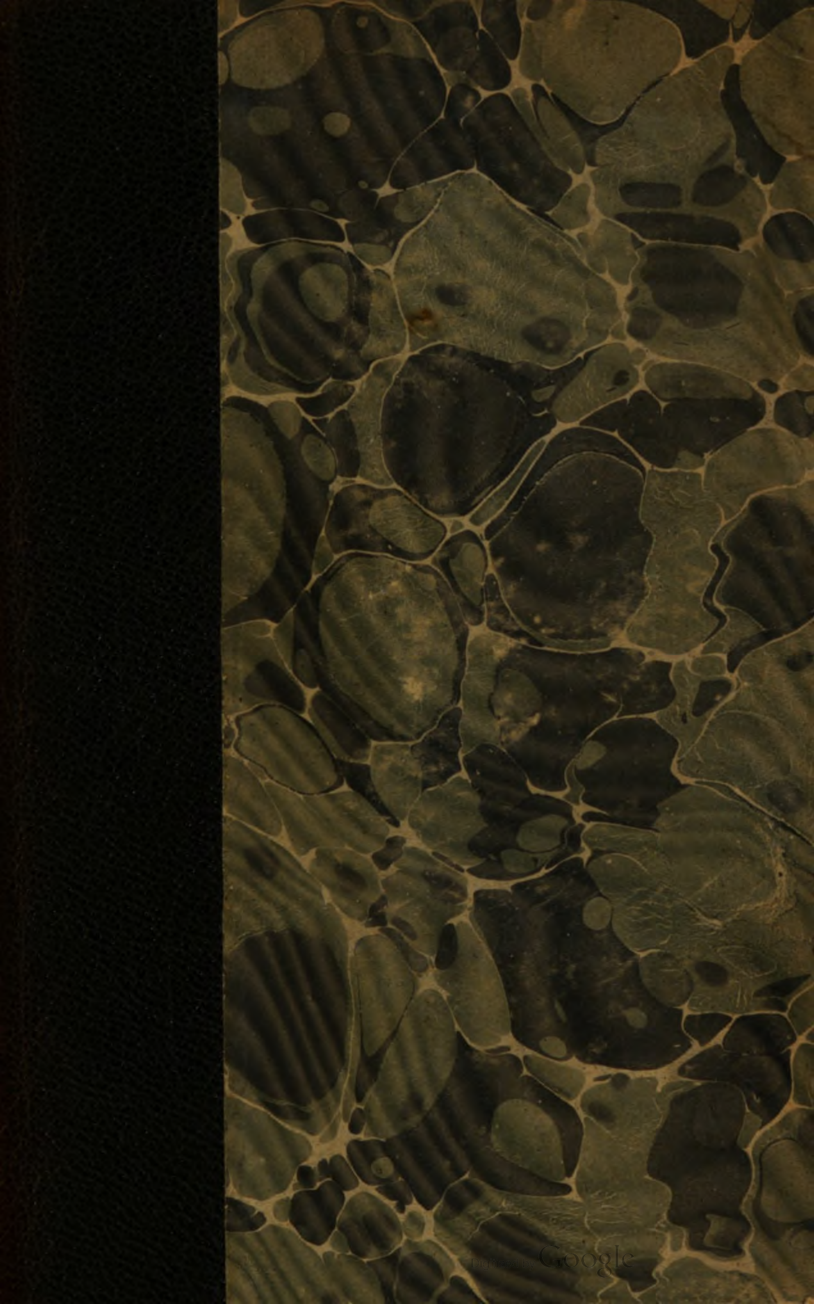

HOME USE RULES.

All Books subject to Recall.

Books not needed for instruction or research are returnable within 4 weeks.

Volumes of periodicals and of pamphlets are held in the library as much as possible. For special purposes they are given out for a limited time.

Borrowers should not use their library privileges for the benefit of other persons.

Books not needed during recess periods should be returned to the library, or arrangements made for their return during borrower's absence, if wanted.

Books needed by more than one person are held on the reserve list.

Books of special value and gift books, when the giver wishes it, are not allowed to circulate.

Marking books strictly forbidden.

Readers are asked to report all cases of books marked or mutilated.

HOME USE RULES.

All Books subject to Recall.

Books not needed for instruction or research are returnable within 4 weeks.

Volumes of periodicals and of pamphlets are held in the library as much as possible. For special purposes they are given out for a limited time.

Borrowers should not use their library privileges for the benefit of other persons.

Books not needed during recess periods should be returned to the library, or arrangements made for their return during borrower's absence, if wanted.

Books needed by more than one person are held on the reserve list.

Books of special value and gift books, when the giver wishes it, are not allowed to circulate.

Marking books strictly forbidden.

Readers are asked to report all cases of books marked or mutilated.

BIBLIOTECA CATALANA

DIRIGIDA PER EN M. AGUILO Y FUSTER.

LIBRE DEL VALEROS E STRENU CAUALLER TIRANT LO BLANCH

ESTAMPAT NOVAMENT

per

MARIAN AGUILÓ Y FUSTER

VOLUM I

BARCELONA

LLIBRERIA D'ALVAR VERDAGUER

Rambla del Mig, 5, enfront del Liceo

M.DCCC.LXXIII - M.CM.V

BIBLIOTECA CATALANA.

TIRANT LO BLANCH

LIBRE DEL

VALEROS E STRENU

CAUALLER

TIRANT LO BLANCH

scrites les tres parts
per lo magnifich e virtuos caualler

Mossen Johanot Martorell

e a la mort sua
acabada la quarta, a pregaries
de la senyora Dona Isabel de Loriç,

per

Mossen Marti Johan de Galba

ESTAMPAT NOVAMENT

per

Marian Aguilo y Fuster

VOL. I

BARCELONA
M.DCCC.LXXIII·M.CM.V

BARCELONA

Llibrería d'Alvar Verdaguer, Rambla del Mig, n.° 5.

En les Estampes de Celestí Verdaguer y de Fidel Giró de Barcelona.

NOTA

o podíem pensar en la publicació d'una *Biblioteca Catalana* sense fer esment de la famosa obra den Johanot Martorell de que tants parlen y que tant pochs han pogut llegir almenys en son text original. Una pila ens hi empenyien y fins n'hi va haver que l'anunciaren per comprometrens a publicarla.

A esser prou agoserats per escometre y mirar de fit a fit la gran figura del Esguerrat de Lepant, li dedicaríem aquesta edició, més confessém que'ns fa més por aquella mitja rialla y

y aquella graciositat irónica que per ço no esborra gens la delicadesa de sa honrada consciencia.

A ell no li dissonaven les altres llengues y feya justicia a totes y en totes encomanava escriurer.

El qui haja llegit les festes de la coronació dels nostres reys a les cróniques catalanes y aragoneses veurá la consemblança de les festes descrites en la primera part d'est llibre y com aquest hi trobará molts y molts fets que n'hi recordarán d'altres historichs y que encarnen en la manera d'esser del poble catalá.

Desitjariam que'l llenguatge y l'antigüetat del llibre sia un vel que encubresca als ulls honests la ruditat y cruesa de moltes de ses escenes.

Destinats los pochs exemplars d'aquesta edició a triats lectors, ab dificultat podria posar notes que no fossen inutils per la generalitat dels qui ho llegirán. El pler qu'he desijat al lector es el de darli un test tant clar com es possible quel fassi viure el temps de la lectura a la temporada en que se escrigué, qu'es el pler sobirá d'aquestes lectures. Distreure al lector a cada plana per ferli perdre aquesta ilusió y ferli de mestre sense poder judicar de la capacitat del lector he cregut qu'era impertinent. Me repugna veure los monuments de la antigüetat sentint la eterna xarradissa dels *ciceronis* y un

dels sufriments es trobar devant ells los qui'n venen fotografies. La vida passada en una Biblioteca es un mal conseller puig en passar gust en aufegar lo text ab notes, molts llibres de mostra y molts materials per ferles me quedaven; per aço he preferit no posarne cap havent fet l'inventari de la llengua a part y apart les observacions gramaticals que la lectura dels bons texts de la llengua ajuda a fer.

MARIAN AGUILÓ

BIBLIOGRAFIA

Estampada aquesta obra per dues vegades, en la ultima desena del sigle xv, los exemplars de abdues edicions uniques fins avuy en día, en llengua catalana, s'han fet d'una raresa tan extremada que precisa donar algunes noticies dels que's conexen ab l'indicació de son actual possehidor.

No detallarémací la descripció d'aquestes edicions, per estar contingada en la BIBLIOGRAFÍA CATALANA, que Deu volent, no trigará gayre a veurer la llum pùblica. Sols donarém una lleugera indicació de les matexes, junt ab la nota de les traduccións en les llengues italiana y francesa que han arribat a nostre conexement.

La edició *princeps* fou estampada a Valencia en l'any 1490 (1); es la mes coneguda y se troba descrita en nombroses bibliografies; lo erudit senyor don Joseph M.ª Torres tingué la sort de descubrir alguns documents referents al contracte fet ab Nicolau Spindeler per estampar aquesta edició y los envià generosament al meu Pare (q. a. c. s.) en carta de 31 d'Agost de 1874 per si'ls volía col·lacionar

(1) Nicolás Antonio en sa Biblioteca Vetus. (Libr. 10 Cap. 9) y Ximeno en sa Biblioteca Valentina (vol I pl. 12) suposen equivocadament que fou impresa en 1480, si be ja indiquen abdos que no havien pogut veurer cap exemplar d'aquesta obra.

a les notes que preparava per aquest volum. No cal dir si regraciá tant valiosa ofrena, y que los hauríam copiatací, a no haverlos publicat lo senyor Serrano Morales en l'article referent a Spindeler (pl. 529-531) de son *Diccionario de Impresores Valencianos*.

Lo colofon no porta nom d'impresor, y sols figura lo de Nicolaus Spindeler en una orla que adorna la primera plana del text. Gallardo en son *Ensayo*... afirma que existexen en alguns exemplars d'aquesta edició sense dita orla, entre ells lo que estava en la Biblioteca del senyor don José de Salamanca. Haebler en sa *Tipografía ibérica del siglo* xv, (n.º 639) si be dona credit a la noticia de Gallardo, diu que la dita orla se trova en tots los exemplars que coneix d'aquesta edició.

Entre los que's conserven, devem citar per son bon estat en primer lloch, lo del *Museu Británich*, lo mes complert de tots, que procedeix de la biblioteca de Lord Granville. Lo de la *Sapiensa* de Roma al que falten algunes fulles. Altre també incomplert, está en la *Biblioteca provincial de Valencia*. Lo senyor Huntington n'adquirí ultimament un exemplar, en bon estat, segons crech, que deu esser lo que pertanyia a la Biblioteca del senyor Salamanca: Aquest, ha passat recentment a la *Biblioteca Hispanica* fundada per lo senyor Huntington y cedida a la ciutat de New York ab totes les escullides riqueses bibliográfiques que ha reunit en breu temps aquest intelligent y poderós aficionat a les lletres espanyoles.

La segona edició feta sobre la de Spindeler, fou estampada a Barcelona l'any 1497; començada per Pere Miquel, fou continuada a la mort d'aquest per Diego de Gumiel qui la acabá a xvj de Setembre de 1497; axis consta del colofon (sign. S del segon alfabet) que diu «*A honor y gloria de nostre senyor deu Jesucrist; fou prin-*

cipiat a stampar lo present libre per mestre Pere Miquel condam y es acabat per Diego de Gumiel Castellá en la mol (sic) *noble e insigne Ciutat de Barcelona a* xvj *de Setembre de l'any* M. CCCC.XCVIj. En lo verso de la darrera fulla, lo nom Tirant que omple tota la ratlla y l'escut de Gumiel (1) del pelicano, ab la coneguda lligenda *Jesús Maria, Similis factus sum pelicano solitudinis.*» A l'amabilitat del eruditissim bon amich del meu Pare senyor Balaguer y Merino (q. a. c. s.) devem lo següent document, relatiu á la continuació de l'estampa d'aquest llibre per Diegó de Gumiel, que trová dit senyor en los protocols del notari que fou de Barcelona en lo XV segle, Barthomeu Costa: diu axis:

«Die XVII mensis februarii anno a nativitate domini millesimo quadringentessimo nonagésimo septimo.

Capitulació feta e fermada entre Carmini Ferrer, Johan trinxer libretès ciutadans de Barcelona, Pere Duran Mercader habitant en la ciutat de Tortosa de una part, e mestre Diego de Guimel stamper ciutadá de Barcelona de la part altra son inits é fermats los capitols següens.

E primerament lo dit mestre Diego de Guimel (sic) stampador promet als dits Carmini Ferrer, Johan trinxer e Pere Duran que del die present a sis mesos los acabará de stampar hun libre anomenat tirant lo blanch ço es a saber trecents volums de aquel ço es del dit tirant, e cada hu per hun quart ço es a cadahu dels setanta cinch volums bons e complits e acabats sens falsies segons lo original que li será donat al dit mestre Diego. E de tal letra e spays, com los coerns que son comensats los quals son set coerns e hun ful son en poder del dit Carmini Ferrer librater los quals serán comptants al preu dels altres volums.

---

(1) Usat també per Pere Posa, Pere Miquel y algùn altre impressor.

E mes es concordat que de cada rayme de paper stampada del dit tirant de la sus dita letra les dites parts agen a donar al dit mestre Diego de sos trebals hun ducat per rayme stampada bestrahent li primerament lo paper. E la paga dels dinés acabat que age les dites raymes del dit libre. E rebetent lo paper del preu de la dita cantitat.

Item lo dit mestre Diego promet tenir e complir e observar la dita promesa sots obligació de sos bens e sots penas de X lliures gonyadora a cadascú per sa part.

Item mes prometen los dits Carmini Ferrer, Johan trinxer libretés e pere Duran Mercader tenir e observar la dita promesa al dit mestre Diego feta sots obligació de tots sos bens, prometent li pagar las preditas cantitats tota ora e quant lo dit mestre Diego age acabada la dita obra.

Item prometen les dites parts que de si a hun mes bestraurán al dit mestre Diego V lliures. E apres de si a dos mesos li bestraurán altres V lliures, e açó sots les dites penes.

Testes Anthonius Rebinell mercator et Nicholaus Fermet illuminator habitantes barcinona et albertus molló nots.»

No podém donar cap noticia del lloch ahont actualment se troba l'unich exemplar conegut d'aquesta rarissima edició; la Biblioteca d'Oporto adquirí aquest llibre junt ab altres, segons una tassació feta per lo llibreter Costa de Paira; per noticies d'aquella época (185...) sabém que l'exemplar estava en perfecta conservació. Mes tart passá a mans del senyor don Joseph de Salamanca qui's feu ab la mes notable colecció de llibres de caballeríes, del passat sigle XIX y no havém pogut averiguar son destí posterior, ni conexém cap noticia del actual parader d'aquest singularissim llibre. En

poder del senyor Salamanca estava, quant lo vegé lo senyor Gallardo y'n feu la descripció que reproduheix en son *Ensayo*... n.º 1218.

D'abdues edicions en possehexo alguns fragments molt curts per desgracia, especialment los de la edició de Valencia que proporcioná a mon Pare en 1861 lo llorejat poeta de la Bisbal senyor don Joaquím Sitjar y Bulcegura; exos fragments foren trobats en una botiga d'adroguer de la Bisbal, ahont servien feya algun temps aquelles venerables fulles per envoltori de les mercaderíes mes humils (III). L'impresió de Valencia de lletra mes menuda, y de menor tamany la caxa de l'impresió (uns 20 cm. de alçada) te les lletres capitals mes belles que la de Barcelona; consta de 41 a 42 ratlles per plana. La de Barcelona es de lletra major, l'impresió en conjunt menys cuidada y havem contat arreu en les fulles, 44 ratlles per plana. Son a dues columnes, essent bastant major la mida de la caxa en l'impresió barcelonina (passa de 22 cm.).

TRADUCCIÓNS. Es la mes interessant, la castellana impresa a Valladolid acabada a 28 de Maig de 1511, del mateix Diego de Gumiel que estampá la derrera edició catalana. Te aquest llibre CCLXXXVIII fol. núm. a dues columnes y s'es feta aquesta traducció casi tant rara, com la edició catalana de Barcelona. D'ella se'n conexen dos exemplars, lo un complert y en bon estat de conservació que pertany a la notable biblioteca de don Isidro Bonshoms de Barcelona, qui'ns ha facilitat amablement la sua vista y l'altre mancat de fulles, fou venut en Londres l'any 1854 procedent de la llibrería de Lord Stuart de Rothsay, segons noticies de Gallardo en lo n.º 1219 de son *Ensayo*...

Entre les traduccions italianes, es la més important la estampada a Venecia per Pietro di Nicolini da Sabbio a dispeses del noble M. Federico Torresano d'Asola, en

l'any 1538: es una bella impresió en 4.t de 283 pl. a dues columnes y porta lo següent titol:

Tirante il bianco valorosíssimo caualiere: nel quale contiensi del principio de la caualeria: ael stato etc., ufficio suo: dell'essamine, che debbe esser fatto al gentile e generoso homo, che dell'ordine di caualeria decorar si vuole: e come dee (sic) *esser fatto il vero caualiere: della significatione dell'arme cosi offensiue come defensiue: e quali atti, e costumi appartengono al nobil caualiere: e dell'honore, del quale e degno d'essere honorato: con la morte de Abrain Re, e Signore della gran Canaria, e rotta delle sue genti. Di lingaa spagnola nello idioma nostro per Messer Lelio di Manfredi tradotto. Nouamente posto in luce: e con accurata diligentia castigato...*

Ha sigut reimpresa a Venecia per Domenico Farri (1566) 3 vols. in 8.° y per Lucio Spineda (1611) 3 vols. petit in 8.°.

En Brunet (*Manuel du libraire* edic. de (1860) n.° 17519 diu lo següent sobre la traducció francesa, d'aquest llibre:

Le Comte de Caylus á donné une tradution ou plutôt une imitation francaise de ce roman sous ce titre *Histoire du vaillant chevalier Tirant le Blanc.* Lond. (Paris, vers 1737), 2 vols., pet. in 8.° (avec un avertissement par Freret.) Réimpr. à Paris, 1775. 3 vols. in 12.°

Nos han assegurat també l'existencia d'altra edició francesa feta per los anys de 182... en 8.° de 4 á 6 vols. si be no havem pogut trobar cap noticia referent a n'aquesta impresió quina raresa no trobem prou justificada.

ANGEL AGUILÓ

LIBRE DEL VALEROS E STRENU cavaller TIRANT LO BLANCH: scrites les tres parts per lo magnifich e virtuos cavaller Mossen *JOHANOT MARTORELL:* e a la mort sua acabada la quarta, a pregaries de la senyora Dona Isabel de Loriç, per Mossen *Marti Johan de Galba.*

A HONOR, LAHOR E GLORIA DE noſtre ſenyor Deu Jeſu Criſt, e de la glorioſa ſacratiſſima verge Maria, mare ſua, ſenyora noſtra, comença la letra del preſent libre appellat TIRANT LO BLANCH: dirigida per Moſſen Johanot Martorell caualler al ſereniſſim Princep don Ferrando de Portogal.

MOLT excellent, virtuos e glorios Princep, Rey ſpectant: Jatſia per vulgada fama fos informat de voſtres virtuts, molt majorment ara he hagut noticia de aquelles, per voſtra ſenyoria voler me comunicar e diſvetlar voſtres virtuoſiſſims deſigs ſobre los fets dels antichs virtuoſos, e en fama molt glo-

riosos cauallers: dels quals los poetes e hystorials han en ses obres comendat perpetuant lurs recordacions e virtuosos actes. E singularment los molt insignes actes de caualleria de aquell tant famos caualler, que com lo sol resplandeix entre los altres planets, axi resplandeix aquest en singularitat de caualleria entrels altres cauallers del mon, appellat Tirant lo Blanch: qui per sa virtut conquista molts regnes e prouincies donant los a altres cauallers, no volent ne sino la sola honor de caualleria. E mes auant conquista tot limperi grech, cobrant lo dels turchs qui aquell hauien subjugat a lur domini dels crestians grechs. E com la dita hystoria e actes del dit Tirant sien en lengua anglesa: e a vostra illustra senyoria sia stat grat voler me pregar la giras en lengua portoguesa, opinant per yo esser stat algun temps en la illa de Anglaterra degues millor saber aquella lengua que altri: les quals pregaries son stades a mi molt acceptables manaments. Com ja yo sia per mon orde obligat manifestar los actes virtuosos dels cauallers passats, majorment com en lo dit tractat sia molt stesament lo mes de tot lo dret e orde de armes e de caualleria. E jatsia considerada ma insufficiencia, e les curials e familiars occupacions qui obsten, e les aduersitats de la noyble fortuna qui no donen repos a la mia pensa, de aquest treball justament excusar me pogues. Empero confiant en lo sobiran Be, donador de tots los bens, qui ajuda als bons desigs supplint lo de-

falliment dels desijants, e porta los bons proposits a degudes fins: e vostra senyoria qui per sa virtut comportara los defalliments, axi en stil com en orde, en lo present tractat per mi posats per inaduertencia, e pus verdaderament ignorancia: me atreuire expondre, no solament de lengua anglesa en portoguesa, mas encara de portoguesa en vulgar valenciana: per ço que la nacio don yo so natural sen puxa alegrar e molt ajudar per los tants e tant insignes actes com hi son. Supplicant vostra virtuosissima senyoria accepteu com de seruidor affectat la present obra: car si defalliments alguns hi son, certament, senyor, nes en part causa la dita lengua anglesa, de la qual en algunes partides es impossible poder be girar los vocables: attenent a la afeccio e desig que continuament tinch de seruir vostra reduptable senyoria. No hauent sguart a la ruditat de la ordinacio e diferencia de sentencies, a fi que per vostra virtut la comuniqueu entrels seruidors e altres perquen puguen traure lo fruyt ques pertany, mouent los çoratges de aquells a no duptar los aspres fets de les armes, e pendre honorosos partits endreçant se a mantenir lo be comu per qui milicia fonch trobada. No res menys a la caualleria moral donara lum, e representara los scenacles de bons costums, abolint la textura dels vicis e la ferocitat dels monstruosos actes. E perque en la present obra altri no puxa esser increpat si defalliment algu trobat hi sera: yo Johanot

Martorell caualler ſols vull portar lo carrech, e no altri ab mi: com per mi ſols ſia ſtada ventilada a ſeruey del molt illuſtre Princep e ſenyor Rey ſpectant don Ferrando de Portogual, e començada a .ij. de Giner de lany .M.cccc.lx.

PROLECH.

COM euident experiencia moſtra la debilitat de la noſtra memoria, ſotſmetent facilment a obliuio no ſolament los actes per longitut de temps enuellits: mas encara los actes freſchs de noſtres dies: es ſtat donchs molt condecent, util e expedient deduir en ſcrit les geſtes e hyſtories antigues dels homens forts e virtuoſos: com ſien ſpills molt clars, exemples e virtuoſa doctrina de noſtra vida: ſegons recita aquell gran orador Tulli. Legim en la ſancta Scriptura les hyſtories e ſancts actes dels ſancts Pares: del noble Joſue, e dels Reys, de Job e de Tobies, e del fortiſſim

Judes Machabeu. E aquell egregi poeta Homero ha recitat les batalles dels grechs, troyans e de les amazones. Titus Liuius dels romans, de Scipio, de Anibal, de Pompeu, de Octauia, de March Antoni e de molts altres. Trobam ſcrites les batalles de Alexandre e Dari. Les auentures de Lançalot e daltres cauallers. Les faules poetiques de Virgili, de Ouidi, de Dant e de altres poetes. Los ſancts miracles e actes admirables dels Apoſtols, Martirs e altres ſancts. Les vides de ſanct Johan Babtiſta: ſancta Magdalena e ſanct Pau hermita: e de ſanct Anthoni, e de ſanct Honofre, e de ſancta Maria Egipciaca. E moltes geſtes, e innumerables hyſtories ſon ſtades compilades, per tal que per obliuio no foſſen delides de les penſes humanes. Merexedors ſon de honor, gloria e de fama e continua bona memoria los homens virtuoſos e ſingularment aquells qui per la re publica no han recuſat ſotsmetre lurs perſones a mort perque la vida de aquells fos perpetual per gloria. E legim que honor ſens exercici de molts actes virtuoſos no pot eſſer adquirida. E felicitat no pot eſſer ateſa ſens mija de virtuts. Los cauallers animoſos volgueren morir en les batalles ans que fugir vergonyoſament. La ſancta dona Judich ab animo viril goſa matar Oloſernes per deliurar la ciutat de la oppreſſio de aquell. E tants libres ſon ſtats fets e compilats de geſtes e hyſtories antigues, que no ſeria ſufficient lenteni-

ment huma compendre e retenir aquelles. Antigament lorde militar era tengut en tanta reuerencia, que no era decorat de honor de milicia ſino lo fort, animos, prudent e molt ſpert en lo exercici de les armes. Fortitut corporal e ardiment ſe vol exercir ab ſabieſa. Com per la prudencia e induſtria dels batallants diuerſes vegades los pochs han obteſa victoria de molts: la ſabieſa e aſtucia dels cauallers ha baſtat aterrar les forçes dels enemichs. E per ço foren per los antichs ordenades juſtes e torneigs, nodrint los infants de pocha edat en lo exercici militar: perque en les batalles foſſen forts e animoſos, e no hagueſſen terror de la viſta dels enemichs. La dignitat militar deu eſſer molt decorada perque ſens aquella los regnes e ciutats nos porien ſoſtenir en pau: ſegons que diu lo glorios ſanct Luch en lo ſeu Euangeli. Merexedor es donchs lo virtuos e valent caualler del honor e gloria: e la fama de aquell no deu preterir per longitut de molts dies. E com entre los altres inſignes cauallers de glorioſa recordacio, ſia ſtat aquell valentiſſim caualler Tirant lo Blanch, del qual fa ſpecial commemoracio lo preſent libre, per ço de aquell, e de les ſues grandiſſimes virtuts e caualleries, ſe fa ſingular e expreſſa mencio indiuidual, ſegons reciten les ſeguents hyſtories.

COMENÇA LA PRIMERA PART

DEL LIBRE DE *TIRANT* LA QUAL TRACTA DE CERTS VIRTUOSOS ACTES QUE FEU LO COMTE GUILLEM DE VAROYCH EN LOS SEUS BENAUENTURATS DARRES DIES.

CAPITOL PRIMER.

EN tan alt grau excelleix lo militar ſtament que deuria eſſer molt reuerit ſi los cauallers obſeruaſſen aquell ſegons la ſi per que fonch inſtituyt e ordenat. E per tant com la diuina Prouidencia ha ordenat, e li plau que los .vij. planets donen influencia en lo mon, e tenen domini ſobre la humana natura donant las diuerſes inclinacions de peccar e viciosament viure : empero nols ha tolt lo uniuerſal Creador lo franch arbitre, que ſi aquell es ben regit les poden virtuoſament viuint mitigar

e vençre si usar yolen de discrecio. E per ço ab lo diuinal adjutori sera departit lo present libre de caualleria en .vij. parts principals, per demostrar la honor e senyoria que los cauallers deuen hauer sobre lo poble. La primera part sera del principi de caualleria. La segona sera del stament e offici de caualleria. Lo terç es del examen que deu esser fet al gentilom o generos qui vol rebre lorde de caualleria. Lo quart es de la forma com deu esser fet caualler. La sinquena es que signifiquen les armes del caualler. La sisena es dels actes e costumes que a caualler pertanyen. La setena e darrera es de la honor que deu esser feta al caualler. Les quals .vij. parts de caualleria seran deduydes en certa part del libre. Ara en lo principi se tractara de certs virtuosos actes de caualleria que feu lo egregi e strenu caualler, pare de caualleria, lo comte Guillem de Varoych en los seus benauenturats darres dies.

CAPITOL II.

Com lo comte Guillem de Varoych preposa de anar al sanct Sepulcre: e manifesta a la Comtessa e als seruidors la sua partida.

EN la fertil, riqua e delitosa illa de Anglaterra habitaua un caualler valentissim, noble de linatge e molt mes de virtuts. Lo qual per la sua

gran ſabieſa e alt enginy hauia ſeruit per lonch temps lart de caualleria ab grandiſſima honor, la fama del qual en lo mon molt triumfaua, nomenat lo comte Guillem de Varoych. Aqueſt era un caualler fortiſſim que en ſa viril jouentut hauia eſperimentada molt la ſua nobla perſona en lo exercici de les armes, ſeguint guerres axi en mar com en terra, e hauia portades moltes batalles a fi. Aqueſt ſera trobat en .vij. batalles campals hon hi hauia Rey o fill de Rey: e de .x. milia combatents en ſus. E era entrat en .v. liçes de camp clos hu per hu e de tots hauia obteſa victoria glorioſa. E trouant ſe lo virtuos Comte en edat auançada de .lv. anys, mogut per diuinal inſpiracio prepoſa retraures de les armes, e de anar en peregrinacio e de paſſar a la caſą ſancta de Hierusalem, hon tot creſtia deu anar, ſi li es poſſible, per fer penitencia e ſmena de ſos defalliments. E aqueſt virtuos Comte hi volgue anar hauent dolor e contricio de moltes morts que en la jouentut ſua hauia fetes, ſeguint les guerres e batalles hon ſera trobat. E feta la deliberacio en la nit manifeſta a la Comteſſa muller ſua la ſua breu partida: la qual ho pres ab molta impaciencia, per be que fos molt virtuoſa e diſcreta, per la molta amor que li portaua: la femenil condicio promptament no pogue reſiſtir que no demoſtras eſſer molt agreujada. Al mati lo Comte la feu venir dauant tots ſos ſeruidors axi homens com dones e dix los ſemblants paraules: Mos fills e fi-

delissims seruidors, a la magestat diuina plau que yo m' he a partir de vosaltres per anar al sanct Sepulcre: e la mia tornada m' es incerta, car lo viatge es de grandissim perill: perque ara de present vull satisffer a cascu de vosaltres lo bon seruir que fet maueu. E feu se portar una gran caxa de moneda, e a cascu de sos seruidors dona molt mes que no deuia, que tots ne restaren molt contents. Apres feu donacio a la Comtessa de tot lo comtat a totes ses voluntats, si bes tenia un fill de molta poca edat. E hauia fet fer un anell dor ab les armes sues e de la Comtessa: lo qual anell era fet ab tal artifici ques departia pel mig restant cascuna part anell sancer, e ab la meytat de les armes de cascu com era ajustat se mostrauen totes les armes. E complit tot lo de sus dit giras a la virtuosa Comtessa, e ab cara molt afable feu li principi ab paraules de semblant stil.

CAPITOL III.

Com lo Comte manifesta a la Comtessa sa muller la sua partida, e les rahons que li fa: e lo que ella replica.

LA speriencia manifesta que tinch de vostra verdadera amor e condicio afable, muller senyora, me fa sentir major dolor que no sentira:

car per la voſtra molta virtut jous ame de ſobiraha amor, e grandiſſima es la pena e dolor que la mia anima ſent com pens en la voſtra abſencia: pero la gran ſperança que tinch me fa aconortar, hauent noticia de voſtres virtuoſes obres, que ſo cert que ab amor e paciencia pendreu la mia partida. E Deu volent lo meu viatge, mijançant les voſtres juſtes preguaries, preſtament ſera complit e ſaumentara la noſtra alegria. Jous dexe ſenyora de tot quant he, eus prech que tingau per recomenats lo fill, los ſeruidors, vaſſalls e la caſa. E veus açi una part del anell que yo he fet fer: prech vos carament quel tingau en loch de la mia perſona e quel guardeu fins a la mia tornada. O triſta de mi, dix la adolorida Comteſſa: e ſera veritat, ſenyor, la voſtra partida que façau ſens mi? almenys feu me gracia que yo vaja ab vos perqueus pugua ſeruir: car mes ſtime la mort que viure ſens voſtra ſenyoria. E ſi lo contrari feu, lo jorn que finare los meus darrers dies no ſentire major dolor de la que ara ſent. E a tot mon ſeny deſige ſentiſſeu la ſtrema pena que lo meu adolorit cors ſoſte com pens en la abſencia voſtra. Digaume, ſenyor, es aqueſt lo goig e conſolacio que yo ſperaua de voſtra ſenyoria? Aqueſt es lo conort de amor e fe conjugal que yo tenia en vos? O miſera de mi, hon es la mia grandiſſima ſperança que yo tenia que lo reſtant de ma vida aturas la ſenyoria voſtra ab mi: e no hauia prou durat lo meu adolorit viduatge? O

trista de mi que tota la mia sperança veig perduda: vinga la mort, puix res nom pot valer : vinguen trons e lamps e gran tempesta per ço que lo meu senyor ature que nos pugua partir de mi. O Comtessa e senyora, de mi yo be conech que la vostra strema amor vos fa passar los limits de la vostra gran discrecio, dix lo Comte. E deueu considerar que com nostre senyor Deu fa la gracia al peccador quel fa venir a noticia de sos peccats e defalliments e vol fer penitencia de aquells, que la muller qui ama tant lo seu cors, deu amar molt mes la anima e no li deu contrastar. Ans deu fer gracies a nostre senyor Deu com l' ha volgut illuminar: e majorment yo qui so tan gran peccador, que en lo temps de les guerres he fets molts mals e dans a moltes gents: e no val mes, puix me so apartat de les grans guerres e batalles, quem do tot al seruey de Deu e faça penitencia de mos peccats que no viure en los mundanals negocis? Bona cosa seria aquexa, dix la Comtessa: empero veig que aquest calzer de dolor a beure s' ha, e tan amarch es per a mi que so stada tant de temps, que nos poria recitar, orfe de pare e de mare e viuda de marit e senyor viu : e ara que pensaua que la mia fortuna fos passada, e tots los passats mals haguessen remey: e veig que les mies tristes dolors aumenten, perque pore dir que nom resta sino aquest miserable fill en penyora de son pare, e la trista de mare se haura a conortar ab ell. Pres lo petit fill per los cabells e ti-

rals hi, e ab la ma li dona en la cara dient li: Mon fill, plora la dolorosa partida del teu pare, e faras companyia a la trista de ta mare. E lo petit infant no hauia sino tres mesos que era nat, e pres se a plorar. Lo Comte qui veu plorar la mare e lo fill pres en si molt gran congoxa, e volent la aconortar no pogue retenir les lagremes de la sua natural amor, manifestant la dolor e compassio que tenia de la mare e del fill, e per bon spay stigue que no pogue parlar sino que tots tres plorauen. Com les dones e donzelles de la Comtessa veren fer tant strem plor als tres, mogudes de gran compassio se prengueren totes a plorar e fer grans lamentacions, per la molta amor que li portauen a la Comtessa. Les dones de honor de la ciutat sabent que lo Comte deuia partir, anaren totes al castell per pendre son comiat: e com foren dins en la cambra trobaren que lo Comte staua aconortant la Comtessa. Com la Comtessa veu entrar les honrades dones spera ques fossen assegudes: apres dix semblants paraules: Mitigant los treballosos assalts que en lo feminil coratge desesperades eleccions e molts greus enuigs procurant infonen, gran es lo aturmentat sperit meu per hon les mies injustes aflicions poden esser per vosaltres dones de honor conegudes. E acompanyant les mies doloroses lagremes e aspres sospirs vençuts per la mia justa querella, presenten la afliccio e obra per la execucio que tal sentiment los manifesta. A vosaltres donchs, dones casades,

endreçe los meus plors e les mies greus passions signifique, per hon los meus mals sahent los vostres ab mius dolgau, com semblant cas com lo meu seguir vos pugua, e dolent vos del vostre quius pot venir, haureu compassio del meu qui m' es present, e les orelles dels legints la mia dolor tal senyal façen per hon dels mals qui mê speren me planguen, puix fermetat en los homens nos troba. O mort cruel, per que vens a qui not vol e fuigs als quit desigen? Totes aquelles dones de honor se leuaren e supplicaren a la Comtessa que fes de la merçe que donas spay a la sua dolor: e ab lo Comte ensemps aconortauen la en la millor manera que podien, e ella pres se a dir: No es nouella cosa a mi abundar en lagremes com aquest sia mon costum: car en diuersos temps e anys que lo meu senyor era en les guerres de França, a mi no es stat dia freturos de lagremes: e segons veig lo restant de ma vida haure de passar ab noues lamentacions, e millor fora per a mi passas ma trista vida en durment perque no sentis les cruels penes quim turmenten. E com a laçerada de tal viure fora de tota sperança de consolacio dire: Los sancts gloriosos prengueren martiri per Jesu Crist, e yol vull pendre per vostra senyoria qui sou mon senyor: e daçi auant feu tot lo que plasent vos sia: puix fortuna alre nom consent per esser me vos marit e senyor. Empero vull que vostra senyoria sapia tant de mi que absenta de vos stich en infern, e prop de vos en paradis. Aca-

bant la Comteſſa les ſues doloroſes lamentacions, parla lo Comte en la ſeguent forma.

CAPITOL IV.

Rahons de conſolacio que lo Comte fa a la Comteſſa e lo que ella replica en lo comiat: e com lo Comte ana en Hieruſalem.

GRAN es la contentacio que là mia anima te de vos, Comteſſa, del ſo de les darreres paraules quem haueu ara dites: e ſi a la mageſtat diuina ſera plaſent, la mia tornada ſera molt preſta en aument de voſtra alegria e ſalut de la mia anima. E hon ſe vulla que yo ſia la mia anima ſera ab vos continuament. Quina conſolacio puch yo hauer de la voſtra anima ſens lo cors? dix la Comteſſa. Mas be ſo certa que per amor del fill ſereu en recort alguna volta de mi: car amor de luny e fum de ſtopa tot es hu. Voleu queus digua, ſenyor? mes es la mia dolor que no es la voſtra amor: car ſi fos axi com la ſenyoria voſtra diu, crech reſtarieu per la amor mia. Mas que val al moro la criſma ſi no coneix la ſua error? que val a mi amor de marit ſens res valer? Comteſſa ſenyora, dix lo Comte, voleu que done ſi a paraules? que a mi es forçat de partir: e lanar e lo reſtar

ſta en la voſtra ma. Puix mes no puch fer, dix la Comteſſa, entrar men he en la mia cambra plorant la mia triſta deſauentura. Lo Comte pres doloros comiat della beſant la moltes voltes, lançant dels ſeus ulls viues lagremes : e de totes les altres dames pres comiat ab dolor inefable. E com ſen parti no ſen volgue portar ſino un ſol ſcuder. E partint de la ſua ciutat de Varoych recullis en una nau, e nauegant ab proſper vent, per ſon diſcurs de temps, ell arriba en Alexandria ab bon ſaluament. E exit en terra, ab bona companyia feu la via de Hieruſalem. E junt en Hieruſalem ell confeſſa be e diligentment ſos peccats, e rebe ab grandiſſima deuocio lo precios cors de Jeſu Criſt. Apres entra per viſitar lo ſanct ſepulcre de Jeſu Criſt: e aqui feu molt feruent oracio ab moltes lagremes e ab gran contricio de ſos peccats don mereſque obtenir la ſancta perdonança. E hauent viſitats tots los altres ſanctuaris qui ſon en Hieruſalem , e tornat en Alexandria, recullis en una nau e paſſa a Venecia. E eſſent junt en Venecia dona tots quants diners li eren reſtats al ſcuder per quel hauia ben ſeruit, e collocal en matrimoni, perque nos curas de tornar en Anglaterra. E feu poſar fama al ſcuder com era mort: e ginya a mercaders que ſcriuiſſen en Anglaterra com lo comte Guillem de Varoych era mort tornant ſen de la caſa ſancta de Hieruſalem. Sabent la virtuoſa Comteſſa tal noua fonch molt atribulada e feu molt deſmoderat dol, e feu li fer

les obfequies que un tan virtuos caualler era merexedor. Apres per difcurs de temps lo Comte fen torna a la fua propria terra tot fol, ab los cabells larchs fins a les fpatles, e la barba fins a la cinta tota blanca: e veftit del abit del glorios fanct Francefch, viuint de almoynes. E fecretament fe pofa en una deuota hermita de noftra Dona fenyora noftra, la qual diftaua molt poch de la ciutat de Varoych. Aquefta hermita ftaua en una alta muntanya molt delitofa de arbres de gran fpeffura ab una molt lucida font qui corria. Aqueft virtuos Comte fera retret en aquefta deferta habitacio, fent folitaria vida per fugir als mundanals negocis, a fi que de fos defalliments pogues fer condigna penitencia. E perfeuerant en fa virtuofa vida, viuint de almoynes, una volta a la fetmana ell anaua a la fua ciutat de Varoych per demanar caritat. E defconegut per les gents per la gran barba e cabells lonchs que ell portaua, folicitaua fes almoynes e anaua a la virtuofa Comteffa muller fua per demanar li caritat: la qual vehent lo ab humilitat tan profunda demanar li almoyna li feya dar molt mes caritat que a tots los altres pobres. E axi paffa per algun temps la fua pobre e miferable vida.

CAPITOL V.

Com lo rey de Canaria ab gran ſtol paſſa en la illa de Anglaterra.

SEGUIS apres que lo gran rey de Canaria, joue fortiſſim, ab la viril inquieta jouentut de nobles ſperançes guarnida, ſempre ſpirant a honoroſa victoria, feu gran ſtol de naus e de galeres. E paſſa a la noble illa de Anglaterra ab gran multitut de gents, per ço com algunes fuſtes de coſſaris hauien robat un loch ſeu. Pres en ſi molt gran ira, e inflamat de gran ſuperbia perque algu hauia tengut goſar de enujarlo, ab molt gran armada parti de la ſua terra, e nauegant ab proſper vent arriba en les fertils e pacifiques ribes de Anglaterra. E en la ſcura nit tot lo replegat ſtol entra dins lo port Dantona, e ab gran ſtucia deſembarcaren: e tota la moriſma iſque en terra ſens que per los de la illa no foren ſentits. Com foren tots en terra ordenaren lurs batalles e comenſaren a correr per la illa. Lo pacifich Rey, ſabuda la mala noua de lur venguda, ajuſta la mes gent que pogue per reſiſtirlos. E dona batalla als moros hon hague molt gran conflicte, quey mori molta gent de una part e de altra, e molt mes dels

creſtians. E per ço com los moros eren molt mes leuaren lo camp, e lo angles Rey fonch romput, e ſe hague a retraure ab la gent que reſtada li era, e recullis dins de una ciutat quis nomena Sanct Thomas de Conturberi, alli hon jau lo ſeu ſanct cors. Lo rey de Anglaterra torna ajuſtar mes gent, e ſabe que los moros anauen conquiſtant per la illa fent morir molts creſtians, e deſonint dones e donzelles e poſant les totes en cautiuitat. Com lo criſtianiſſim Rey ſabe que los moros hauien de paſſar prop de una ribera daygua mes ſe en un pas a la hora de la mija nit: empero tan ſecretament nos feu, que no reſta que los moros ne hagueren ſentiment, e detingueren ſe fins que fonch lo dia clar: donaren los molt cruel batalla en la qual moriren molts creſtians, e los qui vius reſtaren fugiren ab lo infortunat Rey, e lo Rey moro reſta en lo camp. Gran fonch la deſauentura de aqueſt Rey creſtia que .ix. batalles perde, una apres de altra, e ſague a retraure dins la ciutat de Londres: e alli ſe feu fort. Com los moros ho ſaberen, poſaren li ſiti entorn de la ciutat, e donaren hi preſtament un bon combat, que entraren e prengueren fins a la meytat del pont: e caſcun dia ſi fehien de molts bells fets de armes: empero a la fi lo afligit Rey hague de exir per força de Londres per la gran fam quey hauia: e feu la via de les muntanyes de Gales, e paſſa per la ciutat de Varoych. Com la virtuoſa Comteſſa ſabe que lo Rey venia fugint e molt deſauenturat, feu apa-

rellar per aquella nit viandes e tot lo que mester hauien. La Comtessa com a dona de gran prudencia pensa com poria restaurar la sua ciutat que nos perdes tan prest: e com veu lo Rey dix li semblants paraules: Virtuos senyor, en gran aflicció veig posada la senyoria vostra, e a tots quants en aquesta illa som. Empero, senyor, si vostra altesa volra aturar en aquesta vostra ciutat e mia, la trobareu abundosa de viures e de totes coses necessaries per a la guerra: car mon senyor e marit en Guillem de Varoych, qui era comte de aquesta terra, forni esta ciutat e lo castell axi de armes com de bombardes, balestes, e colobrines, e spingardes, e molta altra artellaria. E la diuina bondat per sa clemencia quins ha dats quatre anys seguents molt gran abundancia dels fruyts de la terra, per que la senyoria vostra pot aci segurament star. Respos lo Rey: Comtessa, a mi par que vos me donau bon consell, puix la ciutat es tan forta e ben prouehida de totes coses necessaries a la guerra: e tota hora que yo men vulla anar ho pore ben fer. Si, sancta Maria, senyor, dix la Comtessa: posat cas que los moros fossen molts mes que no son, per força han de venir per lo pla, que per laltra part no poden per lo gran riu quey es qui fir a les muntanyes de Gales. Molt so content, dix lo Rey, de restar açi, e us prech, Comtessa, que vos doneu orde que la mia host ab sos dines sia ben prouehida de les coses necessaries. De continent la virtuosa Comtessa se parti del Rey ab

dues donzelles: e ab los regidors de la ciutat ana per les cases fent traure forment, e ciuades, e tot lo que hauia necessari. Com lo Rey e tots los altres veren tan gran abundancia de totes coses foren molt contents, e en special de la molta diligencia de la virtuosa Comtessa. Com los moros saberen que lo Rey sera partit de la ciutat de Londres, seguiren lo fins que saberen que sera recullit dins la ciutat de Varoych. Los moros fent aquella via combateren un castell, e prengueren lo, quis nomenaua Alimburch, qui era a dues legues hon staua lo Rey. E ja que hauien conquistat una gran part del regne, en lo dia de sanct Johan lo Rey moro per fer alegria vench ab tot son poder dauant la ciutat de Varoych. Lo afligit Rey crestia vehent se ab la sperança perduda no sabe que pogues fer: puja sen alt en una torre del castell mirant la gran morisma qui cremauen e destroyen viles e castells, sehent morir tants crestians com podien axi homens com dones. Los qui campar podien venien cridant e corrent deuers la ciutat, qui de bona mija legua los podien ben sentir los mortals crits que dauen per lo gran perdiment que feyen: per ço com los conuenia de morir, o de esser catius en poder de infels. Estant en tal manera lo Rey mirant la morisma, e lo gran dan que feyen, de grandissima dolor pensaua morir. E no podent mes mirar la sua desolacio deualla de la torre hon staua, e entrassen dins un petit retret: e aqui comença de lançar dolorosos sospirs, e los seus ulls

deftillant viues lagremes, fehent les majors lamentacions que un home james pogues fer. Los cambres qui ftauen fora del retret ftauen fcoltant lo dol que lo Rey feya, e com hague molt plorat e lamentat feu principi a femblants paraules.

CAPITOL VI.

Lamentacio que feu lo Rey.

SI a Deu plafent pot effer que yo mes que viuent miferable fia enuergonyit, vingua la mort fobre mi que es lo darrer remey de tots los mals. Car a mi recrexen infinits fofpirs tants e tals, que fi virtut nom refiftis abreugeria los dies meus. O de mi defauenturat Rey que a tot lo mon mos dans a pietat mouen, e tan pochs aduocats en ma jufta caufa trobe. O Rey fobira de gloria, fi la paffio e poch faber viuament les mies fatigues a dir nom donen loch, fupleix tu, Senyor, los defectes de la mia ignorancia, puix tan ample e clar cami te moftra la mia jufticia. E no vulles, Senyor, per la tua pietat e mifericordia que aqueft teu poble creftia encara que fia gran peccador, no permeta la tua clemencia que fia affligit per la morifma: mas conferual e defen lo e fia reduit al teu fanct feruey, per quet pugua feruir e donar

lahor e gloria. Car en tal punt ſtich com lo treballat mariner que fallit li ha aquell port a hon ſperança de repos preſumia: per ço recorrech a tu, ſacratiſſima Mare de aquell Deu Jeſus, quem vulles per la tua pietat e miſericordia ſocorrer e ajudar: e deliuram de aqueſta gran impreſſio en la qual ſo poſat, a fi que en lo meu regne ſia glorificat lo ſanct nom del teu glorios Fill. E ſtant lo affligit Rey en aqueſtes lamentacions poſa lo cap ſobre lo lit: e dona li de parer que ves entrar per la porta del retret una belliſſima donzella veſtida de domas blanch ab un petit infant en los ſeus braços: e moltes altres donzelles venien apres della cantant totes lo Magnificat. Com fon acabat de dir, la Senyora delles ſe acoſta deuers lo Rey e poſa li la ma ſobre lo cap, e dix li ſemblants paraules: No duptes, Rey, en res: hages bona confiança, que lo Fill e la Mare te ajudaran en aqueſta gran tribulacio en que poſat ſtas. E lo primer home que veuras ab longua barba quet demanara per amor de Deu caritat, beſal en la boqua en ſenyal de pau, e pregual gracioſament que dexe labit que porta: e fes lo capita de tota la gent. Lo adolorit Rey ſe deſperta, e no veu res: ſtigue admirat del ſompni que fet hauia, e penſa molt en aquell recordant li tot lo que viſt hauia: e iſque fora del retret, e foren alli tots los majors cauallers, qui digueren al Rey: Senyor, tots los moros ſe ſon atendats dauant la ciutat. Lo Rey feu molt bon ſforç en la millor manera que pogue. E feu molt

ben guardar aquella nit la ciutat. Lo mati seguent lo Comte hermita era pujat en la alta muntanya per a cullir erbes per a sustentacio de sa vida: e veu la gran morisma que corrien tota la terra, desempara la sua deserta habitacio e recullis dins la ciutat: la qual troba molt adolorida. Lo pobre de vell que molts dies eren passats que no hauia menjat sino erbes, veu la ciutat molt atribulada, anassen al castell per demanar a la Comtessa li plagues donar caritat. Com fonch dins lo castell, veu lo Rey que exia de hoyr missa: e vehent lo molt prop de si agenollas dauant ell, e suplical que per reuerencia de Deu li volgues dar caritat. E lo Rey recordant li lo sompni ajudal a leuar: e besal en la boqua, e pres lo per la ma, e mes lo dins en una cambra. E asseguts, lo Rey feu principi a semblants paraules.

CAPITOL VII.

Com lo rey de Anglaterra prega al hermita.

LA sperança gloriosa que tinch de la tua molta virtut, pare reuerent, me dona animo de pregar te quens vulles donar ajuda e consell en la molta nostra necessitat: com te veja home de sancta vida, e amich de Jesu Crist, que vulles

confiderar e dolret del gran dan e deftruccio que aquefts maluats infeels fan e han fet en lo noftre regne, que la major part de la illa han deftroyda, e han me vençudes moltes e diuerfes batalles, e morta la millor caualleria que en lo meu regne era. E fi no has dolor de mi, hajes compaffio de tant poble creftia que es jutjat a perpetual catiueri: e dones e donzelles qui fon e feran defonides e pofades en captiuitat. E contempla que encara que aquefta ciutat fia ben prouehida de vitualles e de les altres cofes pertanyents a la guerra, que per aço nons porem molt foftenir per la morifma que es molta, que ja tenen conquiftada la major part de la illa, e no entendran fino en la noftra deftruccio, e majorment com no fperam focors de nengu, fi ja no de la mifericordia de noftre Senyor per mija de ta reuerencia: perquet prech carament fi tens amor a Deu, ni caritat en tu habita, que hajes compaffio de aqueft affligit regne e defolacio de aquell: e que per ta virtut te vulles defpullar aquexes robes que portes de penitencia, e vulles te veftir les de caritat que fon les armes que mijançant lo adjutori diuinal e la fubjeccio tua, nofaltres atenyerem gloriofa victoria de noftres enemichs. Acabant lo Rey paraules de tanta compaffio acompanyades, lermita feu principi a parlar de femblant ftil.

CAPITOL VIII.

La resposta que lermita fa al Rey.

LA celsitut de vostra senyoria e excellencia, mon senyor, me fa star molt admirat com yo essent pobre e debil, que la senyoria vostra me demane consell e ajuda, considerada la condicio e disposicio mia. Com la excellencia vostra no ignora la mia debil e antigua persona esser posada en decrepitut gran, axi per los molts dies com per la aspra vida que per lonch temps he sostenguda en la muntanya, no viuint sino de erbes e de pa: la mia virtut no pot esser tal que bastas a comportar les armes majorment com non sia usat. E demana la senyoria vostra a mi consell qui teniu en lo regne vostre tants barons e cauallers valentissims, abtes e molt destres en les armes quius poden millor de mi aconsellar e ajudar? Eus se dir, mon senyor, que si yo fos stat virtuos caualler, ni sabes alguna cosa en lart de la caualleria, e destre en les armes, yo de bona voluntat seruiria la magestat vostra, e posaria la mia debil persona a tot perill de mort per posar en libertat tant de poble crestia: e majorment a la magestat vostra de la qual sera gran dan que en tan gran jouen-

tut hajau esser despossehit de la vostra real senyoria. Perque supplich a la excellencia vostra que me hajau per scusat. Lo adolorit Rey molt enujat de tal resposta feu principi a tal parlar.

CAPITOL IX.

Replica que lo Rey fa al hermita.

NO es de admetre scusacio de tan justa demanda si pietat e misericordia en tu habiten. Car no ignora la tua reuerencia que los sancts benauenturats e los martirs per aumentar e defendre la sancta fe catholica han batallat contra los infels, e han obtesa gloriosa corona de martiri e triumfant gloria, confortat lo lur virtuos animo per la diuina potencia, perque, pare reuerent, me agenolle als teus peus e ab aquestes mies doloroses lagremes te torne a supplicar que si fidelissim crestia est, que per reuerencia de aquella sacratissima passio de lo nostre mestre e senyor Deu Jesus volgue passar en larbre de la creu per rembre natura humana, que hajes compassio de mi affligit Rey e de tot lo poble crestia, qui tota la mia e lur sperança sta en la misericordia de Deu e en la tua molta virtut. E aço nom vulles denegar per la molta bondat tua. Mogueren a pietat

les doloroſes lagremes del entreſtit Rey al hermita, e amollit lo ſeu piados cor lança dels ſeus ulls viues lagremes de gran compaſſio, per be que lo prepoſit ſeu toſtemps fon de ſubuenir los. Empero volgue ſperimentar la conſtancia del Rey. Apres un poch ſpay que lermita hague fet leuar lo Rey, aleuiades les ſues lagremes, feu principi a tals paraules.

CAPITOL X.

La reſpoſta difinitiua que lermita feu al Rey.

ATu Rey prudentiſſim joue, qui has viſcut en benauenturada vida, meritament ſeſguarda en la execucio de les obres virtuoſes ſubtilment mires: e a mi vell ſeguint les retgles de caualleria ab grandiſſim perill glorioſa fama atengua. Als vells animoſos baſta que ſens fer legea de couarts actes ſoſtinguen la primera fama que en la jouentut ab eſces de perilloſos treballs guanyaren. E poſat cas veritat les tues piadoſes paraules aduoquen rahonablement, han tengut en mi força les tues doloroſes lagremes, ans que mon deliber no eſſent a tu publicat juſtament me hagues obliguat a la execucio de tal empreſa. O entreſtit Rey, e en tan poca ſperança tens la vida? ſtoja aquexes

lagrimes a menys desijada fortuna que aquesta. Puix veig que tes preguaries son tan humils e justes per amor de aquell per qui m' has conjurat, e per amor de tu qui est mon natural senyor, yo so content de obeyr los teus manaments, e entendre ab summa diligencia en la liberacio de tu e de ton regne: e me dispondre si mester sera de entrar en batalla, axi vell com me so, per defendre la crestiandat e aumentar la sancta se catholica, e per baxar la superbia de la masometica secta: ab pacte tal que ta excelencia se regesca a mon consell. Car ab lo diuinal adjutori yot dare gloriosa honor e fer t' he vençedor de tots los teus enemichs. Respos lo Rey: Pare reuerent, puix me feu tanta gracia jous promet a se de Rey que no passare un punt la ordinacio vostra. Ara senyor, dix lermita, com seras desora en la gran sala mostra als cauallers e a tot lo poble la tua cara alegra e molt contenta, e ab gran afabilitat parlaras a tots. E al dinar menja be e donat plaer, e mostra molt mes alegria de la que acostumat hauies, per ço que tots aquells qui tenen lesperança perduda la puguen recobrar. Car lo senyor o lo capita per gran aduersitat que li vingua no deu mostrar la sua cara trista, per no smayar la sua gent. E fes me dar unes vestidures de moro e veuras lo que yo fare. Car anant a la casa sancta de Hierusalem fuy en Alexandria: e en Barut me fonch mostrada la lengua morisca, perque aturi grans dies ab ells. E aprengui dins Barut fer magranes de certs ma-

terials compoſtes que ſtan .vi. hores en poderſe ençendre: e com ſon ençeſes baſtarien a tot lo mon a cremar, que com mes aygua hi lançen mes ſençenen, que tota laygua del mon no les baſtaria apagar ſi ja no les apaguen ab oli e ab raſina de pi. Coſa es de gran admiracio, dix lo Rey, que ab oli e ab raſina de pi ſe hagen apagar e no ab altra coſa: car yo crehia que laygua apagaua tots los fochs del mon. No ſenyor, dix lermita, ſi la ſenyoria voſtra me dona licencia que vaja fins a la porta del caſtell, yo portare ſol un material e ab aygua clara o ab vi encendreu una antorxa. Per la mia fe, dix lo Rey, molt haure ſingular plaer de veureu. E lermita preſtament ana a la porta del caſtell per ço com al entrar hi hauia viſta calç viua: pres ne una poca gleua e torna hon era lo Rey, e pres una poca daygua e lança lay deſſus, e ençes ab una palleta una candela. Dix lo Rey: Yo james haguera pogut creure ſperiencia tal ſi de mos ulls nou hagues viſt. Ara no tinch res per impoſſible que los homens no ſapien fer: en ſpecial tals ſabers cauhen en gents qui van molt per lo mon. E prech te, pare reuerent, me faces gracia de dir me totes les coſes neceſſaries per aqueſt fet de les magranes del quey es meſter. Yo, ſenyor, dix lermita, les yre a comprar per ço com ſe millor conexer los materials ſi ſon bons: per ço com yo les he fetes moltes voltes de les mies mans. E com ſeran fetes, yo, ſenyor, yre tot ſol deuers lo camp dels moros, e prop la tenda del

Rey yo posare les mangranes. E com vendra quasi la hora de la mija nit, les magranes seran ençeses, e tots los moros cuytaran deuers aquella part per apagar lo foch: e la tua senyoria stara armat ab tota la tua gent, e com veuras lo gran foch ab tota la gent fir sobre ells. E fas certa la senyoria tua que .x. millia dels teus bastan a desconfir .c. millia dels altres. Car yo puch dir ab tota veritat a la excelencia tua que trobantme en Barut viu un altre cas semblant de un rey contra altre, e ab la ajuda de nostre senyor Deu e per consell meu la ciutat fonch liberada dels enemichs. E lo Rey qui staua dins la ciutat fonch vencedor, e laltre quil tenia assetjat fonch vençut. E la senyoria tua deu fer son poder, e qual se vulla caualler, de saber coses per a ofendre sos enemichs e defendre los amichs.

CAPITOL XI.

Les gracies que lo rey de Anglaterra feu al hermita.

Plagueren al entrestit Rey les auisades paraules del hermita e feu li infinides gracies de la sua graciosa preferta. E pres en si molt gran alegria, conexent que lo consell que li daua era de

virtuos caualler, accepta aquell ab molta benignitat: e preſtament feu fer tot lo que lermita hauia ordenat. E com hagueren dat fi a lur rahonement, lo Rey iſque en la gran ſala, e moſtra la ſua cara a la gent molt alegra, e ab lo ſeu geſt que porien tenir molt gran animo. Tots los cauallers eſtauen admirats com veyen tenir al Rey tanta contentacio: car molts dies eren paſſats que nol hauien viſt riure ne la ſua cara alegrarſe. Lermita qui ſera partit del Rey poch ſpay paſſa que fon tornat de comprar les coſes neceſſaries per a les magranes. E dix al Rey: Senyor, un ſol material nos manca: empero yo ſe que la Comteſſa ne te: com ſon marit Guillem de Varoych era viu ne tenia molt, per ço com ſerueix a moltes coſes. Dix lo Rey: Ara vull que los dos hi anem a la Comteſſa per hauer ne. Lo Rey trames a dir a la Comteſſa com volia anar a parlar ab ella. E exint la Comteſſa de la ſua cambra veu ſe lo Rey dauant ab lermita. Comteſſa, dix lo Rey, per voſtra gentileſa e virtut feu me gracia quem doneu un poch de ſofre viu de aquell que te a foch que nos pot cremar, de aquell que lo Comte voſtre marit tenia en les antorxes per gran vent que fes apagar nos podia. Reſpos la Comteſſa: Qui a dit a voſtra ſenyoria que mon marit Guillem de Varoych ſabia fer tals antorxes ab tal lum? Comteſſa, dix lo Rey, aqueſt hermita que açi es. E la Comteſſa preſtament ana a la cambra de les armes e portan tant que lo Rey ne fonch molt content. Com lo Rey

fonch tornat en la gran ſala, e lo dinar era ja preſt, lo Rey pres per la ma al hermita e poſas en la taula, e feu ſeure lermita al coſtat ſeu fent li aquella honor que ell era merexedor. Eſtauen admirats los ſeruidors del Rey de la molta honor que lo Rey feya al hermita, e molt mes eſtaua admirada la virtuoſa Comteſſa: per ço·com li acoſtumaua de dar caritat, e prenia molt gran plaer e conſolacio de parlar ab ell com li venia a demanar almoyna, que de les rahons ſues ſtaua molt aconſolada. E dolia li molt per la molta honor que lo Rey li feya, com mes caritat no li hauia feta, ſi be de ell hauia la natural conexença perduda. E dix a les ſues donzelles les ſeguents paraules: O com ſtich molt enujada de la mia gran ignorancia com no he feta molt mes honor an aqueſt pobre de hermita: car yo crech que ell deu eſſer home de ſanctiſſima vida com lo haja tengut tant de temps en la mia terra e no li he ſabuda fer la honor que ell era merexedor. E veix ara que mon ſenyor lo Rey qui es tan benigne e piados lo fa menjar al ſeu coſtat: a tots los dies de ma vida me dolra la poca honor que li he feta. O Rey virtuos pare de miſericordia, lo que yo he fallit ho ſmenau ara.

CAPITOL XII.

Com lo Rey angles dona licencia al hermita que anas a fer les magranes compostes.

LEUANTSE de taula lo confortat rey de Anglaterra dona licencia al hermita que anas a fer les magranes, les quals en pochs dies foren fetes. E acabades aquelles, lermita sen ana al Rey e dix li: Senyor, si vostra senyoria me dona licencia, yo ire per donar compliment al que es stat deliberat: la excelencia vostra faça posar en orde tota la gent qui te de exir defora. E lo Rey dix que era molt content: e en la scura nit lo virtuos hermita mudas les vestidures que tenia apparellades de moro, e per la porta falsa del castell isque molt secretament, que per negu no fonch vist ne conegut, e posas dins lo camp dels moros. E com a ell li paregue hora, lança les magranes a una part del camp prop de una tenda de un gran capita parent del rey moro. E com fonch quasi passada la mija nit, lo foch fonch tan gran e tan spantable, que tots ne stauen admirats de les grans flames que lançaua. E lo Rey e los altres moros desarmats axi com stauen, cuytaren en aquella part hon era lo major foch per apagarlo: e nol

pogueren ja mes apaguar per molta aygua quey lançaſſen: ans com mes aygua hi lançauen mes ſencenia. Lo virtuos rey de Anglaterra com veu lo gran foch, armat com ſtaua ab aquella pocha gent que reſtada li era iſque de la ciutat, e ab gran animo feri en los moros, e feyen tan gran deſtruccio dells que era coſa deſpant que no prenien nengu a merce. Com lo Rey moro veu tan gran foch e tanta gent ſua morta, caualca ſobre un ginet e fugi, e recullis dins un caſtell que hauia pres qui hauia nom Alimburch. E alli feu ſe fort ab tots aquells qui del camp eren campats. Fonch molt admirat ell e tots los altres moros com eren ſtats axi romputs: car no podien penſar quina era ſtada la cauſa de tan gran deſbarat com ells foſſen .l. vegades mes que los creſtians. Com los moros foren fugits, los creſtians robaren lo camp dels moros, e fonch ja de dia clar quant ab grandiſſima victoria entraren dins la ciutat. Lo Rey moro apres paſſats quatre dies trames ſos embaxadors ab una letra de batalla al rey de Anglaterra: la qual era de la tenor ſeguent.

CAPITOL XIII.

Letra de batalla tramesa per lo rey de la gran Canaria al rey de Anglaterra.

A tu Rey crestia qui senyorejaues la illa de Anglaterra, dich yo Abraym rey e senyor de la Gran Canaria, que si tu vols que aquesta guerra fine entre tu e mi, e cesse la mortaldat entre lo teu poble e lo meu, si·be yo en esta illa de Anglaterra sia mes poderos que tu no est axi de viles com de castells, com de gent e fforç de cauallerìa: car si lo gran Deu t' ha donada victoria sobre la mia gent, yo e los meus lauem haguda de tu e de tots los teus moltes veguades dins la tua propria terra. Empero si tu volras que noy haja mes scampament de sanch, entrem en camp clos Rey per Rey sots tals pactes e conuinenses, que si yo venç a tu tendras tota Anglaterra sots la mia potestat e senyoria, em faras de traut .cc. milia dobles cascun any: e en la festa del gran sanct Johan vestiras unes robes mies les quals yot trametre. E aquell dia te hajes a trobar en la una de aquestes quatre ciutats, ço es en la ciutat de Londres, o de Conturberi, o de Salasberi, o en esta ciutat de Varoych: per ço com açi so stat descon-

fit, e açi vull ques faça la primera festa: e aço sera en memoria e recordacio de la victoria que yo haure haguda de tu. E si fortuna administra que tu sies vencedor, yo men tornare en la mia propria terra, e tu restaras ab pau en la tua, e ab gran repos e tranquilitat tu e tots los teus. E mes te restituhire totes les viles e castells que ab la mia propria ma victoriosa he guanyat e conquest. Aquestes paraules no son per vana gloria, ne per menysprear la corona real: mas per ço com Deu es gran, e dara a cascu la part que per sos merits sera merexedor.

CAPITOL XIV.

Com los embaxadors del rey de Canaria portaren la letra de batalla al rey de Anglaterra.

PARTIREN dos grans cauallers moros del castell Dalimburch: los quals trametia lo rey de Canaria a la ciutat de Varoych per embaxadors al rey de Anglaterra. E ans de lur partida trameteren un trompeta a la ciutat per demanar salconduyt. Com lo trompeta fon al portal de la ciutat, les guardes li digueren que sesperas un poch e tornarien li la resposta. Una de les guardes anaren prestament al Rey per dir loy. Lo Rey,

hagut ſon conſell, dix a la guarda quel dexaſſen entrar. Com lo trompeta fonch dins la ciutat, lo comte de Salaſberi parla ab ell e dix li: Trompeta, yous dich de part de la mageſtat del ſenyor Rey que los embaxadors poden venir ſaluament e ſegura que nols ſera fet nengun dan. E lo Comte dona li una roba de ſeda e cent dobles. Lo trompeta ſen torna molt content. E ans que los embaxadors vingueſſen lermita dix al Rey les ſeguents paraules: Senyor, ſpantem aqueſts moros de viſta: ordene voſtra alteſa dos grans ſenyors que iſquen al portal per rebre los embaxadors, e vagen ab molta gent e ben armats, tots en blanch: mas que no porten bacinets al cap. E al portal per guardar aquell ſtiguen .ccc. homens axi armats com los altres. E faça la excellencia voſtra emparamentar tots los carrers per hon han a paſſar. E totes les dones e donzelles axi velles com jouens qui comportar ho poran, per les fineſtres e per los terrats poſen draps al entorn tan alts que donen a les dones fins als pits. E caſcuna deſtes tingua una armadura de cap. E com los embaxadors paſſaran veuran larnes luyr penſaran que tot es gent darmes. E los .ccc. qui guardaran lo portal a les ſpatles, per altres carrers deſuiats iſquen per les plaçes e cantons. E com los embaxadors ſeran paſſats, facen axi com he dit fins que ſien dauant la alteſa voſtra. E certament ells pendran gran ſpant com veuran tanta gent darmes ab la batalla que han perduda, que no ſaben com ne en

quina manera. E ara que vegen la molta gent hauran a creure que ſocors de moltes gents darmes nos es vengut de Spanya, o de França, o de Alemanya. Lo Rey tingue per molt bo lo que lermita hauia dit e tots los de ſon conſell, e axi fonch fet. Elegiren al duch de Lencaſtre e al comte de Salaſberi que rebeſſen los embaxadors, e ab ells anaſſen .iiij. milia homens, e caſcu de aquells portas en lo cap una garlanda de flors, e iſqueſſen fora de la ciutat per recebir los embaxadors una bona milla. Dix lo duch de Betafort: Digau, pare Hermita, puix que tantes cerimonies s' han de fer, com trobaran los embaxadors al Rey, veſtit o deſpullat, armat o deſarmat? Si ira noy meſclau en voſtres paraules, dix lermita, bona demanda feu, empero veix lo que ſignifiquen voſtres paraules, que es mes inclinacio de mal que de be, per ço com ſo vell e hermita me voleu vituperar en lo conſell, e dauant mon ſenyor lo Rey: arreglau vos en voſtre parlar, ſino yous poſare una brida en la boqua queus fare parar a cada pas. En aço lo duch ſe leua de peus, e mes mans a leſpaſa, e dix: Sino perque ſou tan vell e portau labit de ſanct Franceſch, ab aqueſta ſpaſa, la qual es venjadora de paraules injurioſes, yous acurſaria les faldes fins a la mitat de la cinta. En aço lo Rey ſe leua en peus ab molta ira que tenia, e pres al duch, e leua li leſpaſa de la ma, e feu lo poſar pres dins una gran torre. E tots los altres ſenyors que alli eren pacificaren al hermita ſegons ſa edat e labit

que portaua deuia perdonar, e ell fonch content perdonar. E james lo Rey nol admete per molts prechs e fuplicacions que lermita e los altres magnats fenyors li feren: ans ab un giny lo volia lançar perque ifques a recebir los embaxadors. Eftant en aqueftes congoxes portaren noua al Rey com los embaxadors moros venien: e preftament ifqueren los qui eren ftats elets ab tot aquell ordenament mencionat. Com los embaxadors foren deuant lo Rey donaren li la letra de batalla ab la crehença enfemps. E en prefencia de tots lo Rey feu legir la letra. E lermita fe acofta al Rey e dix li: Senyor, voftra altefa accepte la batalla. Lauors lo Rey dix: Yo accepte la batalla fegons les condicions quel voftre Rey demana. E pregua als embaxadors aturaffen alli fins en lendema quels daria major refpofta: feu los molt be apofentar e donaren los totes les cofes neceffaries pera la humanal vida. Lo Rey aplegua confell general, e en aquell fpay que fajuftauen, lermita ab altres fenyors fen ana al Rey agenollar als feus peus, e befa li la ma e lo peu, e ab grandiffima humilitat lo fuplica que fos de fa merce li volgues donar les claus de la torre perque pogues traure lo Duch, per ço com lo Rey les tenia ben guardades: e tantes foren les fuplicacions del hermita ab los altres fenyors que li ajudaren, que al Rey fon forçat donar les hi. E lermita ab altres anaren a la torre hon ftaua pres lo duch, e aſſi trobaren un frare quil hoya de confeffio, car cer-

tament ell ſe tenia per mort. E com ſenti obrir la porta pres tan gran alteracio, que penſa exir de ſeny penſant quel volien traure per ferne juſticia. Com lermita lo veu dix li: Senyor Duch, ſi vos haueu dit a mi algunes paraules injurioſes, e yo a vos, en gracia e merce vos demane quem perdoneu, que de molt bona voluntat vos perdone. Com la pau fon feta tornaren tots al conſell, hon era lo Rey e tots los duchs, comtes e marqueſos, e tornaren legir la letra del Rey moro. E per quant lo Rey e tots los altres amauen e reuerien al hermita, e vehien que era home de ſancta vida, e moſtraua molt ſaber en lart de la cauallerią e deſtra ſegons lo ſeu parlar en les armes, per tots foren dades les veus que ell primer parlas. Lo qual feu principi a ſemblant parlar.

CAPITOL XV.

Com per tots los del conſell fon deliberat que lermita digues primer ſon vot ſobre la letra de batalla que trames lo rey de la Gran Canaria al rey de Anglaterra.

PUix ab dret natural la raho 'm força obeyr als manaments de voſtra excellencia, mon ſenyor, en moſtra de mon poch ſaber e no auiſat

entendre, no perjudicant les ſenyories de aqueſts magnanims ſenyors me manau que yo parle primer en aqueſt negoci: yous dire lo que a mi par, per be que yo conegua no eſſer digne de parlar en ſemblants fets, com yo ſia home qui ſe molt poch en lexercici de les armes. Empero no oblidant me que proteſte e demane venia e perdo axi a mon ſenyor lo Rey com a tots los altres, que ſi dire algunes coſes que no ſien ben dites, vos placie corregir les, e no vagen en compte de res com iſquen de home criat en hermitatge, hauent mes noticia de beſties feres que no de armes. Empero dich, ſenyor, a voſtra alteſa per ſatiſfer a la letra del gran Moro, que diu que a tota ſa requeſta ſe vol combatre ab la ſenyoria voſtra cors per cors. E puix acceptada haueu la batalla axi com bon Rey e virtuos deu fer, no tement los perills de la mort: ſo de parer que mes val al Rey mort ſoptada, que no eſſer Rey enuergonyit: e conſiderant com lo Rey moro ſia home fortiſſim e de gran animo, e diu en la ſua letra que Rey per Rey vol fer la batalla, tendria per bo que la ſenyoria voſtra per ſaluar la promeſa fe: e per quant noſtre ſenyor Deu qui es jutge e conexedor de veritat, com a ell no li ſia res amagat que lajam tot de noſtra part, no façam coſa nenguna ab engan ſi victoria volem hauer de noſtres enemichs, e com ſiem certs de la indiſpoſicio de mon ſenyor lo Rey qui es molt joue, e de debil complexio e viſca malaltis, encara que tingua lanimo

de virtuos cavaller, no feria cofa condecent ne jufta que ell entras en camp clos ab un tan fortiffim home com es lo Rey moro. Mas lo duch de Lencaftre, qui es oncle de mon fenyor lo Rey, emprengua de fer aquefta batalla: e lo fenyor Rey fe defpulle del ceptre e de la corona real, per ço lo gran Moro no fia decebut ques combata ab Rey. Acabant lermita les derreres fillabes de fes paraules, fe leuaren tres duchs moguts de ftrema ira, ço es lo duch de Clocefte, lo duch de Betafort, e lo duch Datretria: e ab grans crits començaren a dir que no volien confentir que lo duch de Lencaftre entras en la batalla e fos alçat per Rey, com cafcu dells era mes acoftat parent del Rey, a qui era mes licit de fer la batalla que no era lo duch de Lencaftre. Lo Rey no comporta que mes parlaffen, fino que ab forçada veu feu principi a femblants paraules.

CAPITOL XVI.

Les rahons que lo rey de Anglaterra fa en lo confell ab los feus cavallers per entrar en la batalla ab lo rey de la Gran Canaria: e lo que ells li repliquen.

JUSTA cofa es que tan defordenada demanda fia hoyda: millor fora que ab duptofes paraules temptat hagueffeu ma volentat, perque a mi no

plau ni vull que negu de tots vosaltres entre per mi en la batalla. Puix yo la he acceptada, yo tot sol la vull portar a fi. Leuas un gran baro e dix semblants paraules: Senyor, perdon me la excelencia vostra del que dire, car lo que vostra altesa diu james per nosaltres vos sera consentit, per be que nostre senyor Deu vos haja dat lo voler, vos ha leuat lo poder, per quant tots nosaltres conexem que la altesa vostra no es abil pera tan fort e tan dura batalla com es aquesta. Regisquas la senyoria vostra a consell e voluntat de tots nosaltres: car si nosaltres conexiem la vostra virtuosa persona esser disposta per a tal mester, de bon grat haguerem aderit al qui la altesa vostra hagues manat. E tots los altres barons e cauallers loaren lo que aquell baro hauia dit. Puix axi es que a vosaltres, fidelissims vassalls e subdits meus, dix lo Rey, no plau, e conexeu en mi que no so dispost pera combatre lo Rey moro, yous regracie la molta amor quem mostrau tenir: e disponch de mi enseguint la volentat de tots vosaltres. Empero yo vull e man que no sia negu, sots pena de la vida, que tingua tant atreuiment que digua que fara per mi la batalla: sino lo que yo elegire: e aquell vull que sia per mi hi en loch meu, e en aquell renunciare la corona, lo regne e lo ceptre real. Respongueren tots que eren contents. Apres lo Rey feu principi a tal parlar.

CAPITOL XVII.

Com lo rey de Anglaterra, ab voluntat de tots ſos Barons e cauallers, renuncia lo regne, la corona e lo ceptre al hermita, que fes la batalla e entras en camp clos ab lo rey de la Gran Canaria.

AXI acoſtuma a falagar la iniqua fortuna, quant del tot vol deſtroyr al qui enguana, que de la ſua aduerſitat alguna part no moſtra, perque aquell a qui proſpera contra ella nos arme. O gran infortuni quels molt proſperats en la mes alta fortuna acompanya, que no tenint ſperiencia de aduerſitat alguna, los pochs dans majors ſtimen, e los grans ſoſtenir no poden. E per ço Duchs, Comtes e Marqueſos, e tots los altres ſubdits, fideliſſims meus, vull manifeſtar que puix a la diuina Prouidencia es ſtat plaſent que m' ha priuat de la força e corporal ſanitat: e tots voſaltres me dieu e afermau, yo no eſſer ſufficient per entrar en camp clos, volent enſeguir a la molta amor e bona voluntat de tots voſaltres, yo done mon loch, lo ceptre e la corona real, e deſpull me de tota ma ſenyoria, e done la de bon grat, no conſtret, ni forçat, ni ab pactes ni conuinenſes, al meu amat pare hermita, qui aci pre-

ſent es. Deſpullas les ſues robes, e dix ſemblants paraules: Axi com yom deſpulle aqueſtes veſtidures reals, e les viſt e poſe ſobre lo pare hermita: axim deſpulle de tot lo meu regne e ſenyoria, donant e reueſtint lo ſobre lo pare hermita, e prech lo que li placia de acceptar ho, e que faça la batalla per mi ab lo Rey moro. Com lermita hohi dir ſemblants paraules al Rey, leuas molt preſt per voler parlar. E tots los grans ſenyors que alli eren, de un acort ſe leuaren e tingueren tan a prop a lermita, que ja mes lo lexaren parlar: ans li deſpullaren labit que veſtia, e feren li veſtir les robes reals. E lo Rey renuncia tota la ſua ſenyoria ſobre lermita ab acte de notari, en preſencia de tot lo conſell, e ab conſentiment de tots los Barons. E viſtes per lo Rey hermita les preguaries de tots los del conſell, accepta lo regne e la batalla. E preſtament demana que li portaſſen unes armes que li vingueſſen be. Portaren lin moltes: empero de totes quantes lin portaren no ni hague nengunes que li vingueſſen be al plaer ſeu. Per la mia fe, dix lo Rey hermita, per aço no reſtara la batalla: encara quey ſabes entrar en camiſa. E prech vos, ſenyors, dix lo Rey hermita, vos placia voler anar a la Comteſſa, e pregau la molt carament que per la ſua molta virtut e bondat, me vulla preſtar les armes de ſon marit en Guillem de Varoych: aquelles ab que ell acoſtumaua entrar en les batalles. Com la Comteſſa veu venir tants Duchs, Comtes e Mar-

quesos, e tot lo consell del Rey, e hoyt lo perque venien, respos la virtuosa Comtessa, e dix que era molt contenta, e donals unes armes que no valien molt. Lo rey com les veu dix: No son aquestes les que yo demane, car altres ni ha que son molt millors. E tots los barons tornaren altra volta a la Comtessa, e demanaren li les altres armes. E la Comtessa los dix que no ni hauia altres. Cobrada la resposta, lo Rey dix: Senyors e germans meus, anem hi tots axi com stam, enfajarem nostra ventura. Com tots foren dauant la Comtessa, dix lo Rey: Senyora Comtessa, per vostra gran bondat e gentilesa, vos prech me vullau prestar les armes qui eren de vostre marit, en Guillem de Varoych. Senyor, dix la Comtessa, axi Deu me prest aquest fill, que altre be en aquest mon no tinch, com ja les vos he trameses. Veritat es, dix lo Rey, empero no son aquelles les que yo demane. Emprestau me vos aquelles qui stan en lo petit retret de la vostra cambra, les quals son cubertes de un domas vert e blanch. Dix la Comtessa, qui dona de genolls en terra: Senyor, en gracia e merce demane a vostra senyoria, quem vulla fer certa de vostre nom, e com conexieu vos a mon senyor lo comte Guillem de Varoych.

CAPITOL XVIII.

La respoſta que lo Rey hermita feu a la Comteſſa de Varoych, com lo ſuplica que li fes merce de dir li ſon nom, ni quina amiſtat hauia tenguda ab ſon marit lo comte Guillem de Varoych: e lo que ell li reſpongue, recitant li les batalles de la ciutat de Roan, e dels ſeus actes.

COMTESSA, dix lo Rey hermita: no es ara temps ne hora per a poder vos manifeſtar lo meu nom: car en altres coſes mes neceſſaries e utils pera tots tinch de entendre, per queus prech quem vullau preſtar les armes queus he demanades, e açous aure a gracia ſingular. Senyor, dix la Comteſſa, yo de bon grat ſo contenta de preſtar les armes a voſtra alteſa. Mas ſi Deu vos dona bona victoria del Rey moro, me façau gracia, que puix lo voſtre nom no puch ſaber, al menys quem digua voſtra ſenyoria, quina conexença e amiſtat ha tenguda ab mon marit. Reſpos lo Rey: Senyora, puix tant me forçau e voleu queus ho digua, yo ſo content per lo molt merexer voſtre. Be ſou en recort de aquella gran batalla que voſtre marit vençe al rey de França en la ciutat de Roan? Voſtre marit era capita

major de la ciutat, e vench lo rey de França ab .lx. milia combatents entre de peu e de cauall: e vostre marit Guillem de Varoych isque ab pocha gent de la ciutat, e lexa los portals molt ben prouehits: e al cap del pont feu si un bell fet darmes, de que moriren dels francesos en lo pont ab los qui caygueren en la ribera passats .v. milia homens. E vostre marit retragues deuers la ciutat: e tots los de Picardia passaren un pas, e pensaren pendre la ciutat, sino per Guillem de Varoych quis feu fort a la porta. E plegua lo Rey ab tot son poder: e feu alli un singular fet darmes, en tant que vostre marit sen entra, e molts francesos ab ell ensemps. E aquells qui guardauen les torres del portal de la ciutat, dexaren caure la porta caladissa, com veren que ja ni hauia prou de francesos: e lo Rey resta de fora. Com en Guillem de Varoych hague destroçada tota la gent e posats en forts presons, e veu que lo rey de França combatia la ciutat ab gran esforç per pendre vostre marit: lo Comte isque per altra porta de la ciutat, e feri en aquell loch hon era lo rey de França. E los de la ciutat isqueren tambe: e lo Rey fonch ferit de dues nafres, e mataren li lo cauall: e un caualler dels seus qui veu tan malament nafrat lo Rey, e staua a peu, deualla del seu cauall, e feu hi pujar lo Rey a cauall, e fou li forçat que sen anas, e la batalla fon perduda. Comtessa, sou en recort com apres pochs dies passats vostre marit vench en aquest regne

per manament del fenyor Rey, e ab quanta de honor fou rebut per lo Rey, e per tots los del regne: e romperen li un tros del mur, car no confentiren que entras per porta neguna: e anaua fobre un carro enparamentat de draps de brocat. E los caualls qui tirauen lo carro, anauen ab paraments de feda: e ell anaua tot fol fobre lo carro, armat tot en blanch ab lefpafa nua en la ma. Apres vengueren en efta voftra ciutat de Varoych: e aci ftigueren per alguns dies, e yo continuament fuy en fa companyia. E en les guerres fom frares darmes. No tarda gran fpay que la Comteffa feu principi a tal parlar.

CAPITOL XIX.

Rahons que fa la Comteffa al Rey hermita, com li demana en gracia que li preftas les armes de fon marit lo comte Guillem de Varoych, e com ordena la batalla per entrar en camp clos ab lo Rey moro, del qual guanya gloriofa victoria.

AB alegria de goig inefable, fenyor, me recort que es veritat tot lo que la fenyoria voftra m' ha dit. E refte molt aconfolada com hoig recitar los fingulars actes del meu virtuos marit e fenyor que yo en ftrem amaua, e en grandiffi-

ma ſtima tenia: com aquell qui era digne de fama glorioſa e merexedor de real corona, per les ſues virtuts inſignes. Mas la fortuna mes ſtada molt aduerſa, quim fa viure adolorida quel m' ha leuat dauant los meus ulls. E deſque de mis parti, no ſe que ſon bons dies ni menys bones nits. Entre les unes coſes e altres, tots los dies me ſon de paſſio, e de aço no vull mes parlar per no enujar la alteſa voſtra. Sol vos deman en gracia e merce me vulla perdonar la ſenyoria voſtra, com en lo temps de voſtre hermitatge yo no fiu per lalteſa voſtra lo que be haguera pogut fer. E ſi yo hagues ſabut la germandat que hauieu tenguda ab mon ſenyor Guillem de Varoych, yous haguera feta molt mes honor e donat de mos bens mes que fet no he. Molt fonch content lo Rey de les paraules de la virtuoſa Comteſſa: Lla hon no ha erra, no fretura demanar perdo: voſtres virtuts ſon tantes, que nos porien recitar ni yo nous baſtaria a fer les gracies del queus ſo obligat. Sol vos prech per la voſtra gran virtut e gentileſa, que les armes queus he demanades, me vullau preſtar. E preſtament la Comteſſa li feu traure unes altres armes qui eren cubertes de brocat blau. Com lo Rey les veu, dix: Senyora Comteſſa, com teniu ben guardades les armes de voſtre marit, per molt que aqueſts ſenyors e yo vos hajam preguada, no les nos haueu volgudes preſtar. Aqueſtes ſon les que Guillem de Varoych entraua en los torneigs. Aquelles que yo demane

ſtan penjades dins lo voſtre retret, qui ſon cubertes de un domas blanch e vert, ab un leo dor coronat, e ab aquelles ſe yo be que ell entraua en les molt cruels batalles. E ſi vos, ſenyora Comteſſa, enuig noy prenieu que yo entras dins lo retret, a mon parer yo les trobaria. Ay triſta, dix la Comteſſa: par que tota voſtra vida ſiau criat en eſta caſa. Be pora entrar la ſenyoria voſtra, e mire e prengua tot lo que millor li paregua. Vent lo Rey la ſua bona volentat, loy regracia. E entraren tots dins lo retret, e veren les alli penjades. Lo Rey les ſe feu dar, e feu les adobar de tot lo que neceſſari era. La batalla fon concertada per a lendema: e en la nit lo Rey ſen ana a la ſgleſia major, e alli ſtigue tota la nit agenollat dauant laltar de la ſacratiſſima Mare de Deu ſenyora noſtra, ab totes ſes armes qui ſtauen ſobre laltar. Com fon dia clar hoy miſſa ab gran deuocio: acabada la miſſa ſe feu armar dins la ſgleſia, e menja duna perdiu per ço que natura ſe ſforças un poch. Apres iſque al camp. E totes les dones e donzelles iſqueren de la ciutat deſcalces, les donzelles en cabells fent profeſſo, ſupplicant a la Diuina Mageſtat e a la ſacratiſſima Mare de Deu Jeſus, que donas victoria al lur Rey contra lo Rey moro. Com lo Rey hermita fonch dins lo camp, vench lo Rey moro ab tot ſon poder de peu e de cauall, e entra en lo camp ab animo de virtuos caualler. E tots los moros pujaren alt en un toçal per mirar la batalla: e

los creſtians ſtigueren prop de la ciutat. Lo Rey hermita portaua una lança ab lo ferro ben ſmolat, e una pauesina en lo bras, leſpaſa e un punyal. Lo Rey moro portaua un arch de fletxa, ſpaſa, e al cap una ceruellera ab moltes toualloles embolicades. Com los dos animoſos reys foren dins lo camp, la hu ana deuers laltre ab molt gran animo. Lo Rey moro tira preſtament una fletxa, e dona li en lo mig de la pauesina, e paſſalay de clar enſemps ab lo bras que no ſi pogue aturar: e preſtament lin torna a tirar altra, e dona li en mig de la cuxa: ab larnes que portaua, la fletxa no pogue paſſar del tot, e feya li molt de empaig al paſſejar que feya. Ell ſon ferit de dues nafres ans que acoſtar ſi pogues, e tira li la lança com ſon prop dell. E lo Rey moro era molt deſtre en les armes, e ab lo ſeu arch com veu venir la lança rebate la e feu lanar luny de ſi mes de .x. paſſes. En aço lo Rey hermita ſe fonch tant acoſtat a ell, que nol lexa mes tirar. Com li fonch quaſi que ab la ma lo podia tocar, dix en alt cridant: Ajudam Deu, e vingua tota la moriſma contra mi. Com lo Rey moro veu laltre tan prop de ſi, e no podia tirar ab larch, tingues per perdut. Com lo Rey hermita hague tirada la lança, preſtament mes mans a leſpaſa, e acoſtas tant com pogue a ell, e dona li un gran colp ſobre lo cap. Empero no li feu gran mal, tantes eren les toualloles que portaua. E lo Rey moro ab larch defenies e rebatia li molts colps, en tant quel Rey

hermita li tira un gran colp que li talla lo bras. E mes li lespasa tota dins lo costat, e son forçat al Rey moro que caygues en terra: e tan prestament com pogue lo Rey hermita li tailla la testa, pres la lança e mes la testa en la punta, e ab aquella victoria lo Rey sen torna dins la ciutat. Pensau ab quanta alegria stauen los crestiâns, dones e donzelles pensant com eren ja fora de captiuitat. Com lo Rey son dins la ciutat, feren venir los metges e curaren les nafres del Rey. Lo dia seguent, de mati, lo Rey tingue son consell en la cambra hon jahia, e son deliberat que trametessen dos cauallers per embaxadors als moros, dient los que volguessen obseruar les conuinenses per ells promeses e jurades per tots ells, e sen podien anar saluament e segura ab tots lurs nauilis, robes, joyes en ses propries terres, sens que per nengu del regne nols seria fet mal ne dan. Com los embaxadors foren elets trameteren un trompeta per salconduyt. Los moros foren contents de dar lo salconduyt tant bastant com lo volgueren. Los embaxadors partiren: com foren junts ab los moros e esplicaren lur embaxada, feren los ben aposentar, e preguaren los que sperassen la resposta. E aço digueren per fer los una gran maldat: car tornaren en major malicia per la molta dolor que tenien de la mort del lur Rey. Entre ells fonch molt gran alteracio a qui farien rey. Los uns volien quén fos Cale ben Cale. Los altres volien quen fos Aduqueperech, cosin ger-

ma del mort Rey. Feta la eleccio per ells de Cale ben Cale, per ço com era bon caualler e valentiſſim: de continent que lagueren alçat rey mana que prengueſſen los embaxadors, e tots los qui eren venguts ab ells, e feu los matar. Leuaren los a tots les teſtes, e poſaren les dins una ſarria, e ab un aſe les trameteren deuers la ciutat. Les guardes qui ſtauen en les torres de la ciutat, veren dos ginets ab laſe que feyen anar: com foren prop de la ciutat deſempararen laſe, e tornaren ſen molt corrent. Lo capita de les guardes veu lo cas, mana a .x. homens a cauall que anaſſen a veure quin cas era aquell: com ho hagueren viſt no volgueren eſſer exits per a veure un tan neſandiſſim cas, ne tan gran perdicio. E preſtament ho anaren a dir al Rey, e a tot lo conſell. Com lo Rey ſabe tal nouitat, poſat fonch en gran admiracio, e dix ſemblants paraules.

CAPITOL XX.

Lo vot ſolemne que lo Rey hermita feu ſtant nafrat per lo rey de la Gran Canaria.

JO he oferta la mia perſona en perilloſa conqueſta, e aço perque eternalment ma fama reuiſcha: car ſtime morts lo jorn primer de lur naxença, aquells qui en tenebres de ſcura vida

axi callat ocios viure paſſen: que ans de aqueſt mon los implacables fats los tranſporten, que a conexença de algu lo ſeu viure preuingua, eſſent menys que pedres o arbres: los quals per utils proprietats e ſuauitat de fruyts delitoſos, los viuints en gran ſtima colen. E aquells ſtime glorioſament viure, los quals ab ſtrenuitat de animo, morint ſens ja mes poder morir, en ſegura vida, ab ſerenitat de glorioſa fama eternalment reuiuen. O infels crudeliſſims e de poca fe: car no podeu donar lo que no teniu. Ara yo fas vot ſolempne, axi nafrat com ſtich, de james entrar dins caſa cuberta, ſino es ſgleſia per hoyr miſſa, fins a tant que yo haja lançat tota aqueſta moriſma fora de tot lo regne. E preſtament ſe feu dar la roba, e leuas del lit, e feu tocar les trompetes: e lo primer que iſque fora de la ciutat fon lo Rey: e feu fer crida que tots quants foſſen de .xi. anys en ſus e de .lxx. en auall, ſots pena de la vida tots lagueſſen a ſeguir. E aquell dia atendaren ſe en aquell loch hon los moros eren ſtats vençuts. E en aquell cas lo Rey feu traure molta artellaria neceſſaria per a la guerra. Com la virtuoſa Comteſſa ſabe que lo Rey tal crida feta fer hauia, e tota la gent lo ſeguia que foſſen de .xi. anys en ſus, fonch molt atribulada conexent que ſon fill era compres en aquella, e era forçat de anar hi. E ab gran cuyta, a peu, ella ana hon era lo Rey: e donant dels genolls en la dura terra, ab veu piadoſa feu principi a paraules de ſemblant ſtil.

A vos, Rey prudentiſſim, antich en benauenturada vida, a la voſtra ſanctedat meritament ſeſguarde hauer pietat e compaſſio de les perſones afligides: perque yo, adolorida Comteſſa, vinch a la voſtra excelencia a ſuplicar que axi com ſou miſericordios, e ple de tota bondat e virtut, que hajau pietat de mi, com no tingua en aqueſt mon altre be ſino aqueſt fill qui es de tan poca edat, que en res nous pot ajudar. E ſia de voſtra merce eſſer en recort de la gran amiſtat, amor e conſideracio del meu virtuos marit, ab lo qual voſtra alteſa ha tenguda tanta amiſtat en lo temps de les guerres e batalles. E redueſch a la memoria de la ſenyoria voſtra aquelles almoynes e caritats que en lo temps del voſtre hermitatge yous feya dar, queus placia obeyr als meus deſigs e ſuplicacions, ço es quem vullau lexar mon fill, qui es orfe de pare, e yo no tinch altre be ab quim pugua aconſolar, ſino de aqueſt miſerable de fill. Donchs ſenyor, puix ſou pare de miſericordia e de pietat, obtingua de la merce voſtra aqueſta tan alta gracia, perque yo e mon fill per a ſempre reſtem obliguats a la ſenyoria voſtra. Lo Rey conegue la deſordenada voluntat de la Comteſſa, e no tarda de ferli tal reſpoſta.

CAPITOL XXI.

Com lo Rey hermita ſeſcuſa que no volgue lexar a la Comteſſa ſon fill.

MOLT vos deſijara obeyr, ſenyora Comteſſa, ſi la voſtra demanda fos honoroſa e juſta, com la honor e ſtima de voſtre fill yo tinch per mia: car ſabuda coſa es, que los homens han de exercitar les armes, e han a ſaber la practica de la guerra e lo gentil ſtil que aqueſt benauenturat orde de caualleria te. E es deguda coſa e de bona conſuetut que los homens de honor en gran jouentut deuen principiar les armes, car en aquella edat aprenen molt millor quels altres axi en batalles de camp clos com en guerres guerrejades. E per quant aqueſt es ara en la millor edat del mon per veure e ſentir les honors grandiſſimes, quels cauallers aconſeguexen en ſemblants fets exercint virtuoſos actes: perque yo vull portar en ma companyia e tenir lo en compte e ſtima de fill, e yo fer li he tota aquella honor quem ſera poſſible, per amor de ſon pare e per contemplacio voſtra. O quina gloria es per a la mare, tenir fill joue e diſpoſt, ques ſia trobat es trobe en ſemblants batalles dignes de glorioſa fama. E per ço es de neceſſitat que vingua ell ab mi: e yo dema fer l' he

caualler, per ço que ell pugua emitar als virtuosos actes de son pare en Guillem de Varoych: e si ara hi va, tots los bons cauallers lo tindran per millor. E yo qui tant he amat a son pare en vida, tanbe lo dech amar en la mort: car en aquest mon, james porti mes voluntat e amor a home nengu com a vostre marit. E ara en loch seu, vull amar e honrar a son fill: per ço com a present altre be no li puch fer. Perqueus prech eus consell, virtuosa Comtessa, queus ne torneu dins la vostra ciutat, e quem dexeu açi vostre fill. Per ma fe, dix la Comtessa, senyor, vostre consell nom par bo ni bell per a mi: vol me dar entendre vostra senyoria, que aquesta art de caualleria es benauenturada? Ans vos dich, que es prou desauenturada, dolorosa, trista, e de mal seruir. Si voleu major speriencia que de vostra senyoria? Car ahir ereu sa e alegre, e ara vos veig prou trist, cox e malalt: e trists de aquells quey dexen les persones. E aço es lo quem fa a mi duptar del meu fill: car si yo era certa que no moris en les batalles, e no fos nafrat, be seria contenta de anar ab la senyoria vostra. Mas qui es aquell qui massegura los duptes de les batalles? que la mia anima tremola de strema dolor: car lo seu animo es alt e generos, que volra emitar los virtuosos actes de son pare. Senyor, yo se que son molt grans los perills de les batalles: e per ço la mia anima repos no pot hauer. Lo millor consell per a mi es, que la altesa vostra me done mon fill, e vosaltres

feu la batalla. Lo Rey ab gran afabilitat dix: Totes coſes ſtan be en bocha de dona. Senyora Comteſſa, no vullau en va deſpendre voſtres paraules: anau ab la pau de noſtre Senyor, e tornau vos ne dins la voſtra ciutat, que res no acabarieu. Los parents de la Comteſſa e de ſon fill la preguaren ſen tornas e dexas alli ſon fill, puix lo Rey ne prenia carrech. Com ella veu que mes no ſi podia fer, dix plorant.

CAPITOL XXII.

Lamentacio que feu la Comteſſa com hague lexat lo fill.

O Cosa deſrahonable ſi dir ſe pot, que la grauitat de les mies dolors a totes les altres auançen. O doloroſes lagrimes, qui la deſtruccio e miſeria mia repreſenteu, tranſportau los hoynts entriſtits en la preſencia de la mia gran perdua. O ſino conſiſtis ſino ab gemechs, triſtors e ſoſpirs e ſanglots eſſer hoydes. Aqueſtes ſon dolors de mare, qui no te ſino un fill, e aquell per força li es leuat, offerint lo a la cruel, ſpantable e doloroſa mort ab ſenyals de molta amiſtat e amor. O mare ſemblant a ouella fecunda qui has parit lo fill per a eſſer mort e trocejat en la cruel batalla. Mas quem aprofita dolre ſobre cas inremeyable:

puix lo Rey no pot hauer pietat de mi ni de mon fill. Lo Rey mogut de compaſſio de les adolorides paraules e lementacions de la Comteſſa, corrent dels ſeus ulls ſpeſſes lagrimes, apartas un poch, e dix als parents de la Comteſſa que la portaſſen a la ciutat. Dos cauallers qui parents eren de la mare e del fill, leuaren la adolorida Comteſſa de terra e en braços la portaren fins al portal de la ciutat, aconortant la en la millor manera 'que podien. Heus penſau voſaltres, dix la Comteſſa, aconortar la mia grandiſſima dolor? car com mes paraules me dieu de conſolacio, mes me turmentau e major pena ſent la mia atribulada anima. E per aqueſt ſol fill 'que a mi reſta yo ſo dita mare, e ſi aqueſt mor en la batalla, que ſera de mi triſta deſauenturada que haure perdut marit e fill e tot quant be tenia en aqueſt miſerable mon? E no fora millor yo fos morta ans que veure tanta dolor dauant los meus ulls, e hagues hagut vida lo meu marit e ſon fill? Quem valen a mi los bens ni les riqueſes, puix ſo deſtituhida de tot goig, plaer e conſolacio? E tot mon fet no es ſino abundar en lagrimes doloroſes e viure en continues lementacions. Almenys me fes Deu gracia que pogues atenyer a la vert e delitoſa riba del gran Riu, hon, oblidant los meus paſſats e ſdeuenidors mals, paſſes eterna e repoſada vida. Acabant la Comteſſa ſemblants paraules, lo fill feu principi a tal parlar: Senyora, yous ſuplich que ſia de voſtra merce que no

ploreu, ni vullau fatigar la voſtra virtuoſa perſona per mi, e yous beſe les mans de la molta e ſtrema amor que en la ſenyoria voſtra tinch coneguda. Mas deueu penſar que ſo ja en tal edat, que dech exir dejus les ales de ma mare, e ſo per a portar armes e entrar en batalles per moſtrar de qui ſo fill ni qui es ſtat mon pare. Car ſi ſera plaſent a la diuina Mageſtat, ell me guardara de mal, em lexara fer tals actes, que feran plaſents a ell: e la anima de mon pare ne ſera aconſolada alla hon es, e la merce voſtra ſen alegrara. Com la Comteſſa li hohi dir tals paraules, giras deuers ſos parents que la portauen, e dix los: Ara dexau vos morir per fill nengu: yo penſaua que la voluntat del meu fill fos conforme ab la mia, apartant ſe de voſaltres, e ſamagaria per los racons per fugir als perills de les batalles, perque es de poca edat, e yo veig que ell fa tot lo contrari. Be es veritat lexemple vulgar qui diu: per natura caça ca. Com foren al portal de la ciutat, los cauallers prengueren comiat per tornar al camp. Lo fill dona dels genolls en la dura terra, e beſa los peus e les mans e la bocha a la mare, e ſuplica la que li volgues donar la ſua benediccio. E la Comteſſa lo ſenya e dix li: Mon fill, noſtre ſenyor Deu te vulla tenir en la ſua proteccio e cuſtodia, et guarde de tot mal: e beſal moltes voltes al departir, e dix la Comteſſa: Tant triſt comiat es aqueſt per a mi, que altra coſa nom fallia per aumentar la mia miſeria.

Com lo fill fonch partit, la Comteſſa ſen entra dins la ciutat, fent molt grans lementacions: e moltes honrades dones de la ciutat la acompanyauen aconortant la en la millor manera que podien.

CAPITOL XXIII.

Com los cauallers qui hauien acompanyada la Comteſſa, ſen tornaren al camp ab lo fill, e recitaren al Rey les lementacions de la Comteſſa.

LOs cauallers ſen tornaren al camp ab lo fill de la Comteſſa, e feren relacio al Rey de tot lo que la Comteſſa hauia dit ne lo fill. E lo Rey ſe alegra molt de la bona diſcrecio del fill. E aquella nit lo Rey feu molt be guardar lo camp, que no conſenti que negu ſe deſarmas. E al mati com lo ſol fon exit, feu regonexer entorn del ſeu, ſi hauia gent alguna. Apres feu tocar les trompetes, e feu mudar lo camp enuers los moros, quaſi mija legua de alli hon ells ſtauen, e atendas en un gran pla quey hauia: e parades totes les tendes feu refreſcar tota la gent: aço era ja paſſat lo mig dia. Los moros que ſaberen que los creſtians eren exits fora de la ciutat, ſtigueren molt admirats quina era ſtada la cauſa: car

poch temps era paſſat que no tenien atreuiment de exir ſol un pas de fora la ciutat, e que ara los venien a cerquar. Digueren alguns capitans que açо hauia fet la grandiſſima crueltat del lur rey Cale ben Cale, qui ſobre fe hauia ſet morir tan cruelment los embaxadors creſtians. E ells hauien prouehit de hauer gent de Spanya o de França, e per açо nos van cerquant. E podeu eſſer certs, que tants com ne pendran de noſaltres, tots ſeran tallats a peces menudes. Parla hu de aquells embaxadors qui hauia portada una letra de la concordia de la batalla, e dix: Ells nos feren molta de honor, e com ſom dins la ciutat vem infinida gent per les torres e per les places, fineſtres e terrats, que era una gran admiracio de veure tanta gent armada, que per Mafomet yo arbitraua que deuien eſſer .cc. milia combatents. E aqueſt maluat de Rey ha fets fer occiure los lurs embaxadors, ſens que nou merexien. Hoydes per tots los capitans moros les paraules de aqueſt embaxador, reberen informacio dels altres moros qui eren entrats ab ell dins la ciutat, e viſta la veritat mataren lo rey Cale ben Cale: e alçaren altre per Rey. Empero per tot açо ells ſe armaren com ſi hagueſſen a dar batalla, e vengueren a viſta dels creſtians. Era ja quaſi lo ſol baix: empero deliberaren de pujarſen alt en un mont quey hauia prop. Lo Rey hermita qui veu açо dix: Per la mia fe, ells moſtren tenir temor de noſaltres: e per ço ſen ſon pujats tan alt. Ara digau,

ſenyors e germans meus, voleu que vençam aqueſts cruels moros per força darmes o per aptea de guerres? car ab la ajuda de noſtre ſenyor Deu e de la ſua ſacratiſſima Mare, yous dare vencedors. Tots digueren: Senyor, a dificil coſa tenim noſaltres eſſer vencedors, ſi ja la miſericordia de noſtre ſenyor Deu nons ajuda e la voſtra virtut: car com ells han viſt lo lur Rey mort, han ajuſtada tota la mes gent que han pogut, e ſon en nombre molt mes que noſaltres, e per ço tots crehem que la pijor part ſera la noſtra. Senyors, dix lo Rey: yous deman en gracia que no ſia de ſmayar. E com no haueu viſt voſaltres en les batalles, pochs vençre als molts, e los flachs vençre als forts? Parau be ſment en lo queus dire: en les guerres mes val abteſa que fortaleſa. E per be que noſaltres ſiam pocha gent e ells molta, aci ſera lo gran renom e fama que reportarem per tot lo mon, e tots los qui apres de noſaltres vendran, nos allegaran en exemple de perpetual gloria: e yo qui fas hermitana vida, tots quants en aqueſta batalla pendran mort, yols abſolch a pena e a culpa. E caſcu deu ſforçar lo ſeu animo en ſemblans actes, e no tembre los perills de la mort: car mes val morir com a criſtians, que no eſſer catius en poder de infels. Donchs caſcu deu fer ſforç per be a fer: e donem la batalla, e ſiam vencedors com ſe vulla que ſia: car no ſera princep en lo mon, qui incriminar nos pugua de infidelitat, ne de poch animo, que

no hajam fet tot lo poſſible en defendrens de aqueſts infels enemichs noſtres, quins volien leuar la noſtra propria terra, e les mullers, fills e filles jutgar a perpetual captiuitat. Acabat lo Rey hermita paraules de tant animo, lo qui ſolia eſſer Rey, ab animo viril principia tal parlar: La tua real e elegant ſenyoria, afabiliſſim pare, me aſſegura que los teus virtuoſos actes ſon tals, que clarament manifeſtan tu qui eſt. No reſta ſino que tu alſes la tua poderoſa ma ab tallant ſpaſa, puix es la noſtra ſperança e refugi, e ab la tua virtuoſa ma anem contra los infels: e mana a noſaltres que façam actes que ſien de glorioſa recordacio: car tots ſom preſts hobeyr te e ſeruar los manaments teus. E no es licit ja a noſaltres tenir pus conſell, ſino que ab armes cruels e venjadores de tanta inhumanitat, ab gran alegria firam contra noſtres enemichs: car mes val al caualler bona mort, que mala e penoſa vida. Plagueren al Rey hermita les animoſes paraules del altre Rey qui ſolia eſſer, e dix en tal forma.

CAPITOL XXIV.

Com lo Rey hermita feu vallejar lo feu camp, e trames a la Comteffa que li trametes dues botes de lauor de fpinachs de coure.

DE ineftimable alegria me alegre yo, mon natural Senyor, com vos veig ab tan fforçat animo de valeros caualler: e per ço no vull fer mes rahons, fino que puix lo poder per noftre Senyor es a mi dat, e apres per la excellencia voftra, faça cafcu axi com yo fare. Car ab lo diuinal adjutori, yous dare venjança de voftres enemichs. E pres un cabas en la una ma e una exada en laltra, e mes fe primer de tots: e com los grans fenyors veren fer tal cofa al Rey, cascu feu axi com ell feya. E ja lo virtuos Rey de continent que ifque de la ciutat, prouehi de totes les cofes qui eren neceffaries per a la guerra. E entorn del feu palench feu un gran vall de una lança darmes en alt, e duya fins a una gran ribera daygua quey hauia. E lexaren en mig un gran portell, que be .cl. homens podien paffar al colp. A laltra part cauaren e feren altre gran vall, que tenia fins al cap de una gran penya quey hauia. Dix lo Rey: Puix aço es fet, de açi fins al dia noy ha fino dues hores, anau vos cuytadament, duch

de Clocestre, e vos, comte de Salasberi, a la Comtessa que, per amor mia e per amor de vosaltres, me vulla trametre dues grans botes que te den Guillem de Varoych alt en la cambra de les armes, que son plenes de lauor de spinachs, los quals son tots de coure. E ells prestament hi anaren, e ab prechs e manaments que li feren de part del Rey, los hagueren de la Comtessa. Si be staua mal contenta del Rey, perque no li hauia volgut donar son fill: empero conexent la gran necessitat qui lan constrenyia, fon contenta: per be que nos pogue star que no digues: Val me Deu e que es aço de aquest Rey de ventura que tant sap en la mia casa, que no tinch res que de armes sia ho de guerra, que tot nou sapia: yo no se si sap de adeuinar ho sia nigromantich. Los barons feren carreguar en carros les botes de la lauor dels spinachs e portaren les al camp. Com foren dauant lo Rey, digueren li tot lo que la Comtessa hauia dit: e lo virtuos Rey se posa a riure, e ab cara afable los feu molta festa. Apres feu portar la lauor dels spinachs en lo portell, e lançaren los per terra, a fi que com los moros passassen, los se ficassen per los peus, e axi fon fet. E mes feu fer molts clots fondos a manera de pous, que com exissen de un mal, que donassen en laltre: e tota la nit los crestians altra cosa no feren. Com clarejar comença lalba, los moros feyen grans alegries sonant tabals, trompetes e anafils: e ab multiplicades veus cridauen batalla: e ab aquella ale-

gria baxaren del mont venint contra la gent crestiana. Lo hermita Rey mana que tota la gent sua stigues en terra gitada, fent demostracio que dormien. Com foren quasi a tret de bombarda, se leuaren tots mostrant esser mal destres en la guerra: e començaren ordenar ses batalles. Com los moros foren dins lo portell, dix lo Rey: Senyors, en gracia vos deman que no sia desmayar, voltem la squena fengint que fogim. E los moros que fugir los veyen, cuytarèn lo mes que pogueren. Com foren dins lo dit portell, que per altra part passar no podien, ficauen se aquells grans de coure per les soles dels peus. Com lo virtuos Rey hermita veu los moros dins lo portell, feu un poch detenir la gent sua, axi com aquell qui era en la guerra e en les armes destre: e veu aturar los moros per les nafres de la lauor dels spinachs, e altres que cahien en los pous, qui eren cuberts de rama e dessus terra. Lauors lo Rey ab veu alta se pres a cridar:

CAPITOL XXV.

O CAUALLERS dignes de honor, dexau la vista de la ciutat e girau la cara als enemichs de la cristiana fe e nostres: firam ab gran animo, que la jornada es nostra, donem los cruel batalla e no prenguam nengu a merce. Lo Rey son lo primer

feridor, apres tots los altres. Los moros qui veren tan brauament ferir los creſtians, e tots los demes nos podien moure per les grans nafres que tenien, los fon forçat de morir, e fon feta molt gran deſtruccio dells. Los qui venien detras, com veren que los creſtians hauien feta tan gran deſtroça dels moros, ſens fer reſiſtencia alguna fugiren deuers lo caſtell, de alli hon eren partits, e feren ſe alli forts. Lo Rey perſegui lencalç, matant e degollant tants com aconſeguir ne podien. Lo Rey, fatiguat per les nafres que tenia, aturas un poch. E prengueren un moro molt gran e de deſmeſurada figura. E lo Rey, apres que hague fet caualler lo fill de la Comteſſa, volgue que matas aquell moro: e lo fadri ab gran animo li dona tants colps ab leſpaſa fins quel hague mort. Com lo Rey veu mort lo moro, pres al petit infant per los cabells, e lançal damunt lo moro, e fregual fort, que los ulls e la cara tot ſtaua ple de ſanch: e les mans li feu poſar dins les nafres, e axi lo encona en la ſanch de aquell moro. Apres iſque molt valent caualler e virtuos de ſa perſona: tant valgue en ſon temps, que en una gran part del mon no ſi troba caualler que tant valgues. Com lo bon Rey veu la batalla vençuda, ana ſeguint los moros. E tants com ne aconſeguien, tots los feyen morir. Aqueſta es la mes gran deſconfita e de mortaldat de gents que en aquells temps fos feta: que en ſpay de .x. dies moriren .xcvij. milia moros. E lo Rey per les nafres que tenia no

podia molt anar: aportaren li un cauall perque caualcas. Verament, dix lo Rey, no fare: tots los altres van a peu, que yo anas a cauall cosa seria molt desigual. Anaren a poch pas fins que foren al castell hon los moros se eren fets forts: e aqui pararen lo camp, e reposaren aquella nit ab alegria inestimable. E al mati en lalba clara, lo Rey feu tocar les trompetes, e armas tota la gent. Lo Rey se vesti la sobrevesta real, e mes se lo primer de tots, e donaren un gran combat al castell ahon foren ben seruits de ballestes e lances, e de canteres que dalt del castell tirauen. E tant se sforça lo Rey, que passa tot sol, que no era negu qui ajudar li pogues. E lo petit infant, fill de la Comtessa, dix ab grans crits: Cuytau, cauallers de honor, cuytem per ajudar al nostre Rey e senyor, qui ses posat ab gran perill. E pres una pauesina petita que un patge li portaua, e mes se dins lo vall per passar lla hon lo Rey era. Los altres qui veren lo petit infant que passaua, tots se lexaren anar al colp per passar al altra part, hon foren molts cauallers morts e nafrats: empero linfant ab lajuda de nostre Senyor, no pres mal negu. Com tots foren passats, hagueren foch e molta lenya, e posaren foch a la porta del castell: e de alli posas en la primera cuberta. Linfant se pres a cridar tan alt com pogue, e dix: Dones angleses, exiu defora e tornau en vostra primera libertat, car 'vengut es lo dia de la vostra redempcio. .Ccc.viiij. dones stauen dins lo

castell: com sentiren aquella veu, totes cuytaren a la porta falsa del castell, car a la altra gran foch si tenia. E totes les dones foren rebudes per los crestians, en les quals hi hauia moltes dones donor. Com los moros veren lo gran foch e que tot lo castell se cremaua, volien se dar a preso: e james lo valeros Rey ho volgue consentir, sino que tots morissen a foch e a flama: e los qui exien de fora del castell prestament eren morts, o ab lançes los feyen tornar dins: axi foren morts e cremats aquell dia .xxij. milia moros. Parti lo Rey hermita del castell ab tota la gent, e anaren per tot lo regne en aquelles parts que los moros preses hauien. No trobaren moro nengu que a merce ells volguessen pendre: e anaren fins al port Dantona, hon trobaren alli totes les fustes e nauilis ab que eren venguts. E tots los moros que trobaren en les fustes, lançaren en mar: e cremaren totes les fustes ab que eren venguts. Apres lo Rey ordena e feu ley general, que qual se volgues moro que entras dins la illa de Anglaterra, per quins afers se volgues, que moris sens neguna merçe. Com hagueren recobrat tot lo regne, lo vot fon complit del Rey, e ab tota la gent sen entra dins la ciutat de Varoych. La Comtessa, com sabe que lo Rey venia, isque a rebrel ab totes les dones e donzelles de la ciutat: car homens no ni hauia restats sino los que eren malalts o nafrats. Com la Comtessa fon prop del Rey, dona dels genolls en la dura terra, e totes

les altres dones cridant ab altes veus: Be ſia venguda la ſenyoria del Rey vençedor. Lo virtuos ſenyor ab cara afable les abraça a totes de una en una. E pres la Comteſſa per la ma, e anaren axi parlant fins que foren dins la ciutat. E la Comteſſa feu li infinides gracies de la molta honor que feta hauia a ſon fill: e apres les feu a tots los altres grans ſenyors.

CAPITOL XXVI.

Com lo Rey hermita ſe manifeſta a la Comteſſa ſa muller.

HAUENT repoſat per alguns dies lo virtuos Rey hermita, puix hauia donada fi a la guerra, e poſat tot lo regne en tranquilla pau e ſegur ſtament: un dia ſtant en la ſua cambra, delibera manifeſtar ſe a la Comteſſa muller ſua, e a totes les altres gents, perque pus preſt pogues reſtituir la ſenyoria al primer Rey, e tornas a fer la acoſtumada penitencia. Crida un ſeu cambrer e dona li lo mig anell que hauia partit ab la Comteſſa com della pres comiat volent anar a la caſa ſancta de Hieruſalem, e dix li: Amich, ves a la Comteſſa, e dona li aqueix anell, e digues li ſemblants paraules. Lo cambrer ana preſtament a la Comteſſa, agenollas dauant ella, e dix li: Senyora,

aqueſt anell vos tramet aquell qui de amor infinida vos ha amada heus ama. La Comteſſa pres lanell, e alteras tota com lo veu, e fon poſada en fort penſament: entraſſen en la ſua cambra molt preſtament, e ans que obris la caxa, agenollas dauant un oratori que tenia en lo petit retret, hon era la Mare de Deu ſenyora noſtra, e feu principi a tal oracio: O humil Mare de Deu, Senyora miſericordioſa, Ab initio et ante ſecula creada in mente diuina: vos ſola fos digna de portar en lo voſtre verge ventre nou meſos lo Rey de gloria: feu me, Senyora, complida gracia qui ſou complida de totes les gracies. E per aquella conſolacio que la voſtra ſacratiſſima anima hague per la salutacio de langel, me vullau aconſolar lo cors e lanima: queus placia, Senyora glorioſa, fer que lo voſtre precios Fill me faça gracia que aqueſt anell ſia del meu virtuos marit: car yous promet de ſeruir vos un any complit en la voſtra deuota caſa del Puig de França, e donar hi .c. marchs dargent. E leuas de la oracio, e obri una caxa hon ella tenia laltra part del anell, ajuſtals la hu ab laltre, e veu que totes les armes ſe moſtrauen en lanell, e que tot era hu: conegue que era del Comte ſon marit, e dix ab molta turbacio: Digau me, gentilom, hon es mon ſenyor lo comte de Varoych? E lo cambrer entes queu deya per ſon fill. Digau me per voſtra bondat, ſi es ſtat pres ne catiuat per los moros, ne que es ſtat dell que nos ſia trobat en les forts batalles ab lo

Rey e ab los altres cauallers? car yo crech verdaderament que si ell fos stat en libertat sua, que noy haguera fallit. O misera de mi, e feu me certa hon es, que cuytadament hi vull anar. E volgue exir fora de la cambra, e anaua tan torbada e fora de son natural sentiment, que no trobaua la porta per hon pogues exir: e aço causaua la inestimable alegria que tenia de la venguda de son marit: e tanta fon la turbacio, que perde los sentiments, e caygue en terra smortida. Com les sues donzelles la veren en tal punt star, ab grans crits lançaren doloroses lagrimes e feren tristes lementacions. Com lo cambrer veu star en tal punt a la Comtessa, molt spantat sen torna al Rey ab la cara molt alterada. Lo Rey li dix: Amich, com vens tal? quines noues me portes de lla hon te trames? Lo cambrer dona dels genolls en terra, e dix: Senyor, per una gran ciutat yo no volguera que vostra senyoria mi hagues trames: yo no se lanell quina mala virtut te, ni si es stat fet per art de nigromancia que laja hagut vostra senyoria dels moros: car de continent que la Comtessa lo sa mes al dit, es cayguda morta en terra: açom par cosa de gran admiracio la mala proprietat que te. O sancta Maria val, dix lo Rey, e sera veritat que la virtuosa Comtessa sia morta per causa mia? Lo Rey se leua de la cadira, e prestament ana a la sua cambra, e troba la mes morta que viua, ab tots los metges qui treballauen en la salut sua. E lo Rey, admirat de semblant cosa, pregua als

metges que tot cas del mon li donassen socors, e no si plangues res que la Comtessa cobres la perduda sanitat. E lo virtuos Rey de aqui ja mes se volgue partir fins que fon tornada en son bon recort. E com la Comtessa hague cobrada la natural conexença, e veu lo marit e Rey, leuas corrent, e agenollas dauant ell per voler li besar los peus e les mans: mas lo benigne senyor nou volgue consentir sino que la pres del braç, leua la de terra e abraça e besa la moltes voltes, e en aquella hora donas a conexer a tots los senyors del regne e a tot lo poble. La fama ana per tot lo castell e per tota la ciutat com lo Rey hermita era lo comte Guillem de Varoych. E tots los senyors grans e pochs, dones e donzelles de la ciutat vengueren a la cambra de la Comtessa per festejar lo Rey e a la nouella Reyna. Com lo fill sabe que lo Rey era son pare, cuytadament ana a la cambra, agenollas als seus peus, e besals hi moltes voltes ab les mans ensemps. E tots aquells barons prengueren lo Rey e la nouella Reyna, e tots ensemps anaren a la major sglesia: e aqui feren lahors e gracies infinides a la diuina Bondat com per mans de un tan valentissim caualler Anglaterra era stada liberada de poder de infels. Apres tornaren al castell ab moltes trompetes e tamborinos ab gran triumpho e alegria. Com foren en la gran sala del castell, la Comtessa suplica al Rey son marit e a tots quants alli eren, volguessen sopar ab ella aquella nit, e cascun dia menjassen alli tant com

hi aturarien, e lo Rey e tots los altres loy atorguaren, e foren contents. La Comteſſa ſe parti del Rey, e pres totes les dones e donzelles de ſa caſa, e preſtament ſe deſpullaren, e ben arromanguades, emparamentaren una gran ſala de molt bells draps de ras, tots obrats dor, de ſeda e de fil dargent de molt gran ſtima: les altres dones les unes al reboſt, les altres a la cuyna: en tant que aqueſta virtuoſa ſenyora dins poch ſpay feu molt noblement adobar de ſopar. Com tot fon preſt, trames a dir al Rey, que tota hora que li fos plaſent, que ſa ſenyoria vingues a menjar ab tots los altres. Lo Rey ab los altres grans ſenyors entra en la gran ſala: e com la veu axi en orde, ab totes les viandes preſtes, e lo tinell parat de molt riqua vexella dor e dargent, dix: Si Deu me ſalue la perſona, be par que la Comteſſa ha tengut les mans en tot, com ella ſia la mes diligent dona del mon. Lo virtuos Rey mana que primer ſe ſegues laltre Rey que ſolia eſſer: apres feu ſeure la Comteſſa ſa muller: apres ſegue lo Rey hermita: apres ſeyen los altres duchs ſegons per orde venien. Apres en altres taules, foren collocats los marqueſos, comtes, nobles e cauallers: tots foren molt ben ſeruits de diuerſes viandes ſegons tals ſenyors eren merexedors. E tant com en la ciutat aturaren, continuament menjaren a deſpeſa ſua: e caſcun dia feyen molt grans feſtes. Paſſats que foren .ix. dies, vengueren .cccc. carros carreguats dor e dargent, de joyes e de coſes

de gran ſtima, les quals hauien trobat en poder dels moros. Mana lo Rey que aqueſtes joyes, lor e largent fos poſat en poder de quatre ſenyors, e fon acomanat al duch de Cloceſtre: al duch de Betafort: al comte de Salaſberi: e al comte de Stafort. Fet aço, lo Rey mana per al ſeguent dia conſell general. Com tots foren ajuſtats, lo Rey hermita iſque de una cambra, e entra en lo conſell molt be abillat de roba de brocat roſſegant, ab lo mantell de carmeſi forrat de herminis, ab la corona al cap e lo ceptre en la ma: e aſſegut en lo conſell e en preſencia de tots, ſeu principi a paraules de ſemblant ſtil.

CAPITOL XXVII.

Com lo Rey hermita reſtituhi al primer Rey les robes, la corona, lo ceptre e lo regne, e torna a ſeruir Deu.

LA ſegura gloria que tenim de eſſer ſtats victorioſos, nos deu molt alegrar, e de aquella deuem retribuir infinides gracies a noſtre ſenyor Deu: com totes les gracies deuallen de la ſua immenſa bondat e miſericordia: car ab lo ſeu adjutori hauem vençudes totes les batalles, e morts tots los noſtres enemichs e de la criſtiana fe: e ab ſpaſes nues ſou ſtats vencedors, e haueu venjades les nefandiſſimes injuries e dans que hauien fets, e es venguda tota la lur deſſerra en noſtre poder,

perque yo vull e man que tota aquella ſia repartida entre voſaltres. E tots aquells qui ſon ſtats nafrats en lo recobrament de caſtell, vila o ciutat, hagen dues parts. E tots aquells qui ſeran afollats de qual ſe vulla de ſos membres, que armes no poran portar, aquets tals hagen .iij. parts. Los qui no hauran pres mal negu, hajan una part, e la honor, qui mes val. E vos, mon Rey e ſenyor, be deu eſſer contenta la alteſa voſtra de la gracia que lomnipotent Deu vos ha feta, que ab ajuda de voſtres vaſſalls hajau cobrada tota la illa de Anglaterra, e reduyda en lo primer ſtament: perque yo ara en preſencia de tots aqueſts magnanims ſenyors, vos reſtitueſch tot lo regne e la ſenyoria de aquell, la corona, lo ceptre e les reals robes. E ſuplich a la voſtra real mageſtat que les vullau acceptar de un voſtre ſeruidor e vaſſall. E de continent les ſe deſpulla, e tornas a veſtir labit. Lo Rey e tots los barons loy tingueren a molta virtut e gentileſa, e feren li infinides gracies de la ſua grandiſſima corteſia. Lo Rey ſe veſti les robes reals, poſas la corona al cap e lo ceptre en la ma. E pregua molt al hermita, que li fes tanta gracia que volgues aturar en la ſua cort, que ell li daria lo principat de Gales, e que poria tant manar en la ſua cort e en lo regne, com la ſua propria perſona. E tots los del conſell preguaren lo molt, e ell ſeſcuſa dient que no lexaria lo ſeruir de Deu per les vanitats de aqueſt mon. Acis pot contemplar quanta era la virtut e ſin-

gularitat de aqueſt caualler, que podia reſtar Rey, e ſon fill apres dell, e james ho volgue fer: ſi be ſos parents e ſa muller lon hauien molt preguat. Com lo Rey veu que no volia reſtar en la ſua cort, delibera fes alguna gracia al fill, per amor e ſguart de premiar al pare, e dona li la major part del regne de Cornualla: e ques pogues coronar de corona de acer e no de altra coſa: e que ſagues a coronar lo dia dels tres Reys dorient, e lo dia de ſincogeſma. E tots quants exiren dell ſeruaren aqueſt orde: e huy en dia ſe corona de corona dacer. Com lo Comte hermita ſabe la gracia que lo Rey hauia feta a ſon fill, ana dauant ell, agenollas als peus, e beſa li la ma, ſi be lo Rey no lay volia dar, e feu li infinides gracies del donatiu que hauia fet a ſon fill. E pres comiat del Rey e de tots los de la cort: los quals lexa molt adolorits de la ſua partida, per ço com tots lamauen de major amor que al altre Rey: e a tot lo poble deſplague molt com hauia renunciada la ſenyoria. Com lermita ſon partit del Rey, ſen ana fora de la ciutat en una ſua vila que diſtaua una legua de la ciutat: e aqui atura per alguns dies. Lo Rey ab tot lo conſell ordenaren que li foſſen trameſos .xxx. carros carreguats de les millors joyes que hauien preſes dels moros. Com lermita veu los carros, dix als quils portauen: Tornau los a mon ſenyor lo Rey, e digau li que yo no vull ſino la honor, que lo profit ſia dell e de tots los altres: e tornaren ſen preſtament a la ciu-

tat. Com lo Rey e los altres ſenyors ſaberen que no hauia volgut res pendre, tots digueren que aqueſt era lo mes magnanim e virtuos caualler que ja mes fos ſtat en lo mon: e que de aqueſta conqueſta no ſen hauia portat altra coſa ſino honor, perills e nafres. Com la virtuoſa Comteſſa ſabe que ſon marit ſen era anat, deſempara lo caſtell e no dix res al Rey ne a negu, ſino ab ſes dones e donzelles ana hon ſon marit era. Empero lo Rey e los altres grans ſenyors, pochs dies eren que no anaſſen a parlar ab lermita per hauer conſell del ſtament del regne e de moltes altres coſes. Un dia ſtant parlant lo Rey ab lermita, la Comteſſa entra en la cambra, e lo Rey dix li: Senyora, no prenguau enuig del queus dire. Vos ſou ſtada cauſa que yo haja perdut lo Comte voſtre marit, al qual yo de bon grat daria la terça part de mon regne, e que ell aturas a la continua en ma companyia. Ay triſta, dix la Comteſſa: e com, ſenyor, ſo yo ſtada cauſa de hauer la voſtra ſenyoria per mi perdut? Per ço com ſe que ell vos ama ſobre totes les coſes del mon, dix lo Rey: e ſi vos lagueſſeu molt preguat, ell fora vengut ab mi. Per la mia fe, ſenyor, dix la Comteſſa, yo tinch molt major dupte que no es aqueix, que no perda a voſtra ſenyoria, e a ell que nos poſe en algun moneſtir. Axi paſſaren entre ells moltes rahons. Lo Rey com li paregue hora, ſen torna a la ciutat: e dins tres dies lo Rey ab tota la gent fon preſt per partir. Lo Comte hermita dix a ſon fill

que ſen anas ab lo Rey, e quel ſeruis de tot ſon poder: e que ſi debats o queſtions venien en lo regne, en negun cas del mon no vengues contra ſon Rey e ſenyor, per molts mals e dans quet fes. E dich te verdaderament, que la major infamia quel caualler pot hauer en aqueſt mon, ſi es com ve contra ſon ſenyor natural. Poſat cas quel Rey te leuas tots los bens que tens, ne pories hauer, no vulles venir contra la mageſtat ſua: car axi com los leua, los pot tornar. Hages aqueſta doctrina de mi: per moltes injuries quel Rey te faça, axi darte de ma o de baſto o ſpaſa o qual ſe vulla altra coſa, que vergonya not pot fer: bet poria fer dan en ta perſona, mas no vergonya, per ço com es ton Rey e ſenyor natural. Yo viu ſtant en la cort del Emperador un Duch vaſſall de la ſenyoria del Imperi, un dia de Nadal, exint Lemperador de miſſa ab infinida gent de duchs, comtes e marqueſos e molt nobla caualleria: Lemperador anaua un poch enujat de un Biſbe qui la miſſa dita hauia, e dix algunes paraules dell. E lo duch, per quant era parent e amich del Biſbe, volgue ſatiſfer en les paraules que Lemperador dites hauia. Lemperador en aquell cas, no tingue prou paciencia, alça la ma e dona li un gran bufet. Dix lo Duch: Senyor, aço e molt mes pot fer la mageſtat voſtra, per ço com ſo voſtre ſubdit hi haure paciencia: e ſi negun altre Rey o Emperador en lo menor cabell del meu cap, contra ma voluntat, me tocas, yol ne fera penedir. E

per ço, mon fill, te prech, tan carament com puch ni se, contra ton Rey no vulles venir. E axi loy promes lo fill de complir tot lo que li manaua. Lo Comte hermita feu molt be abillar a son fill, e a tots los qui ab ell anauen, de joyes e robes e bones caualcadures de caualls e aquanees. E pres son comiat axi del pare com de la mare, e no parti de alli fins que sabe que lo Rey volia partir. Com lo Rey fon al portal de la ciutat, demana lo fill del Comte hermita, e james se volgue partir del portal fins que fon vengut: e alli a la porta lo feu conestable major de tota Anglaterra. Lo Rey parti, e feu la via de la ciutat de Londres. Com la Comtessa sabe que lo Rey era partit, pregua al Comte que tornassen a la ciutat, e lo Comte fon content, e aqui stigueren per spay de .v. mesos: en la fi de aquells, lo Comte pregua molt a la Comtessa que no sen enujas, que a ell era forçat que hauia de complir lo vot que tenia fet de seruir Deu en vida hermitana. Dix la Comtessa: Senyor, lo meu sperit molts dies ha stat alterat hauent sentiment de la mia dolor, car no ignoraua la mia adolorida anima, que pijor hauia de esser la recruada que no la malaltia. Almenys vostra merce façam gracia que vaja ab vos, perque pugua seruir la vostra virtuosa persona: e farem una hermita ab dos apartaments, ab una sglesia que haura en mig: e no vull que ab mi stiguen sino dues dones ancianes, e un preuere quens digua missa. Tantes rahons dix la Com-

teſſa, que al Comte fon fòrçat de hobeyr los ſeus prechs. Com la Comteſſa veu que de tot ſe hauia de fer, no volgue que en aquella hermita aturaſſen hon ſolia ſtar: mas elegi un altre loch lo qual era molt delitos, de gran ſpeſſura darbres, hon hauia una molt bella lucida font que ſobre les verts florides erbes ab ſuau remor corria, e en mig de aquella delitoſa praderia un pi de ſingular bellea. E caſcun dia en aquella lucida font venien a beure totes les beſties ſaluatges de tota aquella ſilua, que era un gran delit de vèure les. Com la hermita fon acabada de fer, e fon fornida de totes les coſes neceſſaries a la humana vida: e lo Comte e la Comteſſa hagueren donat orde en lo regiment de la ciutat è de tot lo comtat, e hagueren collocades les dones e donzelles de lur caſa, è volien partir per anar al hermitatge, arriba lo comte de Notarbalam, qui venia embaxador per lo Rey al Comte e a la Comteſſa ab letra de crehença. Lembaxador pregua molt al Comte e a la Comteſſa de part del Rey, que li volgueſſen fer tanta gracia que los dos volgueſſen anar a la ciutat de Londres, per ço com ell hauia contractat matrimoni ab la filla del rey dè França. Almenys ſi ell no podia anar, que la Comteſſa no li fallis: perque era de gran neceſſitat perque ella rebes la Reyna, e li moſtras la pratiqua e coſtum de Anglaterra: e perque era dona de gran linatge e de gran diſcrecio, lo Rey li volia fer aqueſta honor, per lo ſeu molt merexer. Lo Comte hermita reſ-

pos en femblant forma: Embaxador, direu a la mageftat del fenyor Rey, que yo fora molt content que pogues feruir la exellencia fua: empero no puch lexar lo vot que tinch fet de feruir a Deu : de la Comteffa yo fo molt content que ella fatiffaça per la fua honor e la mia. La virtuofa Comteffa ftimara mes reftar per feruir fon marit, que no veure les feftes: mas com veu la voluntat del Comte fon marit, e la jufta raho que en tal neceffitat no deuia fallir al Rey, dix que era contenta. Lo Comte hermita pres comiat de tots, ab infinides lagrimes fon fet lur departiment, e anaffen al feu hermitatge, hon ftigue ab gran repos per lonch temps. E cafcun dia apres que hauia dites fes hores, venia fen dauall aquell bell arbre, per veure les befties qui venien a beure a la lucida font.

CAPITOL XXVIII.

Com lo rey de Anglaterra fe cafa ab la filla del rey de França: e en les bodes foren fetes molts grans feftes.

AFLAQUINT de jorn en jorn, e dexantfe anar los animos ociofos dels cauallers anglefos, molts dies eren paffats que en pau, tranquilitat e repos folgat hauien. Lo virtuos rey de Anglaterra, perque a total oci e languiment nos foftmeteffen, delibera, puix hauia contractat matrimoni, de fer

cridar cort general a fi que s' hi fes gran exercici darmes. La fama fon divulgada per tots los regnes de crestians, de la grandissima festa que lo famos Rey preparaua. Seguis que un gentilom de linatge antich e natural de Bretanya, anant en companya de molts altres gentils homens qui a la gran festa anauen, aturas mes darrer de tots, e adormis sobrel roci fatigat del treball del gran cami, e pres per una senda qui dreçaua a la delitosa font hon lermita staua, qui en aquell cas se delitaua legir un libre qui es nomenat *Arbre de batalles:* e feya continuament gracies, com aquell libre legia, a nostre senyor Deu de les singulars gracies que en aquest mon hauia aconseguides seruint lorde de caualleria. E stant axi, veu venir per aquell pla un home a cauall: e conegue que venia dormint: lexas de legir, e nol volgue despertar. Com lo roci fon dauant la font, e veu laygua, acosta si per voler beure: e perque tenia la falça regna en larço de la sella no podia, e tant bascha, que fon forçat al gentilom ques despertas, e obrint los ulls, se veu dauant un hermita ab molt gran barba tota blancha, e quasi les vestidures rompudes, e mostrauas flach e descolorit. E aço causaua la molta penitencia que feya continuament, e per les moltes lagremes quels seus destillauen, li eren los ulls molt apoquits. Lo conspecte seu era de home admirable e de gran sanctedat. Lo gentilom se admira de tal visio: empero per lo bon sentit que tenia, conegue que deuia esser algun

home de ſancta vida, qui ſera alli retret per fer penitencia e ſaluar la ſua anima: e com a home deſembolt, preſtament deſcaualca, e feu li gran reuerencia. Lermita lo rebe ab cara afable, e aſſegueren ſe en la vert e delitoſa praderia. Lermita feu principi a tal parlar: Gentilom, prech vos per voſtra corteſia e gentileſa, quem vullau dir lo voſtre nom, e com ſou en aqueſt deſert vengut, ni per quins negocis? No tarda gran ſpay que lo gentilom reſpos ab tal rahonament.

CAPITOL XXIX.

Com Tirant manifeſta ſon nom e ſon linatge al hermita.

PARE reuerent, puix a la ſanctedat voſtra plau tant ſaber mon nom, yo ſo molt content dir lous. A mi dien Tirant lo Blanch, per ço com mon pare fon ſenyor de la marcha de Tirania, la qual per la mar confronta ab Anglaterra, e ma mare fon filla del duch de Bretanya, e ha nom Blancha: e per ço volgueren que yo fos nomenat Tirant lo Blanch. Fama es per tots los regnes de creſtians, com lo ſereniſſim rey de Anglaterra ha manada celebrar cort general en la ciutat de Londres, è ha contractat matrimoni ab la filla del rey de França, qui es la mes belliſſima donzella que ſia en tota la creſtiandat, e te moltes ſingularitats que les altres no tenen: entre les al-

tres ne puch recitar una. Trobantme yo en la cort del rey de França, lo dia de ſanct Miquel paſſat, en la ciutat de Paris, perque aquell dia era ſtat fermat lo matrimoni, lo Rey feya gran, feſta: e lo Rey e la Reyna e Linfanta menjauen en una taula los tres, e verdaderament vos puch dir, ſenyor, que com la Infanta beuia vi vermell, que la ſua blancor es tan ſtrema, que per la gola li vehia paſſar lo vi : e tots quants hi eren ne ſtauen admirats. Après ſe diu que lo Rey ſe vol fer caualler: e apres fara a tots los altres cauallers qui volran rebre lorde de la caualleria. E yo he demanat a reys darmes e a harauts, perque lo Rey no ſera fet caualler en lo temps de la guerra que tenia ab los moros? Han me reſpoſt, que per ço com en totes les batalles que hauia hagudes ab los moros era ſtat vençut: fins que vench aquell famos caualler, vençedor de batalles, lo comte Guillem de Varoych, qui preſtament deſtruy tots los moros, e li poſa tot lo regne en repos: e mes dien, que lo jorn de ſanct Joan ſera la Reyna a la ciutat de Londres: e s' hi faran de grans feſtes, qui duraran un any e un dia. E per cauſa de aço ſom partits de Bretanya trenta gentils homens de nom e de armes, diſpoſts per a rebre lorde de caualleria. E venint yo per lo cami, fon ſort que per canſament de mon roci, fuy un poch reſtat atras, per lo gran trebayll que he ſoſtengut de les grans jornades que he fetes: per ço com parti pus tart que negu dels altres, adormim anant penſant.

E lo meu roci ha lexat lo cami real e am portat dauant la reuerencia voſtra. Com lermita hoy parlar al gentilom que anaua per rebre lorde de caualleria, recordant li lorde quina coſa es, e tot ço que pertany a caualler, lanſa un gran ſoſpir e entra en gran penſament, eſſent en recort de la grandiſſima honor en que caualleria lauia longament mantengut. Vehent Tirant lo penſament en que lermita ſtaua, dix las ſeguents paraules.

CAPITOL XXX.

Com Tirant demana al hermita en que penſaua.

REUERENT pare, placia a la voſtra ſanctedat fer me gracia quem digau quin es lo voſtre fort penſament? Dix lermita: Amable fill, lo meu penſament es de lorde de caualleria, e de la gran obliguacio en que es poſat lo caualler com haja a mantenir lalt orde de caualleria. Pare reuerent, dix Tirant, ſuplich a la merce voſtra quem diguau ſi ſou caualler? Bon fill, dix lermita, be ha .L. anys que yo rebi lorde de caualleria en les parts de Africha, en una gran batalla de moros. Senyor e pare de caualleria, dix Tirant, ſia de voſtra merce dir me, vos qui tant de temps haueu ſeruit lorde de caualleria, com pot hom millor ſeruir aquell orde: com noſtre Senyor laja poſat en tan alt grau e dignitat? E com, dix lermita, no ſaps tu

qual es la retgla, e lorde de caualleria? e com pots tu demanar caualleria fins que ſapies lorde, car negun caualler no pot mantenir lorde ſi nol ſap, e tot lo que pertany a lorde: e negun caualler ſino ſap lorde de caualleria no es caualler, car deſordenat caualler es qui fa altre caualler, e no li ſap moſtrar los coſtums que pertanyen a caualler? Com Tirant veu que lermita lo reprenia ab tan juſta cauſa, alegras de alegria ineſtimable, e ab humil veu feu principi a tal parlar.

CAPITOL XXXI.

Com Tirant pregua al hermita, li volgues dir quina coſa era lorde de caualleria.

O Quina gloria es per a mi, que la diuina Bondat m' haja feta tanta gracia, que m' ha fet venir en part que puch eſſer inſtruyt del que tant lo meu animo ha deſijat, e per caualler tan virtuos e de tanta ſingularitat, amich de Deu, que apres que ha be ſeruit ſon orde, ſes retret en lo deſert fugint als mundanals negocis, per ſeruir a ſon Creador, donant li compte del temps que ha deſpes en aqueſt mon ſens fruyts de bones obres. Perque, ſenyor, puch dir a la merce voſtra com yo ſo ſtat a la cort del Emperador, del rey de França, de Caſtella, e Darago, em ſo trobat ab molts cauallers, mas no hoy james parlar tan altament de lorde de caualleria. E ſi la mer-

ce voſtra nou prenia a enuig, vos hauria a molta gracia quem digueſſeu quina coſa es lorde de caualleria: car prou me ſent diſpoſt, e lanimo que mi baſta, en complir tot ço que lorde e la retgla de caualleria manen ſeguir e obſeruar. Mon fill, dix lermita, tot lorde es en aqueſt libre ſcrit, lo qual yo lig algunes veguades, perque ſia en recort de la gracia que noſtre Senyor ma feta en aqueſt mon, per ço com honraua e mantenia lorde de caualleria de tot mon poder. E axi com caualleria dona tot ço que pertany a caualler, axi caualler deu donar totes ſes forces a honrar caualleria. E lermita obri lo libre e legi dauant Tirant un capitol en que recitaua com fon trobat lorde de caualleria, ni per quina cauſa fon ordenat, ſegons ſe ſegueix.

CAPITOL XXXII.

Com lermita legi un capitol a Tirant del libre nomenat Arbre de batalles.

Fallint en lo mon caritat, lealtat e veritat, comença mala voluntat, injuria e falcedat: e per ço fon gran error entre lo poble de Deu, e gran confuſio. E per ço que Deu ſia amat, conegut, honrat, ſeruit e temut en lo mon: e perque en lo principi fon poch ſtimada juſticia per defalliment de caritat, fon neceſſaria coſa e condecent que juſticia fos tornada en ſa honor e proſ-

peritat. E per aquefta caufa de tot lo poble foren fets milenars, e de cafcun miller fon elet un home mes amable, e de mes afabilitat, mes faui, mes leal, mes fort, ab mes noble animo, e ab mes virtuts e bones coftums que tots los altres. E apres feren cercar de totes les befties qual feria mes bella, mes corrent e que pogues foftenir major treball, e qual fos mes couinent per a la feruitut del home: e de totes elegiren lo cauall, e donaren lo a lome qui fonch elet de mil homens hu: e per ço aquell home hague nom caualler, com haguessen ajuftada la mes noble beftia ab lo mes noble home. E apres que fon poblada Roma per Romulus, qui fon lo primer rey de Roma, la qual poblacio fonch feta a .v. milia e .xxxj. anys apres de la creacio de Adam: e de la poblacio de Roma fins a la natiuitat de Jefu Crift, paffaren .dcclij. anys: e perque fos mes nomenada Roma en honor e noblefa, elegi lo dit rey Romulus mil homens jouens de aquells que ell conegue que ferien millors en armes, e armals, e feu los cauallers, e pofals en dignitats, e donals grans noblefes e que foffen capitans de les altres gents, e foffen defenedors de la ciutat, e foren nomenats milles: e aço perque foren mil tots fets cauallers en un temps. Com Tirant entes que caualler es de mil homes hu elet, en hauer mes noble ofici que tots los altres homens, e hague comprefa la retgla e orde de caualleria, fonch pofat en gran penfament e dix: Gloria fia dada a tu, fenyor

Deu, qui eſt ſobirana bondat, qui m' has fet venir en part tal, que haja poguda aconſeguir vera noticia del orde de caualleria: lo qual longuament he ſeruit ignorant la ſua gran nobleſa. e la honor e magnificencia en que ſon poſats aquells qui lealment la ſeruexen. E ara ha molt mes aumentat en mi lo deſig e volentat de eſſer caualler, que ans no tenia. Amar ſe deu la tua perſona, ſegons lo meu parer, dix lermita, per les virtuts que de tu tinch conegudes: e per ço conech tu eſſer digne de rebre lorde de caualleria. E no penſes tu que en aqueſt temps foſſen fets cauallers tots aquells quin volien eſſer, ans hi foren triats homens forts e ab molta virtut, homens leals e piadoſos, perque foſſen ſcut e defenſa de les gents ſimples, que negu nols fes ſobres: e per tal coue al caualler ſia mes animos e mes valent que tot altre, perque pugua perſeguir los mals, no hauent dupte dels perills quels ne pugua ſdeuenir: e daltra part deu eſſer afable e gracios en totes coſes, e comunicable a totes gents, de qual ſe vulla condicio que ſien: perque gran treball e fatiga es eſſer caualler. Donchs ſenyor, dix Tirant: major força e poder deu hauer lo caualler que nengu altre? No pas, dix lermita, ans ni ha tant poderoſos com ells: empero caualler deu tenir virtuts que a altre home no pertanyen. Per ma fe, dix Tirant, molt deſige ſaber que es lo que pertany a caualler, e no a altre home? Bon fill, dix lermita, yo vull que ſapies que axi apar-

tat com ſtich, caſcun dia reduesch a la mia memoria los exellents actes dignes de glorioſa recordacio, qui ſon en aquell benauenturat orde de caualleria. Lo caualler fonch fet en lo principi, per mantenir lealtat e dretura ſobre totes coſes: e no penſes que lo caualler ſia de mes alt linatge exit que los altres, com tots naturalment ſiam exits dun pare e duna mare.

CAPITOL XXXIII.

Com lermita legi a Tirant lo ſegon capitol.

PRIMERAMENT ſon fet caualler per mantenir e defendre la sancta mare Sgleſia, dix lermita, e no deu retre mal per mal: ans deu eſſer humil, e perdonar liberalment an aquells qui lauran dampnificat, puix vinguen a ſa merçe: perque lo caualler es tengut defendre la Sgleſia, car altrament ſeria perduda e tornaria a no res. E en lo principi del mon, ſegons ſe lig en la sancta Scriptura, que no era home qui tingues tant atreuiment de caualcar en cauall, fins que foren fets cauallers per ſubjugar les males gents, e foren trobades les armes: puix foren armats, ſe tingueren per ſegurs de tots aquells qui contraſtar los volien. E per ço, mon fill, te dire les armes axi ofenſiues com defenſiues que ſignifiquen, e la valor de aquelles. Lo caualler qui les armes porta, no li foren dades ſens cauſa, e ſon de molt gran

ſignificança: que axi deu lo caualler cobrir la ſancta mare Sgleſia, e la deu defendre de tot mal com a fill que li es: e pren ſperiencia de aquell tan famos caualler, quis ſabe percaſſar molta honor en aqueſt mon e gloria en laltre, lo nom del qual era Quinto lo Superior, qui fonch trames embaxador per lo Papa al emperador de Conteſtinoble, ab dues galeres. Arriba al port de Conteſtinoble, e exit en terra en la ciutat, veu la que ſtaua molt ſubjugada per los turchs: e ſabe com los turchs feyen ſtables per als caualls de la major ſgleſia de la ciutat: e ab poqua gent ana a fer reuerencia al Emperador, e dix ſemblants paraules: Senyor, com pot conſentir la mageſtat voſtra, que aqueſts turchs, gent de poch ſtima, hagen a deſtruyr tant ſingular ſgleſia com es aqueſta, que en tot luniuers no es tal? de que ſtich admirat com ho podeu conſentir: car lo voſtre cor deuria plorar gotes de ſanch. Caualler, dix Lemperador, a mi no es forçat que pugua fer mes del poſſible: car ells ſon tanta multitut de gent, que tenen quaſi tota la ciutat per ſua: entren per les caſes, e fan de les dones e donzelles tot lo que volen: e ſi negu los diu res, preſtament ſon morts o preſos. E per aqueſta cauſa, yo e tots quants ſom, hauem a comportar encara que no vullam. O gent de poch animo, dix lo caualler, e per temor de morir vos haueu axi lexat ſenyorejar? tot hom ſe arme e dexau fer a mi. Caualler, dix Lemperador, prech vos per voſtra

gentilesa, que no vullau fer nouitat neguna, car siu feyeu seria lançat de tota la senyoria de limperi, e mes ame star en aquesta subyugacio ab tots los meus, que no esser despossehit de tot. Dix Quinto: O gent de poch animo e de pocha fe, be mostrau esser mals crestians, que no confiau del adjutori diuinal. Ara yo fas vot a Deu, que lo primer qui parlara, yo li dare ab aquesta mia taillant spasa un tal colp, que los crits sentiran los qui stan dins la sglesia. Lemperador com lo veu parlar ab tanta furia, no gosa mes parlar: e lo caualler sen ana, e pres aquella pocha gent que tenia de les galeres, e entra dins la sglesia ab animo molt sforçat, agenollas dauant laltar de la mare de Deu senyora nostra, e feu aqui oracio. Estant en la oracio, veu venir molts turchs qui anauen per desfer laltar major. Leuas cuytadament e demana qual dells era lo capita? fon li mostrat que anaua per la sglesia fent fer cambres e stables e altres vils coses. Digues, capita de mala gent, dix lo caualler, per que fas tanta deshonra a la nostra sglesia qui es casa de Deu? mana a la tua gent que cessen e tornen totes les coses al primer stat: sino yo ab la tua propia sanch e dels teus, pastare lo morter ab les mies mans, e tornare adobar tot lo que tu has deffet e guastat. Qui est tu qui ab tan gran audacia parles? dix lo capita, de quina nacio est, e sots quina senyoria stas? Lo caualler respos ab paraules de semblant stil.

CAPITOL XXXIV.

Com lembaxador del Papa menaça al capita del gran Turch dins Conteſtinoble.

YO ſo del imperi roma, embaxador del ſanct Pare: e ſo vengut per caſtigar a tu qui eſt diſſipador de la creſtiandat, ab aqueſta ſpaſa nua que tinch en la ma qui es molt cruel, e dare la mort a tots aquells qui volen deſtroyr la caſa de Deu. Lo capita reſpos en la ſeguent forma: Caualler, yo nom ſpante pas de les tues menaçes, perque açi tu nom pots fer ſobres, com ſia de gents molt poderos: mas per quant ſo informat de les virtuts de aqueix voſtre ſanct Pare de la criſtiandat, per la reuerencia e ſanctedat ſua, ho fare, e no per temor de les tues paraules. E mana lo capita a la ſua gent, que totes les coſes que eren ſtades deſfetes en la ſgleſia, foſſen tornades com de primer ſtar ſolien: e preſtament fon fet, e molt millor foren tornades que no ſolien eſſer. Partis lo capita turch de la ciutat de Conteſtinoble ab tota la ſua gent, e promes que de vida ſua no enujaria mes al Emperador: e lo caualler feu reſtituhir la ſenyoria al Emperador, lo qual lin feu infinides gracies de la ſua molta virtut. Pres comiat lo roma caualler del Emperador, e recullis en les galeres, e ab proſper vent ſen torna en

Roma. Lo ſanct Pare ſabent que lo ſeu Embaxador venia ab bon compliment de tot lo per que era anat, feu exir tots los Cardenals e Biſbes ab molta caualleria per rebrel, e ab gran triumpho lo portaren dauant lo Papa: lo qual lo rebe ab molta amor e benignitat, e donali en premi de ſos trebaills dels ſeus treſors, que ell e tots los ſeus ne foren richs. E apres la ſua mort li ſon feta grandiſſima honor, e lo ſeu cors ſon ſoterrat en la ſgleſia de Sanct Joan de Letra al peu de laltar ab molta ſolempnitat. Mira, mon fill, aqueſt caualler quanta honor adqueri per eſſer virtuos. E dir t' he que ſignifica la cuyraſſa que porta lo caualler que li guarda tot lo cors. Significa la Sgleſia que deu eſſer tota cloſa e murada de la defenſio del caualler, qui deu anar contra totes les gents per defendre la. E axi com lelm ha de ſtar en lo mes alt loch del cors, axi deu ſtar mes alt lanimo per amparar e mantenir lo poble, e no conſentir que lo Rey ne negun altre los faça mal ni dan. Los auanbraços e manyopes ſignifiquen que noy deu tremetre a negu, ſino ell mateix hi deu anar, e ab los braços e ab les mans deu defendre la Sgleſia e lo poble qui es bo, e tots aquells qui ſon de bona vida: e ab los braços e ab les mans deu tambe punir los mals homens de mala vida. Los guardabraços ſignifiquen que lo caualler deu guardar que los homicides ne nigromantichs no facen mal ne dan a les ſgleſies. Larnes de cames ſignifiquen que ſi lo caualler ſent o

ſap negu vulla fer dan a la Sgleſia, o infels entraſſen per dampnificar la creſtiandat, ſi no pot a cauall a peu hi deu anar a la batalla per defendre aquella. O ſenyor e pare de caualleria, dix Tirant: quina conſolacio es per a la mia anima en yo poder ſaber los grans ſecrets que ſon en aqueſt tan alt orde de caualleria: e ſia de voſtra merce, puix he ſabut la proprietat de les armes defenſiues, que ſapia la ſignificança de les offenſiues, perque haja noticia de aquelles. Alegras lermita de la molta voluntat que veu a Tirant en ſaber lorde de caualleria, al qual reſponent dix:

CAPITOL XXXV.

Com lermita dix a Tirant la ſignificacio de les armes.

LO bon grat que tinch de vos, Tirant, me obligua a dir vos ab molta voluntat tot lo que he ſabut en lart de caualleria. Primerament la lança, que es largua e ab lo ferro agut, axi com la ſgleſia es largua, ſignifiqua quel caualler deu fer tornar atras tots aquells qui mal ni dan volen fer a la Sgleſia. Deu fer tant lo caualler, que ell ſia duptat e temut per tots aquells qui james no laurant viſt: axi com la lança es duptada e temuda per encontre, axi deu eſſer ell temut. E ab los mals deu eſſer molt mal, e ab los bons eſſer leal e verdader, e ab los forts e de mala vida eſſer cruel.

La ſignificança de la ſpaſa es que tailla a dues parts, e pot ne hom fer mal en tres maneres: car hom pot matar e nafrar a dues parts, apres ab la punta. E per aço la ſpaſa es la mes noble arma que lo caualler pot portar e de major dignitat: e per aqueſta raho, lo caualler deu ſeruir en tres guiſes. La primera defenſant la Sgleſia, matant e malmetent totes les gents qui mal volen fer en aquella: e axi com la punta de la ſpaſa forada tot lo que aconſeguex, axi lo bon caualler deu foradar e aconſeguir a tots aquells qui mal volen fer a la creſtiandat ni a la Sgleſia, no hauent los pietat ni merce alguna: ans ab la ſpaſa los deu ferir a totes parts. La correja de la ſpaſa ſignifica com lo caualler la ciny per mig del cors, axi deu eſſer cenyit de caſtedat. Lo pom de la ſpaſa ſignifica lo mon, per ço lo caualler es obliguat a defendre la republica. La creuera ſignifica la vera Creu, en la qual lo noſtre Redemptor volgue pendre mort e paſſio per rembre natura humana: axiu deu fer caſcun bon caualler, deu pendre mort per reſtauracio e conſeruacio de tot lo de ſus dit: e ſi per aço moria, ſen hiria la ſua anima dret en paradis. Lo cauall ſignifica lo poble, lo qual lo caualler deu mantenir en pau e en verdadera juſticia, car axi com lo caualler fa ſon poder de conſeruar lo cauall quant vol entrar en batalla que negu no li faça mal, axi deu guardar lo poble que negu no li faça ſobres: car lo caualler deu tenir lo cor dur e fort contra

aquells qui ſon falſos e de pocha pietat : e daltra part deu hauer lo cor moll en hauer pietat dels homens de bona vida qui ſon pacifichs e leals: car ſi lo caualler ha pietat ni merce al qui merex mort, trobant ſe adminiſtrador de juſticia, dampna la ſua anima. Los ſperons daurats que lo caualler calça, tenen molts ſignificats: car lor qui es tant ſtimat ſe met als peus, perque lo caualler no deu ſtimar que per aquell haja de fer traicio ne maldat, ne tals actes que difrauden la honor de caualleria. Los ſperons ſon aguts perque puguen fer correr lo cauall: e ſignifiquen que lo caualler deu punxar lo poble per fer lo virtuos: car un caualler virtuos baſta a fer ne molts virtuoſos: e daltra part deu punxar lo mal poble en fer lo temeros. Lo caualler qui per or ni per argent dexa de fer de ſa honor, meniſprea lorde de caualleria. En tal cars merex que tots los reys darmes, herauts e porſauants facen inſtancia e requeſta als bons cauallers, e aquells ſon tenguts de anar al Rey, e ab gran inſtancia e ſolicitut, tots enſemps ſi pendrel poden, lo deuen armar de totes armes, tambe en orde com ſi deuia entrar en bataillа o en alguna gran feſta, e poſar lo ſobre un gran cadafal, perque tots lo puguen veure. E deuen eſſer alli .xiij. preueres dient continuament com ſil tenien alli mort: e apres a caſcun pſalm que dien, leuar li primer lo bacinet, per ço com es lo pus principal membre del caualler, ab lo qual ha conſentit ab los ulls ve-

nir contra lorde de caualleria. Apres li deuen leuar la manyopa de la ma dreta, per ço com es offensiua: car si per or ha difraudat lorde de caualleria; ab aquella ma lo pres el toqua. Apres li deu esser leuada la manyopa de la ma sinestra, perque es defensiua, perque son participant en lo que haja fet la dreta. Apres li deu esser leuat tot larnes que porta, axi de les armes ofensiues com defensiues: e deuen esser lançades cascuna per si, de alt del cadafal en terra, e deuen dir tots los reys darmes primer, apres los herauts, terceramient los porsauants, nomenant cascuna peça darnes per si, dient en alt cridant:

CAPITOL XXXVI.

Com desagraduen los cauallers.

AQUEST es lo bacinet de aquell desleal difraudador de aquell benauenturat orde de caualleria. Fet aço deuen tenir alli aygua calenta en un baci dor o dargent, dient ab altes veus los herauts: Com ha nom aquest caualler? Responen los porsauants: Tal, nomenantlo per son nom. Responen los reys darmes: No es pas veritat, que ans es aquell mal caualler vila qui ha poch stimat lorde de caualleria. Dien los capellans: Posemli nom. Dien los trompetes: Com haura nom? Respon lo Rey: Sia ab greu vituperi lançat e bandejat de tots nostres regnes e terres lo mal caualler qui ha

volgut defeftimar lalt orde de caualleria. Apres dites per lo Rey femblants paraules, los herauts e reys darmes ab laygua calenta li donen per la cara, dient li: Tu feras nomenat de aci auant per ton dret nom, traydor. Apres lo Rey fe vift de dol ab .xij. altres cauallers ab gramalles e caperons tots blaus, e fan una gran demoftracio de triftor: e cafcuna peça del arnes que li leuen, li lancen de laygua calenta per lo cap. Apres que es del tot defarmat, deuallan lo del cadafal, no per la fcala hon puja com era caualler: mas apres que lan defarmat, ab una corda lo liguen e calen lo en terra. Apres lo porten ab molts improperis a la fglefia de Sent Jordi: e aqui dauant laltar fan lo gitar en terra, e dien li lo pfalm de malediccio: e alli es lo Rey prefent ab los .xij. cauallers, que fignifiquen Jefucrift ab los .xij. apoftols, e donen li fentencia de mort o de carçre perpetua, ab molts improperis que li fon fets: perque, fill, pots veure com es fort cofa rebre lorde de caualleria. Encara tens mes a fer, que per aqueft orde es tengut de mantenir pubils, viudes, orfens e dones cafades fi negu los vol enujar en fer los força, ne leuar los bens: car los cauallers fon obliguats de pofar fes perfones a tot perill de mort, fi per alguna dona donor fon requefts que fien defefes. E tot caualler jura lo jorn que reb lorde de caualleria, que mantendra de tot fon poder tot lo que de fus es dit: perquet dich, mon fill, que es gran treball e fatigua effer caualler, car a molt

es obliguat: e lo caualler qui no dona compliment al que es obligat, met la ſua anima en infern: perque val mes viure ſimplement, que eſſer obliguat en alguna coſa. Encara no he dit lo ques pertany per a eſſer complit caualler, com ſien duptoſes totes les condicions perfetes. Tirant per molta voluntat que tenia de ſaber totes les coſes que pertanyen a caualler, feu principi a tal parlar.

CAPITOL XXXVII.

Com Tirant demana al hermita que li digues en quina edat del mon eren ſtats millors caualler s.

SI les mies paraules no deuen enujar a voſtra ſenyoria, pare reuerent, vos hauria a molta gracia la reuerencia voſtra me volgues dir en lo principi que caualleria ſon començada en lo mon, ſiy ha haguts cauallers tan virtuoſos com ſon eſtats apres? Mon fill, dix lermita, ſegons recita la ſacra Scriptura, de molts ſingulars e virtuoſos cauallers ſon ſtats en lo mon: car legim en les hiſtories dels ſanċts Pares la gran virtut del noble Joſue: e de Judes Machabeu: e dels Reys: e de aquells ſingulars cauallers grechs e troyans: e de aquells inuencibles cauallers Sipio, e Anibal, e Pompeu, e Oċtauia, e March Antoni, e de molts altres cauallers que ſeria prolixitat gran de reci-

tar los. E del Aduenimient de Jesucrist en ça, dix Tirant, han hi haguts de tan bons? Si, dix lermita: car lo primer fon Joseph Abarimatia, qui leua de la creu a Jesucrist el posa en lo moniment, e molts altres qui deuallaren del seu linatge, qui foren valentissims cauallers, los quals foren Lançalot del Lach: Galuany: Boors: e Perseualt: e sobre tots Galeas, qui per virtut de caualleria e per sa virginitat fon merexedor de conquistar lo sanct Greal. E ara en nostre temps, dix Tirant, a qui porem dar la honor en aquest regne? Respos lermita: Certament ell es digne de gran honor lo bon caualler Muntanyanegre, qui ha fet molt bones caualleries dignes de recitar: e lo duch Datretera, joue dispost e de singular força, que stima mes esser presoner en poder de infels, que fugir vergonyosament, per ço que los cauallers reptar nol poguessen: e miçer Johan Stuart, molt valeros en son orde: e molts daltres que no cur de recitar. Encara no fon content Tirant, que no tornas a replicar les seguents paraules.

CAPITOL XXXVIII.

Com Tirant torna a replicar al hermita del precedent capitol.

PARE e senyor, per que vostra senyoria no parla axi be de aquell tant famos caualler lo comte Guillem de Varoych, del qual he hoyt recitar

de ſingulars actes, com per la molta virtut ſua ſon ſtades vençudes moltes batalles en França, e en Italia, e en moltes altres parts? Ell deliura la comteſſa del Belſtar, la qual lo marit ab tres fills la incriminauen de adulteri: e volent executar la dita ſenyora per cremar la, que la ligauen en un pal, e lo foch aparellat en torn, en Guillem de Varoych s' hi encontra e ana cuytadament al Rey que era alli preſent, qui feya executar aqueſta cruel ſentencia, e dix li: Senyor, voſtra alteſa faça apagar lo foch, que yo vull per batalla deliurar aqueſta ſenyora, car a gran tort es incriminada, e ab defalt de juſticia la voleu fer morir. E lo marit ſe feu auant ab los tres fills, e dix: Caualler, no es ara hora de vos defendre aqueſta mala dona: mas apres que ella ſera morta, axi com merex yous reſpondre, o per armes, o en la manera que volreu. Dix lo Rey: Lo Comte diu molt be. Com en Guillem de Varoych veu tanta inhumanitat del Rey e del marit e fills, tira leſpaſa e dona al marit tan gran colp al cap, que mort lo mes per terra. Apres cuyta deuers lo Rey, e de un colp li leua lo cap: e cuyta per los fills e feu ne morir los dos, e laltre fogi, que nol pogue aconſeguir: e moltes gents per la mort del Rey eren contra ell. E lo valeros caualler feu tant ab ſon ſforçat animo, que entra dins lo cercol del foch que li hauien fet entorn, e talla la cadena que la Comteſſa ligada ſtaua. Com los parents de la Comteſſa veren lo gran ſforç del caualler que

lauia liberada de mort, molts anaren en ſa ajuda: e per bella força la tragueren del mig de la gent, e la ſen portaren en un moneſtir de monges hon ſtigue alli molt honradament: e ans que partis de alli lo comte de Varoych la feu tornar dins la ciutat a la Comteſſa ab voluntat de tot lo poble, e li reſtituhiren tot lo comdat. E partint ſe de la ciutat lo valeros comte de Varoych, anant per ſon cami, ſe diu que troba un gran leo qui ſen portaua una criatura, e per la molta gent quil ſeguia, nos goſaua aturar per menjar la. Com en Guillem de Varoych ſe veu dauant lo leo ab linfant xich que portaua, deualla del cauall molt preſt, e tira la ſpaſa: lo leo quil veu que venia deues ell, lexa la criatura e ana deues ell, de que molts volen dir que entre los dos hague una braua batalla, ques vengueren abraçar, e ades era le hu alt, e ades laltre baix, es feren moltes nafres. A la fi lo Comte ſobra de força lo leo e matal: e pres la criatura en los braços que encara mamaua, e lo cauall per la regna, e ana a peu deues la ciutat, que tant nafrat ſtaua, que no podia caualcar, e axi caminant troba la mare ab molta gent qui venia ſeguint lo leo, e retels linfant. E ara poch temps ha que los moros hauien conquiſtada la major part de Anglaterra, hon lo Rey ſon depoſat, e per ell eſſer tan virtuos caualler, alſaren lo Rey, e combates cors per cors ab lo Rey moro, e vençel e matal dins lo camp. Apres ab la ſua victorioſa ma feu morir infinida moriſma, no vo-

lent ne pendre negu a merce. E per la ſua molta virtut trague de captiuitat a tots los creſtians de la illa de Anglaterra, e reſtituhi al primer Rey la corona e la ſenyoria del regne: e call moltes altres honors que ſ' ha ſabudes percaſſar, les quals lo dia nom baſtaria per a recitar les. Lermita per no fer demoſtracio que ell fos aquell, feu principi a tal parlar.

CAPITOL XXXIX.

Com Tirant ſe parti del hermita, content de les bones doctrines que li hauia dades.

VERITAT es, mon fill, que yo he hoyt parlar de aqueix caualler comte Guillem de Varoych: mas ja mes le viſt e conegut. E per ço me ſo lexat de parlar dell: empero molts bons caualllers ſon ſtats hi ſon en aqueſt regne, qui ſon ſtats morts o nafrats per defendre la criſtiandat. Ara, dix Tirant, pare e ſenyor, puix tants ſon ſtats e tan ſingulars actes han fets nobles cauallers, ſegons voſtra ſanctedat m' ha dit, ſuplich a la ſenyoria voſtra que no ſenuge del que dire: O com me tendria per vil e per abatut e ab poch animo, ſi dubtaua en rebre lorde de caualleria, per mal ni treball que ſeguir me pogues, perque caſcu deu conexer per a quant lanimo li baſta. E certament dich a la ſenyoria voſtra, que ſi molts mes perills hi hagues en lorde de caualleria, que no ha, yo

no dexaria per res de rebre lorde de caualleria, si trobe negu qui lam vulla dar: e vingua men tot lo que venir men pugua. E la mia mort yo tindre per ben spletada amant e defenent lorde de caualleria, e seruint aquella de tot mon poder, perque no sia reptat per los bons cauallers. Ara, mon fill, dix lermita, puix tanta voluntat teniu de rebre lorde de caualleria, rebeu lo ab renom e fama, ço es, que en aquell dia que façau exercici darmes, que tots vostres parents e amichs coneguen que sou per a mantenir e seruir lorde de caualleria. E per ço, com es ja hora tarda, e vostra companya es molt auant, yo tindria per bo que partisseu, per ço com sou en terra estranya. e no sabeu los camins, e seriau en perill de perdreus.per los grans boscatges que en aquesta part son. E prech vos queus ne aporteu aquest libre, el mostreu a mon senyor lo Rey e a tots los bons cauallers, per ço que sapien quina cosa es lorde de caualleria. E al tornar que fareu vos prech, mon fill, que torneu per aci, e quem sapiau dir qui son stats fets nouells cauallers: e totes les festes e gales que si faran, que yo les pugua saber, queus ho tindre a gran seruey. E dona li lo libre ab lo comiat ensemps. Tirant pres lo libre ab inestimable alegria, feent lin infinides gracies, e promes li de tornar per ell: e a la partida Tirant li dix: Digaume, senyor, si lo Rey e los altres cauallers me demanen, qui es lo qui tramet lo libre, de qui dire? Respos lermita: Si tal demanda

vos es feta, direu que de part de aquell qui tostemps ha amat e honrat lorde de caualleria. Tirant li feu gran reuerencia, puja a cauall e tingue son cami: e la companya sua ſtauen molt admirats que era dell, com tant tardaua pensauen se que nos fos perdut en lo bosch. E molts dels seus lo tornaren a cercar, e trobaren lo en lo cami que anaua legint les caualleries que dins lo libre eren scrites, e tot lorde de caualleria. Com Tirant fon arribat a la vila hon sos companyons eren, recitals la bella ventura hon noſtre Senyor lauia portat: e com lo sanct pare hermita li hauia dat aquell libre, e tota la nit ſtigueren legint fins al mati, que fon ja hora de caualcar: e anaren tant per ses jornades, que arribaren a la ciutat de Londres, hon era lo Rey ab molta caualleria axi de aquells del regne com dels ſtrangers, que molts hi eren ja venguts: e no tenien a passar sino .xiij. dies fins a la feſta de sanct Joan. Com Tirant ab sos companyons fon apleguat, anaren a fer reuerencia al Rey, lo qual los rebe ab cara molt afable: e tot hom se mes en punt com millor pogueren segons lur ſtat e condicio: e la Infanta era a dues jornades de alli, en una ciutat qui es nomenada Conturberi, hon jau lo cors de sanct Tomas de Conturberi. Lo dia de sanct Joan principiaren les feſtes, e aquell dia se veu lo Rey ab la Infanta sa sposada. Duraren aqueſtes feſtes un any e un dia. Complides les feſtes, lo Rey hague complit son matrimoni ab la infanta de

França: e tots los ſtrangers prengueren comiat del Rey e de la Regina, e caſcu ſen torna en ſes terres. Tirant apres que fon partit de la ciutat de Londres ab ſos companyons, fon en recort de la promeſa que hauia feta al pare hermita. E eſſent prop de aquella part hon ell habitaua, dix a ſos companyons: Senyors germans, a mi es forçat de paſſar per lo pare hermita: e tots los companys lo preguaren que pogueſſen anar ab ell, perque tenien molt deſig de hauer noticia de la ſanctedat del hermita: e Tirant fon molt content, e tots prengueren lo lur cami deuers la hermita: e en aquella hora que ells venien, lermita ſtaua dauall larbre dient ſes hores. Com lermita veu tanta gent venir, ſtigue admirat quina gent podia eſſer. Tirant ſe fon mes primer de tots los altres, e com fon prop dell, deſcaualca, e tots los altres ab ell: e acoſtaren ſe ab humilitat profunda al hermita, fent li gran reuerencia de genoll, fent li la honor que merexedor era: e Tirant li volgue beſar la ma e tots los altres, e ell nou volgue comportar. E lermita axi com aquell qui era molt pratich e corteſa, los feu molta honor abraçant los a tots, e pregals per gentileſa ſe volgueſſen ſeure en la erba prop dell, e ells reſpongueren que ell ſe volgues ſeure, que ells tots ſtarien de peus: mas lo valeros ſenyor nou volgue conſentir, ans los feu ſeure a tots prop dell. Com tots foren aſſeguts, ſtigueren tots ſperant que lermita parlas. Lermita conexent la honor que li feyen, feu principi a tal parlar.

CAPITOL XL.

Com Tirant ab ſos companyons tornant de les grans feſtes que ſeren fetes en les bodes del rey de Anglaterra, paſſaren per lermita hon ſtaua lo pare hermita.

NOus poria recitar, magnifichs ſenyors, la gran contentacio que los meus ulls tenen de veure tanta gent de be, perqueus haure a molta gracia me vullau dir ſi veniu ara de la cort de mon ſenyor lo Rey, e deſige ſaber los qui ſon ſtats fets nouells cauallers, e de les honrades feſtes que pens feran ſtades fetes. E prech a vos, Tirant lo Blanch, vos placia dir me los noms de tots aqueſts ſenyors que açi preſent ſtan, perque la mia anima ne reſte aconſolada: e dona fi a ſon parlar. Tirant ſe gira deuers la ſua companyia, per ço com ni hauia axi en linatge, com en riqueſa, com en altres coſes de major auctoritat e ſenyoria, e dix los: O valeroſos cauallers, ſuplich vos que vullau reſpondre e ſatiſfer a les demandes quins ſon ſtades fetes per la reuerencia del pare hermita: del qual yo a voſaltres moltes voltes he parlat del ſaber e de la ſanctedat ſua, com ell ſia pare de caualleria e merexedor de molta honor, qui lin vullau fer relacio. Reſpongueren tots: Digau vos, Tirant, e parlau per tots, puix lo ſanct pare ha haguda primer noticia ab

vos. Ara yous demane en gracia, dix Tirant, puix a vosaltres plau e lo reuerent pare mo mana, que si yo fallia en alguna cosa, mo vullau reduyr a memoria: e tots digueren que eren contents. E Tirant leuant se lo barret del cap, feu principi a tal parlar.

CAPITOL XLI.

Com Tirant recita al hermita les grans festes, solempnitats e magnificencies les quals nos troben per scriptura tan bells actes com foren fets en les bodes del rey de Anglaterra, e del diuis que son entrels officis.

SENYOR de molta reuerencia e sanctedat, la senyoria vostra deu saber que la vespra de sanct Joan, pus prop passat hague un any, feu mostra lo Rey, e tots los qui eren en la ciutat, axi dones com donzelles, e tots los officis, e tots los strangers quey eren venguts de moltes parts de la cresstiandat, sabent les grans festes que si aparellauen: com lo Rey hagues trames molts reys darmes, herauts e porsauants a notificar ho per tot lo mon. E primerament, senyor, vos dire una gran magnificencia, la qual he hoyt dir que lo Rey ha feta, que nos troba en scriptura ni menys es stada en nostre temps: que a cascun port de mar, o per qual se vulla altres camins o viles o lochs reals. tots aquells qui venien per veure les festes o per

fer armes, los de les viles o ciutats los dauen viandes molt abundosament a tots, e del dia que desembarcauen fins al dia que exien de la illa de Anglaterra, tostemps hauien la despesa francha. Lo dia de sanct Joan, lo Rey se abilla molt be ab un manto tot brodat de perles molt grosses, forrat de marts gibellins: les calçes de aquella semblant brodadura molt riques: lo gipo de brocat de fil de argent tirat, no portant res dor perque no era encara caualler, sino al cap que portaua una corona dor molt richa e de gran stima, e lo ceptre en la ma, caualcant en un bell cauall: en lo seu gest mostraua esser lo Rey. Axi parti del seu gran palau, e ana a la gran plaça de la ciutat acompanyat de tots los gentils homens ques trobaren en la ciutat, que fossen de quatre cortes, e negun altre no anaua ab lo Rey. Estant lo Rey en la plaça, vench lo duch de Lencastre tot armat en blanch ab .xv. milia combatents: e lo Rey apres que li hague feta reuerencia, mana li que isques primer de tots e que portas lauant guarda. Lo Duch de continent se mes primer, e tota la gent darmes passa dauant lo Rey molt ben armats e ab bell orde, e ab molts caualls ab paraments de brocat e de xaperia dor e dargent, e moltes cubertes e penatxos e simeres a modo de Italia e de Lombardia. Apres del Duch anauen tots los ordes, cascu ab un ciri ences en la ma. Apres venien tots los menestrals, cascun ofici ab sa lurea que feta hauien: e fo molt gran diuis entre los

oficis, que yo pensi que los uns ab los altres se matarien. Sobre quina causa son aquexa diuisio? dix lermita: Senyor, dix Tirant, yous ho dire: Entre los ferres e los texidos de drap de li son lo diuis: car los texidos deyen que deuien precehir als ferres, e los ferres deyen lo contrari, que ells deuien hauer la honor dels texidos. Ajustaren se en cascuna part passats .x. milia homens, e los juristes foren causa de tot aço: car allegauen per part dels texidos, que nos podia dir missa ni consagrar lo precios cors de Jesucrist, sens drap de li. E los juristes per part dels ferres, allegauen que primer son lofici de ferrer, que no de texidor, per quant lo teler de texidor no podia esser fet sens ferramenta, perque era prouat lofici de ferrer esser mes antich e deure precehir als texidos. Moltes allegacions se alleguaren per cascuna part que no tinch en recort, e aquesta son la causa del diuis: e si no fos stat lo Duch quis troba a cauall e armat, fort jornada fora stada; car lo Rey ja noy podia dar remey. Lo Duch se mes en mig de la pressa de tota la gent, e pren sis juristes, tres de cascuna part, e treguels fora de la ciutat: ells se pensaren que lo Duch los volia demanar quala part tenia millor justicia. Com foren fora de la ciutat al cap del pont, feu restar mil homens de armes que no dexassen passar a negu, si la persona del Rey no era. Lo Duch descaualca en mig del pont, e tan prestament com pogue, feu posar dues forques ben altes, e feu penjar tres juristes en

cascuna, cap auall per fer los molta honor, e nos parti de alli fins que hagueren tramefes les miserables animes en infern. Com lo Rey fabe tal noua, preftament ana hon era lo Duch, e dix li semblants paraules: Mon oncle, en lo mon nom podieu fer major plaer e feruir del que fet haueu, per quant aquells homens de leys fe fan richs a fi mateix e deftroexen tota Anglaterra e tot lo poble, perque yo man que ftiguen açi en la manera que ftan fins a dema: e apres fien ne fets quartes e pofen los per los camins. Refpos lo Duch: Senyor, fi la mageftat voftra me volia creure, fesfeu en voftre regne que noy hagues fino dos jurif-tes, e aquells dins .x. o .xv. dies haguessen determenada qual se vulla caufa ab fentencia diffinitiua, e dar los bon falari a cafcu: e fi prenien res de negu, que no hagen altra pena fino aquefta que hauem executada. E lo profper Rey mana que axi fos fet: fabut per tot lo poble lo virtuos acte que lo Duch hauia fet, donaren li infinides lahors. E gens per aço la fefta no refta que nos fes en la forma que era ftada ordenada.

CAPITOL XLII.

Com lo Rey isque de la ciutat ab gran professo ab tots los stats, e ab tot lo Clero.

Apres dels meneſtrals, venien moltes maneres de entrameſos. Apres venia tot lo Clero, ço es, Archebiſbes, Biſbes, Pabordes, Canonges e Preueres ab moltes reliquies. Apres venia un pali molt gran e rich, e dins lo pali venia lo Rey ab tots aquells qui volien rebre lorde de caualleria: e tots anauen veſtits de ceti blanch, qui ſignifica virginitat, o de brocat dargent: e tots aqueſts no tenien mullers ſino que eren ſpoſats: empero encara que no tingueſſen leſpoſada en lo regne, be hi podien anar. Apres del Rey venien tots los grans ſenyors, tots veſtits de brocat o dē xaperia, ò de ceti o vellut carmeſi o domas. E totes les dones caſades anauen axi veſtides com los marits. Apres venien tots los homens viudos, e les dones viudes apres, tots veſtits de vellut negre, e tots los guarniments de les beſties de aquella matexa color. Apres venien totes les donzelles ab tots aquells qui no eren ſtats caſats: e tots anauen veſtits de blanch o de vert, ſedes, brocats o de xaperia. E en caſcun ſtat dels deſus dits, portauen groſſes cadenes dor e fermalls dor, ab moltes perles, diamants e pedres de gran ſtima. E caſcu feya ſon poder de anar lo mes abillat que podia.

Apres venien totes les monges de tots los ordens, e cascuna qui volia portar abit de seda ho podia be fer, encara que per son orde fos defes, per ço com lo Rey hauia obtesa licencia del Papa que qual se volgues monge que stigues en religio streta, que aquell any e un dia podia star fora del monestir, e podien vestir seda de qual drap se vulla, que fos de la color del seu orde. E lo Rey als ordens que eren pobres, mana quels fossen donats diners per a vestir: e totes les monges jouenes e galants se abillaren, e encara moltes de les ancianes se vestiren totes de seda: e cascuna de aquestes portaua una candela encesa en la ma. Apres delles venien totes les dones de la terça regla, no menys vestides de drap de seda burella que les monges, e cascuna portaua en la ma un stadal, cantant totes lo *Magnificat*. Apres venien tots los oficials reals del regne, e tots los homens armats a peu, axi com si deguessen entrar en batalla, e tots ab lurea del Rey blancha e vermella ab los erminis tots brodats, quis feyen per diuisa. Apres venien totes les dones publiques e les qui viuien enamorades, e ab tots los ruffians qui anauen ab elles: e cascuna portaua en lo cap una garlanda de flors o de murta, perque fossen conegudes: e si ni hauia alguna casada que sen fos anada del marit, hauia portar en la ma una petita bandera: e anauen ballant ab tamborinos. En tal forma, senyor, com deuisat vos he anaua cascun stat: e anam fora de la ciutat de Londres

distant de tres milles. La Infanta que sabe que lo Rey venia, isque de un loch quis nomena Granng, en lo qual loch ha un molt rich palau, e molt ben abillada passas dins un castell que portaua tot de fusta sobre un carro de .xij. rodes, que tinuen .xxxvj. caualls, los mes grans e forts que en tota França pogueren trobar. E ab la Infanta anauen .cxxx. donzelles totes sposades, e altra dona ni donzella no anaua ab ella. Apres venien a cauall molts Duchs, Comtes e Marquesos, en torn de la dita carrera, e per semblant moltes dones e donzelles de gran stima: e en mig de una gran praderia la Infanta se atura. E primerament aplegua lo duch de Lencastre armat ab tots los seus, e descaualcaren, e feren gran reuerencia a la Infanta qui staua a la porta del castell, que no volgue exir fins que lo Rey vingues. E cascun stat axi com venia per orde, axi anauen a fer reuerencia tots a la Infanta.

CAPITOL XLIII.

Com lo rey de Anglaterra pres la benediccio ab la filla del rey de França.

Aplegant lo Rey ab aquell stat que portaua, com fon prop lo castell descaualca, e tots los qui venien ab ell. E la Infanta com veu que lo Rey descaualcaua, leuas de peus, e prestament li fon mesa una scala tota dargent, per hon ella

abaxa, e totes les donzelles ſpoſades qui ab ella eren. La filla del duch de Berri pres la Infanta del bras: e la filla del comte de Flandes li pres les faldes: e tots los ſpoſats que alli eren, ſe poſaren dauant la Infanta per acompanyar la. E totes les ſpoſades venien apres della. Com la Infanta fon prop del Rey, feu li una petita reuerencia de genoll: e lo Rey abaxa lo cap, retent li les ſaluts. Apres tots los qui venien ab ella, beſaren la ma al Rey, axi los homens com les dones. Fet aço, fon aqui lo cardenal de Anglaterra, ja veſtit dels veſtiments ſacerdotals per dir miſſa ab un altar portatil que portauen: e en la praderia pararen laltar. Lo Cardenal comença la miſſa, e com fon a lauangeli torna ſpoſar lo Rey ab la Infanta. Lauors lo Rey la beſa una e moltes voltes. Com la miſſa fon dita, lo Rey ſe acoſta a la Infanta, e ſtigueren alli parlant per bon ſpay, feſtejant ſe de les feſtes que entre ſpoſats ſe acoſtumen en preſencia de tota la gent: e quant ſe foren feſtejats, vench lo duch de Lencaſtre oncle del Rey, e en preſencia de tots dona lorde de caualleria al Rey. E hauia alli molts qui en aquell cars hagueren volgut rebre lorde de caualleria, ſino per los reys darmes, herauts e porſauants qui publicaren que en aquell dia negu nos podia fer caualler.

CAPITOL XLIV.

De les festes que foren fetes lo dia de les bodes del rey de Anglaterra.

Com lo Rey fon fet nouell caualler, entrassen dins de un petit papallo e despullas totes les robes que portaua de gentilom, e tramesles al fill del duch Dorliens qui era vengut ab la Infanta, per ço com era cosin germa della: e ab les robes li dona dues grosses viles. E lo Rey ixque ab una roba de brocat sobre brocat carmesi forrada de erminis, e hague dexada la corona, e portaua en lo cap un petit bonet de vellut negre, ab un fermall que stimauen valer cent sinquanta milia scuts: e partiren tots de alli, e lo Rey lexa los gentils homens, e mes se en companya dels caualIers sposats en un altre pali molt rich. E los gentils homens no perderen la possessio del pali ab que eren venguts, e axi anaren tots fins a la ciutat. Dire, senyor, a la senyoria vostra la Infanta com anaua deuisada: ella portaua una gonella de brocat carmesi de fil dor tirat, e hon se mostraua la seda se mostrauen carts de argenteria brodats, los caps de les carxofes alt eren dor ab smalts: la roba era tota de xaperia sembrada de robins e de maragdes: anaua en cabells los quals mostrauen de fil dor esser, larchs fins en terra: james per negunes gents tals cabells foren vists: la cara e

les mans se demostrauen de inestimable blancor e bellea. Deu se contemplar que en lo agraciat gest que mostraua femenil, totes les amagades coses no podien esser sino mes stimades de les donzelles sposades que ab ella venien. Se pot dir ab veritat quey era tota la flor de França, e encara de cauallers e grans senyors e de dones e donzelles, e totes riquament abilladas: en la forma que dit he a la senyoria vostra, anam tots per orde fins a una milla prop de la ciutat. E com fom en mig de una gran praderia, trobam moltes tendes parades, e molts ministres, e altres diuerses maneres de sturments que continuament sonauen. Lo Rey descaualca, e tots los cauallers qui eren sposats, e pujaren alt al castell de la Infanta, e pres la per la ma, e baxa la en la praderia, e tots los sposats ab les sposades apres dell. E en la bella praderia començaren a dançar. Apres que lo Rey e la Infanta hagueren dançat, dançaren los cauallers sposats ab les donzelles sposades. Apres dançaren tots los stats axi com venien per orde: e com la un acabaua e laltre volia començar, lo Rey se prenia dançar ab la Infanta, e com lauia lexada, prenia la mes gentil dama de aquell stat, e dançaua una dança ab ella. Com tots los stats hagueren acabat de dançar, portaren la collacio de mati, gingibre vert ab maluesia: e aço fan per ço com la terra es molt freda. Partim de aqui, e venguem prop de la ciutat vora una gran ribera quey ha molt ben arborada de diuersos arbres, e

deuall los arbres trobam moltes taules parades: e cascun ſtat tenia ſon aleujament per a menjar, ab moltes caſes de fuſta quey hauien fetes, e moltes tendes parades ab ſingulars lits, per ço que negun ſtat no hagues ocaſio de entrar dins la ciutat, e ſi plouia ja tenien caſes de fuſta e tendes hon ſe podien recullir. E caſcun ſtat vos dich, ſenyor, que eren ben ſeruits de molt eletes viandes, axi en los dies de carn com de peix. E aço dura tot lany e un dia, ab bon compliment de gran magnanimitat. Lo primer dia tot fon de gales e feſtes. Lo ſegon qui era diuendres, de mati anam a miſſa, e apres la miſſa entram en la ribera ab moltes barques totes cubertes de ſeda e de draps de raç e de brocat, e caſcun ſtat ab ſa diuiſa: e anam peſcant per la ribera paſſades .cc. barques. Apres que lo Rey fon dinat apartas ab ſon ſtat, e vench lo munter major ab molts ſahueſſos e cans de preſa e lebres de Bretanya e ab tota la munteria: e anam tots ab lo Rey a caça fent gran matança de ſaluatgines. Lo diſapte per lo mati fon ajuſtat conſell general de tots los ſtats axi de homens com de dones, e foren alli en preſencia de tots publicat e manifeſtat per los reys darmes e per los porſauants e herauts, caſcun dia de la ſetmana ques tenia de fer.

CAPITOL XLV.

Los capitols de les armes ques podien fer en aquelles festes.

PRIMERAMENT lo diumenge qui es dia de benediccio, fossen fetes dances tot aquell dia per tots los stats, axi per los ordens com per los menestrals: e qual se vulla orde que dançàs heu fes millor, o fesse jochs o entramesos ab mes gracia, a parer dels jutges, que guanyassen .xx. marchs dargent e tot lo que costauen los entramesos: e tot aquell dia no si tenia de fer sino dançes o momos o entramesos, o coses semblants que fossen dalegria.

Lo diluns son publicat per los desus dits reys darmes e herauts, qual se vulla que volgues junyir ab armes reals o ab armes de guerra, fossen los ferros de les armes reals ab quatre puntes en lobroquet molt encerades, ab cera gomada cascuna punta de la billeta. Les altres lançes de les armes de seguir al cap de la lança una planxa de ferro redona hon hi stigues .v. puntes de acer fetes a taill de diama molt ben smolades: e aquesta planxa redona ab los ferros de diama se venen encafar dins la lança de un ferro tot sol. Lo que mes lançes rompria e millor ho fes, guanyas cascun diluns de lany .v. marchs dor: e la un diluns junyen ab arnes real, e laltre ab arnes de guerra.

Lo dimarts qual ſe vulla caualler o gentilom, que volgues fer armes a peu en camp clos, hu per hu, o dos per dos, o .x. per .x. o .xxv. per .xxv. que no pogueſſen eſſer de major nombre, per ço com los mantenidors no eren ſino .xxvj. perque lo premi del camp no reſtas ſens defenedor. E qual ſe vulla que fes armes e reſtes lo millor quiu fes, guanyas una ſpaſa dor que peſas de .x. marchs en ſus: e lo qui pijor ho fes, que fos tengut de poſar ſe en poder del millor per preſoner, e ſtigua tant pres fins que ixqua per reſcat o per altra vida.

Lo dimecres tots aquells qui volran combatre a cauall a tota ultrança, o puntes sangrentes: aquell aytal qui millor ho fara, li ſia dada una petita corona dor que peſe de .xv. marchs en ſus.

Lo dijous qual ſe vulla caualler o gentilom qui vol entrar en camp clos a peu a tota ultrança, axi com de ſus es dit, hu per hu, o dos per dos, en tal cas aquell guanye una dama tota dor, a ſemblança de la Infanta: e per ço com aquelles armes ſon les pus forts e mes perilloſes quel caualler pot fer, peſara dor .xxxv. marchs. E lo vençut fara jurament en poder dels jutges que en tota ſa vida no requerra a negun altre caualler o gentilom a tota ultrança: e no portara dins aquell dia e any ſpaſa, ni en bregua que ſia no pendra armes nengunes, ſi ja no era contra infels. Apres haja de venir a poſar ſe en poder de la ſenyora Infanta, e la dita ſenyora faça dell a tota ſa voluntat.

Lo diuendres per ço com es dia de passio no si facen armes nengunes, sino que apres de la missa e vespres seran dites, poran anar a caçar.

Lo disapte es e fonch donat a tots aquells quis volran fer cauallers, e lo Rey de bon grat apres que seran examinats si son merexedors de rebre lorde de cauálleria, ell los fara cauallers.

Veus açi, pare e senyor, com eren repartits los dies de la setmana: e foren elèts .xxvj. cauallers capitans del camp, tals que negu reprotxar nols podia. Apres que lo consell fon tengut, e ordenats los capitols foren publicats generalment per los sobredits reys darmes e herauts, e era ja hora tarda, lo Rey se leua ab tots los stats e anaren se a dinar. Dites vespres lo Rey ab tots los stats de continent ab molts ministres anam hon stauen los .xxvj. cauallers elets per fer les armes, qui distauen del aleujament del stat del Rey un tir de ballesta: e dins lo camp lla hon ells stauen tenien un clos de fusta molt alta, que negu nols podia veure sino per la porta o entrant dins: e tots stauen asseguts en cadires .xiij. a una part e .xiij. a laltre, e tots armats en blanch, e al cap portauen corones dor molt riques: e com lo Rey entra e la Infanta nos mogueren gens, sino que ab lo cap saludaren lo Rey, e no fos negu dells que gosas parlar ni digues res. Lo Rey ab tots los stats stigueren alli un poch: e com lo Rey sen volgue anar isqueren .iv. donzelles de inestimable bellea, ricament abilludes, e suplicaren al Rey

fos plaſent a ſa mageſtat volgues aturar fins hagues preſa collacio, e lo Rey graciofament los ho atorga. De continent ixque la collacio molt gran e abundoſa de marſapans e paſta real, e totes altres maneres de confits de ſucre, e tots foren molt ben ſeruits: e los caualers e gentils homens caſcu ſeya en faldes de dona o de donzella. Apres la collacio feta, lo Rey iſque en la praderia, e aqui començarem de dançar. E los mantenidors preſtament foren deſarmats, e tots .xxvj. vingueren veſtits ab ſos geſarans e jaquetes totes de una color e duna fayço, brodades dor febreria: hi en lo cap caſcu portaua un bonet de grana, ab un bell fermaill, que ſe parien que foſſen cauallers de gran ſtat e de alta caualleria. Com hagueren dat fi a les dançes, lo Rey ab tots los ſtats anam a veure totes les liçes, ço es a ſaber la liça hon jonyien, que era molt ben feta, ab molts cadafals quey hauia: e per ſemblant eren totes les altres, ab los cadafals molt ben emparamentats de molt bells e ſingulars draps de ras, e axi mateix les liçes. Apres de aço viſt, vengueren a ſupplicar al Rey de part dels mantenidors del camp que anas a ſopar ab tots los ſtats, e lo Rey fon content. E ſtant a la fi del ſopar, los reys darmes publicaren que qualſeuolgues caualler o cauallers, o gentils homens que volgueſſen junyir o fer armes, ja de ſus menſionades, hauien de venir la veſpra de aquell dia ſegons les armes que fer volia: e portaua les ſcrites en un paper vermell, e venia acompanyat

ab tots los del ſeu ſtat, e noy anaua negu dels altres ſtats: e venia en mig de dues donzelles donor, o dones ſegons ſa voluntat era, acompanyat de molts miniſtres que li anauen dauant: e com aplegauen al palench, ſe hauien de nomenar per llur nom propi, e qui era ſon pare, e de quina terra era natural, e les armes que volien fer ſi les feyien per dona o per donzella, monja, viuda o caſada. E ſi deyen que era donzella, dexauen vos aquelles dones queus portauen, e prenien vos dues donzelles e aquelles vos acompanyauen eus feyen molta de honor, e totes les donzelles deyen en alt cridant: Noſtre Senyor vulla donar victoria al noſtre caualler qui es digne de hauer honor, e mereix amor de donzella. E ſi es viuda, monja o caſada, fan caſcunes ſegons les donzelles. E apres donen vos licencia que podeu entrar dins lo caſtell hon ſtan los .xxvj. cauallers, e no podeu ſaber ab qual dells haueu de fer les armes. Apres lo caualler qui venia a fer les armes daua lo paper vermell, ſcrit ab les armes que volia fer, a la dona o donzella, viuda, monja o caſada, e aquella pujaua alt al cadafal, hon los .xxvj. cauallers ſtauen, e poſaua leſcrit ſobre una capça dor. E los cauallers tots ſe leuauen de peus, e feyen molta de honor a la ſenyora qui hauia leſcrit portat: e abaxaua la ſenyora del cadafal: e tornauen ſen per a lendema que les armes hauien de fer.

CAPITOL XLVI.

Com Tirant manifesta al hermita les magnificencies de la roca.

COM tot lo de sus son fet, partim de alli e anam prop de la ciutat en una gran praderia molt arborada quey ha, per hon passa un gran riu, e en mig de aquella praderia vem una cosa de gran magnificencia que no crech en lo mon una tal sia stada feta. Molt me plauria saber, dix lermita, quina cosa de tanta stima es stada aquexa? Yo, senyor, vos ho dire, dix Tirant. En mig de la praderia trobam una gran roca feta de fusta, per subtil artifici tota closa: e sobre la roca se demostra un gran e alt castell, ab forniment de molt bella muralla, hon hauia .v. cents homens darmes quil guardauen, tots armats en blanch. Apiegua primer lo Duch ab tota la gent darmes, e mana que obrissen les portes de la roca. E los qui stauen dins, digueren que per negu ells no obririen, per ço com llur senyor nou volia, sino que tornassen atras. Sus, dix lo Duch, tot hom faça lo que yo fare. Deualla del cauall e mes se lo primer de tots: e los seus feren lo que ell hauia fet, ab les spases en les mans e ab les lançes combateren molt fort la dita roca. Los qui stauen alt en la muralla, lançauen de grans canteres e bombardes, colobrines e spingardes, barres que semblauen de

ferro e pedres. E tot aço era de cuyro negre, e les pedres de cuyro blanch, hon ni hauia de grans e de poques, e totes eren plenes dins de arena: empero, fenyor, fi daua a negun home darmes plegat lo metia per terra. Certament fon un combat molt gentil, e los qui nou fabiem penfam en lo primer combat que anaua de veres, e molts defcaualcam e ab les fpafes en les mans cuytam alla: empero preftament coneguem que era burla. Apres apleguaren tots los ftats de hu en hu, e preguaren los fe volgueffen darne, mas tanpoch los volgueren obrir la porta ni menys per lo Rey. La Reyna que veu que a negu no volien obrir, acofta f' hi ab lo feu ftat a la porta, e demana qui era lo fenyor del caftell: e digueren li que lo deu Damor, lo qual trague lo cap en una fineftra. La Reyna quel veu feuli gran reuerencia de genoll: e apres feu principi a paraules de femblant ftil.

CAPITOL XLVII.

De la suplicacio que la Reyna feu al deu de Amor.

DE la celfitut de voftra mageftat, deu de Amor, fta la mia penfa alterada que a fuplicacio de tants voftres feruents hajau deneguada veure la voftra beatitut e gloria: e puix en lo mon predominau los animos dels leals amadors, no fiau auar de fubuenir als qui be e lealment vos fer-

uexen : car ſe veu per ſperiencia que los qui lealment vos obehixen, e tenen mes deſig la mageſtat voſtra feruir, los dexau paſſar mes penes, que no poden atenyer ne ſentir la dolçor de la voſtra deſijada beatitut: per queus ſuplique mon ſenyor, puix vos ſo deuota, que placia a la celſitut voſtra fer obrir les portes de la voſtra glorioſa habitacio, a mi ignocenta de tal delit, puix vos deſige ſeruir, e acceptar me per feruenta: e en lo voſtre benauenturat repos eſſer companyona de tots los altres ſtaments femenils: e acullir me en la voſtra deſijada gloria. Acabant la Reyna la ſua humil ſupplicacio, ſoptoſament ab un gran tro ſe obri la porta de la roca. E lo Rey e la Reyna ab tots los ſtats a peu entram dins un gran pati, tot en torn emparamentat de draps de raç, lauorats dor e de ſeda e de fil dargent, de diuerſes hiſtories, les ymatges fetes per art de ſubtil artifici. Lo cel era tot cubert de draps de brocat blau: e alt ſobre los draps de raç, hauia entorn nayes hon ſe moſtrauen angels tots veſtits de blanch, ab ſes dyademes dor al cap, ſonant diuerſes maneres de ſturments, e altres cantant per art de ſingular muſica, que los hoynts ſtauen quaſi alienats de hoir ſemblant melodia. Apres un poch ſpay ixque en una fineſtra lo deu de Amor molt reſplandent, e ab cara affable feu principi a tal parlar.

CAPITOL XLVII.

La resposta que lo deu de Amor feu a la Reyna.

LO molt merexer vostre, graciosa Reyna, me obligua fer vos senyora de mon voler, acceptant vos per filla obedient e dispensera de les gracies que ixen de aquest delitos paradis: donant vos potestat absoluta de poder premiar e punir tots aquells e aquelles que en la mar de amor naueguaran, donant a uns tempestat valida sens atenyer al port que desigen, als altres prosper vent per atenyer a port de llur voler: acceptant ne tots aquells e aquelles qui ab frau e engany amen que sien exempts de trobar en vos merce. E dites aquestes paraules, lo deu de Amor desparegue que ja mes pus no son vist, ni los angels: e tots los draps se començaren a moure quasi com a terra tremol. E tots pujam alt al apartament de la Reyna: e com nos fem a les finestres del pati, no vem drap negu sino la bella praderia. E dire a la senyoria vostra, cosa de gran admiracio de aquesta roca: que de continent que los draps foren fora, la vem en quatre parts partida, e en cascuna part de aquestes en la una se aposentaua lo Rey ab tot son stat: en la segona staua aposentada la Reyna ab tots los francesos qui ab ella eren venguts: en la terça stauen aposentats tots los strangers, axi com eren los de Alamanya, de

Italia, de Lombardia, de Arago, de Caſtella, de Portogal e de Navarra. Senyor, ſeus dir que en caſcuna part de aqueſtes hauia moltes ſales molt be emparamentades, e molts lits molt ricament abillats, en tant que tots quants eren alli ſtauen molt ben apoſentats: e ſi mes gent hi hagues, dues voltes mes que no hauia, tots hi tingueren bon lloch. Aço han dit tots los ſtrangers qui han cercat lo mon, que ja mes veren ne han hoit dir que negun gran ſenyor hagues feta una feſta de tanta magnanimitat e abundancia de totes coſes, ne que tant duras. E trobaren que en lo aleujament del Rey, ſtauà una dona tota dargent, quaſi ab lo ventre un poch ruat e les mamelles que un poch li penjauen e ab les mans les ſtaua ſprement, e per los mugarons exia un gran raig daygua molt clara qui venia del riu per canons dargent: e laygua que exia de les mamelles daua en un bell ſafareig de criſtaill. En laltre ſtancia hon la Reyna ſtaua, hauia una donzella tota dor ſmaltada e tenia les mans baxes endret la natura, e de alli exia vin blanch molt fi e eſpecial, e aquell vi daua en un ſafareig de vidre creſtalli. En laltre apartament ſtaua un biſbe ab ſa mitra al cap, qui era tot dargent, e tenia les mans pleguades mirant deuers lo cel, e per la mitra li exia un raig de oli qui daua en un ſafareig fet de jaſpis. En laltre apartament ſtaua un leo tot dor, ab una molt rica corona dor al cap ab moltes pedres fines, e per la boca llançaua mel, qui

era molt blanca e clara, e daua en un ſafareig qui era fet de calcedonies. E en mig de aqueſtes quatre ſtancies, ſtaua un nan molt diforme a natura, e tenia la una ma al cap e laltra al ventre, e exiali per lo melich un raig de vi vermell molt fi e ſpecial, e daua en un ſafareig qui era fet de porfi: lo dit nan era lo mig dor e mig dacer, e moſtraues cobert de mig manto: e ſtaua en mig del pati de les quatre ſtancies, e no podia entrar negu dins la roca que nol ves: e caſcu podia pendre libertament de tot lo quey hauia. E un poch mes amunt del nan ſtaua un home tot dargent, moſtrauas eſſer vell ab la barba molt blancha, era molt geperut, ab un baſto en la ma, e en la gran gepa que tenia ſtaua carregat de pa molt bell e blanch, que tot hom ne podia pendre. E totes aqueſtes coſes, ſenyor, no penſe voſtra ſenyoria ſien fetes per encantament ni per art de nigromancia, ſino artificialment. E nos troba dia, tant com eſtes feſtes han durat, que de totes les coſes que dites vos he no fos mes abundanment lo darrer dia que lo primer: e ſeus ben dir que aqueſt bo de panicer no ſtaua james que no tingues prop de ſi paſſats .xxx. milia pans, que ſtaua molt abundos. Les taules ja mes ſe deſparauen ſino per mudar toualles netes: e caſcun dia hauien viandes en gran abundancia: e en caſcun apartament hauia ſon bell tinell parat continuament ab molt bella vexella dargent: que tots quants eren menjauen e beuien en argent. Senyor, ja mes acabaria

de recitar a la fenyoria voftra les grans magnificencies que fon ftades fetes en aqueftes feftes: car cafcun ftat menjaua per fi, e tots eren molt ben feruits de molta volateria de diuerfes natures, de potatges molt fingulars, de vins de quantes natures fe poden nomenar, de confits en molt gran abundancia de totes cofes, que tots los ftrangers ne ftauen admirats. En les fpatles de la roca hauia un jardi molt ben arborat, hon lo Rey molt fouint entraua per deport perque era molt delitos: e en aqueft ort hauia una porta que entraua en un gran parch, hon hi hauia diuerfes natures de animals faluatges, ço es, onços, ceruos, cabirols, porchs faluatges, e de totes altres befties de mont que lo Rey hi hauia fetes pofar per fon delit, perque prenia molt gran delit de veureles: e teniay moltes tendes parades que paria fos un real. Aquell dia, fenyor, tot fon de feftes: e lo dia feguent que era diuendres, de mati apres la miffa e lo offici, anam a la ribera ab moltes barques totes cubertes de drap de feda, e de brocat, e de draps de raç, cafcun ftat ab la diuifa: e anam per lo riu folaçant e peixcant e prenent plaer ab moltes trompetes, clarins e tamborinos. Apres que lo Rey e tots foren dinats, vench lo munter major ab tota la munteria, e tots anam ab lo Rey a caçar. Gran plaer pres lo hermita en les feftes per Tirant recitades, e ab cara afable pronuncia femblants paraules.

CAPITOL XLIX.

Com lo hermita demana a Tirant que li digues qui era ſtat lo millor dels vencedors.

MOLTA es la gloria per als cauallers qui en armes ſon ſperimentats com ſe troben vencedors ſens eſſer reprotxats. E per ço ſupplich a la molta gentileſa de voſaltres, ſenyors, vos placia dir me qui es ſtat lo millor dels vencedors, ne a qui han donada la honor e premi de aqueſta ſolemne feſta? Senyor, dix Tirant, en aqueſtes honrades feſtes, hi ſon venguts molts cauallers de gran auctoritat e ſenyoria: car aqui hauia reys, duchs, comptes e marqueſos, nobles e cauallers e infinits gentils homens de linatge molt antich: e quaſi los demes qui no eren cauallers en aqueſt honrat pas, han rebut lorde de caualleria: e no es ſtat negu qui nouell caualler ſe ſia fet que no haja fet armes ciuils o criminals. Alli feu armes ab ſforçat animo de caualler lo duch de Aygues viues, e ab ell venia molta gent, e de ſa companyia ſe feren cauallers paſſats .lx. gentils homens de nom e darmes e de quatre quarters: e aqueſt Duch feu armes a peu e a cauall, e de totes ſon vencedor. Lo germa del duch de Burgunya, ab gran animo iſque de la batalla com a virtuos caualler qui es. Apres feu armes lo duch de Cleues, e fon li donada molta lahor e

honor. E de molts altres senyors quey son venguts han fetes armes com a nobles cauallers: e puch vos dir, senyor, ab tota veritat, que passats .cl. cauallers hi son morts. E dire a la senyoria vostra una cosa de gran admiracio: que un infant, a mon parer no passa .xiv. o .xv. anys, e tots li fan molta donor, e dien li lo gran conestable de Anglaterra, e lo Rey li fa molta de honor: un dia vench a la posada de aquests mos senyors que aci son e demana per mi, no sabent lo meu nom quasi per senyals me troba, e propiament es de la mia disposicio: e com me veu me pregua tan graciosament que yo li volgues prestar lo meu cauall e les armes, per ço com lo senyor Rey e la Comtessa sa mare no volien que fes armes ni a peu ni a cauall, per lo gran perill que en les armes son: e tant me pregua e de tan bona gracia, que no li pogui dir de no, ans li digui que de bona voluntat loy daria. E dins lo camp los cauallers vos dauen armes e cauall a tota vostra voluntat, empero ell no volgue sino les armes mies e lo meu cauall: e yo li digui, Conestable, senyor, mos bens e la persona de tot vos fare plaer e seruir: e daltra part me dolia lo cor per veurel tan joue e tant bell caualler, e no volguera que la sua persona rebes mal ne dan. Empero son desig se compli que feu les armes, que lo Rey ni sa mare la Comtessa nou saberen fins a tant que les armes foren del tot finides. Dich vos senyor, de tots los cauallers qui armes han fet en aquest

honrat pas, un encontre tan bell e singular no s' hi es fet tal com aquest: car de la primera que feu, lencontra per mig de la careta del bacinet que de laltra part li passa una gran braça de la lança. Com lo caualler fon mort e lo Rey sabe que aquell tan bell encontre hauia fet lo seu Conestable, trames per ell, e aquell molt temeros scusas de no anar hi: a la fi mes de força que de grat ana dauant lo Rey, e lo Rey lo repres molt, e mostra, sa exellencia, quel amaua de grandissima amor: dient li: perque hauia fet armes sens licencia sua, ab home de tan gran força com era lo senyor de Escala rompuda? En aquella companyia deyen tots que era lo millor caualler dels mantenidors del camp, e de major força e animo de cauallers: e mes li dix, que no tingues atreuiment de fer mes armes sens licencia e manament seu. E com lo Conestable veu la gran reprensio que lo Rey li hauia feta, dix ab gran ira un tal parlar: Donchs, senyor, sera veritat que yo haja rebut lorde de caualleria, e que haja esser tengut per lo mes abatut caualler de tots, que per temor de la mort vostra magestat nom leixe fer armes? puix so caualler, tinch a fer obres de caualler axi com fan tots los altres bons cauallers: e si vostra altesa no vol que veja los perills de les armes, manem que stigua vestit com a dona entre les donzelles de la senyora Reyna, axi com feu aquell inuencible caualler Achilles entre les filles del rey Priam de Troya. E no sap la magestat vostra

de aquell pare e ſenyor meu Guillem, compte de Varoych, com tenint lo ceptre real ſon vencedor de tantes batalles, e ab lo ſeu virtuos braç a tall de ſpaſa ſon vencedor e deſtruidor dels moros, e pres a mi per los cabells e feu me matar un moro: e ſi be era yo de poca edat, tot ſullat deſanch volgue fer me vençedor e lexar me allo per doctrina de be a fer? E placia a la diuina Bondat, que no vixqua yo en lo mon ſi tal com ell no dech eſſer: donchs, mon ſenyor, ſi yo vull imitar a mon pare en la honor e virtut de caualleria, voſtra alteſa no mo deuria vedar: perque ſupplich a la ſereniſſima mageſtat voſtra, darme licencia dema pugua combatre un caualler a tota ultrança, cors per cors, ab armes defenſiues e offenſiues. Feu principi lo Rey a tal parlar.

CAPITOL L.

La reſpoſta que lo Rey feu al Coneſtable.

SI Deu me ſalue leſtat, honor e la real corona, yo crech verdaderament que aqueſt ſera lo millor caualler del mon, o ſera lo pijor perque ſera poca ſa vida, e per la fe que dech a caualleria yo noy dare loch. Puix ventura t' ha portat que eſt ſtat vençedor, bet deuries contentar del premi de la bataïlla: e nol volgue mes hoir. La mia anima ſta molt atribulada, dix lo Coneſtable, ſi la merçe de la ſenyora Reyna nom ajuda. Ana

preſtament a la cambra de la Reyna, agenollas dauant ella e beſa li moltes veguades les mans, ſupplicantla li recaptas gracia ab lo ſenyor Rey li dexas fer armes. Com la Reyna veu la molta voluntat del Coneſtable, dix li: que era contenta de preguar per ell. No tarda molt que lo Rey vingue a veure la Reyna. E ella molt graciosament lo ſupplica que volgues donar licencia al gran Coneſtable que pogues fer armes a tota ſa voluntat. Com, Senyora, dix lo Rey, voleu vos que un fadri que ſcaſſament ſe ſap cenyir la ſpaſa que entre en camp clos? ell vos na ſuplicat e vos, per amor de ſa mare que tant val, li deurieu eſſer contraria, e vos preguau per ſon mal: yo per res noy daria loch, car lo ſeu virtuos pare ha fet tant per mi, e per la corona de Anglaterra, que yo no baſtaria ja mes a ſatiſfer loy: e ſi prenia algun dan en ſa perſona you ſtimaria mes tenir: en lo gran perill que en les armes es, ſeria coſa poch dificil de rebre algun dan e deſonor. Com la Reyna veu la molta amor que lo Rey moſtraua tenir al Coneſtable, nol volgue mes enujar, e mes lo en altres rahons. Com la Reyna ſen torna a ſon apartament, lo Coneſtable li fon dauant, e la Reyna li dix tot lo que lo Rey li hauia dit, e que les ſues ſupplicacions en aqueſt temps no podien eſſer admeſes. Lo Coneſtable ſtigue molt congoxat, e vench al meu aleujament, e tornam molt a preguar que yol conſellas com poria tornar a combatre altre caualler. E digui li

tot mon parer, que, puix hauia mort un caualler, lo millor dels .xxvj., no volgues enujar la mageftat del fenyor Rey, puix tanta honor hauia obtenguda. Si Deu vos profpere e us lexe complir lo voftre bon defig, dix lermita: aqueix Conestable que dieu, tenia pare ni marc, ni afixos parents? Si be, dix Tirant, alli era la Comteffa fa mare, la qual es de las majors de la cort e noy ha neguna que major fenyoria tingua: car de continent que la Reyna fon venguda, lo Rey ab tot fon confell ordena e volgue que la comteffa de Varoych la tingues en cuftodia e totes les fues donzelles: de fon pare no curi de demanar ne, per quant la mia penfa ftaua mes ocupada en les armes que no en demanar dels linatges: e mes avant non haguera fabut fino per caufa que la Comteffa fa mare trames per mi, e quant fui dauant ella, demanam fi tenia muller ni fill. Digui li: Senyora, per que mo demana voftra fenyoria? Yo us ho dire, dix la Comteffa: fi fill teniu, amar lo deueu, e fi muller teniu, deueu la guardar de enuig e congoxa: car fort cofa es a la dona donor no tenir fino un fill, e aquell pofar en tan gran perill. E ab paraules molt agraciades me dix per que hauia preftat lo meu cauall e les armes a un fadri de tan poca edat, lo qual era orfe de pare e de mare, fi be era alli, car la fua anima ftaua molt alterada, que fi per mala fort axi com fon fill hauia mort aquell famos caualler, que laltre hagues mort a fon fill, no li reftara fino

que la terra ſobris e que la ſomis: preguam ab gran affabilitat que puix la diuina Prouidencia hauia volgut dar vida a ſon fill, que yo no volgues eſſer cauſa de la ſua mort e de la ſua deſolacio, que altre be no tenia en aqueſt mon. E yo li prometi, a fe de caualler, de ja mes fer coſa que a dan pogues venir a ſon fill, ſino fer li tota aquella honor que a mi fos poſſible: e vaig la ſupplicar quem fes gracia dir me ſon marit ſi era mort de malaltia o en batailla. E la virtuoſa ſenyora reſpos me ab paraules afables no alçant los ulls de terra, e dix: Caualler virtuos, yo ſo viuda de marit viu, per mos peccats e per ma deſauentura: marit he tengut en lo temps de mon jouent, qui per lo mon era per ſes virtuts molt conegut, nomenat lo comte Guillem de Varoych, e Rey ſe poguera eſſer intitulat ſi hagues volgut: e puix viu ſa bona voluntat no curi de pus. Diguau me, dix lo hermita, puix tant me haueu dit de aqueix Coneſtable: qui es ſtat aquell qui ha guanyat lo premi e honor del camp? Certament, ſenyor, dix Tirant, hom no pot ben judicar una tal fahena, per ço com hi ſon venguts tan grans ſenyors, e los demes han fet armes molt honoroſes: e ſabuda coſa es, com los grans ſenyors ſeſſorçen a fer armes, ans donen la honor a aquells, encara que nou faſſen del tot be, que no fan a un pobre gentilom quiu fara molt millor. Tot aço ſe pot ben fer, dix lo hermita: mas per ço com en aqueſt regne es en practica que com ſe fan emperials

armes, ſis complexen de ſer aquelles armes e ſeſtes, per los reys darmes, herauts e porſauants ab trompetes e miniſtres publiquen lo qui es ſtat millor dels vençedors: e com aqueſtes ſien ſtades molt ſolemnes e emperials, que per tot lo mon ſon ſtades publicades e admeſes a la vera execucio de ultrança, volria ſaber qui es ſtat aquell qui la gloria e honor ſobre tots ha obteſa. Tirant calla e no volgue mes parlar: ſino que ab lo cap baix e los ulls en terra ſtigue immoble. Tirant, mon fill, dix lo hermita, com nom reſponeu al que us demane? Leuas un caualler ques nomenaua Diaphebus, e dix: Senyor, paraules hi ha que no han reſpoſta, empero ſenyor, jous jur per aquell ſanct orde de caualleria, que yo indigne rebi lo dia de noſtra Senyora de agoſt, queus dire veritat de tot lo que ſes ſeguit del que voſtra ſenyoria demana, e aço ſens ficcio neguna. Senyor, la ſanctedat voſtra deu ſaber com lo millor de tots los vencedors, e qui ha guanyat lo premi del camp jutgat per lo ſenyor Rey, e per los jutges de camp, y encara per tots los reys darmes, herauts e porſauants e per tots los grans ſenyors de la creſtiandat de aquells que alli eren, qui foren teſtimonis ab ſcriptura de llur ma e ab ſagell de llurs armes ab carta rebuda per .xxv. notaris, hauents tots auctoritat real e plenaria licencia de rebre ſemblants actes en forma publica, e cloſa per los dits notaris poſant hi caſcu ſon ſigne: la qual puch be moſtrar a la ſenyoria voſtra. O com me plauria

veure aqueſt ſingular acte, dix lo hermita. E Tirant leuas de alli hon ſehia, que noy volgue mes aturar, e mana deſcarregar totes les aczembles en mig de la praderia, e que paraſſen les tendes, e prop de la font poſaſſen les taules e que adobaſſen de ſopar. E Diaphebus ſe feu donar una botgeta en que portaua la carta, e començaren a legir, la qual era del tenor ſeguent.

CAPITOL LI.

Com Diaphebus legi al hermita la carta que lo rey de Anglaterra hauia feta a Tirant, donantlo per millor caualler de tots.

NOs Enrich per la diuina gracia rey de Anglaterra, e ſenyor de la gran Bretanya, e encara del principat de Gales, e de Cornualla, e Dirlanda, ganfanoner major de la Sgleſia ſancta, e del ſanct Pare de Roma: Notificam a tots aquells qui en plaer e grat los vendra, e a tots generalment, a Emperadors, Reys, Duchs, Comtes, Marqueſos, Princeps, Nobles, Cauallers e Gentils homens, com per mi ſien ſtades celebrades feſtes a honor, lahor e gloria de noſtre ſenyor Deu, e de la ſacratiſſima Mare, e a honor dels cauallers qui en aqueſt honrat pas darmes ſon venguts per fer armes a tota ultrança. E per quant neceſſariament la honor ha eſſer dada a aquell o aquells qui millor ho hauran fet en aqueſt honrat pas, e ſon

ſtats tots temps vencedors ſens neguna volta eſſer ſtats vençuts, e ſens reprotxe negu: Ordenam, manam e ſentenciam dar la mundana gloria, honor e fama al egregi e virtuos caualler, de noſtra ma fet, Tirant lo Blanch, e volem que ſia per tots los quatre cantons de les liçes publicat per lo millor dels cauallers, per los reys darmes, herauts e porſauants, ab trompetes e miniſtres, ab conſentiment meu e dels jutges del camp repreſentant la mia perſona. Encara manam ſia pujat ſobre un gran cauall tot blanch, e tots los qui ſeran açi, homens com dones, vagen ab mi tots a peu, e ſia feta proceſſo general, e Tirant vaja dins lo pali fins a la ſgleſia del glorios caualler mon ſenyor ſanct Jordi, e alli ſia dita miſſa cantada ab ſolemne ſermo de las caualleries de Tirant lo Blanch que ha fetes. Apres manam e ordenam, exint de la ſgleſia de ſanct Jordi anem per totes les liçes, e Tirant prengua la poſſeſſio de aquelles, e per los reys darmes li ſien dades totes les claus de les dites liçes en ſenyal de victoria. Encara manam, ſien celebrades feſtes que duren .xv. dies en lahor e gloria de aquell virtuos ja de ſus nomenat. E per que tothom conegua la real veritat, de aqueſts afers, hauem ſignada la preſent carta ab tinta vermella, e ſagellada ab noſtre ſagell patent, dada en la noſtra ciutat de Londres a .xiv. de juliol del any de la natiuitat de noſtre Senyor &c. Rex Enricus. Sig ✠ ne de tots los jutges del camp. Sig ✠ ne de tots los reys darmes, herauts e

porſauants. Sig ✠ ne de tots los magnats e grans ſenyors qui alli eren. Molt me plauria ſaber de les ſues caualleries, dix lermita, car molt me par home de be: ell ſes leuat de açi per no dir ni hoir les ſues lahors, conech verdaderament ell eſſer digne de eſſer caualler: per que us prech me digau los ſeus actes quins ſon ſtats? Senyor, dix Diaphebus, no volria que la ſenyoria voſtra hagues a penſar negun contrari de mi, per ço com ſom de una terra e de una voluntat: mas ab tota veritat recitare a la ſanctedat voſtra axi com ſes ſeguit. Lo primer a qui lo Rey dona lorde de caualleria ſon a Tirant lo Blanch, e lo primer que feu armes ſon ell: aquell dia, ſenyor, ell ajuſta tot lo ſeu ſtat de gentils homens e de donzelles, e anarem al cadafal lla hon lo Rey hauia ordenat de fer los cauallers, e trobam les portes tancades, e tocam a la porta grans colps: apres paſſat bon ſpay los reys darmes ſe feren ſobre la porta, dalt del cadafal, e digueren que es lo que voleu? Digueren les donzelles: Gentilom tenim qui vol rebre lorde de caualleria, e demana caualleria, puix es digne e merexedor de rebrer la. Preſtament obriren les portes, e tots los qui pujar volgueren, pujaren alt. Com foren en mig de una gran ſala feren ſeure lo gentilom en una cadira tota dargent, que era cuberta de canemas vert, e alli examinaren lo ſi era per a rebre lorde de caualleria, ni de ſes coſtumes: e ſi era coix, o afollat de algu de ſos membres, per que no fos diſpoſt per entrar

en batalla: e trobant lo com esser deuia, rebuda informacio de testimonis dignes de fe, venia lo Arquebisbe de Anglaterra reuestit com a diaca, ab lo missal obert en les mans, e venia dauant lo gentilom, e aqui present lo Rey, e tots los altres que alli eren, deya li semblants paraules.

CAPITOL LII.

Lo jurament que lo rey de Anglaterra feya fer als gentils homens apres que eren examinats, ans quels donas lorde de caualleria.

VOs gentilom qui rebeu lorde de caualleria, jurau a Deu e als sants quatre Euangelis de no venir en neguna manera contra lo molt alt e molt excellent rey de Anglaterra, si ja no era ab vostre senyor natural, tornant li lo collar de la diuisa que lo dit senyor acostuma de donar a tots aquells a qui fa cauallers? en tal cars podeu fer guerra contra ell sens que nous porien reprochar los bons cauallers, altrament caurieu en cars molt leig e de mala fama, e si ereu presoner en la guerra, de tot cert serieu en perill de mort. Mes jurau per lo sagrament que fet haueu, que de tot lo poder vostre mantindreu e defensareu a dones e donzelles, viudes, orfens, desemparades, e encara casades si socors vos demanen, e de tot vostre poder posareu la persona e entrareu en camp a tota ultrança, si bon dret tenen aquella o aquelles

qui socors vos demanaran? Fet lo jurament, dos grans senyors, los majors qui alli eren, lo prengueren per los braços e portaren lo dauant lo Rey, e lo Rey li posa la spasa sobre lo cap, e dix: Deu te faça bon cauallere mon senyor sanct Jordi, e besal en la boca. Apres vengueren .vij. donzelles vestides de blanch, significant los .vij. goigs de la Verge Maria, e cenyiren li la spasa. Apres vengueren .iv. cauallers los majors en dignitat que allis trobaren, e calçaren li los sperons, significant los .iv. euangelistes. Apres vench la Reyna e pres lo de un braç e una duquessa del altre, e axil portaren fins a un bell strado e posaren lo en la cadira real. Apres lo Rey se assegue a la una part e la Reyna a laltra, e totes les donzelles e los cauallers baix en torn dell: apres portaren la collacio molt abundosament: e aquest orde, senyor, han seruat a tots los quis son fets cauallers. Digau me, si plasent vos sera, dix lermita, lo principi e la fi de les armes que Tirant a fetes? Senyor, la vespra del dia asignat de fer les armes, Tirant caualca ab tots los del seu stat, en la forma segons de sus es dit, e ana hon stauen los .xxvj. cauallers: com foren a la porta dona un scrit que deya que qualseuolgues caualler que volgues fer armes ab ell, hauien a correr tant e tant longuament fins que .xx. colps de puntes sangrentes ixques del hu o del altre, ab ferros smolats, o qual se vulla dells se hagues a dar per vençut. E prestament son admesa la sua demanda, e tornam al nostre aleuja-

ment. Lendema totes les donzelles lo prengueren, e ab molta honor lo portaren fins a la porta de la liça tot armat, liurant lo als fels que mort o viu lols haguessen a restituir. E los fels lo reberen ab aquella conuinença, e ab molta donor que li feren. Lo Rey e la Reyna ja eren en los cadafals, e Tirant entra tot armat en blanch sino lo cap, e en la ma portaua un ventall, que a la una part era pintat lo crucifici de Jesu Crist, e en laltra part era pintada la imatge de la Verge senyora nostra: com Tirant fon en mig del camp feu gran reuerencia al Rey e a la Reyna: e ana a tots los .iv. cantons de la liça, e ab lo ventall senya cascun canto: fet aço deualla del cauall, e los fels posaren lo dins un petit papallo qui staua posat en lo canto de la liça: alli portaren li viandes e confits perque pogues refrescar si mester ho hauia: e tornas adobar les armes, e puja a cauall, e troba ja lo mantenidor del camp al cap de la liça, e Tirant posas al altre cap del camp. Com tota la gent fon assosseguada, lo Rey mana als fels quels lexassen anar: prestament feriren dels sperons ab les lances en los rests, e encontraren se tan ferament ques romperen les lançes en peçes: apres feren moltes carreres, e feren se de molts singulars encontres. La .xx. carrera, lo mantenidor encontra a Tirant en mig de la bauera del bacinet, e passalay tota doblada e alt en lo reuol del peto de les plates, e nafral un poch en lo coll: e si la lança nos fos rompuda, lo nostre caualler era mort: e lo cauall y ell

caygueren en terra. Preſtament ſe leua Tirant e feu ſe dar un altre cauall millor que no era laltre, e pregua als jutges del camp que li donaſſen licencia de pendre altra lança, e los jutges digueren que caſcu prengues les lançes a ſa voluntat. Tirant ſe feu donar una molt groſſa lança, e laltre feu per lo ſemblant, e corregue lo hu enuers laltre ab molt gran furia, e Tirant lencontra un poch dauall lo reſt. Lencontre fon tan poderos, e la lança nos volgue rompre, quel paſſa de laltra part e caygue mort en terra. Les donzelles preſtament foren a la porta del camp, e demanaren als fels quels fos reſtituhit lo lur caualler. Los fels los feren obrir les portes, e les donzelles prengueren lo cauall de Tirant per les regnes, e ab molt gran honor lo ſen portaren al ſeu aleujament, deſarmaren lo e miraren li la nafra que tenia al coll, e feren venir los cirurgians quil curaſſen: e Tirant fon molt ben ſeruit de les donzelles, per ço com ſtauen molt contentes que lo primer caualler qui hauia fet armes per donzella era ſtat vencedor. Lo Rey ab tots los grans ſenyors que alli eren entraren dins lo palench hon jahia lo caualler mort, e ab molt gran proceſſo e honor lo portaren en la ſgleſia de ſanct Jordi, hon hauia fet una ſingular capella per aquells qui en les armes ſerien morts, e en aqueſta capella noy podia eſſer ſoterrat negu qui caualler no fos: e ſi era gentilom portauan lo a la ſgleſia major hon hauia altres capelles hon los poſauen. Senyor, com Tirant fon be guarit,

torna ajuſtar tot lo ſeu ſtat, ſegons que laltra volta hauia fet, e anam hon eren los .xxv. cauallers, e donals un ſcrit com volia combatre un caualler a peu a tota ultrança, e admeteren li ſa demanda, e entra dins la liça armat axi com ſe pertanyia, ab gran ſforç que en ſi moſtraua, ab atxa, ſpaſa e dagua. Com foren dins los papallons, caſcu en lo ſeu, adobaren ſe les coſes neceſſaries: exits de fora, los fels los partiren lo ſol, per que no donas mes a la hu que a laltre en la cara. Quant lo Rey fon aplegat ab los altres ſtats, e paſſaren per lo camp per pujar als cadafals, los cauallers caſcu ſtaua armat a la porta del papallo ab les atxes en les mans: com veren lo Rey, caſcu fica lo genoll en terra fent gran reuerencia al Rey e a la Reyna, que moſtrauen be que eren cauallers de gran valor: e totes les donzelles ſe agenollaren en terra e preguaren a noſtre Senyor que donas victoria al ſeu caualler. Com les gents foren aſſoſſeguades, e los papallons trets fora del camp, les trompetes ſonaren e los herauts digueren ab alta veu no fos home ni dona goſas parlar, ſenyalar, toſſir ne fer ſe ſenyal negu ſots pena de la vida: com la crida fon feta, dels .viij. cauallers fels los .iv. prengueren lo hu e los altres .iv. laltre, e poſaren los en mig del camp en la .iij. ralla: e de aqui partiren lo hu enuers laltre, e feren armes los dos molt valentment, ſens que nos conexia qual tenia milloria: la batalla dura molt, e per lo gran treball que paſſaua lo mantenidor del camp, mancaua li lo ale:

a la fi ſtaua en tal punt que no podia tenir latxa, e en ſon continent moſtraua que amara mes pau que guerra. Conexent Tirant en quin punt ſon contrari ſtaua, pres latxa ab dues mans, e ab lo martell li dona tal colp en lo bacinet, que tot lo torba: e veu que ab gran treball ſe podia tenir de peus. Tirant ſe acoſta a ell e dona li una gran empenta quel feu caure en terra: com lo veu tan mal adobat, leua li lo bacinet del cap, tallant li ab la dagua les tiretes ab que ſtaua liguat: e dix li las ſeguents paraules.

CAPITOL LIII.

Les paraules que Tirant dix al caualler quis combatia, com lo tingue vençut.

CAUALLER virtuos, be pots veure com la tua mort o la vida eſta en ma libertat, per que mana a mi que vols que faça de tu, ſi vols vida o mort, car mes aconſolat ſere del be que del mal: mana a la mia ma dreta quet haja miſericordia e quet vulla perdonar, e que not faça tant de mal a la tua perſona com poria. Mes dolor tinch, dix lo caualler, de les tues cruels paraules, abundoſes de ſtrema vanagloria, que de perdre la vida, e mes ſtime la mort que no demanar perdo a la tua ſuperbioſa ma. La mia ma ha acoſtumat de perdonar als homens vençuts, dix Tirant, e no fer los dan: e ſi tu vols yot perdonare de bon cor a tot lo mal que fer te poria. O quina gloria es, dix lo

cavaller qui en terra ſtaua, com los homens ſon vencedors per ſort o per deſauentura abundar en moltes paraules : yo ſo lo caualler de Muntalt ſens reprotxe negu, amat e temut de moltes gents: ſo ſtat toſtemps piadors e hauent miſericordia a totes gents. Yo vull uſar de aquexos actes que dits has en veritat, dix Tirant, per la tua molta virtut e bondat : anem dauant lo Rey, e aqui agenollat als meus peus demanar m' has merçe, e yo perdonar t' he liberalment. Lo caualler ab ira mortal feu principi a tal parlar: No placia a Deu ni men done lo poder que yo james faça acte de tanta vergonya per a mi e als meus, ni en aquell egregi ſenyor meu lo comte Guillem de Varoych del qual rebi aqueſt amargos orde de caualleria: per que fes de mi tot lo que bet vingua, que mes ſtime be morir que mal viure. Com Tirant veu la ſua mala voluntat dix: Tots los cauallers qui be volen uſar e ſeguir les armes e lo ſtil de aquelles per hauer renom e fama, han eſſer cruels e tenir cadira en mig de infern: tira la dagua, e mes li la punta en lull, e ab laltra ma dona li gran colp ſobre lo cap de la dagua que lay feu paſſar a laltra part. Quin animo de caualler fon aqueſt, que mes ſtima morir que no viure enuergonyit per no eſſer blaſmat dels bons cauallers. Los jutges del camp eren .xij., los .vj. tenien un libre dels vencedors, los altres lo tenien dels vençuts: aquells que morien ſens que nos volien deſdir, feyen los proces de martirs darmes, los quis deſde-

yen feyen los altre proces de mal cauallers, ven-çuts e posats en gran deshonor e infamia: e aquesta practica han seruada fins a la fi. Apres pochs dies, senyor, se segui que la magestat del senyor Rey e de la senyora Reyna stauen en gran solaç en mig de la praderia prop del riu, dançant e fent moltes festes. E staua alli una parenta de la Reyna, que era nomenada la bella Agnes, e era filla del duch de Berri, que es la mes agraciada donzella que yo james haja vist: es veritat que de bellea la Reyna passa a totes quantes son, mas de gracia e de gentil loquela a totes gents affable, e de grandissima honestat aquesta li es semblant, e liberal mes que dona que james haja vist: per ço com les dones la major part son auares per son natural, e aquesta galan dama si vestia robes que valguessen lo preu duna ciutat no pensaua en donarles, e joyes e altres coses que ella tingues, tant era de gentil condicio. Senyor, aquesta bella Agnes portaua aquell dia en los pits un molt gentil fermall: e en presencia del Rey e de la Reyna e de tots los cauallers, fetes les dançes, Tirant se acosta a la gentil dama, e donant del genoll en terra, feu principi a un tal parlar: Per la conexença que tinch, senyora, del vostre molt valer, axi de linatge com de molta bellea, gracia e saber, e de totes les altres virtuts que en un cors mes angelich que huma trobar se dexen, vos desige molt seruir: e hauriaus a molta gracia que la merçe vostra me volgues dar aqueix fermall que

en los pits portau: e si per vostre benigne merçe me sera atorguat, yol accepte e portare aquell de grat per la honor e seruir vostre, prometent e jurant sobre laltar, e per lorde de caualleria, de combatre un caualler a peu o a cauall a tota ultrança, armat o desarmat, en la millor manera que ell sabra diuisar. Ha sancta Maria val, dix la bella Agnes: e per una cosa tan minima e de tan poca valor voleu entrar en camp clos a tota ultrança, no tement los perills de la mort e lo dan que seguir poria? pero per que represa no sia de dones e donzelles e dels bons cauallers dignes donor, de bon grat yo consentire en presencia del senyor Rey e de la senyora Reyna per que no perdau lo premi de be a fer e del orde de caualleria: ab les vostres mans prengau lo fermall. Tirant fon molt content de la resposta de la bella Agnes: e per quant lo fermall staua liguat ab la cordonera del brial, e nos podia leuar sens que no fos descordada, e descordant la per força ab les mans li hauia de tocar los pits, Tirant ab la ma pres lo fermall e besal, apres dona dels genolls en terra, e dix: Infinides gracies, senyora, a la senyoria vostra fas del gran do que maueu donat, car mes lestime que si magueßen dat tot lo realme de França: e promet a Deu que qui lo fermall me leuara, la sua persona me lexara: e posal se alt al cap de un bonet que portaua. Lo dia seguent stant lo Rey en missa vench un caualler frances, lo qual se nomenaua lo senyor de les

Viles ermes, molt valentissim de la persona, e en armes molt sperimentat, e dix a Tirant un tal parlar: Caualler, don se vulla que vos siau haueu hagut massa gran atreuiment de tocar en un cors glorificat com es de la bella Agnes, e tan mala demanda ja mes feu caualler en lo mon, per que es de necessitat me doneu lo fermall de grat o de força, que de dret yol dech hauer per raho com de ma puericia fins ara he amada, seruida e venerada aquesta senyora, qui es merexedora de tots los bens qui en lo mon son: e per quant a mi es dada la gloria, perque ab mos innumerables treballs, enuigs e pensaments yo la me sabuda guanyar, perque yo tinch a cobrar lo premi del temps de ma jouentut, que he perduda part de aquella per seruir a sa merçe, e si dar nol me volreu, la vida vostra sera de poca durada: dau lom ab pau, ans que mes mal no sen segueixca.

CAPITOL LIV.

La resposta que Tirant feu al senyor de les Viles ermes quant li demana lo fermall que la bella Agnes li hauia dat.

GRAN offença seria per a mi, dix Tirant, que yo donas lo que me es stat donat liberalment, e desliguat ab les mies mans, e la promesa, fe e jurament que yo he fet: be seria tengut per lo mes vil e abatut caualler que ja mes en lo mon fos nat e per a naixer, e bacinet ple de foch me

deuria posar sobre lo cap si yo tal cosa feya: empero, cauallez, vos mostrau, segons vostre mal parlar, massa gran superbia, e sera mester que yo la us faça abaxar. Lo caualler feu demostracio de voler li leuar lo fermall: empero Tirant fon auisat que mes mans a una copagorja que portaua, e tots los altres arrancaren: e alli fon entre ells una bregua ciuil, en la qual ans que fossen departits hi moriren .xij. entre cauallers e gentils homens. La Reyna, que staua mes prop dells, senti la remor e los grans crits que les gents dauen, posas en mig de la gent e departils los uns dels altres. E yo us ne puch be comtar noues, que fuy nafrat de .iv. colps en la mia persona, e molts altres per fer me companyia. Com lo Rey fon ates, tot fon ja pacificat: e no passaren .iij. dies que lo frances caualler trames per un petit patge una letra a Tirant, que era del tenor seguent:

Letra de batalla tramesa per lo senyor de les Viles ermes a Tirant lo Blanch.

A tu Tirant lo Blanch, qui est stat principi de la destructio de la sanch militar: si lo teu animo fforçat gosara mirar lo perill de les armes que entre cauallers son acostumades, armat o desarmat, a peu o a cauall, vestit o despullat, en la manera a tu mes segura, concordat ab mi ab condicio que la spasa tua e la mia ajustar se puguen a mort determenada. Scrit de ma mia e sagellat ab lo sagell secret de mes armes: LO SENYOR DE LES VILES ERMES.

CAPITOL LV.

Com Tirant demana de confell a un rey darmes fobre la letra del fenyor de les Viles ermes.

LESTA per Tirant la letra, pres lo petit patge, e pofal en una cambra, e dona li mil fcuts dor, e feu li prometre que non diria res a negu. Com lo patge fon partit, Tirant ana tot fol, e pres a un rey darmes, e portalfen .iij. milles luny de alli, e dix li femblants paraules: Rey darmes, per la fe que a tu es dada, e per lo jurament que fift lo dia que rebift aqueft ofici en poder e mans del fenyor Rey, prech te de tenir fecret lo quet dire, e confellar me be e lealment fegons que per ftil e dret darmes eft obligat de fer. Lo rey darmes, qui hauia nom Hierufalem, refpos en la feguent forma: Senyor Tirant, jous promet per lo offici que tinch e per lo jurament que he fet, de tenir fecret tot lo que per vos me fera dit. E Tirant li moftra la letra que li era ftada tramefa e feu lay legir: com lague lefta, Tirant li dix: Mon bon amich Hierufalem, yo tindre a molta gloria de poder complir lo apetit e voluntat de aquell virtuos caualler lo fenyor de les Viles ermes: e per quant yo fo joue e no fe la pratiqua ne leftil de caualleria, que ara he complits .xx. anys, confiant de la vostra molta·difcrecio vos demane de confell, perque

ſo cert que ſou pratich entre Reys e grans ſenyors, e ſabeu tot leſtil darmes molt millor que negun altre: e lo que us he dit no penſeu que per poch animo ni temor ho digua: mas penſe que no fes offenſa a la mageſtat del ſenyor Rey, qui tantes donors me fa, per ço com ell ha ordenat en ſon regne leys morals en aqueſt pas honrat de cauallleria: perque no volria eſſer blaſmat dels bons cauallers que per aqueſt cars me pogueſſen reprochar per defalliment negu. Reſpos lo rey darmes en la forma ſeguent.

CAPITOL LVI.

Lo conſell que Hieruſalem rey darmes dona a Tirant lo Blanch.

O CAUALLER, joue virtuos e de bona ventura, amat de totes gents, lo conſell que la merce voſtra a mi demana, yol vos dare, e yol ſaluare dauant la mageſtat del ſenyor Rey e los jutges del camp: vos, Tirant lo Blanch, podeu be combatre aqueſt caualler ſens reprotxe negu, ne blaſme negu de Rey, jutges ne de cauallers, per quant ell es requeridor e vos defenedor, ell es principiador del mal, e vos toſtemps ſereu excuſat. Yo prench tot lo carrech ſobre mi: ſi negu vol dir res de vos, jo us ſaluare la voſtra honor dauant tots los bons cauallers: ſabeu quant ſeria lo dan e culpa voſtra? ſi vos foſſeu ſtat requeridor: puix lo

ſenyor Rey qui us ha dat primer que a negu lorde de caualleria, e mudar pratiques e leys en ſa cort, no poſeu dupte negu, vos cahieu en cars de blaſme entre los bons cauallers: e per ço feu com a bon caualler e moſtrau toſtemps a les gents animo ſforçat de caualler, e ſi ſcriptura de la mia ma vos volreu, yo la us dare del conſell que us he dat: anau preſtament a la batalla e no us faça temor la mort. Molt ſtich aconſolat de be a fer, dix Tirant, del conſell que dat maueu, per ço com me dieu que no puch eſſer repres per lo ſenyor Rey, dels jutges, ni dels cauallers: ara vull vos molt preguar, Hieruſalem, per lo offici que teniu, de eſſer jutge de noſtra batalla del ſenyor de les Viles ermes e de mi, e tot paſſe per la voſtra ma, per ço que façau ver teſtimoni de tot lo que paſſara entre ell e mi a tots los qui us ho demanaran. Dix Hieruſalem: Yo de concordar vos ſere molt content: empero yo no poria eſſer jutge de voſaltres ſegons requir lo offici noſtre, e dir vos he per que: car negun caualler, rey darmes, heraut o porſauant que done conſell, no pot eſſer jutge, car gentilea poria eſſer difraudada: ni mon ſenyor lo rey de Anglaterra ſi es jutge de una batalla, per eſſer ſenyor de tots, en ſon conſell no deu dir paraules fauorables de negu: e ſiu feya poria eſſer dit injuſt jutge, e tal batalla no deuria hauer loch, e poſat cas lo hu fos vençut, dauant lo Emperador ab teſtimonis dignes de fe ſe poria retractar tal batalla: empero perque no perdau vos o ell lo

premi de la batalla, jo us haure jutge competent, en res a vos ni a ell no ſospitos: es de noſtre offici rey darmes creat quis nomena Claros de Clarença, home molt entes en les armes. Bel conech, dix Tirant, e be ſo content que ell ho ſia, ſi al ſenyor de les Viles ermes plau, perque es bon rey darmes, e dara la honor a aquell qui la ſabra guanyar. E vull que ſiau auiſat de tot, ço es, com ell ma trames aqueſta letra per un petit patge, e ſi yo li trametia la reſpoſta per un altre ſemblant laugerament ſe poria ſaber, e la batalla no vendria a la fi que ell e yo deſijam: per que façau axi que tornem al meu aleujament, e yo dar vos he una carta blanca ſignada de ma mia, e ſagellada de les mies armes: e vos concordau la batalla a tot auantatge ſeu e dan meu. E per quant ell es requiridor e yo ſo requeſt, em dona lo deuiſar de les armes, axi com diu en ſa letra, yo de bon grat hi renuncie e li done facultat que ell les deuiſe en aquella manera que a ell ben viſt li ſera, que no fare ſino lo que direu e ordenareu: e com mes cruels les deuiſara, vos les confermareu per part mia, e tant me ſera major gloria. Tirant ſen torna ab lo rey darmes al ſeu aleujament, e feu de continent la carta blanca, ço es ſignada de ſa ma e ſagellada ab les ſues armes, e dona la a Hieruſalem, rey darmes: e dona li una roba deſtat que era de brocat e forrada de marts gebelins, e pregal que la prengues, e que la portas per la amor ſua. Lo rey darmes

ſe parti per dar compliment a la batalla, e cerqua tots los ſtats del Rey e de la Reyna, e com veu que nol podia trobar entra dins la ciutat, e trobal dins un moneſtir de frares ques confeſſaua: com hague confeſſat, Hieruſalem lo aparta, e dix li que anaſſen a parlar fora de la ſgleſia, car en tals lochs no es donat parlar de coſes criminals. Preſtament ixqueren de la ſgleſia e de loch ſagrat, e Hieruſalem feu principi a tal parlar: Senyor de les Viles ermes, yo per mon offici feria molt aconſolat que pogues poſar pau e bona confederacio entre vos e Tirant lo Blanch: e ſi concordar nous voleu, veus aſſi la voſtra letra, e la reſpoſta de aquella en paper blanch ſagellat ab ſagell de ſes armes e ſignat de la ſua ma: requirint me per mon offici yo vingues a vos per concordar la batailla, donant me tot ſon poder en aqueſta forma: que de les armes axi offenſiues com defenſiues, a peu o a cauall, ſegons la voſtra letra conte pus largament, diu e vol, no perjudicant res de ſon dret com a defenedor, vos dona poder e facultat que deuiſeu les armes en la manera que plaſent vos ſia, ab que ſien eguals e ſens falſa maeſtria, e la batalla ſia eſta nit, ſi eſſer pora. Molt ſo content, dix lo ſenyor de les Viles ermes, de la gentil pratiqua de Tirant, nos deu ſperar altra coſa dell ſino tota virtut: yo accepte lo poder per vos a mi donat per part ſua, que deuiſe les armes e la batailla, e ſera en la ſeguent forma.

CAPITOL LVII.

Com lo ſenyor de les Viles ermes deuiſa les armes.

YO deuiſe que la batalla ſe faça a peu, ab camiſat de tela de França, ab ſengles targes de paper, e al cap un chapellet de flors, ſens altra veſtidura neguna: les armes offenſiues ſengles coltellines genoueſques, tallant caſcuna a dues parts ab puntes ben agudes, de larguaria de .ij. palms e mig, cana de Montpeller: en eſta manera lo combatre a tota ultrança. E ſtich admirat de vos, rey darmes, com feu de la concordia diſcordia: noſaltres ſom concorts de noſtra bataílla, e parlau me de pau. Lo que yo he dit, dix lo rey darmes, hi ſo tengut per mon offici, no voler la mort del caualler qui donor ſia: puix ſom concordes, e yo accepte la bataílla per Tirant, par me que ſiau concordes, e no diſcordes: e yo ſo molt content, dix lo rey darmes, que ſiau concordes. Anem per hauer les armes, e tot ço que meſter haueu, ans que vingua la nit. De continent los dos anaren a comprar les coltellines, e feren les molt be ſmolar, e feren fer les puntes molt ben agudes: e molt preſt feren tallar e cuſir les camiſes: e feren les fer un poch largues, e les manegues curtes fins al colze perque nols torbaſſen en lo combatre. Apres hagueren un full de paper, e parti-

ren lo per mig, c de cafcun mig feren una tarja a manera de adargua: mirau quanta defenfio podia fer mig full de paper. Com de tot hagueren compliment, dix lo caualler al rey darmes: Vos qui haueu concordat la batailla e fou per la part de Tirant, yo no defige hauer negu per la mia fino fol Deu e les mies propies mans, les quals fon acoftumades de lauar fe en la noble fanch militar: preneu la una part de les armes, e la que vos dexareu yo pendre. Senyor de les Viles ermes, yo no fo açi perque haja a fer part entre cauallers dignes donor: yo fo obligat per mon offici confellar e concordar a cauallers e gentils homens, c no fer part neguna, car fi vos me daueu quant teniu, yo no difraudaria ma honor ne mon offici: e façam lo que deuem fer, fino dau me licencia e cercau altri qui no us fia fofpitos. Per mon Deu e mon creador, rey darmes, yo no he parlat a la intencio que vos ho preneu, fino que volria que foffem a la batailla, per ço com veig que la nit nos es vehina: puix fou noftre jutge, feu que la fi preftament fe vega. Senyor, yo us dire com fera, dix lo rey darmes: yo no puch effer jutge entre vofaltres, per quant yo he aconfellat a vos e a Tirant, e poria effer reptat fi tal cofa feya com injuft jutge: empero yo haure un altre jutge competent, en res no fofpitos a vos ni a ell, lo qual fe nomena Claros de Clarença, rey darmes, e home molt fabent en la guerra y en armes molt deftre, que es vengut ara nouament ab lo duch de

Clarença: e es perſona que per ſon offici ans ſe dexaria morir, que venir en res contra la honor ſua. De tot ſere content, dix lo caualler, puix la coſa vingua en egualtat, e ſia ſecreta. E yo us do la fe, dix lo rey darmes, de no manifeſtar aqueſt fet a perſona del mon, ſino a Claros de Clarença. Ara, dix lo caualler, preneu les armes e portau les a Tirant, e prengua les que millor li parran: e yo ſperar vos he en aquella hermita de ſancta Maria Magdalena, per ço que ſim vehia algu de ma companyia, pogues moſtrar que ſtich açi per fer oracio. Partis Hieruſalem, e ana a cercar Claros de Clarença, rey darmes, per tots los ſtats: com lo hague trobat, dix li tot lo eſſer, e laltre dix queu faria de bona voluntat: pero la hora era ja tarda, quel ſol hauia complit ſon viatge, e per la ſcura nit no volia poſar en perill dos cauallers: mas lo ſeguent dia de mati quant lo Rey ſeria en miſſa e la gent ſeria aſſoſſeguada, que en aquella hora era content de eſſer jutge. Hieruſalem torna a Tirant, e dixli tot lo que era meſter dir ab honeſtat de ſon offici, e recita li la forma de la batalla com ſe hauia de fer, e les armes que hauia deuiſades, e que trias de aquelles dues la que millor li paregues: e que al mati com lo Rey ſeria en miſſa, ſe faria la batalla. Puix la batalla no ha eſſer eſta nit, dix Tirant, no vull tenir les armes en mon poder: car ſi yol vencia ol mataua, no volria digues la gent quey hagues feta alguna art en les armes tenint les la nit, e per aço lo ha-

uia vençut, axi com feren aquells dos cauallers qui al port de la mar mata lo hu al altre, e apres dehien que ab art de nigromancia era ſtada feta la lança ab quel mata: no les vull veure ni tocar fins en aquella hora que farem la batalla: e tornau les al ſenyor de les Viles ermes, e dema com la batalla ſera, que les porte, que be trobara qui les pendra. Com Hieruſalem hoy parlar en tal ſo a Tirant, miral en la cara e dix: O caualler virtuos, e en armes experimentat: ſi deſauentura de mala ſort no es contraria a la perſona voſtra, digne e merexedor ſou de portar corona real: yo no puch creure que no ſiau vencedor de aqueſta batalla. Partis lo rey darmes de Tirant, e ana a la hermita hon ſtaua laltre caualler, e dix li, com la hora era tarda, e lo jutge no poria be jutjar la batalla ſi de dia no era, que la hauien concertada per a lendema com lo Rey entraria en miſſa: per ço com los cauallers los uns acompanyauen lo Rey, los altres la Reyna, los altres per veure les galants dames ſtauen torbats. Lo ſenyor de les Viles ermes dix que era content. Los reys darmes, de bon mati perque no foſſen viſts de negu, prengueren los dos cauallers e portaren los en mig de un boſch, que per negu no podien eſſer viſts. Com veren que ſtauen en loch diſpoſt, Hieruſalem feu principi al ſeguent parlar: Cauallers de molta virtut, veus açi la mort e ſepultura voſtra: aqueſtes ſon les armes per aqueſt caualler deuiſades, e per Tirant acceptades, caſcu pren-

gua la part que li plaura: e posa les en la bella erba del prat. Ara, dix Claros de Clarença, senyors de gran noblesa e caualleria, vosaltres sou en aquest lloch apartat que no sperau adjutori negu de parents ne de amichs: e stau en lo darrer pas de la mort, que no confiau sino de sols Deu e de la vostra virtut: e vull saber de vosaltres a qui voleu per jutge en aquesta batalla? Com, dix lo senyor de les Viles ermes: ja no som concordes que vos sereu? E vos, Tirant, a qui voleu per jutge? Yo vull aquell que lo senyor de les Viles ermes vol. Puix a vosaltres plau que yo sia vostre jutge, haueu a jurar per lorde de caualleria que haueu rebut, de estar a tota ordinacio mia: e axi loy prometeren e juraren. Apres del jurament dix lo cauallër a Tirant: Preneu les armes que volreu, e aquelles que vos lexareu, ab aquelles entrare yo en lo camp. No, dix Tirant, vos les haueu hagudes, y en nom vostre son vengudes, preneu vos primer qui sou requeridor, e apres yo pendre. E stigueren los cauallers altercant per punt de honor, e lo jutge per cessar porfidia pres les armes, les unes posa a la part dreta e les altres a la sinestra: e pres dues palles, una largua e laltra curta, e dix lo jutge: Qui pendra la mes largua prengua les armes de man dreta, e qui pendra la curta, les armes de ma sinestra. Com cascu hague preses ses armes, en un punt se foren despullats tots nuus, e vestiren se les camises doloroses, qui pogueren esser dits celicis de amar-

guor. Lo jutge feu dues ralles en lo camp, e posa lo hu en una ralla, e laltre en laltra : e manals negu nos mogues fins a tant que ell ho digues. Tallaren rames de un arbre, perque lo jutge pogues star a manera de cadafal, e com tot son fet, lo jutge ana al senyor de les Viles ermes, e dix li paraules de semblant stil.

CAPITOL LVIII.

Lo rahonament que lo rey darmes com a jutge de la batalla feu als dos cauallers.

YO so jutge per lo poder per vosaltres a mi dat, e per dret de mon offici so obliguat de amonestar e preguar vos, e a vos primer qui sou requiridor, que us placia de no voler venir en tan stret pas com es aquest: hajau Deu dauant los vostres ulls, e no vullau morir axi desesperats, car be sabeu que lo home qui la mort se procura, de justicia nostre Senyor no li perdona, e es eternament damnat. Dexem per ara aquexes paraules, dix lo caualler, car cascu coneix en si lo que val, ni pot fer axi en lo temporal com en lo speritual: feu venir a Tirant açi dauant mi e per ventura pora esser quens concordarem. Nom par que demanau raho, dix lo jutge: vosaltres sou eguals en lo camp, com vendra aquell a vos? empero ves tu, Hierusalem, e digues a Tirant si volra venir açi per parlar ab aquest caualler. Hierusalem ana a

Tirant e dix li, si li seria plasent de anar fins alli. Respos Tirant: Vos qui sou fel entre nosaltres, digau me si lo jutge m' ho mana que yo hi vaja, e yo de bon grat hi ire: per lo caualler que alli sta no volria donar un pas auant ni altre atras per quant ell val. Hierusalem dix li, com lo jutge per dret de son offici era obliguat de fer son poder de concordar als cauallers que no venguessen en tan gran perill. Parla Tirant e dix: Hierusalem, digau al caualler que yo no se causa que yo deja anar a ell: si ell vol res de mi, que vingua açi. Aquell torna la resposta, e dix lo jutge: Bem par que Tirant fa lo que fer deu: pero caualler, vos podeu venir fins en mig del camp, e Tirant vendra alli: e axi son fet. Com los dos foren presents lo hu del altre, lo senyor de les Viles ermes feu principi a tal parlar.

CAPITOL LIX.

Com son feta la batalla de Tirant ab lo senyor de les Viles ermes.

SI tu, Tirant, vols hauer pau, amor e bona voluntat ab mi, e volras que perdone a la tua jouentut, ho fare ab condicio tal quem dones lo fermall de aquella inclita senyora dona Agnes de Berri, ensemps ab la coltellina que tens en la ma e la tarja de paper, perqueu pugua mostrar a les dames de honor: car tu saps be que no est digne

ne merexedor de possehir cosa alguna que sia de una tan alta e tan virtuosa senyora com aquella: per quant lo teu stat, linatge e condicio no es suficient per a descalçar li lo tapi esquerre, ni est per egualar te ab mi: sino que yo per la mia benignitat he volgut consentir de egualar te ab mi e de voler me combatre ab tu. Caualler, dix Tirant, no ignore la tua gentilesa qui est, que vals, ni que pots fer: empero no som ara en temps ni loch que hajam a venir a merits dels linatges: mas yo so Tirant lo Blanch, ab la spasa en la ma, Rey, Duch, Comte ne Marques refusar nom pot: aço notori es a les gents: empero en tu prestament poria hom trobar tots los .vij. peccats mortals: e tu creus que ab paraules vils e deshonestes me penses espantar e donar carrech a mi e a ma condicio? dich te que de tan libert caualler com tu est no men tinch per injuriat, nim tendria per loat si negun be 'm deyes: car sentencia es comuna que tant val al hom esser loat de mals homens, com esser loat de males coses: vinguam a la batalla, e façam lo per que hi som, e no stiguam mes en superflues paraules de poch valer: car sol un cabell que de mi fos caygut en terra nol te volria hauer dat, ni consentiria menys quel prenguesses. Puix concordar nous voleu, dix lo jutge, voleu vida o mort? Dix lo senyor de les Viles ermes: Bem dol la mort de aquest joue superbo: vinguam a la bataillla, e cascu torne a son loch. Lo jutge puja alt en un cadafal que se hauia fet

de rames, e dix cridant: Sus, cauallers, cascu faça com a valent e bon caualler. Lo hu ana deuers laltre com a homens rabiosos: dels primers colps ques tiraren, lo caualler françes portaua la coltellina alt damunt lo cap, e Tirant la portaua damunt los pits: com foren prop lo hu del altre, lo caualler françes tira gran colp a Tirant per mig del cap, e aquell rebate loy e contrapassa, e de reues dona li un colp sobre la orella, e tant com ne pres, tant lin feu caure sobre lo muscle, e quasi lo ceruell li paria. Laltre dona a Tirant en mig de la cuxa, que un gran palm badaua la coltellada: torna li tan prest a dar altra en lo braç squerre, que fins al os li aplegua, e tantes armes feya cascu, que era cosa de spant: e stauen se tan prop, que a cascun colp ques tirauen se trahien sanch, que era una gran pietat quils vehia les cruels nafres que lo hu e laltre tenien, que totes les camises eren tornades vermelles de la molta sanch que perdien. Tristes de les mares que parits los hauien. E Hierusalem dehia molt souint al jutge si volia quels fes lexar la batalla, e lo cruel jutge responia: Lexau los venir a la desijada fi de sos cruels dies. Yo crech be que en aquell cars cascu de ells stimara mes la pau que no la guerra: empero axi com aquells qui eren valentissims cauallers e de gran animo, continuament se combatien sens hauer se pietat alguna. A la fi vehent se Tirant prop de la mort per la molta sanch que perdia, acostas tant com pogue enuers laltre,

e tira li de punta, e dona li en la mamella ſquerra endret del cor: e laltre dona li gran coltellada ſobre lo cap, que la viſta li feu perdre dels ulls, e caygue en terra primer que laltre. E ſi lo frances ſe fos pogut ſoſtenir com Tirant caygue, ell lo haguera pogut be matar ſi hagues volgut: empero ell no tingue tanta virtut que no caygues decontinent mort en terra. Com lo jutge veu ſtar los dos cauallers tan pacifichs, deualla del cadafal e acoſtas a ells, e dix los: Per la mia fe voſaltres haueu fet com a bons cauallers dignes de molta honor: no es negu qui us pugua dar carrech. E vals ſenyar dues veguades a caſcu, e pres dos troços de baſtons e feu ne creus, e poſa les ſobre los coſſos, e dix: Encara veig que Tirant te un poch los ulls oberts, e ſi no es mort, ell ne eſta molt prop: ara, Hieruſalem, yo us requir que atureu açi per guardar aqueſts coſſos, e yo hire a la cort per manifeſtar ho al Rey, e als jutges del camp: com per dret axis deuia fer. E troba lo Rey que exia de miſſa, e en preſencia de tots li dix les ſeguents paraules: Senyor, certa coſa es que dos cauallers valentiſſims de nom e darmes, hui de mati eren en la cort de la mageſtat voſtra, e ara ſtan en tal punt, que de mort no poden eſſer ſtaluis. Qui ſon los cauallers? dix lo Rey. Senyor, dix Claros de Clarença, lo hu es lo ſenyor de les Viles ermes, e laltre es Tirant lo Blanch. Molt me deſplau, dix lo Rey, de ſemblant noua: bo ſera que ans de dinar anem alla, e vejam ſils po-

rem ajudar en res. Per ma fe, dix Claros, lo hu es paſſat de esta vida, e yo pens que laltre tan be li volra fer companyia, tan mal nafrats eſtan. Com los parents e amichs dels çauallers ſaberen tal noua, prengueren armes, e a peu e a cauall cuytam lo mes que poguem, e noſtre ſenyor Deu feu nos gracia que arribam primers que los altres, e trobam a Tirant tot ple de ſanch, que no era home quil conegues, ſi be tenia un poch los ulls oberts. Com los altres veren llur ſenyor mort, cuytaren a gran preſſa enuers lo noſtre caualler per voler li tolre la vida, e noſaltres lo defenſam molt be. Noſaltres nos fem dues parts, e poſam lo cors en mig les ſpatles, unes enuers les altres, perque eren molt mes que noſaltres, empero a caſcuna part que venien trobauen gent quils tenia cara: ab tot aço tiraren una fletxa, ab moltes daltres, e dona al pobre de Tirant qui jahia en terra. A poch inſtant aplegua lo gran Coneſtable armat tot en blanch, ab molta gent que portaua, e departins los uns dels altres: e apres, molt preſt, fon aqui lo Rey ab los jutges del camp, e com veren los cauallers, lo hu mort, laltre que paria que ſtigues en paſſament, manaren que nols leuaſſen de alli fins lo conſell fos tengut. Eſtant lo Rey en lo conſell, e hoynt la relacio feta per Claros de Clarença e per Hieruſalem, reys darmes, aplegua la Reyna ab tots los ſtats, ab totes les dones e donzelles, e com veren ſtar axi tan mal adobats los dos cauallers, de gran dolor e compaſſio lançaren dels ulls viues

lagremes, dolent se de la mort de dos tant singulars cauallers. Com la bella Agnes veu star cascu en tan trist conport, giras deuers la Reyna e los stats, e dix: Senyors, veus açi les honors e grans dolors: e giras als parents de Tirant e dix los: Cauallers, los qui amau a Tirant, e tan poch sforç mostrau deuers lo vostre bon amich e parent, que axil dexau passar desta vida per culpa de vosaltres? axi morra, que jau en la terra freda e tot se dessangna: si mija hora sta, no li restara sanch al cors. Senyora, que voleu que façam? dix un caualler: lo Rey ha manat, sots pena de mort, no sia negu que los gos tocar ni leuar los dalli. Ay mesquina, dix la bella Agnes, nostre Senyor no vol la mort del peccador, e volra la lo Rey? feu li portar un lit en que stigua la sua persona, e posem lo alli fins a tant que lo Rey haja tengut son consell, car lo vent li entra per les nafres e fa li molt gran dan. De continent los parents trameteren per un lit e per una tenda: e en aquest spay que ells anauen, Tirant basquaua molt per les nafres quis refredauen e la molta sanch que perdia. E com la bella Agnes veu axi fortment congoxar a Tirant, dix: Per ma consciencia, yo no dech esser inculpada de pare ni de mare, de germans ni de parents, ni del senyor Rey, ni de la senyora Reyna, puix ho fas ab sancta intencio: e despullas les robes que vestia, qui eren de vellutat blanch forrades de marts gebellins, e feu les posar en terra, e feu posar a Tirant sobre la roba, e pregua a

moltes de les ſues donzelles ſe deſpullaſſen les robes e les poſaſſen ſobre Tirant. Com Tirant ſenti la calor de la roba troba gran remey, e obri los ulls mes que ans no hauia fet: e la bella Agnes aſigues prop dell, e pres lo ſeu cap e poſal ſobre les ſues faldes, e dix: Ay triſta de mi, Tirant, quin tan mal fermall fon aquell que yo us doni: mal dia, mala hora, e mal ſigne fon aquell quant yol ſiu fer, e pijor com lo us doni: e ſi ſabes que tal cars ſen hagues a ſeguir, nol vos volguera hauer donat per coſa en lo mon, empero la ventura caſcu las procura: e yo triſta de mi reſte adolorida de la gran deſauentura de voſaltres, car yo puch eſſer dita cauſa de tot aqueſt mal. Prech vos cauallers, tots los qui amau gentileſa, quem porteu açi, prop de mi, lo cors del ſenyor de les Viles ermes, car puix no l' he volgut amar en vida vull li fer honor en la mort. E preſtament loy portaren, e feu li poſar lo cap ſobre les ſues faldes a la part ſineſtra, e dix: Veus açi amor e dolor: aqueſt ſenyor de les Viles ermes que açi jau, tenia de ſon patrimoni .xxxvij. caſtells, e en aquells ciutats e viles e lochs forts, circuits de moltes torres e de bell mur: e tenia una ciutat entre les altres, ques nomena Ermes, e un fortiſſim caſtell quis nomena Viles, e per ço era intitulat lo ſenyor de les Viles ermes: home de gran riqueſa, e molt valentiſſim caualler, que valia tant com negun altre caualler pogues valer: e confiant del ſeu ſforçat animo, podeu veure lo pobre de caualler en

que es vengut: que .vij. anys ha volguts perdre per amar me, e la fi aquest es lo premi que na hagut: e ha fetes de singulars caualleries per amor mia, desijant hauer me en sa senyoria per licit matrimoni, ço que james haguera aconseguit per yo esser de major auctoritat de linatge e de bens de fortuna, ni james volgui aderir en cosa que fos en plaer e contentacio sua: e ara lo pobre de cauall er es mort per zels e per sa gran desauentura. Lo Rey ixque del consell, hauent rebuda plenaria informacio dels reys darmes de sus nomenats, e feu venir los tres Arquebisbes e los Bisbes, ab tot lo clero, ab solemne processo de la ciutat, per fer honor al caualler mort. E los parents de Tirant feren venir metges, lit e tenda, e tot lo necessari per a curar lo, e trobaren que tenia .xj. nafres en la sua persona, entre les quals ni hauia .iv. que eren mortals: al altre lin trobaren .v. totes mortals. Com Tirant fon curat, e tot lo clero fon vengut, lo Rey ab los jutges ordenaren que lo caualler mort fos mes dins la caixa que porten los morts, molt honradament cubert ab un molt bell drap dor, que tenien per als cauallers qui morien en armes. Apres dell venia Tirant, posat sobre un gran paues: e per be que la sua ma stigues sens util e profit negu, e no la pogues sostenir, fon determenat lay liguassen en un basto ab la spasa nua en la ma, ab aquella quel hauia mort: e en tal forma anaren les creus ab lo Clero primer, e apres venia lo mort caualler ab tots los cauallers a peu.

Apres venia lo Rey ab tots los grans ſenyors de titol: venia apres Tirant en la forma de ſus dita, ab la Reyna apres ab totes les dones e donzelles de titol e de gran ſtat: apres venia lo gran Coneſtable ab .iij. milia homens darmes, e axi anaren fins a la ſgleſia de ſanct Jordi, e aqui li digueren la miſſa de requiem ab gran ſolemnitat: e com poſaren lo cors en lo vas, acoſtaren a Tirant tant prop dell, que quaſi de la ma de la ſpaſa ſenyalaua quel poſaſſen dins, ſi be ſera mes mort que viu, car axi era ſtat ordenat per los jutges del camp. Partis lo Rey e la Reyna de la ſgleſia, e ab tots los altres acompanyaren a Tirant fins al ſeu aleujament, ab honor excelſa que li fon feta: e caſcun dia lo Rey ab tots los ſtats anaua a veure a Tirant, fins que hague cobrada la primera ſanitat: e tal practica tenien a tots los qui eren nafrats: e a Tirant foren donades .xxx. donzelles que continuament lo ſeruiſſen. Com hagueren poſat a Tirant en lo lit era ja gran dia, e lo Rey no hauia encara menjat: digueren al Rey ſi ſeria plaſent a la mageſtat ſua dinarſe primer, ans que tornas a la ſgleſia de ſanct Jordi per donar la ſentencia al ſenyor de les Viles ermes: e los jutges del camp qui eren alli preſents, digueren al Rey, que ſa mageſtat ſe podia be anar a dinar, perque mig jorn era paſſat, e que dites veſpres porien fer los actes que reſtauen per fer, e axiu feren. E a la hora de les veſpres lo Rey e la Reyna, ab tots los ſtats, anaren a la ſgleſia de ſanct Jordi, e feren

portar alli Tirant, e dites les vespres lo Rey feu pronunciar la sentencia del tenor seguent.

CAPITOL LX.

Com los jutges del camp donaren sentencia que Tirant hagues la gloria de la batalla.

Com per la magestat del serenissim senyor Rey sia stada dada licencia e facultat a nosaltres jutges del camp, de jutgar e dar sentencia en totes les batalles quis faran dins lo temps per la magestat sua consignat, axi en liça com dins palench, en pla o en montanya, a peu o a cauall, ab tela o sens tela, armats o desarmats, en loch publich o apartat, per lo dit poder nosaltres sentenciam e declaram: Que lo senyor de les Viles ermes es mort com a bon caualler, e martir darmes: e per quant no pot ni deu esser admes a eclesiastica sepultura sens spressa licencia de nosaltres, perque declaram, puix nes merexedor, que sia soterrat e admes als sufragis de sancta mare Sglesia: e sia dada la gloria a Tirant lo Blanch de la dita batalla: e apres quels responsos seran dits, que sia posat en aquella sepultura de aquells cauallers qui en les armes moren sens esser desdits: aquesta es nostra sentencia sagellada ab sagell de nostres armes. Com la sentencia fon publicada, tot lo Clero cantaren una molt bella letania sobre la sepultura del caualler, e dura que era prop de

mija nit la honor que li feren, perque no fera desdit y era mort fent armes. Apres tornaren a Tirant al seu aleujament, ab grandissima honor que lo Rey e la Reyna li feren, e tots los stats, e semblant honor de aquesta fehien a tots los altres vencedors cauallers. Axi hajau goig e consolacio del que amau, dix lo hermita, com he plaer de quem digau que de tantes nobles festes que son stades fetes es stat Tirant vencedor del camp: yon prench molta consolacio, per la primera noticia que dell hagui, com es stat lo millor dels vencedors, mas estich molt admirat que per tres camps, per tres cauallers que ha vençuts li hajen dada la honor: lo defalt esta en los altres cauallers, e no en ell. No senyor, dix Diafebus, que encara ha fets de mes singulars actes que no he recitats a la senyoria vostra. De axo haure yo molta consolacio, dix lo hermita, si plasent vos sera en dir los me, com hi prench molt gran delit. Senyor, la sanctedat vostra deu saber, que dos mesos apres que Tirant se son leuat del lit, e podia be portar armes, li segui un cars que recitare a la senyoria vostra: empero, senyor, yo lexe de recitar les armes que han fetes molts altres bons cauallers qui han vençuts camps e morts cauallers, per no esser prolix, sino scassament los actes de Tirant, perque la senyoria vostra conegua si ab raho e ab justicia es stada dada la honor a Tirant, e jutgat per lo millor caualler de tots. E en aquestes festes era vengut lo princep de Gales, ab

molt gran ſtat de cauallers e gentils homens, e per quant es gran caçador, portaua de molts grans alans molt braus de preſa, e ſtaua apoſentat prop la muralla de la ciutat: e fon ſort que un dia lo Rey ſol ab tres o .iv. cauallers era vengut al ſeu aleujament per feſtejar lo, per cauſa com en puericia hauien tenguda gran amiſtat, e parents que eren molt acoſtats: e per quant lo Princep volia fer armes, e veu lo Rey en ſa poſada, ſupplical que fes venir los jutges del camp per dar li conſell. Lo Rey preſtament los feu venir, e tenint ſon conſell ſecret era quaſi mig jorn paſſat, que en aquella hora les gents repoſen. Tirant venia de la ciutat perques fehia brodar una roba de orfebreria, e com fon dauant lo aleujament del Princep, un ala hauia rompuda la cadena e era exit de la poſada, e hauiay molta gent quil volien pendre per liguar lo, e ell era tant brau que negu tenia goſar de acoſtarſi. Com Tirant fon en mig de la plaça que paſſaua, ell veu venir lo ala corrent deuers ell per damnificar lo, e deſcaualca preſtament e tira la ſpaſa, e com lo ala veu la ſpaſa torna atras, e Tirant dix: Per un animal no vull perdre la vida, ni la honor de la vida temporal: e torna a cauall. Lo Rey e los jutges ſtauen en loch queu podien be veure, e dix lo princep de Gales: Per ma fe, ſenyor, yo conech aquell ala de tan mala condicio, que puix ell es ſolt, que lo caualler que paſſa, ſi es gens valent, entre ells veureu una gentil bataílla. Par me, dix lo Rey, que

aquell es Tirant lo Blanch, e ja lo ha fet fugir una veguada, no pens hi gose tornar mes a ell. Com Tirant hague passat vint passes mes auant, lo ala son tornat ab gran furia deuers ell, que Tirant hague a tornar a descaualcar altra volta, e dix: Yo no se si est diable o cosa encantada: e torna a tirar la spasa altra volta, e cuyta deuers ell, e lo ala li anaua entorn, mas per temor de la spasa no tenia atreuiment de acostarsi. Ara, dix Tirant, puix conech tu has temor de les mies armes, no vull que diguen de mi que ab armes sobergues me so combatut ab tu: e lança la spasa detras. Lo ala dona .ij. o .iij. salts e cuyta tant com pogue, e ab les dents pres la spasa e aparta la un tros luny, e torna corrent enuerç Tirant. Ara som a la cominal, dix Tirant, ab aquelles armes quem vols damnificar, ab aquelles te damnificare. Abraçaren se ab gran furor lo hu al altre, e morsos mortals se dauen: mas lo ala era molt gran e soberch e feu caure tres voltes a Tirant en terra, e tres voltes lo sotsobra: entre ells dura aquest combat mija hora, e lo princep de Gales mana a tots los seus no si acostas negu per departir los fins a tant que lo hu fos vençut. Lo pobre de Tirant tenia moltes nafres en les cames y en los braços. A la fi Tirant ab les mans lo pres per lo coll, e strenguel tan fort com pogue, e ab les dents mordel en la galta tan ferament, que mort lo feu caure en terra. Lo Rey ixque prestament ab los jutges, e prengueren a Tirant e portaren lo en la casa

del Princep, e alli feren venir los metges, e curaren a Tirant. Per la mia fe, dix lo princep de Gales, yo no volguera, caualler, per la millor vila de Anglaterra vos haguessseu mort lo meu ala. Senyor, dix Tirant, axi Deu me dexe guarir de aquestes nafres que tinch, per la mitat del vostre heretatge no volria star en lo punt que stich. Com la Reyna e les donzelles saberen lo cars de Tirant, prestament lo vengueren a veure, e com la Reyna lo veu tan mal aparellat, dix li: Tirant, ab mal e ab treball se guanya honor: exiu dun mal e donau en altre. Serenissima senyora, complida de totes les humanes e angeliques perfections, la magestat vostra sia jutge de mon peccat, dix Tirant, yo no anaua per mal a fer, e es me aparegut un diable en forma de goç, ab consentiment de son senyor, e desigi mon desig complir. No us deueu de res entrestir, dix la Reyna, per molts mals que seguir vos puguen, car aqui mostrareu mes la virtut. James son nengu, serenissima Senyora, quem ves trist, dix Tirant, per gran perdua que fes, ni menys alegrar mes per molt de be que aconseguis: si be es veritat que la pensa del home sta vacillant, e lo cors algunes veguades se mostra alegre, altres fa demostracio de tristor, mas qui ha acostumat de sostenir treballs, e congoxes, e nafres, e forts desauentures, nos pot esmayar de res que li pugua esdeuenir: mes nou a la mia persona una sinraho que veja fer que tots los perills en que yom pogues veure. En aço ixque lo

Rey ab los jutges e digueren a Tirant, per ço com ells hauien vist lo combat dell e del ala, e per quant hauia lançada la spasa, e los dos eren eguals darmes, los jutges li dauen honor e premi de la batalla com si hagues vençut un caualler en camp: e manaren als reys darmes, herauts e porsauants, fos publicat per tots los stats e per la ciutat de la honor que a Tirant fon donada en aquell dia: e com lo portaren al seu aleujament, li feren aquella honor que en les altres batalles li hauien acostumades de fer. Apres, senyor, de tot aço, segons sabeu per relacio de molts caualIers e gentils homens, com lo rey de Frisa e lo rey de Apollonia, germans de pare e de mare, se amauen de amor strema e desijauen se molt veure, deliberaren de anar en Roma lany passat, perque era la sancta perdonança del jubileu, e trameteren se a dir lo hu al altre ques trobessen en certa jornada en la ciutat de Auinyo, e de alli ensemps partiren per anar en Roma: e per semblant hi anaren molts altres grans senyors per guanyar la sancta perdonança. E trobant se los dos Reys germans en Roma, dins la sglesia del glorios senyor sanct Pere, lo dia que mostrauen la sagrada Veronica e les altres sanctes reliquies: e aquests dos germans eren venguts dessfreçats e ab molt poca gent perque no fossen coneguts: acabades de mostrar les reliquies, un vaylet del duch de Burgunya conegue lo rey de Pollonia, acostas a ell e feu li gran reuerencia segons a Rey se pertany. E lo Rey li

demana ſon ſenyor lo Duch ſi era alli. Si ſenyor, dix lo vaylet, en aquella capella ſta fent oracio. Dix lo Rey: gran plaer tinch que ſia açi, e major lo haure com lo veja. Los dos Reys anaren a la capella hon era lo Duch: e lo vaylet cuyta a dir a ſon ſenyor com los dos germans Reys eren alli quel venien a veure. Lo Duch ne hague gran plaer, ixque preſtament de la capella, e com ſe veren fon molt gran la conſolacio entre ells, per ço com Burgunya confronta quaſi ab Apollonia, e molt ſouint ſe veyen e tenien molt gran amiſtat: entre ells paſſaren moltes rahons de llur venguda. Ara, dix lo Rey, puix la ſort es ſtada tan bona que axins ſiam viſt, yo us preçh que us dineu huy ab mi, e tant com en aqueſta terra aturarem. Lo Duch li regracia molt la ſua bona voluntat, e dix li: Senyor, per huy la ſenyoria voſtra me haura ſcuſat, car açi es Phelip duch de Bauera. Dix lo Rey, es aqueſt lo qui feu teſtimoni contra ſa mare, e la feu morir en preſo? Si ſenyor, hi es fill del emperador de Alamanya: car no pot eſſer Emperador ſino es de aqueſts dos linatges de Bauera o de Eſtalrich, e la electio del Imperi es venguda al pare de aqueſt: yo tinch los huy conuidats a ell e al duch de Eſtalrich. Nos pot fer, dix lo Rey, o voſaltres haueu tots a menjar ab mi, o mon germa e yo nos hirem a dinar ab vos. Gran ſera la gracia que la ſenyoria de voſaltres me fara ſi venir hi volreu. Tots caualcaren e anant per la ciutat, encontraren ſe ab lo

duch de Bauera e ab lo duch de Eſtalrich, e aqui lo duch de Burgunya poſals en conexença dels Reys, de quen foren molt contents de hauer llur amiſtat. Dinaren ſe tots ab molta conſolacio, e foren ſeruits abundantment de totes les coſes pertanyents a tals ſenyors: e tant com en Roma aturaren menjaren enſemps', e apres fins quels poſaren en la foſſa. Eſtant un dia ſobre taula, vengueren a parlar del rey de Anglaterra, e de la Reyna, dient que era de les belliſſimes dones del mon: e parlaren de les grans feſtes, e de les honors que feyen als ſtrangers, e a tots aquells quey anauen: e per ſemblant de les armes que caſcu fehia, qui fer les volia a ultrança, o retretes: mes parlaren entre ells de la molta gent quey anaua, uns per fer armes, altres per veure lo triumfo gran de les feſtes que dins la Roca ſe feyen. Parla lo rey de Friſa, e dix: Yo ſeria molt content de anar hi, puix ſo ſtat en aqueſta ſancta perdonança. Aqueſt rey de Friſa era de edat de .xxvij. anys, e lo rey de Pollonia ne hauia .xxxj. Dix lo duch de Eſtalrich: Per ma conſciencia ſino foſſen los grans bandos e guerres que ſon dins la mia terra, yo de bon grat vos hi faria companyia, e volria ſperimentar la perſona ab aquells virtuoſos cauallers, los quals dien que ſon .xxvj., e volguera fer armes retretes e apres fer les a tota ultrança. Parla lo duch de Burgunya: Senyors, vullen fer be d' aqueſtes feſtes e honors, que non pot hom hauer caſcun dia: ſi a la ſenyoria de voſaltres ſera

plasent de anar en Anglaterra, yo lexare tots los affers que tinch aqui ab lo Pare Sanct, e de bon grat vos fare companyia: e promet en poder de vosaltres, com a caualler que so, de james tornar en la mia terra fins a tant yo haja combatut un caualler a tota ultrança. Senyor Duch, dix lo rey de Apollonia: puix lo meu germa rey de Frisa, te voluntat de anar hi de bon grat vos ofir de anar ab vosaltres, e fer armes axi perilloses com negu quey sia. Lo fill del Emperador, duch de Bauera, dix: Senyors, no restara certament per mi la empresa, que de bon grat yo noy vaja. Puix som concordes, dix lo rey de Frisa, siam tots quatre juramentats de seruar amor e lealtat los uns als altres en aquest viatge, e noy haja entre nosaltres majoritat ni senyoria, sino que tots siam eguals, germans, e frares darmes. Tots loaren e aprouaren lo dit del rey de Frisa, e tots ensemps anaren a la sglesia de sanct Johan de Lletra, e damunt laltar feren son jurament solemne. Apres meteren se en orde de tot lo quels era necessari, axi de armes com de caualls, e moltes altres coses que apres se anomenaran, e per ses jornades per terra e per mar, arribaren a la delitosa illa de Anglaterra, que james se donaren a conexer a negu. E ells ben informats de la practica e manera del Rey, una nit arribaren prop la Roca hon lo Rey staua, quasi a .ij. tirs de ballesta poch mes o menys. En aquella nit feren parar .iv. grans tendes, e per lo mati al sol exit los poms alt

de les tendes relluien molt per lo ſol quils daua, e perque les hauien parades en una poca de altura parien molt millor. Los qui primer les veren ho anaren a dir als jutges del camp, e aquells ho digueren al Rey. Delibera lo Rey ab conſell dels jutges de trametrey un rey darmes, per ſaber quina ventura era aquella, e fon elet Hieruſalem quey anas. Veſtis la cota darmes, e tot ſol· ana a les tendes. Com fon a la porta de la tenda, ixque li un caualler ancia, ab la barba molt blanca e largua, ab un gros baſto en la ma, ab roba de vellut negre de ſtat forrada de marts, e en laltra ma portaua uns paternoſtres de calçedonies, e al coll portaua una groſſa cadena dor. Com lo rey darmes veu lo caualler ſol fon admirat, leuas lo barret del cap e feu li honor de caualler. E lo caualler ancia, ab gran afabilitat, li rete les ſaluts, empero no li parla ni li dix res. Hieruſalem li dix: Senyor caualler, quiſvulla que vos ſiau, mon ſenyor lo Rey, ab los jutges del camp, m' han manat venir açi per veſitar e hauer noticia de vos, ſi ſou meſtre e ſenyor de aqueſta companyia, o dels altres qui capitans ſon, e per ço que yo pugua fer verdadera relacio, vos haure a molta gracia quem digau tot voſtre eſſer, e ſi yo us pore ſeruir de mon offici yo ſere preſt de obeir a tots voſtres manaments. Lo caualler hoyt lo perque venia, ſens parlar li mot tornas a leuar lo barret del cap, abaxant un poch lo cap, moſtrant li regraciaua tot lo que dit hauia. E pres lo per la ma,

e primerament lo posa en una tenda, hon hauia .iv. caualls sicilians molt grans e bells, ab les selles acerades e les brides totes daurades. Apres lo porta en altra tenda hon hi hauia .iv. lits de camp molt singulars e molt bells. Quina era la singularitat dells? dix lo hermita. Senyor yo us ho dire: en cascun lit hi hauia coçeres e matalafs, e los papallons eren de brocat vert, la forradura dins era de ceti carmesi, tots brodats dorfebreria ab molts batens que penjauen, e com gens de vent feya tots se manejauen: e tal era lo un lit com laltre, e tots de una color e de una fayço, sens que noy hauia milloria neguna: als peus de cascun lit staua una donzella galantment abillada, e de inestimable bellea, e aço feya senyor lo lit singular: e los dos lits stauen a lun cap de la tenda e los altres dos stauen al altre cap: e com entrauen endret de la porta de la tenda estauen .iv. scuts penjats molt be pintats. Apres lo porta en una altra tenda, e a la porta stauen .iv. grans leons coronats, e com veren a Hierusalem tots se leuaren en peus, e ell hague molt gran temor: e prestament fon aqui un petit patge, e ab una vergua prima dona a cascun un colp, e prestament se tornaren a gitar en terra. Com fon dins la tenda veu quatre arnesos molt be febrits e be en punt, ab quatre spases molt ben guarnides e ben daurades: e al cap de la tenda, un poch mes de la mijania, staua una cortina de vellut vert, e vengue un altre petit patge e tira la cortina, e lo rey dar-

mes veu .iiij. cauallers afeguts en un banch, e tenien endret dels ulls una gran touallola de fil de feda ben clara, y ells podien ben veure a tots los qui eren en la tenda e los altres nols podien be diuifar: e tenien fperons calçats e fpafes nues, la punta en terra e lo pom prop dels pits. Com lo rey darmes hague ftat mirant un poch fpay, lo caualler ancia lo trague defora e pofal en una altra tenda. E totes aqueftes tendes, que dites vos he, de part de dins eren de carmefi e totes brodades axi com los papallons dels lits. Com fon dins aquella tenda veu un gran tinell parat ab molta vexella dor e dargent, e moltes taules parades: e no entraua negu en aquella tenda que per força o per grat hauien a menjar e beure, e fino volien menjar tots lo lexauen, e venia un leo quis pofaua a la porta de la tenda e nol lexaua exir. Molta de honor fon feta al rey darmes, e com hague menjat que fen volia anar, lo ancia caualler pres del tinell un gran plat de argent daurat, que pefaua .xxxv. marchs, e donaloy ab lo comiat. Com lo rey darmes fon dauant lo Rey, recita li tot lo que hauia vift, e li dix que james en tota la fua vida no hauia haguda mes temor. Dix lo Rey: Nos deu negu admirar de res que veja, car cafcu ve ab fa fantafia: fi cauallers fon de ftima, ells vendran açi. Lo Rey ana a hoir miffa, e apres dinar, que era ja hora tarda, veren venir los .iiij. cauallers: e com lo Rey ho fabe pofas a la porta de la Roca, e la Reyna, afeguts lo hu prop

de laltre, e tots los ſtats ſtigueren de peus, e apartaren ſe a una part e a laltra ſehent carrer. Ara, ſenyor, recitare a la ſenyoria voſtra ab quina magnificencia vingueren dauant lo Rey: primer de tots venien .iiij. patges de poca edat, ab gipons tots de argenteria, jaquets ſens manegues trepats fins a la cinta, e les trepes e lo cors ben brodat, les calçes totes brodades de perles molt belles: e caſcu portaua un leo ligat ab una trenyella dor e de ſeda, ab grans çollars dor que los leons al coll portauen, e los patges anauen primers en la forma que dit he. Apres venien los .iiij. cauallers a cauall ab ſengles aquanees totes blanques, ab guarniments de vellut morat e brodats de una diuiſa e de una color, e les robes que portauen eren de domas burell, les manegues obertes e feſes de tots coſtats, ab gipons de brocat carmeſi: portauen papafigos de vellut negre, al cap portauen capells de palla cuberts tots dalt de planxes dor a forma de teulada, e ſobre los papafigos portauen groſſes cadenes dor: los ſtiuals eren de ceti negre, ab les llargues polaynes que parien molt be ab los ſperons ben daurats, e los ſtiuals eren forrats de fina grana e la volta dalt que fan prop la cuxa eren brodats de groſſes perles orientals molt fines: portauen les ſpaſes cenyides, e los papafigos tan alts que ſcaſſament los ulls moſtrauen, mas en los llurs geſts ſe moſtrauen eſſer de grans ſenyors que venien de cami. E ab veritat ſe pot dir que de tots quants grans ſenyors hi ſon ven-

guts non hi ha hagut negu qui ab tan gentil orde ſia vengut, ne mes acceptes a totes les gents. Com foren prop del Rey deſcaualcaren e ſaludaren lo ab lo cap, e a la Reyna, per que es dona, feren li una poca reuereneia de genoll: e lo Rey e Reyna los reteren les ſaluts, e tornaren ſe a ſeure. E los cauallers ſtigueren ſegurs, ſens fer negun mouiment mes de mija hora, ſino mirant leſtar e lo comport del Rey e de la Reyna, e no era negu quels pogues conexer y ells conexien a molts axi de ſos veſalls com de ſtrangers. Com hagueren be mirat a tot llur plaer, acoſtas hu dels patges a ells ab lo leo que portaua per la trenyella, e lo un caualler mes en la boca del leo un ſcrit, e baxas a la orella del leo e parla li, nos pogue ſaber que li dix, e lo leo ana deuers lo Rey, e coneguel axi com ſi fos una perſona. Com la Reyna veu venir lo leo ſolt no pogue ſtar que nos leuas del coſtat del Rey, e totes les donzelles ab ella: mas lo Rey la pres per la roba e atura la, e dix ques tornas a ſeure, que no era de penſar ni creure que tals cauallers que foſſen venguts en la ſua cort que ab animals hagueſſen de enujar negu. E la Reyna, mes per força que per grat, ſe torna en ſon loch, e no era admiracio que la Reyna ſe ſpantas, que coſa era de temorejar: mas lo leo era tant domeſtich que no feya mal a negu, e ſen ana dret al Rey, ab la letra que portaua en la boca, e lo valeros Rey ſens temor alguna li pres de la boca leſcrit, e lo leo preſtament ſe

gita als peus del Rey. Lo qual ſcrit era del tenor ſeguent: Sapien per cert tots aquells qui la preſent carta veuran, com aqueſts .iiij. frares darmes ſon compareguts en preſencia del ſenat de Roma, e del cardenal de Piſa, e del cardenal de Terranoua, e del cardenal de ſanct Pere de Luçembor, e del patriarca de Hieruſalem, e de miçer Albert de Campobaixo, e de miçer Ludouich de la Colonda, e han requeſt a mi notari per auctoritat imperial que fes acte publich com aqueſts ſon cauallers de .iiij. quarters: ço es a ſaber, de pare e de mare, de aui e de auia, e negun ſenyor del mon reprotxar nols pot per linatge, ni per titol negu. E per ſenyal de veritat pos açi mon acoſtumat ſigne de notari publich. ✠ Ambroſino de Mantua. Dada a Roma a .ij. de Març del any Mil. &c.

CAPITOL LXI.

Com los .iiij. cauallers germans darmes ſe preſentaren dauant lo rey de Anglaterra, los quals eren dos Reys e dos Duchs, e demanaren li per ſcrit lo que volien.

COM lo Rey hague viſta la carta, e veu que parlar no volien, mana que per ſcrit los reſpongueſſen. Lo ſecretari ſon aqui preſtament e feu ſemblant reſpoſta: Que ells foſſen ben venguts en ſos regnes e terres, y en la cort ſua: e ſi

res volien per llur plaer, honor o delit queu diguessen, que ell ho faria de molt bona voluntat. E lo Rey de sa ma posa en la boca del leo lo scrit, e lo leo leuas prestament e ana a son senyor. Lo caualler pres lo scrit e legil als altres, e tots ensemps leuaren se los barrets del cap e humiliaren se deuers lo Rey, fent li gracies de la honor e oferta quels fehia. Vengue lo altre patge ab laltre leo, acostas a son senyor, e posa un altre scrit en la boca del leo, e feu per aquell orde que hauia fet lo primer caualler. Lo Rey pres lo scrit de la boca del leo, e feu lo legir a presencia de tots, axi com hauia fet de laltre, e dehia semblants paraules:

CAPITOL LXII.

Com lo segon caualler dona al Rey lo seu albara de les armes que volia fer.

NOSALTRES quatre germans darmes, stant en la gran ciutat de Roma, sabem noua com lo molt alt e molt poderos senyor rey de Anglaterra tenia camp segur a tots aquells qui venien a sa prospera cort, e sens engan e mal enginy. E com nosaltres .iiij. germans darmes siam desijosos de fer armes a tota ultrança, perque supplicam a la altesa vostra nos done licencia de fer aquelles que a nosaltres sia ben vist. E lo Rey feu fer resposta en altre scrit, que era molt content,

els otorguaua lo loch, la jornada e hora que a ells fos plasent, apres que alguns dies haguessen reposat, e preguals molt volguessen venir al seu aleujament, e serials feta la honor que ells eren merexedors: e de ses mans lo Rey la mes en la boca del leo, e aquell torna a son senyor. Com los cauallers hagueren vista la respofta del Rey, e la offerta quels feya, tornaren se altra volta a leuar los capells del cap e ab una poca de reuerencia humiliaren se a ell: e lo Rey ab gest gracios los rete los saluts. Lo tercer caualler feu axi com los altres hauien fet, e porta un scrit del tenor seguent:

CAPITOL LXIII.

Com lo terç caualler dona un albara al Rey de les armes que volien fer.

QUALSEVULLA caualler o cauallers que armes a tota ultrança ab nosaltres fer volra vingua al nostre aleujament, e trobara alla per diuisa una gabia de nau, posada sobre un arbre qui no te fruyt, ni fulla, ni flor, que ha nom Seques amors: e entorn de la gabia trobaran quatre escuts tots pintats dor y flama, e cascun scut te son nom: lo hu se nomena Valor, laltre Amor, laltre Honor, e lo quart se nomena Menys valer. E lo caualler qui tocara lo scut quis nomena Amor se ha a combatre a cauall, ab tela, ab arnes de una

dobladura, e hagen a correr tant e tant longuament fins que lo hu o laltre sia mort o vençut: en esta manera que si pert peça darnes, qualsevulla que sia o tireta alguna se rompes, no la pugua tornar adobar, ans axi tingua de anar e complir les armes: los arnesos sien sens falsa maestria, sino tals com son acostumats de portar en guerra guerrejada. Qui tocara lo scut quis nomena Honor, ha de fer les armes sens tela, lo arnes sens guarda neguna, ni tarja, ni scut, ne vayre scut, e la lança o lançes sien de .xvij. palms, sens roda ni altra maestria e a ferros esmolats, e si pert lança o la romp ne pugua hauer tantes com li plaura fins a tant que lo hu mort o vençut sia. Qui tocara lo scut de Valor haja a fer les armes a cauall, ab sella acerada e testera, ab streps desligats, ab plates de .xx. liures en jus, una lança sola de larguaria de .xiij. palms ab lo ferre e ab tot, la punta de diama, la gruxa cascu tal com li placia: spasa de .iiij. palms de larguaria, una copagorja cascu a sa voluntat, una atxa de una ma poca, e al cap una celada ab bauera, e per ço que la batalla pus prestament prengua la fi que desijam, si la atxa de sus dita sortia de la ma la pugua cobrar tantes voltes com pora, mas que altri no lay puxa donar sino que ell mateix haja a cobrar la si pot. Lo altre leo feu tot lo quels altres hauien fet: e pres lo Rey lo scrit de la boca del leo, e feu lo legir, e les paraules dell eren les seguents:

CAPITOL LXIV.

De les paraules que contenia lo albara del quart caualler.

LO caualler qui tocara lo ſcut de Menys valer ha de fer les armes a peu, ab .iiij. baſtons, ço es a ſaber, lança, dagua, ſpaſa e atxa de dues mans: la lança qui la volra portar emplomada ho pugua ben fer, e ſi millor li parra ſpaſa de git que ſia ſa voluntat de portar la, e ſe hagen a combatre tant e tant longuament fins que lo hu dels dos reſte mort o vençut: e ſi lo vençut reſta ſa e ſens leſio de ſa perſona, que s' haja a poſar en poder de aquella dama quel vencedor volra, e que ella pugua fer dell a ſa voluntat. La mort ſera entre noſaltres perdonant de bon cor e de bona voluntat a tots aquells quins offendran, e demanam perdo als qui offendrem. Com lo Rey hague viſt los quatre ſcrits, e tot lo que los quatre cauallers demanauen, per ell los fon tot otorguat: mas dix que les quatre empreſes eren molt perilloſes, que aqueſts cauallers ſe procurauen la mort. Complit tot lo de ſus dit feren reuerencia al Rey e a la Reyna, pujaren a cauall e tornaren ſe en ſes tendes. Lo Rey dix a un rey darmes que anas als .iiij. cauallers, e quels digues que ell los preguaua que aquella nit vengueſſen a ſopar ab ell: e feu carreguar .xxx. adzembles de vitualles, e de

totes les cofes neceffaries per a la humanal vida, e ab lo rey darmes los ho trames. Com los .iiij. cauallers veren la bona voluntat del Rey, regraciarenloy molt, e per fcrit li refpongueren, que al prefent no acceptarien donacio de perfona del mon, nes darien a conexer fins hagueffen complides fes armes, e aço no fehien per defalt de fa altefa, fino per quant ho tenien en vot, e que lin feyen infinides gracies, e no volgueren res pendre. Al Rey defplague molt com veu tornar les adzembles carreguades, e de la refpofta que hauien feta. Apres, fenyor, los .iiij. cauallers aquella nit feren molt ricament emparamentar la gabia de la nau, e entorn de la gabia pofaren los quatre fcuts, ab un fcrit qui dehia: Qualfevulla caualler o cauallers qui vendran per tocar aquefts fcuts, hajen a portar un fcut ab les armes pintades de aquell caualler qui volra fer les armes, e aquell fcut no pugua portar fino dona o donzella, o rey darmes, heraut o porfauant, e ab aquell fcut hajen a tocar en lo fcut de la gabia fegons les armes que volra fer, e lexar aquell fcut al coftat del altre. Lendema hi anaren molta gent per veure lo gran ftat e magnificencia que tenien, e a tots quants hi anauen dauen a menjar molt copiofament a la real. E los llurs compradors res que compraffen no pagauen fino ab moneda dor, e fi res hi reftaua ho lexauen que nou volien : que no volien que tocaffen moneda blanca. Lo dia feguent de mati anaren al aleujament del Rey per hoir mif-

ſa ab ell, e vengueren deuiſats en altra manera, ço es, ab robes de brocat carmeſi forrades de erminis largues fins en terra, ab papafigos daltra color molt ben brodats de groſſes perles, ab capells fets a modo de Turquia, ab cints dor macis, ab paternoſters de calçedonies que caſcu portaua en les mans molt groſſos e molt bells: e venien a peu ab los .iiij. leons quels fehien companyia, e caſcun leo portaua en la boca unes hores molt ben guarnides, e ſtigueren en una gran ſala per bon ſpay ſperant lo Rey quant exiria de la cambra. Com lo Rey los veu fon molt content de la llur venguda: e la Reyna ixque, e lo Rey li dix que prengues los dos cauallers, que ell ne pendria los altres dos, car ell conexia que eren ſenyors de molta auctoritat e ſtima. Lo Rey pres los dos per les mans, e la Reyna los altres dos, e lo Rey e la Reyna anauen en mig, e los de la Reyna la prengueren del braç, e axi anaren tots fins a la ſgleſia, e ans que comenſaſſen la miſſa lo Rey los dix: Yo no ſe les honors queus pugua fer per no ſaber voſaltres qui ſou, e molt me plauria, puix nous voleu dar a conexer a mi: que placia a caſcu de voſaltres pendre lo loch ſegons lo ſtat en que noſtre ſenyor Deu vos ha poſats, ſi ſou Reys prengueuſen lo loch que Reys ſon merexedors, e ſi ſou Duchs per lo ſemblant, o de qualſevulla altre eſtament fer vos hi ha la mes honor que yo poria. Y ells ab lo cap baix, regraciant al Rey la honor e profertes quels fehia,

no volgueren res dir de paraula ni per ſcrit: ab tot aço lo Rey mana quels feſſen ſeure los primers de tots prop de laltar, los leons alli prop dells, e prengueren les hores de les boques als leons e digueren ſes hores: e com la miſſa fon dita tornaren les hores als leons, e poſaren ſe en companyia del Rey e de la Reyna. Com foren dins la Roca ſtauen mirant aquella magnificencia dels ſtats, e abillaments que dins la Roca eren, e prengueren molt gran plaer en veure aquelles dones dargent com lançauen aygua e vi per les mamelles e per la natura, e ſtauen molt admirats, dient ab ſenyals e per ſcrit que aço era fet ab lo major orde e ſubtil enuentiua que james ells hagueſſen viſt: e per molt que lo Rey los preguas no volgueren reſtar per dinarſe ab ell, e prengueren comiat e tornarenſe a llur aleujament. Ara deu ſaber la ſenyoria voſtra, que com los quatre cauallers hagueren acabat de donar los quatre ſcrits, lo primer dia que ells vingueren, de continent que ells ſe foren partits dauant lo Rey, Tirant ſecretament, que negu de tota la companyia non ſenti res, ſen entra dins la ciutat e hague quatre ſcuts, e feu los pintar tots en aquella nit, caſcun ſcut de ſa color, e feu hi pintar en lo hu les armes de ſon pare, en lo ſegon feu pintar les armes de ſa mare, en lo tercer ſcut feu pintar les armes de ſon aui, y en lo quart feu pintar les armes de ſa auia. E en aqueſt ſpay que los ſcuts ſe pintauen, veren molts cauallers ajuſtant ſe de quatre en quatre per voler los

combatre. Açi ni hauia de França, de Italia, de Arago, de Caſtella, de Portogal e de Nauarra, en los quals hi hauia de molt bons cauallers ſperimentats en armes quels volien deliurar, e molts ho poſauen per obra. E lo duch de Clarença, e lo princep de Gales, e lo duch Datçetera, e lo duch de Betafort, aqueſts quatre hauien feta concordia de voler los combatre. E de la noſtra companyia que nom vull oblidar, preguam a Tirant, puix ell hauia fetes armes hi era deſliurat dels perills de la mort, trias a quatre de noſaltres dels mes diſpoſts de tota la compania, per ço com tots erem en deute de parenteſch e major en amiſtat: y ell reſpos que era molt content, e feu lo contrari. Com los ſcuts foren acabats de pintar, Tirant ajuſta totes les donzelles e les mes galanes e de major dignitat, e dona a caſcuna un ſcut: e ajuſta leſtat dels cauallers, e ab moltes trompetes e minſtres paſſam dauant lo ſtat del Rey. Com lo Rey veu los quatre ſcuts demana de qui eren, e dix un heraut: Senyor, de Tirant lo Blanch e de ſa companyia. Com Tirant veu lo Rey deſcaualca e puja hon lo Rey e la Reyna eren, e ſuplical fos plaſent a la mageſtat ſua dar li licencia que ab tot aquel ſtat pogues anar a tocar los ſcuts, per deliurar aquells cauallers de la fort empreſa que portauen. Lo Rey fon molt content per dues coſes, la primera perque Tirant e los de ſa companyia eren valents homens, la ſegona perque tan preſtament hauien en la cort trobat cauallers

quils hauien deliurats. E Tirant fon tan cuytat, per dupte que altres no ſi cuytaſſen, a tocar los ſcuts, que ſcaſſament hague temps de fer pintar quatre banderes grans que portaua, e quatre cotes darmes per a dos reys darmes, un heraut e un porſauant: e ab tot aquell triumfo anam fins a les tendes dels cauallers. Com ells ſentiren les trompetes e venir tanta gent ſtigueren molt admirats com tant preſt hauien trobat lo que cercauen, car no era paſſat ſino un dia natural del dia que eren arribats. Los quatre cauallers ixqueren de la tenda molt ben abillats, empero tots temps portauen los papafigos per no eſſer coneguts, e feren abaxar un poch la gabia, perque les donzelles pogueſſen tocar. La primera de totes que toca fon la bella Agnes, e toca en lo ſcut de Amor, ſi be li eren mes prop los altres ſcuts: empero ella ana legint les letres e no volgue tocar ſino Amor. Dona Guiumar, filla del comte de Flandes, no volgue tocar ſino lo ſcut de Valor. Caſſandra, filla del duch de Prohença, no volgue tocar ſino lo ſcut de Menys valer. La Bella ſens par, filla del duch Danjou, fon contenta de tocar en lo ſcut de Honor. Com totes hagueren tocat, penja caſcuna lo ſcut que portaua al coſtat de aquell ſcut que hauia tocat, e axi ſtauen tots per orde, que lo caualler qui vences ſen hauia aportar lo ſeu e lo del altre, car axi era ordenat. Com tots los quatre ſcuts foren penjats, los quatre cauallers deſcaualcaren les quatre galants dames

qui los ſcuts hauien portat, e caſcu pres la ſua del braç, e tots deſcaualcam, e portaren nos dins la tenda hon eren los lits. E dix lo hu dels cauallers a la bella Agnes, per ſcrit: Per ma fe, Madama, ſi vos en camiſa ſtaueu gitada en aqueſt lit, e les altres per ſemblant, tota una nit diuern, yo poria ben dir quen tot lo mon nos trobarien quatre lits mes ſingulars. A voſaltres, cauallers, no fretura la companyia noſtra, dix la bella Agnes, car yo veig alli quatre gentils dames qui en la nit vos tenen companyia, perque nous cal mes deſijar. Del bo tria hom lo millor, dix lo caualler. E preſtament fon aqui la collacio molt gran e abundoſa de moltes maneres de confits. E al partir que fem, lo caualler dona a la bella Agnes unes hores molt ſingulars e de rich guarniment. Laltre caualler dona a dona Guiumar un braçalet, la meytat dor e mig dacer, ab molts diamants e altres pedres fines. Laltre caualler dona a Caſſandra una ſerp tota dor ques mordia en la coha, molt rica de pedres precioſes, e los ulls tenia de dos groſſos robins. La Bella ſens par tenia los cabells molt roſſos e molt larchs, e donali laltre caualler, una pinta tota dor, no de menys ſtima que les altres joyes: e als reys darmes, herauts e porſauants, e trompetes e miniſtres mil nobles a caſcu. E james volgueren lexar les donzelles fins que foren al ſtat de la Reyna, qui era en aquell cars ab lo Rey: e lo Rey rebels ab molta donor e affabilitat. E eſtant dauant lo Rey, los quatre

cauallers ſupplicaren ab un ſcrit al Rey e als jutges del camp, que prop de les llurs tendes poguessen fer una liça noua, per quant la que ells tenien ja feta tants homens hi eren morts, que no éra ſino ſepultura de cauallers : e lo Rey ab los jutges foren molt contens que fos feta. Rebuda la reſpoſta prenguêren licencia del Rey e tornaren ſen, e ordenaren de continent de fer la liça. E caſcun dia, ſenyor, ſe mudauen de veſtidures de gran ſtima e de noua manera. E puch ben dir a la ſenyoria voſtra, que molts grans ſenyors ſon ſtats mal contens de Tirant per empendre de fer aqueſtes armes, per ço com ells les volien fer. Apres que la liça fon feta, e los cauallers hagueren repoſat, poſaren un ſcrit a la porta de la Roca, qui dehia, que lo caualler que hauia tocat lo ſcut de Amor haja de eſſer en lo camp en lo tercer dia: e Tirant dies hauià que ſtaua en orde ſperant quant lo demanarien. Vengut lo dia aſignat, Tirant ajuſta totes les ſues donzelles, ab tot lo ſtat dels cauallers, e anahi ab totes les acoſtumades gales : e lo Rey e la Reyna eren ja en lo camp alt en los cadafals. Com Tirant aplegua, troba un caualler al cap de la tela, e rebut Tirant per los fels tancaren la porta de la liça, e poſaren lo al altre cap de la tela. Com la trompeta ſona los cauallers feriren los caualls dels ſperons, e feren moltes carreres e de molt bells encontres. Lo caualler encontra a Tirant en una carrera, e feril ſobre lo reſt, e ſquilla e no pres, e

ſcorregue al guarda braç dret, e leua loy del tot, ab molt coto del gipo que la punta de la lança ſen porta: de aqueſt colp Tirant molt ſen ſmaya. Laltra carrera lo torna a encontrar alt en la xarnera del elmet, e ſi .ij. dits mes baix lagues encontrat de mil vides non tenia una: e alli hon lo encontra prés en la xarnera, e la lança nos rompe, e traguel de la ſella e caygue en terra, e Tirant torna a cauall lo mes preſt que pogue. Eſta en veritat que Tirant hauia fet dos encontres en lo guarda braç ſquerre, e hauial un poch deſmarxat alli hon venien quaſi los mes encontres. E a laltre carrera que feren, Tirant lo torna a encontrar en aquell guarda braç, e rompe lo cuyro per hon paſſen les tiretes, e tenia lo guarda braç liguat de part de dins ab una corda de ſeda tan groſſa com lo dit, e les tiretes nos pogueren rompre, perque eren de cor de canem cruu: e lo guarda-braç li fora del tot caygut ſi no per lo cordo de ſeda, e daltra part li daua gran empediment, perque dalt era deſſet que poch util li fehia : e axi feren moltes carreres, que al hu fallia lo guarda-braç dret e al altre lo ſquerre. La fortuna fon fauorable a Tirant que encontra al caualler, e pres lo un poch alt, e com les lançes eren groſſes leua li lo braç , que li caygue ſobre lo coll del cauall que valer no ſen podia, perque los oſſos eren romputs. E lo miſerable de caualler encara volia que li liguaſſen lo braç per fer armes: e lo ſperit li falli, que no pogue mes per la molta ſanch

que perdia : e tot fefpafma , e torna tot ert en la fella, que nol pogueren defcaualcar fino ab la fella enfemps. Tirant fen torna, armat axi com ftaua, fens leuarfe lo elmet del cap : e preftament laltre caualler dona un fcrit al Rey que en aquella hora matexa volia combatre : e los jutges del camp digueren que no romprien per res les ordinacions del camp, com aquell dia no fi podien fer dos morts, ni en tota la fetmana, que en camp haguessen entrar fino los dies que eren elets per fer armes en liça a tota ultrança : e fi aço nols venia be, que tenien libertat de anarfen tota hora que a ells plafent los fos. Ara quens han mort un caualler noftre frare darmes, dien quens ne anem? o tots hi morrem o tots venjarem la mort de aqueft, digueren los .iij. cauallers. Lo Rey feu fer molta de honor a la fepultura del mort caualler, axi com fehien a tots los altres. Com lo portauen a foterrar los tres cauallers fe veftiren de vermell ab robes de grana, e tot quant portauen era vermell fignificant venjança, e fens plorar ni fer negun fenyal de triftor.

CAPITOL LXV.

Com Tirant entra en lo camp ab los tres cauallers, lo hu apres laltre, e de tots fon vencedor.

VENINT lo dia que era aſignat per fer la batailla, Tirant ſe arma tant ſecretament com pogue: y en aqueſt fet no penſe la ſenyoria voſtra, que tots los de la noſtra companyia hi ſabeſſem ſino tres de noſaltres, parents de Tirant, e un ſeruidor ſeu antich. Tirant feu portar les banderes e ſobreueſtes per a ell e per als reys darmes e erauts de les armes de ſon aui, car les primeres foren de la auia, e ben armat puja ſobre ſon cauall emparamentat. Aqueſt caualler qui es açi reſta tancat dins una cambra, perque Tirant lon pregua molt, e tots ſe penſauen que fos ell. Tirant ana acompanyat en la manera acoſtumada com de ſus es dit, e com fon dins la liça ja troba un caualler del ſcut de Honor, e hauien a correr ſens tela, e ab arnes ſens guarda neguna: pochs encontres feu lo hu ni laltre, que no romperen ſino cinch lançes. La onzena carrera Tirant llança la ſua lança e demana que lin donaſſen una mes groſſa, e ab aquella encontral tant fort, que la lança no volgue hauer pietat de negu, e paſſal de laltra part que la lança nos rompe: e al paſſar que Tirant feu ab la lança en lo reſt, al voltar quel ca-

uall feu, la lança se volta al reves e feu li molt gran dan, que li obri molt mes la nafra que no haguera fet si la lança se fos rompuda. Empero axi hauia de esser, que lo pobre de caualler caygue en terra, e ab la basca de la mort fortment cridaua. Tirant descaualca prestament, tira la spasa e posas prop dell, que sis volgues leuar quel feris ab la spasa, quel matas, ol fes desdir o dar per vençut, segons es pratica en les armes a tota ultrança: e Tirant li demana si volia fer mes armes, e laltre era mes mort que viu. Dos jutges del camp deuallaren del cadafal, e digueren a Tirant que ell sen podia be anar sens perjuhi negu seu. E Tirant axi armat com staua torna a pujar a cauall e tornasen al seu aleujament, que negu no pogue conexer que fos ell, ans tots los de la companyia, e los de la casa del Rey, pensauen que aquest fos lo qui era stat asignat en lo altre dia per fer la batalla. Lo dia asignat per al terç caualler del scut de Valor, fon en lo camp, e lo Rey e la Reyna. Tirant entra per lo camp per lo orde acostumat, e com la trompeta toca, los jutges manaren quels dexassen anar, e ells ab animo sforçat de cauallers, ana lo hu deuers laltre ab les spases en les mans que semblauen dos leons, e les petites atxes portauen en la anella del arço de la sella. Combateren se primer ab les spases molt ferament, quels fehia molt bell veure: es veritat que Tirant tenia lo cauall molt pus lauger que laltre, e mostrauas molt millor a parer de les

gents: acoſtaren ſe molt prop lo hu del altre, e Tirant li tira una eſtocada ab la ſpaſa dejus lo braç que li feu una gran nafra. Com Tirant veu que perdia molta ſanch, mes preſtament la ſpaſa en la ma de la regne, e trague la atxa, e começal a ſoptar de colps molt fers, e com lo caualler veu que mal ſe pintaua lo joch, volgue fer axi com hauia fet laltre, volgue tornar en la bahina la ſpaſa e no podia, que un home armat prou te a fer de poder eſtojar la ſpaſa. E en aqueſt ſpay que ell ſtaua torbat de ſtojar la ſpaſa, Tirant li donaua tan deſmeſurats colps quel fehia ſtar molt mes torbat. Lo caualler ſe hague a poſar la ſpaſa dejus lo braç, e volgue pendre latxa, e Tirant lo tingue tan aprop e ſoptaual tant de mortals colps que no podia pendre la atxa, e tant com prenia del auanbraç o del guardabraç tant lin leuaua: car verdaderament, ſenyor, la pus mala arma es de totes una per una. Tirant li dona tres o quatre colps ſobre lo cap quel torba tant que james pogue traure la acha del arço de la ſella, e tenia la ſpaſa de ſots lo braç per no perdrela, e no podia voltar lo cauall. Ell moſtraua que era mal deſtre en les armes, e tals com aqueſts moren enuergonyits, perque no ſaben la pratica, ni lo eſtil de les armes, e a parer del Rey e de tots los altres ſens fer defençio neguna mori molt deſauenturadament e no com a caualler. E tants colps li dona Tirant ſobre lo braç, quel tenia lançat ſobre lo coll del cauall que nol podia alçar: e lo

darrer colp que li dona fon fobre lo cap, que tota la celada li enclota dins lo cap, que lo feruell li feu exir per los ulls e per orelles, e caygue mort del cauall. E Tirant ab voluntat dels jutges del camp e dels fels obriren li la porta del camp, e les donzelles qui ja fperauen per rebrel, perque hauian vift mort laltre caualler, ab molta alegria lo reberen e ab molta honor lo acompanyaren fins al feu aleujament. Empero Tirant nos volgue defarmar lo cap per no effer conegut, e abillas molt be, e tan fecretament com pogue fe mefcla ab los altres cauallers. Be fon mala fort, dix lo hermita, de morir axi tres cauallers: vejam lo quart quina fi feu? Senyor, la fenyoria voftra deu faber, que aquefta batalla fe hauia de fer a peu, e lo dia afignat ells entraren los dos en la liça, prefent lo Rey e la Reyna, los jutges del camp, e tots los grans fenyors que en la cort eren, e combateren fe molt ferament, e vengueren fe abraçar, e per força lo hu e laltre lexaren caure les atxes e tiraren les dagues, car de les fpafes no fen podien feruir tan abraçats ftauen, e tallarenfe les cordes de feda ab que los bacinets ftauen ligats. Com, dix lo hermita, e tan poch fap Tirant e los altres que ab feda haguen a liguar lo bacinet? Ab ques pot ligar millor, dix Diafebus, fi Deu vos done longua vida en aqueft mon e paradis en laltre? Mon fill, dix lo hermita, en lo temps de mon jouent, no que yo haja acoftumat de portar ni de fer armes, mas ftigui alguns dies

ab un caualler qui ſabia molt en les armes, e viu lo combatre en liça a tota ultrança, e ell fora mort daquella volta ſino fos ſtat lo cordo de ſeda que portaua. E ara vos dire, mon fill, com ſe deu fer: preneu fil de ferre de aquell que poſen en les lanties ques doblegua a totes parts, e cobriulo tot de ſeda a manera de cordo, e per fort quel ligueu toſtemps preſta es doblegua en aquella part quel volreu, e ſil volen tallar no poden, car la ſeda porien tallar mas no lo ferro: e aqueſt es bon ſecret en les armes. Ara vejam la fi de la batalla ſius plaura. Senyor, dire a la ſenyoria voſtra, que ſtant ells axi abraçats e los cordons dels bacinets tallats donaren ſe molts colps lo hu al altre, e los dos caygueren en terra e leuaren ſe com a valents cauallers, e tant preſt com foren de peus tornaren les dagues en les bahines e tiraren les ſpaſes, e tornaren a la batalla molt aſpra e cruel: que lo caualler tenia gran deſeſperacio per los tres jermans darmes que li hauien morts, e fehia molt gran ſforç. E Tirant ſe eſforçaua per no perdre lo violari, que tantes armes fehien los dos cauallers que tots los miradors neſtauen admirats, e prengueren plaer que tal batalla no vingues a fi perque negu dells no moris. E tornaren ſe altra volta abraçar, e hagueren a llançar les ſpaſes e venir a les dagues, e puch be dir, ſenyor, que negu dels .ij. cauallers no fon nafrat en lo cors, ſino en lo coll hi en lo cap, dauall lo bacinet, per ço com lo bacinet ſtaua

fluix posauen les dagues dejus la falda del bacinet e alli se ferien malament: apres tornaren a caure altra volta. Lo caualler portaua lo arnes de les cames de paper engrutat cubert de fulla dargent, que propiament paria arnes de cama e de cuxa, e de part de tras portaua cuyro de bou clauat ab lo peto, e anaua molt lauger que tenia molt gran auantatge: empero ab la valentia que tenien los dos se tornaren a leuar altra volta, e tornaren a fer armes, mas stauen molt empedits lo hu e laltre, que nos podien dar tants colps com hagueren fets per los bacinets que tenien desligats quels torbaua la vista que nos podien be veure: empero lo caualler tant se estrengue ab Tirant quel feu caure en terra, e Tirant lo tingue tan fort abraçat al caure que lague a seguir, e los dos caygueren en terra. E Tirant dona tan gran colp en terra del cap, que lo bacinet li sorti tres passes luny, e trobas mes lauger que de primer, e per temor de morir feu son poder de leuar se ans que laltre, e fon li be mester, que com Tirant fon de peus laltre tenia les mans e genolls en terra per leuar se: e Tirant qui fon mes prest leuat, e veu laltre qui staua ja per alçarse, dona li ab les mans gran empenta e feu lo caure de laltra part, e tenial tan a prop que nol lexaua menejar, e posali los genolls sobre lo cors per volerli leuar lo bacinet. Lo caualler qui en terra estaua sentint que Tirant li tenia los genolls en dret dels pits volta tot lo cors, e lo arnes de

Tirant ab lo arnes de laltre alenegua, que Tirant nos pogue tenir e caygue a laltra part, e los dos treballaren qual primer se leuaria. La sort e fortuna volgue ajudar a Tirant, e per ço com lo bacinet li era caygut trobas molt mes lauger que laltre e leuas mes prestament, que li valgue molt. Senyor, yo tinch compassio de la mort de aquests quatre cauallers germans darmes com axi moriren, e aquest james se volgue dar per vençut, sino que volgue morir martre darmes. E Tirant, senyor, ha hagut de grans ventures, perque es molt destre en les armes, e mes te giny que no força: e la major virtut que te es que li dura molt lo ale, que si combat del mati al vespre e stigue tostemps armat james se pert per ale. Aquexa es la principal virtut quel caualler pot hauer, dix lo hermita, qui ha de fer armes: vejam vosaltres cauallers qui sou jouens e sabents en lo exercici de les armes, qual stimarieu mes, esser fort e no destre ni ginyos, o molt destre e ginyos e no fort? Entre aquells cauallers que alli eren, hague de moltes opinions. Apres los dix: que volrien mes, entrar en batalla concordada egualment armats a cauall, spasa sens sperons, o sperons sens spasa, e que axins haguessen a combatre? e dich vos certament que yo he vist fer tals batalles: e encara yon viu fer una altra dauant lo duch de Mila, e fon mes en electio de dos cauallers ques volien mal, que la batalla 's fes a cauall lo hu e laltre a peu, armats egualment ab ar-

mes defensiues, lo de cauall portaua spasa sola sens altres armes offensiues, e lo de peu portaua lança ab un punyal: e qual de aquestes eligirieu si requests ne fosseu? Mas ara dexem aço, dix lo hermita a Diafebus, e digau me si Tirant ha fet altres cauallerics en aquest honoros pas de armes a tota ultrança. Senyor, yo us ho dire, dix Diafebus: apres que aquests .iiij. cauallers foren morts, vengue un caualler ques nomenaua Vilafermosa, molt valentissim caualler, natural de Scocia, e un dia stant en la cort, en presencia del Rey e de la Reyna, dix a Tirant les seguents paraules:

CAPITOL LXVI.

Com un caualler nomenat Vilafermosa requeri de bataïlla a Tirant.

CAUALLER virtuos, la vostra inclita fama resplandeix per tot lo mon de molta bondat e gentilesa: e yo hoint aquella, so vengut de la mia terra dexant lo seruir de mon Rey e senyor, aquell qui senyoreja la Scocia, e la causa de la mia venguda es per quant yo departint un dia, per mos peccats, ab una senyora que te la mia anima catiua, nom volgue admetre ma demanda, ni pendrem a merce, sino que ab crueltat me dix que james me parlaria, fins a tant yo hagues combatut e vençut en camp clos a tota ultrança aquell caualler qui tanta gloria en aquest mon

hauia ſabuda guanyar. E per ço com vos, Tirant, ſou aquell a qui ma Senyora me remet, vos requir, per lorde que haueu rebut de caualleria, quem vullau admetre la mia demanda a tota ultrança, a cauall e ab bacinet ſens careta: les altres armes vos diuiſau en la manera que ben viſt vos ſia, que puys yo he deuiſat la una part que vos deuiſeu laltra, e aço us haure a molta gracia. No tarda reſpondre Tirant en manera de ſemblants paraules: Caualler, a mi par que voſtra demanda es mes voluntaria que de neceſſitat, e conſell vos que la lexeu per a temps de neceſſitat, car batalla a tota ultrança es fort e de mala digeſtio, e per quant yo no ſo ſa de ma perſona, que les nafres que tinch no ſon be guarides, que per voſtra bondat e gentileſa cerqueu altre caualler dels quals trobareu en aqueſta proſpera cort tants e de tanta virtut queus contentaran a tot lo voſtre deſig. Be poria eſſer lo que vos dieu, dix lo caualler, mas que puch fer que ma Senyora nos contenta ſi nom combat ab vos, e altri no vull ſino a vos? e ſi per temor de mort ſtau de no combatreus ab mi, açi dauant la mageſtat del ſenyor Rey vos offir dar vos una peça de arnes de auantatge, puix no ſia la eſpaſa. Yo per ſalut de la voſtra perſona me volia ſcuſar de no venir a batalla ab vos, dix Tirant, pero puix tant men forçau e men requeriu, no volria penſaſſen los bons cauallers que per couardia ho lexe de fer: yo ſo content ab la ajuda de la diuina Bondat de liu-

rarvos, e accepte vostra bataïlla e requestà: e puix haueu començat de deuisar la una part de les armes yous done libertat, jatsia a mi pertangua, que vos les deuiseu totes a tot util vostre. De la peça darnes quem offerieu donar, yo no la acceptaria: e par me que en lo vostre parlar que trementina bullenta no us ha tocat. Ara puix som concordes de nostra batalla, dix lo caualler, vos Tirant me haueu a jurar e fer sagrament açi en presencia de la magestat del senyor Rey e de la senyora Reyna, e dels bons cauallers que açi son, de no acceptar requesta de negun altre caualler, ne fer armes negunes, per ço que laugerament se poria seguir esser nafrat o alesiat de algu de vostres membres e la batalla per vos acceptada no pogues venir en aquella fi per mi tant desijada. E Tirant en presencia de tots feu lo jurament: e dat compliment a tot, lo caualler pres comiat del Rey e de la Reyna, e de tots los de la cort, e tornassen en Scocia: e supplica a la reyna de Scocia fos de sa merce que li volgues assegurar lo camp e dexar venir la batalla a fi, segons era concordada entre ells. E la Reyna graciosament loy atorgua de tenirli lo camp segur dins quatre meses, apres que la citacio fos presentada, perque Tirant hagues prou temps de esser guarit. Senyor, Tirant trames aquell seruidor seu qui tant de temps lo hauia seruit, e sabia en sos secrets mes que tot altre, e trames lo a casa de son pare e mare, perque li fallien los diners

per posar se en orde de les coses necessaries per anar en Scocia per fer la batalla: e com fon al port de Dobla per passar la mar, troba alli tots los seruidors dels .iiij. cauallers que Tirant hauia morts, qui stauen esperant una nau, que prestament deuia partir, per passar en la terra ferma. Com se foren tots recullits en la nau, lo seruidor de Tirant pres amistat ab los altres, e parlant dels .iiij. cauallers morts, sabe com lo hu era lo rey de Frisa e laltre son germa lo rey de Apollonia, e stigue molt admirat, e pres molt gran alteracio per la mort del rey de Frisa, qui era son senyor natural, e comença a fer gran dol, lamentant se de la sua desauentura, e ab lagremes que dels seus ulls abundants corrien, ab veu piadosa plorant dehia: O trist e desauenturat de mi, e quina mala sort ma portat que ab ajuda mia se sia armat caualler qui haja mort a mon senyor natural: be es stada mala sort mia, que a tal caualler yo hagues a seruir. O fortuna, e perque has permes que un tan excellent senyor com era lo rey de Frisa, mon senyor, que vassall seu ignocent de tal culpa sia stat participitant en la sua mort dolorosa? Aquestes e altres semblants paraules adolorides, e de molta compassio dehia lo seruidor de Tirant, quis nomenaua Maldonat, que tots los qui eren en la nau stauen admirats de les grans lamentacions que aquest pobre de gentilom fehia: e dura tant que peruengue a noticia de aquell caualler ancia qui era majordom dels .iiij. cauallers morts,

qui ſtaua dins la nau tancat en una cambra plorant ſa deſauentura. E ixque de la cambra ab tot ſon dol, e aparta lo ſeruidor de Tirant a una part, e pregual molt que li digues de que fehia tan ſtrem dol. Senyor, dix lo gentilom: yo ſo vaſſall del rey de Friſa, e tinch pare e mare en la ſua terra, e de molt poca edat ixqui del ſeu regne e paſſi per ma ſort e per ma deſauentura en Bretanya, e trobim en ſeruitut de aqueſt caualler, que nunca james yo lagues conegut per cauſa de yo ajudar lo a armar, e fer les banderes, les ſobre veſtes, e fer pintar los ſcuts e totes les coſes neceſſaries per a la batalla deſegual: que un caualler ſol hagues a fer morir dos Reys e dos duchs, en ſpecial a mon ſenyor natural, aqueſta es la dolor que mes me atribula, com pens que ab engan ho ha fet. Lo caualler ancia com veu axi parlar lo gentilom poſal dins la ſua cambra, e volgue ſaber tot lo fet com era paſſat, e en hauer hoit tot lo que aquell dehia, dix li: Amich, prech vos que ſi amau a voſtre ſenyor natural, queus ne aneu ab mi e lexeu lo ſeruey de Tirant. E lo gentilom per la feeltat, amor, e voluntat que tenia a la patria don era natural, dexa de anar en Bretanya: e com foren en la terra ferma ana ſen ab lo caualler, empero hague un home, e pagal be, que porta les letres de Tirant en Bretanya. Com lo caualler ab lo criat de Tirant foren arribats en la major ciutat de Friſa, trobaren tots los de la ciutat e del regne molt adolo-

rits per la mort de llur Rey e ſenyor. E per la relacio de aquell e del caualler ancia, vengue lo cars a noticia de un caualler qui hauia nom Kirielayſon de Muntalba, lo qual venia de natura de gigants, qui era de molt gran ſtatura, molt fort e animos mes que tot altre, e certament era un valentiſſim caualler: lo qual dix en preſencia de tots, que aqueſt fet no paſſaria ſens condigna punicio del mal caualler Tirant: e preſtament ordena una letra, e pres un rey darmes que hauia nom Flor de caualleria, e una donzella que ana per parlar, e lo rey darmes per obrar: e poſarenſe dins una nau, e ben acompanyats paſſaren en Anglaterra. Com foren dauant lo Rey de Anglaterra, la donzella ab veu ſforçada cridant dix:

CAPITOL LXVII.

Com Tirant fon reptat de cars de traçio per una donzella en preſencia del Rey.

O Rey prudentiſſim e de gran excellencia, yo ſo venguda açi dauant la mageſtat tua per poſar clam e demanda contra un fals e reprouat caualler, ques fa nomenar Tirant lo Blanch e los ſeus actes ſon ben negres, e ſi açi es, vingua auant, que yo li dire com ell ab gran tracio e maldat, e ab armes diſſimulades e de gran engan ha morts ab les ſues falſes mans a dos Reys, e dos Duchs, e aço no ha un mes complit. Com

pot esser donzella, dix lo Rey, lo que vos dieu, que Tirant ha prop dun any que es en la mia cort, que no he vist ni sabut que tals coses ell haja fetes com vos lo incriminau, en special de cars de tracio? Eren alli alguns parents de Tirant quey volien satiffer, e lo Rey dix que callassen, que no permetria que negu hi parlas, puix Tirant era alli quel fessen venir, que ell volia saber aquest cars de tracio com passaua. E prestament ho anaren a dir a Tirant, lo qual trobaren que encara staua en lo lit que no sera leuat, car per causa de la molta sanch que hauia perduda, e per les nafres que encara no eren ben guarides, nos leuaua massa mati per donar repos al cors, e per ço ell nos troba ab lo Rey en aquella hora que anaua a hoir missa. E digueren li que una donzella era venguda dauant lo Rey e la Reyna, quil reptaua de tracio. Ha sancta Maria val, dix Tirant, james en tota la mia vida pensi fer cars de tracio: com se pot fer que aquesta donzella sia venguda tant mal informada contra tota veritat en posarme tan leig crim? e molt prest son vestit sens acabarse de cordar, e feu se dar un manto tot brodat de perles e dor febreria, per ço com li hauien dit que venia ab la donzella un rey darmes, e ab cuytats passos ana hon lo Rey era, qui lesperaua a la porta de la sglesia, e ab animo sforçat de caualler feu principi a tal parlar:

CAPITOL LXVIII.

Com Tirant se scusa de paraula del cars de tracio en presencia del Rey, e accepta la letra de batalla tramesa per Kirielayson de Muntalba.

SENYOR, qui es lo qui mincrimina de cars de tracio? yo so açi per defendre mon dret, ma honor e fama. La donzella se acosta a ell: e conegue era Tirant lo Blanch, e dix li: O traydor e mal caualler, desegual en lorde de caualleria, scampador de la sanch real, qui ab armes falsificades e de engan has morts ab les tues propies mans cruels a dos Duchs e dos germans Reys, lo hu de Frisa, e laltre de Apollonia, e de tals morts not pots scusar sens gran nota e punicio cruel en la tua reprouada persona. Parla lo Rey e dix: Donzella, si Deu me salue la vida, yo no se ni he conegut que Reys sien venguts en mon regne, ne menys en ma cort. E com, Senyor, no es la magestat vostra en recort pochs dies ha, dix la donzella, de quatre cauallers germans darmes, que no volien parlar; e portauen ab ells quatre leons coronats? Si, dix lo Rey, bem recorda: mas sobre nostra fe real james dells pogui saber qui eren, ni de qual terra, que si yo hagues sabut que eren Reys, y en ma cort fossen venguts, james haguera consentit que haguessen fetes armes vo-

lutaries a tota ultrança, per ço com lo perill es molt gran, e no deu esser donat a Reys fer armes voluntaries en especial a tota ultrança, si eren necessaries gran raho seria: mas vos puch dir ab tota veritat que james ho sabi. Digaume, donzella, qui eren los Duchs? Senyor, yous ho dire: lo hu dells era lo duch de Burgunya, lo qual vengue açi a vostre altesa per embaxador del rey de França. Be so en recort dell, dix lo Rey, e m'es molt enuig la sua mort: e laltre qui era? Dix la donzella: Fill era del emperador de Alamanya y era duch de Bauera, e lo traydor de Tirant ab engan e maldat los ha morts a tots .iiij., ab aquelles mans de mal caualler que james perdonen la mort a negu. Tirant no pogue mes comportar que parlas, sino que ab gran ira dix: Donzella, no tinch altre dolor en aquest mon sino com sou dona, car si fosseu caualler axi com sou donzella, yous ne fera anar ab les mans al cap plorant: empero yo preguare a la mia anima, que nos vulla gens alterar de les paraules vils e desonestes que deixa vostra vil boca ixen, car en lo vostre mal parlar yo noy pert res, com sabuda cosa es que tot lesforç de les dones es en la lengua: empero si açi es aqueix caualler ques fa nomenar Kirielayson de Muntalba, e ell diu de mi lo que vos haueu dit dauant mon senyor lo Rey, poria esser, ab la ajuda de nostre senyor Deu, yol fare anar hon he trames los altres en breu temps. Donzella, yous prech per gentilesa vos arregleu en vostre

parlar, e dexau fer als cauallers a qui toca aqueſt fet. Apres ſe gira Tirant deuers los cauallers e dix: Si yo he morts los .iiij. cauallers, heu fet axi com fer deuia, ſens engan negu, ni milloria darmes: empero la mageſtat del ſenyor Rey es açi, qui ha viſtes fer les armes, e los jutges del camp, e tots los nobles cauallers poran ne ſer verdader teſtimoni, e yom vull ſoſmetre de ſtarne en juhi dauant la mageſtat del ſenyor Rey e de los jutges del camp. Com lo Rey lo veu parlar axi juſtificadament, ne fon molt content, e no menys los jutges del camp: e tots digueren que Tirant era valentiſſim caualler e molt diſcret. Hoides per lo rey darmes Flor de Caualleria les paraules de Tirant acoſtas a ell, e en preſencia de tots preſentali la letra de Kirielayſon de Muntalba. Tirant li feu la ſeguent reſpoſta: Rey darmes, per ton offici eſt tengut dar e preſentar letres de batalla, e concordar cauallers e gentils homens, ſi requeſt ne ſou, axi en batalles neceſſaries com voluntaries: e per quant aueguades es duptoſa la execucio, yo, dauant la mageſtat del ſenyor Rey, e de la ſenyora Reyna, y en preſencia de tots los altres, yo accepte la letra o requeſta, ſi es de batalla a tota ultrança, e ſi es armes retretes ni ciuils, o fos per altra coſa, yo reſtare acort. Tirant pres la letra e dona la a hu qui ſabia molt be legir, e en preſencia de tots fou leſta, la qual era del tenor ſeguent:

CAPITOL LXIX.

Letra de batailla tramesa per Kirielayson de Muntalba a Tirant lo Blanch.

A vos Tirant lo Blanch, mes cruel que leo famejant, falsificador y scampador de la sanch real de aquells benauenturats cauallers mon senyor lo rey de Frisa e lo rey de Apollonia, ab armes falses e disimulades, entre cauallers de honor no acostumades portar: e per quant vos sou desegual caualler, e per mes propi parlar traydor, falsificat en armes y en tot lo que de honor es: e yo, hauent noticia de la vostra gran maldat, per be que so cert quen sere blasmat per molts bons cauallers que a tan vil e desordenada persona e traydora yo haja admesa per companyia de entrar dins liça en camp clos a tota ultrança com si fos de persona en libertat posada, a tota ma requesta vos combatre a us e costum de França, e us do poder de deuisar les armes, e vostra resposta esperare per spay de .xxv. dies apres queus sera presentada, de la qual stare a relacio de Flor de Caualleria rey darmes: e si per temor de mi acceptar no lo gosareu siau cert yo us reuersare les armes, e us penjare cap auall segons de traydor se pertany, e per totes les corts dels grans senyors yo hire mostrant la gran tracio que feta haueu en les persones de aquests dos Reys, e sera

notificat a tots aquells qui faber ho volran: Scrita e fots fcrita de la mia ma, fagellada de mes armes propies, e partida per A. B. C. Dada en la ciutat de Frifa a .ij. de Juliol.

KIRIELAYSON DE MUNTALBA.

CAPITOL LXX.

Com lo rey de Anglaterra ana ab tots los ftats a la fglefia de fanct Jordi per folemnifar nouelles obfequies als dos Reys e als dos Duchs.

COM Tirant hague feta legir la letra e veu lo contengut en aquella, dix al Rey: Senyor, cafcuna cofa ve en fon temps, be veu la mageftat voftra com aqueft caualler me incrimina dc cars de tracio, yo men defendre fins a la mort, e tindre la mia mort per ben fpletada fi james yo confenti ni ginyi mal negu per als .iiij. cauallers. Be fom certs, dix lo Rey, que voftra honor es falua: empero, puix lo cars fes feguit, anem a la fglefia del fenyor fanct Jordi, e hoyrem aqui la miffa, e farem los la honor que ells fon merexedors, puix fabem que fon Reys coronats. Los jutges del camp digueren que era molta raho, que axis deuia fer. Lo Rey e la Reyna ab tots los ftats hi anaren, e dix Tirant: Senyor, yo requir a la mageftat voftra e als jutges del camp me cumplan de jufticia: puix los Reys son ftats morts per mi licitament e ab tota veritat, fens engan,

frau, ni decepcio, puix la mageſtat voſtra los vol traure de aquella ſepultura honeſta e poſar en altra, a mi par ſegons les ordinacions per la alteſa voſtra, e per los jutges del camp es ſtat ordenat, yo dech anar armat apres dells fins ſien dins laltra ſepultura, e aço, Senyor, requir per ſaluar mon dret, per ço com de juſticia fer ſe deu. Lo Rey tingue ſon conſell ab los jutges del camp e ab altres cauallers, e tots concordaren, ſegons les ordinacions que eren ſtades fetes, Tirant demanaua gran raho. Dix li lo princep de Gales: E be voleu eſſer fart de honor Tirant lo Blanch, que no us contentau de hauerlos morts que encara voleu hauer mes dells. Senyor, dix Tirant, lo perill de les armes es tan gran, e tanta ſanch es exida de la mia perſona, que a caſcuna part quem gire tot am dol, e ſi ells hagueſſen hagut de mi lo que yo he hagut dells, ells hagueren fet altrament de mi lo que yo no he fet dells, e per ço aqueſta honor no la lexaria per res que no la rebes, ſegons es ordenat per ſtil e pratica darmes. E Tirant preſtament ſe ana a armar, e ab tot ſon ſtat de donzelles e cauallers entra per la ſgleſia de ſanct Jordi ab molts miniſtres, trompetes e tamborinos, reys darmes, harauts e porſauants, e ell tot armat en blanch ab la ſpaſa nua en la ma. Lo Rey e la Reyna ab tots los ſtats, qui ja eren en la ſgleſia, acoſtaren ſe tots a la tomba o vas, hon los .iiij. cauallers ſtauen, caſcu en ſa caxa molt cloſes e empeguntades: e de tots los altres

ho hauien fet axi, perque ſi los parents los volgueſſen portar en llur terra queu pogueſſen fer: Tirant ab la ſpaſa dona grans colps ſobre la tomba, e dix: Ixquen los Reys qui açi jauhen adormits. Preſtament los miniſtres de la juſticia obriren la tomba e tragueren les dues caxes dels Reys, e per manament del Rey les poſaren en mig de la ſgleſia, hon hauia fetes aparellar dues grans e altes tombes, ab molt richs draps de brocat per terra, e les tombes cubertes, e aqui foren poſats los dos Reys, e fon los feta la major honor que fer pogueren, ab totes aquelles cerimonies que a Reys ſon acoſtumades de fer. Apres lo Rey los feu fer una molt bella tomba de lignum aloe, obrada molt artificialment, e ſobre la tomba un bell tabernacle, e feu hi pintar les armes dels dos Reys, e ſobre aqueſtes armes ſtauen pintadas les armes de Tirant, e entorn del tabernacle hauia letres dor que deyen: Açi jahen lo rey de Apollonia e lo rey de Friſa germans, qui eren Reys coronats, qui moriren com a valentiſſims cauallers, martirs darmes, per mans de aquell virtuos caualler Tirant lo Blanch. E com la tomba fon feta, lo Rey los hi feu poſar dins. Com les obſequies dels Reys foren acabades, lo Rey e la Reyna ſen tornaren: e Tirant en mig de tots los ſtats, e ab molta de honor, fon acompanyat al ſeu aleujament, e tant preſt com ſe fon deſarmat, ſe pres a fer reſpoſta a la letra que lo rey darmes li hauia portada, lo principi de la qual fon en ſtil de ſemblants paraules:

CAPITOL LXXI.

Resposta a la letra de batailla per Tirant lo Blanch.

KIRIELAYSON de Muntalba, vostra letra he rebuda per Flor de Caualleria, rey darmes, partida per .A. .B. .C., scrita e sots scrita de vostra ma, ab sagell empremtada de vostres armes, la qual conte paraules vils e desonestes, e par me que no stan be tals rahons en boca de caualler, volent mostrar a la gent ab paraules colorades venjar la mort dels dos Reys: e si vos tinguesseu tal desig com mostrau hauer, nom deuieu scriure sino vos venir açi, puix sabieu que yo era en la cort del senyor rey de Anglaterra, empero cauallers hi ha que mes amen cercar que trobar, dient que yo ab armes falses e dissimulades hauria morts los dos Reys e ab tracio en semps mesclada: Dich que mentiu, e mentireu tantes vegades com ho direu: yols he morts com a caualler, dins camp clos, ab aquelles propies armes per ells deuisades axi offensiues com defensiues, e per la victoria per nostre senyor Deu a mi dada, les mies mans han sabut guanyar lo preu e la honor, dauant la magestat del serenissim rey de Anglaterra e dels jutges del camp, obrant com a caualler enuers ells, no conexent, ni sabent qui eren, e la mort axi be era presta per a mi com

per a ells. E si los magnifichs jutges del camp feran requests per vos o per altri, trobareu ab tota veritat venir armat contra mi ab armes injustes, no de cavallers qui ab empresa feta venen portant en les cames de paper engrutat argent pellat e altres coses les quals no cur dir : e lo cars per vos a mi posat malament, defensant mon dret, honor e fama, so content ab la ajuda de nostre senyor Deu, e de la sacratissima Mare sua senyora nostra, e del benauenturat cavaller mon senyor sanct Jordi, vostra requesta a tota ultrança, a hus e a costum del realme de França acceptar : e per lo carrech per vos a mi dat, jatsia a mi pertangua, deuise fer la batalla, no a cavall per que no diguesseu que ab milloria de cavall vos hagues mort o vençut, mas a peu, ab atxa de .vij. palms sens croxet ne falsa maestria, tal com es acostumat de portar en liça, spasa de .iiij. palms e mig del pom fins a la punta, punyals de dos palms e mig, pregant vos no me scriuisseu mes, car no rebria pus letra vostra, sino que vingau personalment e no ab procurador, e asegur vos que no tindreu treball de anar per les corts dels grans senyors, ni de reuersar armes, e de moltes altres desonestats que son exides de aquexa falsa boca: Sots scrita de la mia ma ab lo sagell de les mies armes emprentada, partida A. B. C., en la ciutat de Londres feta a .xiij. de Juliol.

TIRANT LO BLANCH.

CAPITOL LXXII.

Com lo rey darmes e la donzella sen tornaren ab la resposta de Tirant.

EL dia apres que lo rey darmes presenta la letra a Tirant hague la resposta, e prestament parti ab la donzella, e apleguats que foren en la terra ferma, prestament sabe Kirielayson de Muntalba com lo rey darmes venia ab bona resposta, e desempatxa de posarse en orde de totes les coses necessaries. Com lo rey darmes e la donzella foren apleguats legi la resposta, e lo dia seguent pres comiat de tots los parents e parentes, e parti de la sua terra molt ben acompanyat, e lo rey darmes sen torna ab ell, e camina tant per ses jornades per terra e per mar fins que fon dauant lo rey de Anglaterra. Com hague feta reuerencia al Rey e a la Reyna, demana qual era Tirant? e lo rey darmes, qui vestia lo manto que Tirant li hauia dat com li presenta la letra, lo qual stimauen que valia passats .iij. milia scuts, loy mostra e li dix: Senyor, aquest es lo quim dona aquest manto que porte, e en aquest doni la vostra letra, e aquest la accepta em feu resposta. Kirielayson ana un poch deuers Tirant: e tambe Tirant ana deuers ell, e abraçaren se, mas no ab bona voluntat. Parla lo caualler, e dix: Tirant, puix som concordes de nostra batalla per

mi requesta e per vos acceptada, suppliquem al senyor Rey, o aquells quiu han de fer, que esta nit o per lo mati nos posen dins lo camp e dexen complir nostres armes. Molt so content, dix Tirant, e pres lo per la ma sinestra e posal a la part dreta. Com foren dauant lo Rey, graciosament los dos lo supplicaren que fos de sa merce que en aquell dia ells poguessen entrar dins lo camp. A mi par, dix lo Rey, que no es raho, per ço com vos veniu ara de cami, e si altra cosa si esdeuenia poria dir la gent per cansament del treball del cami vos seria vengut, empero vinguen los jutges. E venguts, digueren que per res fer nos poria, com lo dia passat era dat per entrar dins camp clos, e forçat li couenia desperar fins en aquella jornada. Dix lo caualler Kirielayson: Yo fora molt content que ara yo pogues executar lo perque so vengut, mes que sim donassen un regne. Per contentar vostra voluntat, dix Tirant, volria esser ja dins la liça. Lo Rey li feu molta honor, e tots los de la cort: e lo princep de Gales lo afauoria molt per fer ne enuig a Tirant, per ço com li hauia mort lo ala, e perque hauia combatuts los .iiij. cauallers que ell ab altres los volien combatre, e lo Princep cercaua li totes les coses que dan y desonor lin pogues venir. Lo seguent dia Kirielayson supplica al princep de Gales que anassen a la sepultura dels dos Reys, que ell volia veure si res hi fallia. E lo Princep per contentar lo, fon content de

anar hi. Com lo cavaller veu la sepultura stigue mirant, e veu los .iiij. scuts dels .iiij. cavallers, e sobre aquells veu los .iiij. scuts de Tirant los quals havia alli fets posar: com havia vençut a cascun cavaller, prenia lo seu scut e aquell del cavaller que havia vençut, e de continent los feya portar a la sglesia de sanct Jordi, e comanals al prior de la sglesia per a quant ell tornas en sa terra los fes posar en la sua capella per haver aquella mundana gloria. Kirielayson conegue prestament les armes de son senyor e del rey de Apollonia e dels Duchs, e lança dels seus ulls abundants lagremes, e ab grans crits se lamentava de la mort de son Rey e senyor, e tanta fon la dolor que hague de la mort de son senyor, que cuytadament ana per despenjar los scuts de Tirant, e tant era gran que ab la ma hi basta, e pres los ab gran ira e lançals per terra, e los altres lexa alli penjats: e anant axi plorant veu en lo tabernacle les armes de son senyor pintades, e sobre aquelles les armes de Tirant, e ab lo cap hi dona de tan grans colps, que quasi mig esmortit lon leva lo Princep e los altres que alli eren. Com fon retornat obri lo tabernacle e veu son senyor en lo punt que stava, e pres li tanta de dolor, mesclada ab strema ira, que la fel li sclata, e aqui de continent mori. E certament, senyor, si ell no fos mort en la forma que mori, no sescusava una mala jornada, car sabuda la nova per Tirant del gran ultratge que lo cavaller li havia

fet en los ſcuts, preſtament nos ſom armats .ccc. homens, tots ab arnes blanch, ab Tirant: e lo Princep forçadament tenia de ajudar a Kirielayſon, e axi 's fora meſclada tota la gent, quey fora morta e nafrada molta gent de una part e daltra. E ſegons, ſenyor, que he hoit recitar aqueſt Kirielayſon era molt amat e fauorit per lo rey qui era de Friſa, e li hauia dat molts de ſos bens, e ultra aço lo hauia fet viſrey de tota ſa terra: e aqueſt tenia un altre germa que no era menys afauorit del rey de Apollonia, e lo un germa ſtaua ab lo un Rey, e laltre ſtaua ab laltre. E com lo germa de Kirielayſon ſabe que ſon germa era poſat en gatge de batalla per venjar la mort dels dos Reys, ab molta dolor e congoxa ſe parti de Apollonia per anar hon era ſon germa, e com fou en Friſa demana de ſon germa, e ſabe noua certa com pochs dies hauia que era paſſat en Anglaterra per combatres ab Tirant lo Blanch, e ſens altre deliber parti per anar a la mar. Com fon arribat al port troba los ſeruidors de ſon germa que li recitaren lo cars de ſon germa: aqueſt ab molt gran ira axi per la mort dels Reys com per la deſauentura de la mort de ſon germa, preſtament ſe embarca, e paſſa a la cort del Rey: e ans que li anas a fer reuerencia volgue anar a la ſgleſia de ſanct Jordi, e no troba alli los ſcuts, car Tirant los hauia fets portar al ſeu aleujament. Com aqueſt caualler veu que noy eren feu ſa oracio, apres mira la ſepultura dels Reys e dels Duchs,

e lo loch hon hauien posat son germa, continuament lançant dels seus ulls viues lagremes, lamentant se de la llur gran desauentura: partis de aqui e ana a fer reuerencia al Rey e a la Reyna, e demana prestament de Tirant, lo qual en aquell cars staua parlant ab unes dames. Com Tirant sabe que aquell caualler lo demanaua, dexa les rahons de les dames, e ana prestament dauant lo Rey. Lo caualler quil veu, feu principi a tal parlar:

CAPITOL LXXIII.

Com Thomas de Muntalba requiri de batalla a Tirant per venjar la mort dels Reys e la mort de son germa.

TIRANT, yo so vengut açi per venjar la mort de aquell virtuos caualler Kirielayson de Muntalba, germa meu, e per dret de armes refusar nom deueu: e aquella per aquella requesta que mon germa vos volia combatre, aquella matexa vos combatre a tota ultrança, sens afegir ne leuar ne res. Caualler, respos Tirant, la vostra requesta seria dita voluntaria e no necessaria, e tal batalla no hauria loch, ne los jutges la lexarien venir a la vera fi dultrança. Parlau de vostra boca lo que dir deueu, car yous asegure, si lo preu es honor, quen breu vos sereu seruit de tot lo que demanau. Tirant, a mi par que yous he prou dit

per venir a la vera practica de cauallers, majorment veus açi la letra que mon germa vos feu, e la respofta per vos feta, ab fagell de voftres armes fagellada: tot lo que en aqueftes letres fe conte a ultrança vos ho combatre. Eftrenyeu la batalla, dix Tirant, e nous pofeu per les rames, que tot lo que dit haueu noy bafta, car de voftra propia boca ho haueu a dir, altrament no acceptaria voftra requefta. Yo fo perfona conjunta a Kirielayfon de Muntalba, e fens dir tantes rondalles, e no abundar en paraules, dich com a gran traydor haueu mort a mon fobiran Rey e fenyor lo rey de Frifa, e fon germa lo rey de Apollonia, qui graciofament manuia criat, e per aqueft cars de tracio vos offir com a requeridor a ultrança, executadora de mort, no puguam fallir lo hu o laltre, mefclant hi la mort del meu bon germa que yo tan amaua: e dona fi en fon parlar. Dix Tirant: La concordia de la batailla yo accepte com a defenedor del cars de tracio per voftre germa e per vos a mi pofat, e dich que mentiu per voftra falfa boca: no refta mes entre nofaltres fino que pofeu voftre gatge en poder dels jutges del camp, per ço que fi a la jornada per ells afignada vos fallieu fegons coftum del realme de França, fegons voftre germa lauia requefta e per mi acceptada, yo pogues ufar de tots aquells drets pertanyents a defenedor contra requeridor, de tan leig cars com per dos germans mes ftat pofat. Lo caualler fe leua del cap lo bonet que

portaua, e Tirant pres una cadena dor, e posaren ho en poder dels jutges del camp: e com aço son fet, los dos cauallers se abraçaren es besaren a manera de perdo ques fehia lo hu al altre sis matauen. Lo dia asignat de la batalla Tirant, per guanyar a nostre Senyor de sa part, dix al caualler, present lo Rey, al entrar de la sglesia: Yo seria ben content, si a vos plahia, entre nosaltres hagues pau, amor e bona amistat, e vos que perdonasseu a mi, e yo perdonare a vos de les injuries que vostre germa e vos me haueu dites: e aço no penseu queu digua per couardia, ans so prest per entrar en la batalla, ara o tota hora quels jutges mo manaran, e prometreus de anar a peu descalç a la casa sancta de Hierusalem e starhi un any e un dia, e fer dir cascun dia .xxx. misses per les animes del Reys e dels Duchs que yo de mes mans he morts, e per la mort de vostre germa que noy he res sabut. Aquest caualler era nomenat Thomas de Muntalba, home de strema força e molt ben proporcionat, e tan alt de cors que Tirant scassament li pleguaua la cinta, e era molt mes valentissim caualler que Kirielayson son germa. Com lo caualler veu parlar axi a Tirant, pensa en si que per temor ho dehia que hauia dell, e molts altres cauallers lon volgueren jutgar per lo que hauia dit, e era tot lo contrari, car nou fehia sino per fer alguna satisfaccio de la mort dels .iiij. cauallers. Moltes dones e donzelles digueren a Tirant ques concordas ab Tho-

mas de Muntalba, e que no entras en lo camp ab ell, per quant era home lo mes fort e mes gran que en tota la creſtiandat ſe trobas en aquell temps. E Tirant los reſpos: Senyors, no dupteu en res, que ſi dues voltes era major que no es, e fos tan fort com Samſo, puix ferro haja en mig dell e de mi, nom fa dupte me faça ſobres. Mirau Tirant, digueren los ſenyors, no deueu deſeſtimar les coſes que de ſi ſe fan ſtimar, car no volriem perdeſſeu lo merit de la fe, e les caualleries e honors que per voſtra virtut haueu ſabudes atenyer ſe perdeſſen totes en un punt, car lo caualler a parer de noſaltres te molta valentia, e per ço vos volriem conſellar e preguar, ſi bonament ſe podia retractar, que nos fes aqueſta batalla, molt ne ſeriem aconſolades. Senyores, yo he feta la offerta un poch carregoſa per a mi, de açi auant ell ſab que ſa de fer, ſia noſtre Senyor de ma part, e la reſta vingua com venir pugua: yo ſe be que lo caualler es valentiſſim, e tal fama li fan per lo mon, empero a valentia de negu noy fretura dar teſtimonis, e moltes voltes ſe ſegueix que tal es loat de virtut quen poſſeheix molt poca: ara daume licencia que hora es quem vaja a armar. Totes aquelles dames ſe feren venir lo caualler, e preguaren lo molt la batalla ceſſas ab voluntat de les parts, e james lo caualler hi volgue aderir: ans ab molta ſuperbia reſpos que non faria res per elles ni perſona del mon. Apres que lo Rey ſe fon dinat a la hora aſignada, los caua-

llers anaren al camp en la ſeguent forma: Lo Thomas de Muntalba anaua a peu tot armat, e portauen li .iiij. lances baxes, e en la primera lança anaua lo princep de Gales ab molts Duchs que la portauen: la ſegona lança, al coſtat dret, portauen Comtes, e lo marques del ſanct Empeyre: la lança del coſtat ſineſtre portauen cauallers: la lança de tras portauen honrats gentils homens, e ell anaua en mig de tots, e axil portaren fins a la porta del camp, hon ſtaua una gran tenda parada, e allil poſaren: e tots los qui lo hauien acompanyat prengueren comiat dell. E Tirant ana ab les .iiij. lances, empero no volgue conſentir cauallers portaſſen les lances ſino donzelles a totes les .iiij. parts de les lances, les mes belles e mes galanes e mes abillades de tota la cort: e ell anaua ſobre un bell cauall tot blanch ab molts miniſtres, trompetes e tamborinos, moſtrant gran alegria. Com Tirant fon dins la ſua tenda regracia a totes les dames la molta honor que feta li hauien, e totes les donzelles ſe agenollaren en terra e ſupplicaren a la diuina Bondat que donas vida e victoria a Tirant. Los fels elets per los jutges prengueren primer a Thomas de Muntalba, per ço com era requeridor, e poſaren lo dins lo camp en un petit papallo que caſcu tenia de ceti a la un coſtat del camp: e caſcu portaua en la ma un ventallet per ſenyar los .iiij. cantons del camp. Apres entra Tirant, per ço com era defenedor, feu reuerencia al Rey e a

la Reyna, e ſenya lo camp. Fet aço, e caſcu en ſon papallo, vengueren .ij. frares del orde de ſanct Franceſch de la obſeruança, per manament dels jutges, e tornaren a confeſſar: fet aço combreguaren ab un boci de pa, car nols darian en aquell cars lo cors de Iheſucriſt. Apres que los frares foren partits e fora de la liça, vengueren los jutges e preguaren molt al caualler qui era requeridor volgues perdonar injuries que fetes li haguessen, e de aço lo preguaua lo Rey e ells. Lo caualler reſpos: Senyors molt magnifichs, be podeu veure que no es ara temps ne hora que yo haja a perdonar la injuria de mon Rey e Senyor lo rey de Friſa, e del meu germa, e de aquell qui mauia criat lo rey de Apollonia, e per coſa en lo mon no dexaria mon clam e demanda, per tot lo treſor, la gloria e honor que en aqueſt mon yo pogues hauer. O caualler, digueren los jutges, poſau voſtra libertat en poder del ſenyor Rey, e de noſaltres jutges del camp, e triarem la major part de la honor per a uos, per ço com ſou requeridor, e la offenſa es de voſtre ſenyor natural, del voſtre germa, e del Rey qui criat vos hauia: açi ſom per fer ſmena de tot. E, no tinguam tantes noues, dix lo caualler, e ab gran ſuperbia queu dix, que la batalla vull, e nom parleu de concordia, ni perdo que no pot hauer negu de mi, ſino que ab la mia cruel e tallant ſpaſa dare mort nefandiſſima a aquell mal caualler e gran traydor Tirant lo Blanch, falſificador de armes entre cauallers

de honor no acoſtumades portar en batalla. Com ſou tal, digueren los jutges, que ab ſuperbia voleu vençre les batalles? no ſabeu com Lucifer ne fon lançat del cel, e perde la cadira de benauenturança de la gloria eternal, volent eſſer egual ab aquell qui lo hauia creat? Lo Senyor qui es humil e piados, ple de molta miſericordia perdona a aquells qui tant de mal li feren y en la creu lo poſaren. E hagueren fet venir un preuere ab la cuſtodia, e ab lo Corpus en la ma entra dins lo papallo, e dix li: Caualler, no ſies cruel a ton Senyor e creador, lo qual t' ha creat a ymatge e factura ſua: puix ell perdona als qui mort li donaren, perdona lo que bonament perdonar deus. Lo caualler ſe agenolla com veu lo precios cors de Iheſucriſt e adoral, apres dix: Senyor, tu perdoniſt a tots aquells qui mort te donaren, yo no perdo ni vull perdonar a aquell traydor reprouat perjur de Tirant lo Blanch. Los jutges anaren al papallo hon ſtaua Tirant, e digueren li ſi volia perdonar a ſon contrari. Dix Tirant: Haueu parlat ab lo requeridor? Digueren ells que ſi. Yo parlare com a defenedor, dix Tirant: ſi lo caualler vol batalla, yo ſo açi preſt, ſi vol pau per lo ſemblant, veja ell qual li par millor e mes ſegur per a ell, que de tot ſere yo content. Los jutges vehent la bona reſpoſta de Tirant tornaren al caualler, e digueren li: Noſaltres ſom ſtats ab Tirant, e hans offert per part ſua de fer tot lo que noſaltres jutjarem, e per ço vos volem tornar a

preguar que poseu aquests fets en nostre poder, e ab la ajuda de nostre Senyor la honor vostra sera ben salua. O quant me desplau, dix lo caualler, que voleu turmentar a qui tant turmentat sta: prou paraules haueu despes, e com mes ne direu, mes en va les despendreu. Dix lo hu dels jutges: Anem nos ne, que en aquest home cruel no trobariem res que de be fos. Partiren se los jutges mal contents del caualler: e feren tres ralles a cascuna part e partiren lo sol, segons acostumen de fer, perque no donas mes en la cara al hu que al altre. Fet aço los jutges pujaren en son cadafal, toca una trompeta e feren crida per tot los quatre cantons de la liça, no fos negu gosas parlar, tossir, senyalar sots pena de mort: e feren fer tres forques fora de la liça. Com tot aço son fet, la trompeta toca, leuaren los papallons, e posaren los cauallers en la primera ralla: e los quatre sels stauen ab lo hu, e los altres quatre stauen ab laltre, ab una lança que dauant a cascu dells los tenien, los dos al un cap, los altres dos al altre: e aço 's fa per detenir los cauallers, perque no prengues mes terra lo hu que laltre, sino que vingua a la cominal, e portenli la lança endret del ventre perque no li faça enuig en la lança o atxa, o ço que porta en les mans. Com foren en la primera ralla stigueren per bon spay, e torna a tocar la trompeta, la qual sta al cadafal del Rey o dels jutges, e com hague tocat so adolorit, dix un rey darmes: *Deixe los aler por far*

ſon deuer: e paſſaren los en la ſegona ralla: apres un bon ſpay torna la trompeta a tocar, e paſſaren los en la tercera ralla, e lo hu ſtaua en dret del altre. La tercera volta que toca la trompeta, dix lo rey darmes: *Leixa los aler:* e los fels alſaren les lances ſobre lo cap, e lexaren los anar. E com los fels los hagueren lexats, lo caualler ſatura e nos mogue: e Tirant que veu que nos mouia, gira un poch al traues del camp e anauas paſſejant. Com lo caualler hague ſtat un poch penſant cuyta enuers Tirant, e dix li: Girat traydor. E ell reſpos: Tu ments, e axo 't combat yo. Lo combat fon entre ells molt dur e fort: empero lo caualler era tan gran, e de tanta força, que daua los colps tan poderoſos a Tirant, que a caſcun colp que li daua li fehia inclinar lo cap ben baix. Com hague durat axi per bon ſpay la batalla, e al parer de tots Tirant hauia lo pijor, fon li forçar de poſarſe en defenſio, e lo caualler li torna a donar un tan fer colp ſobre lo bacinet, que los dos genolls li feu ficar en terra: e Tirant axi com ſtaua ab lo un genoll en terra agenollat tirali una punta dacha e donali en lengonal e nafral, car no portauen bragues de mailla. Tirant ſe leua preſtament, e la batalla torna molt fort entre ells e molt fera, en tant que lo caualler quis ſentia nafrat penſa en portar la batalla preſtament a fi hauent dupte nos deſſagnas, e tirali una punta endret de la viſta ab tanta força, que la bauera del bacinet li paſſa e alli lo enferriça,

que la punta de la atxa li tocaua al coll, e feu li algunes nafres, empero no entrauen molt, e axi enferriçat lo porta de mig del camp fins a posar li les spatles en la liça, e axil tingue per bon spay, que Tirant no podia mourer peu ni ma. E ja ha vist la senyoria vostra, Senyor, que en les batalles, com se fan a costum de França, si trahen peu, braç o ma fora de la liça, si request nes lo jutge, de justicia loy ha de fer tallar, e certament en aquell cars yo stimaua molt poch la vida de Tirant: e stant axi en la forma de sus dita lo caualler nol podia sots sobrar, perque solta la ma dreta de la atxa e alça li la careta del bacinet, e ab lo cors e ab la ma sinestra tenial fort enferriçat, e com ell veu que li tenia la careta alta, ab la manyopa dona li en la cara, e dehia li: Atorgua, traydor, la tracio que has feta. Com veu que Tirant no parlaua ni dehia res, e que ab la manyopa no li fehia prou mal, pensa de llançar la manyopa de la ma, e prestament ho feu, e posa li la ma entre la galta e lo bacinet, e com lo tingue molt fort solta laltra ma de la atxa, e lança la manyopa de la ma, e posalay en laltra part entre la galta e la estofa del bacinet, e la atxa caygue del caualler. Com Tirant se veu desenferriçat, empero staua ben pres, alça la sua atxa ab la una ma e feria en la ma del caualler, apres ab la punta donali dues ferides, e fon li forçat de soltar les mans: e lo caualler trobas sens atxa e sens manyopes, e tira la spasa, mas li valia

molt poch, que Tirant, vehent fe delliure, foptal de grans colps ab la atxa, e axil feu retraure fins al altre cap de la liça, e feu li pofar les fpatles peguades ab lo palench. Com lo caualler fe veu en tal punt, feu principi a un tal parlar:

CAPITOL LXXIV.

Com Tirant e Thomas de Muntalba fe combateren, e Tirant fon vencedor.

O Trift miferable de mi fens ventura, e be fon trifta la hora del meu naximent, e be es ftada gran la mia defauentura de perdre les manyopes e la atxa, lo millor de tot lo que tenia. Ara caualler, dix Tirant, vos maueu incriminat de tracio, renunciau al clam e lexar vos he les manyopes e la atxa, e tornarem altra volta a combatre a tota ultrança. Tirant, dix lo caualler, fi aquexa gracia vos me feu, yo de bon grat renunciare a tot lo que volreu. Preftament Tirant crida los fels, e prefent ells lo caualler renuncia al clam de la tracio, e donaren al caualler la atxa e les manyopes, fi be les mans tenia be nafrades, e la nafra del ventre que li fehia gran dan per la molta fanch que perdia. Tirant fe adoba la careta del bacinet e pofas en mig del camp fperant laltre quant vendria. Com lo caualler hague cobrat fes armes, tornaren a la batalla molt mes braua que no era ftada, e dauenfe

los colps molt fers ſens pietat alguna. E Tirant te aqueſta virtut que nos pot perdre james per ale, que li dura tant com vol: e laltre caualler axi com era gran e gros tenia molt poch ale, e moltes voltes li fallia, e repoſauas ſobre latxa per recobrar ale. Tirant conegue lo defalt que laltre tenia, e nol dexaua repoſar perques canſas, e laltra perques deſſagnas tenial a noues, una volta acoſtantſe molt a ell, altra ſen apartaua, en tant que lo pobre de caualler fehia ſon gran ſforç de dar grans colps tan mortals com podia: empero a la fi per la ſanch que perduda hauia, e per defalliment del ale, que no li ajudaua, vengue en punt que les cames nol podien ſoſtenir. Com Tirant conegue que los colps que lo caualler li daua eren molt fluixos, que nauia molt poch ſentiment, acoſtas a ell ab la atxa alta e dona li ſobre lo cap, en dret de la orella, tant gran colp que tot lo torba, e torna lin a dar altre que li fon forçat que caygues en terra, e dona molt gran colp perque era molt peſat: e preſtament Tirant li fon de ſus, alçali la careta del bacinet, e poſali lo punyal en lo ull per matar lo, e dixli: Caualler de bonauentura, ſtaluia la tua anima e no vulles conſentir que vaja a total perdicio, atorgat per vençut, puix ja has renunciat al clam e a la infamia que tu e ton germa me hauieu poſada, e donam per leal e quiti: car noſtre Senyor qui es conexedor de veritats, e vencedor de les batalles, ha viſta la mia ignocencia, no merexent mal en

res, mas com a caualler, ab tot aquell perill de la mia perſona com era dels Reys e dels Duchs, ab lo diuinal auxili yo obtengui victoria dells, e ſi tu vols fer lo que t' he dit, yo ſo content de perdonarte la vida. Puig la fortuna ha permes o vol que axi ſia, dix lo caualler, yo ſo content de fer tot lo quem manaras per deliurar la mia miſerable anima de la mort eterna. Tirant crida als faels, e en preſencia dells ſe deſdigue del leig cars de tracio que poſat li hauia: e als notaris del camp ne feu leuar acte. Apres Tirant lo lexa, e poſas en mig del camp, poſa los genolls en terra, e feu lahors e gracies a la diuina Bondat, com ab la ſubuencio ſua hauia obteſa victoria, e feu principi a ſemblant oracio.

CAPITOL LXXV.

La oracio que feu Tirant apres que hague vençuda la batalla.

O Sacratiſſima Trinitat glorioſa, ador te genolls ficats, beſant aqueſta terra, que axi com aquell qui ſou un Deu, un Senyor, un Creador, del qual rebem tots benefici, quet ſia dada honor, gloria e benedictio, ara e en per toſtemps, amen. O Iheſucriſt, ſaluador e redemptor del mon, prech te per la cara amor quens has, e per la tua humanitat glorioſa, e per la tua precioſa ſanch quem guardes de peccat, em portes a bo-

na fi, em faces participant en los merits de la tua mort amargosa. E fas te, Senyor, infinides gracies de les moltes honors que m' has fetes em fas cascun dia, no essentne yo merexedor, com yo sia un gran peccador: mas per la tua infinida misericordia e pietat m' has volgut deliurar de aquest perill, e de tots los altres, perquet placia, per los merits de la tua sacratissima passio, me vulles dar victoria contra los meus enemichs: puix m' has dat e posat en lorde de caualleria, me faces gracia que puixca mantenir aquell a honor e gloria tua, e en augment de la sancta fe catholica: e no permetes Senyor, que en negun temps me pugua lunyar de tu, perque pugua venir a la fi perque so creat. O inmaculada Verge, reyna de paradis, aduocada dels peccadors, e vera consolacio mia, grandissimes gracies te fas e al teu glorios Fill, de la victoria e honor que he obtesa de aquesta batalla, e de totes les altres: Verge digna nom desampars en negun temps, perque pugua loar e beneir lo teu glorios Fill e a tu per tostemps. Amen.

CAPITOL LXXVI.

Com tragueren ab molta honor a Tirant, e donaren ſentencia de traydor contra laltre caualler.

FInida la oracio, Tirant ſe leua e ana al Rey e als jutges e ſupplicals lo compliſſen de juſticia. E los jutges deuallaren al camp e feren pendre al caualler, e ab les ſpatles primeres lo feren portar fins a la porta de la liça ſens negunes armes offenſiues, e Tirant anaua apres dell cara per cara, e Tirant ab la ſpaſa alta en la ma. Com foren a la porta de la liça, aturaren aqui lo caualler e feren lo deſarmar, e a caſcuna peſſa de arnes que li leuauen la lançauen ſobre lo palench, e cahia fora de tot lo camp. Com fon del tot deſarmat los jutges donaren ſentencia, donant lo per fals e deſleal, e de vençut, de perjur e de fementit: e ab la eſquena que tenia girada deuers la porta, axi a reuers lo feren exir primer que a negu, e axil portaren fins a la ſgleſia de ſanct Jordi, ab molts improperis que los fadrins li fehien, e Tirant toſtemps anaua apres dell. Com foren dins la ſgleſia, un porſauant pres un baci deſtany, e ab aygua molt calenta li dona per lo cap e per los ulls, dient: Aqueſt es aquell caualler deſdit, vençut e fementit. Apres vingue lo Rey ab tots los ſtats, e dones, e donzelles, e Tirant ana

a cauall, armat axi com ſtaua, e acompanyaren lo fins al apartament del Rey, e alli lo deſarmaren les donzelles, e los metges curaren lo, e veſtis un manto de brocat forrat de mars gebelins quel Rey li dona, e feulo ſopar ab ell, e apres ſopar li feren moltes dances, qui duraren tota la nit fins prop del dia. Apres, ſenyor, que lo caualler vençut fon guarit, mes ſe a frare en un moneſtir de la obſeruança de ſanct Franceſch. Pochs dies apres partim ab licencia del Rey e anam a Scocia ab Tirant per ferli honor al dia de la batalla: e per lo Rey de Scocia e per la Reyna nos fon feta molta honor. La Reyna, la qual era jutge de la batalla e del camp, com ells foren dins la liça per fer les armes, veu que lo ſeu caualler portaua lo bacinet ab millorią e ab gran frau, e nols volgue lexar combatre ſino un poch, e no lexa venir la batalla a fi. Vejam, ſenyors, voſaltres cauallers enteſos en honor y en les armes: Tirant, en preſencia del Rey e molts nobles ſenyors e cauallers, feu jurament ſolemne de no entrar en batalla ni empendre fer armes negunes fins a tant que aqueſta batalla fos venguda a fi, e Tirant de tot aço fon content, e axiu jura e promes: apres vingue Kirielayſon de Muntalba e requeril de batalla, incriminantlo de cars de tracio: ¿a qual de aqueſts dos deuia primer acorrer, al jurament que fet hauia, preſent los bons cauallers, o al cars de tracio que li poſaren Kirielayſon e ſon germa? Moltes rahons s' hi poden fer duna

part e daltra, mas la determinacio lexe als bons cauallers de honor. Senyor, que dire a la ſenyoria voſtra de Tirant? en .xj. camps de liça a tota ultrança es entrat e de tots es ſtat vencedor, ſens altres que na fet qui eren armes retretes. Senyor, dix Diafebus, yo haure enujada la ſenyoria voſtra en tantes rahons que he explicat: lo ſopar es preſt, e Tirant es majordom ſta veguada. Apres lo ſopar dire a la ſenyoria voſtra lorde e fraternitat que lo ſenyor rey de Anglaterra ha ſtablit: quaſi es reſemblant al orde de la taula rodona que lo bon rey de Artus en aquell temps compli de fer. Diafebus, dix lo hermita, molt ſtich aconſolat del ſtil de voſtre gentil e auiſat parlar, e de tota la pratica que en lo ſtil de les armes ſes ſeruada, en ſpecial del famos caualler Tirant lo Blanch, qui tantes bones e virtuoſes caualleries en molt gran jouent ha fetes: e certament yom tinguera per lo mes benauenturat creſtia del mon ſi tingues un fill axi virtuos e complit de tantes bondats y en lo orde de caualleria tant ſabent, e ſi ell viu poran dir ſera lo ſegon monarca. Acabant lo hermita les derreres paraules vingue Tirant ab molta humilitat al pare hermita, e ab genoll en terra li dix: Merexedor de molt mes honor, ſi a la ſenyoria voſtra era plaſent de acceptar un petit ſopar de aqueſts mos ſenyors que açi ſon e germans meus, molta ſeria la gracia que la ſenyoria voſtra nos faria a ells e a mi. Lo virtuos ſenyor, pratich en tota gentileſa, ab

cara molt affable se leua e dix: Per be que a mi no sia donat aço de fer, yo per contemplacio e amor de vosaltres ho fare. E tots ensemps anarem apres de la lucida font, hon trobarem moltes taules parades, e asseguts, donada la benediccio per lo pare hermita, forem seruits de viandes singulars e en tanta abundancia com si propiament fossem dins una gran ciutat, per ço com Tirant hi hauia sabut prouehir. Aquella nit passarem ab molt gran plaer parlant de moltes caualleries que en les honrades festes eren stades fetes, les quals si totes hauia de recitar no bastarien .x. mans de paper. Empero lo dia seguent com lo hermita fon deuallat de la sua cetla que hauia acabat de dir ses hores, Tirant ab los altres ixqueren li al encontre, e tots li feren gran reuerencia de genoll fehent li molta honor: e ell molt graciosament los regracia la molta honor que tots li fehien. Asseguerense en la vert e florida praderia axi com fer hauiem ocostumat: e lo hermita los torna ab amor gran a preguar, que ell pogues saber com era stada instituhida aquella fraternitat que per lo Rey, son senyor, ara nouament era stada feta. Entre tots los cauallers foren fetes moltes cortesies qual de tots parlaria, e de tots foren dades les veus a Tirant: empero ell no volgue parlar, sino que pregua a Diafebus que puix hauia dit lo principi que tambe digues la fi: e Tirant leuas e anassen per dar orde de hauer les coses que tenien a seruir al pare hermita. Lo vir-

tuos Diafebus se leua lo bonet del cap, e feu principi a tal parlar:

CAPITOL LXXVII.

Com son instituida la fraternitat del orde dels cauallers de la Garrotera.

JA era passat lany e lo dia, e les festes eren complides de solemnisar, com la magestat del senyor Rey trames a preguar a tots los stats ques volguessen esperar alguns dies, per ço com la magestat sua volia fer publicar una fraternitat, la qual nouament hauia instituida, de .xxvj. cauallers sens que negu no fos reproche, e tots de bon grat foren contents de aturar. E la causa e principi de aquesta fraternitat, senyor, es stada aquesta ab tota veritat, segons yo e aquests cauallers que açi son hauem hoida recitar per boca del senyor Rey mateix. Com un dia de solaç ques fehien moltes dances, e lo Rey hauent dançat resta per reposar al cap de la sala, e la Reyna resta al altre cap ab les sues donzelles, e los cauallers dançauen ab les dames, fon sort que una donzella dançant ab un caualler aplegua fins en aquella part hon lo Rey era, e al voltar que la donzella feu, caygueli la liguacama de la calça, e al parer de tots deuia esser de la sinestra cama, e era de cimolça. Los cauallers qui prop lo Rey eren, veren la liguacama que li era cayguda

en terra. La donzella aquefta fe nomenaua Madrefilua: e no penfeu, fenyor, que aquefta fos mes bella que altra, ni res de tot lo que moftraua fos gentil: moftra una poca de parençeria, es un poch defenbolta en lo dançar y en lo parlar, e canta rahonablement, empero, fenyor, trobar fien deftes .ccc. mes belles e mes agraciades que aquefta: mas lo apetit e voluntat dels homens fon repartits en moltes maneres. Un caualler de aquells qui ftauen prop del Rey li dix: Madre Silua, les armes de voftra cama haueu perdudes, par me que hajau tengut mal patje que no les vos ha fabudes liguar. Ella un poch vergonyofa dexas de dançar e torna per cobrar la, e un altre caualler fon mes preft que no ella e prefla. Lo Rey qui veu la liguacama en poder del caualler, preftament lo crida, e dixli que lay liguas en la cama fobre la calça a la part fineftra, deuall lo genoll. Aquefta liguacama ha portat lo Rey paffats .iiij. mefos, e ja mes la Reyna li dix res: e com lo Rey mes fe abillaua de millor voluntat la portaua a vifta de tot lo mon. E no fon negu en tot aquell temps tingues atreuiment de dirloy fino un criat del Rey qui era molt afauorit, qui veu que maffa duraua, e un dia que ftaua fol ab ell li dix: Senyor, fi la mageftat voftra fabia lo que yo fe, e la murmuracio de tots los ftrangers, e del voftre regne mateix, e de la Reyna e de totes les dones de honor. Que pot effer? dix lo Rey, diguefmo preftament. Senyor, yous ho dire:

que tots ſtan admirats de una tan gran nouitat com voſtra alteſa ha volgut fer de una minima e dejecta donzella e de baxa condicio, entre les altres molt poch ſtimada, que la alteſa voſtra ne porte ſenyal en la perſona voſtra, a viſta de tot lo mon tan lonch temps: ja baſtaria que fos Reyna o Emperadriu per fer tanta mencio della: e com, Senyor, no trobara voſtra alteſa en aqueſt voſtre regne donzelles de major auctoritat en linatge y en bellea, en gracia y en ſaber e complides de moltes mes virtuts? e les mans dels Reys qui ſon molt largues que aplegan lla hon volen. Dix lo Rey: Donchs la Reyna ſta de aço mal contenta e los ſtrangers e los del meu regne ne ſtan admirats? dix tals paraules en frances: *Puni ſoyt qui mal hi penſe*. Ara yo promet a Deu, dix lo Rey, que yo inſtituire e fare ſobre aqueſt fet un orde de caualleria, que tant com lo mon durara ſera en recordacio aqueſta fraternitat e orde que yo fare: e en aquell punt ſe feu deſliguar la cimolça que no la volgue mes portar ab molta malencolia que li reſta, empero no feu demoſtracio alguna. Apres, ſenyor, complit de fer les feſtes axi com dit he a la ſenyoria voſtra, feu la ſeguent ordinacio: Primerament fos feta una capella ſots inuocacio del benauenturat ſenyor ſanct Jordi, dins un caſtell quis nomena Ondiſor, ab una gentil vila quey ha: la qual capella fos feta a manera de cor de ſgleſia de moneſtir de frares, e al entrant de la capella a man dreta foſſen fetes dues cadires, e a la

part fineſtra altres .ij., e de alli auall en caſcuna part foſſen fetes .xj. cadires, fins que foſſen en nombre de .xxvj., e en caſcuna que ſegues un caualler, e ſobre lo cap alt de la cadira tingues caſcun caualler una ſpaſa molt ben daurada, e la cuberta de la bahina fos de brocat o de carmeſi brodada de perles o de argenteria, de ço que a caſcu millor li paregua e la mes riqua que caſcu pugua fer: al coſtat de la ſpaſa caſcu tingua un elm a manera fet de aquells que junyen, e quel puguen tenir de açer ben febrit o de fuſta ben daurat, e ſobre lo elm ſtigua lo timbre de la deuiſa que volra: e en les ſpatles de la cadira en una planxa dor o dargent ſien pintades les armes del caualler, e alli ſtiguen clauades. Apres dire a la ſenyoria voſtra les cerimonies que ſan de fer en la capella, e ara dire los cauallers qui foren elets. Primerament lo Rey elegi .xxv. cauallers e ab lo Rey foren .xxvj., e lo Rey fon lo primer qui jura de ſeruar totes les ordinacions en los capitols contengudes, e que no fos caualler negu qui demanas aqueſt orde quel pogues hauer. Tirant fon elet lo primer de tots los altres cauallers, per ço com fon lo millor de tots los cauallers: apres fon elet lo princep de Gales, lo duch de Betafort, lo duch de Lencaſtre, lo duch Datçetera, lo marques de Sofolch, lo marques de ſanct Jordi, lo marques de Belpuig, Johan de Varoych gran Coneſtable, lo comte de Nortabar, lo comte de Salaſberi, lo comte de Stafort,

lo comte de Vilamur, lo comte de les Marches negres, lo comte de la Joyofaguarda, lo fenyor de Scalarompuda, lo fenyor de Puigvert, lo fenyor de Terranoua, Miçer Johan Stuart, Miçer Albert de Riucech: aquefts foren del regne. Los eftrangers foren lo duch de Berri, lo duch Danjou, lo comte de Flandes, e foren tots en nombre de .xxvj. cauallers. Senyor, a cafcun caualler que volien elegir per pofar en lo orde de la fraternitat feyen li aquefta ceremonia: Prenien un Arquebifbe o Bifbe e dauenli los capitols de la fraternitat clofos e fagellats, e trametien los al caualler que volien elegir que fos de la llur germandat: e trametien li una roba tota brodada de garroteres e forrada de marts gebelins, e un manto larch axi com la roba fins als peus, forrat de erminis, qui era de domas blau, ab un cordo tot de feda blancha per liguar alt, e les ales del manto podien lançar fobre los mufcles e moftrauas la roba e lo manto: lo capiro era brodat e forrat de erminis, e la brodadura era tal com la garrotera qui ftaua feta en femblant forma, ço es de una correja de cenyir ab cap e ab ciuella, axi com moltes dones galanes e donor porten en les cames per tenir les calçes, e com han enciuellada la garrotera donen una volta de la correja fobre la ciuella retent nuu e lo cap de la correja penja quafi fins a miga cama, e en mig de la garrotera eftan fcrites aquelles matexes letres: *Puni foyt qui mal hi penfe:* la roba, lo manto e lo

capiro tot es brodat de garroteres, e cascun caualler es tengut tots los dies de sa vida de portarla axi dins ciutat o vila hon stigua com de fora, e en armes o en qualsevulla manera que sia: e si per oblit o no la volgues portar, qualsevulla rey darmes, heraut o porsauant quil veura anar sens la garrotera te potestat absoluta que li pot leuar la cadena de or del coll, o lo que portara al cap, o la spasa o lo que portara, encara que sia dauant lo Rey o en major plaça que sia : e cascun caualler es tengut per cascuna veguada que no la aportara donar dos scuts dor al rey darmes o al heraut o al porsauant, e aquell es tengut de aquests .ij. scuts lo hu donar en qualsevulla capella de sanct Jordi pera cera, e lo altre scut es per a ell per quey ha tengut esment. E aquell Bisbe o Arquebisbe o altre prelat te de anar com embaxador de la fraternitat e no del Rey, e porta lo caualler en una sglesia, qualsevulla que sia, e si de sanct Jordi ni ha alli van dretament, e lo prelat fals posar la ma sobre la ara del altar e diulos les seguents paraules :

CAPITOL LXXVIII.

Lo jurament que fan los cauallers de la orde de la Garrotera.

VOs caualler qui haueu rebut lo orde de caualleria, è fou tengut en opinio de no effer reproche entre los bons cauallers, yo fo trames açi per embaxador de tota la fraternitat e de aquell profper orde del benauenturat fenyor fanct Jordi, que per aquell jurament que fet haueu que tendreu totes les cofes fecretes e que per via directa o indirecta, de paraula o per fcrit no ho manifeftareu. E lo caualler promet per virtut del jurament complir e feruar totes les cofes de fus dites, e donenli los capitols. Apres quels ha lefts, fils accepta, agenollas en terra dauant lo altar o ymatge de fanct Jordi e ab molta honor e reuerencia reb lo orde de la fraternitat. E fi acceptar no la vol ha tres dies de fpay de penfar hi, e diu o pot dir: la mia perfona no es difpofta per a rebre un tan alt orde com es aqueft, ple de molta excellencia e virtut. Torna a cloure los capitols, fcriu dins fon nom, e axils torna a trametre per lo embaxador als de la fraternitat.

CAPITOL LXXIX.

Los capitols de la fraternitat son aquests:

LO primer es, si no ses caualler creat en armes no pugua esser de la fraternitat del orde del benauenturat senyor sanct Jordi.

Lo segon es de james desnaturarse de son Rey e natural senyor per molts mals e dans que li faça.

Lo terç es de ajudar amparar dones viudes, pubils, e donzelles, si requestane sera, posarhi tots los bens, entrar en camp clos ab armes o sens armes, e ajustar gent, parents, amichs e ben volents, e dar combat o combats en viles o ciutats o castells si era cars tal senyora de honor fos presa o detenguda per força.

Lo quart es, qualsevulla caualler que en armes se trobara, axi en mar com en terra, no fugira per molts enemichs que veja: bes pot retraure, tornant atras ab la cara dauant los enemichs no girant aquella, e si giraua la cara cauria en molt leig cars de falç e de perjur, lançantlo de la fraternitat, desagraduantlo de tot lo orde de caualleria, fahent un home de fust ab mans, braços e peus, armantlo de totes armes, donantli baptisme, e posantli son propi nom en la desagraduacio.

Lo cinquen es, si lo rey de Anglaterra pendra empresa per anar a conquistar la terra sancta de Hierusalem, en qualsevulla stat que lo caualler

nafrat eſtigua, o de qualſevulla altra malaltia, ſia tengut de venir per mar a la noſtra fraternitat, per ço com la conqueſta de Hieruſalem pertany a mi qui ſo rey de Anglaterra e a altri no.

CAPITOL LXXX.

Les cerimonies que los cauallers de la Garrotera fan com tots ſon ajuſtats en la ſgleſia de ſanct Jordi hon es lo cap del orde.

AQUESTS ſon los capitols que trameten a caſcun caualler: e la Garrotera quels trameten es molt riqua, ornada de diamants e robins, e de altres pedres fines. Si accepta la Garrotera e vol eſſer de la fraternitat, un dia de aquella ſetmana fa gran feſta per tota la ciutat o loch hon ſta, e veſt ſe aquelles robes, caualca ſobre un gran cauall tot blanch, ſi hauer ne poden, e tota la altra gent van a peu entorn dell, e axi van per tota la ciutat fent moſtra, e van a fer oracio a la ſgleſia de ſanct Jordi, ſi ni ha, ſino en altra, ab dues banderes, la una de les propies armes, e laltra de la ſua deuiſa. De aqui auant lo Rey lo nomena germa de armes o comte, qui vol tant dir com germa de armes. Si negu de aqueſts cauallers es dins la illa de Anglaterra, e eſta ſa de la ſua perſona, es tengut de venir en aquell caſtell hon ſe fa aquella fraternitat, e ſi es fora de la illa encara que noy vingua no ſi donen res,

e ſi es dins la illa e nohi ve ha de pagar deu marchs de or, e tots han ha eſſer deſtribuits en cera. E lo Rey ha donat, ſenyor, de renda tots anys en aqueſta fraternitat .xl. milia ſcuts, e ſeruexen per aço queus dire: primerament per a fer aquelles robes e mantos per a veſtir als cauallers de la fraternitat, e per a menjar la veſpra e lo dia de ſanct Jordi, que ſi te de fer molt ſolemne feſta. Dire a la ſenyoria voſtra les ceremonies ques tenen a fer en la ſgleſia: la veſpra del ſanct tots los de la fraternitat han de eſſer alli ab les robes deſus dites, e tots a cauall tenen anar fins a la porta de la capella, e no te anar altri a cauall ab ells que tota la altra gent te de anar a peu, e com ſeran deſcaualcats tenen anar fins al peu del altar, e tots .xxvj. ſe agenollaran per fer oracio, ſens que no tenen a fer del Rey a ells diferencia neguna, ſino que caſcu ſe aſegua en la cadira. Com ſera al encenſar ſeran dos preueres o biſbes, ſi en aquell cars ni haura, e lo hu hira per la una part de les cadires e laltre per laltra, e tots en un temps que donen los encens, e per ſemblant a la miſſa, la offerta e la pau. Com les veſpres ſien dites que tornen ab aquelles cerimonies matexes, e deſcaualcaran en una gran plaça quey ha, e aqui vendra la gran collacio de confits, e apres de aço vendra lo gran ſopar, e menjar hi han tots los quey volran ſopar. Lendema, que ſera lo dia del benauenturat ſanct Jordi, tornaran ab aquella cerimonia matexa, e ans de hoir miſſa tenen a tenir

capitol, e ha de esser ab ells en lo consell un rey darmes qui es stat elet que ha nom Garrotera. A aquest li donen mil scuts de salari tots anys per quant te a passar la mar, e es tengut de anar a vesitar los cauallers de la fraternitat con se regexen, per ço que en aquella jornada ne pugua fer relacio. E com seran en lo consell si fallira negun caualler que sia mort elegiranne un altre, e si vendra a menys e no complira tot lo de sus dit, o fogis en batalla, en presencia de tots pendran un home de fusta que tendran aparellat, e batejar l' han ab totes aquelles cerimonies que son acostumades en lo baptisme, e posaranli lo nom mateix del caualler, e apres lo desagraduaran de tota la fraternitat, e si pora esser apres daranli carçre perpetua e aquil faran morir. Apres que hauran vist tot lo que la fraternitat ha mester dexaranho ordenat, e apres exiran a la missa e al sermo de sanct Jordi, e apres solemnes vespres. Lo dia seguent tornaran per lo mateix orde e faran celebrar un aniuersari per la anima de aquell caualler o cauallers qui seran morts o morran dins aquell any, o per al primer qui morra: e si haura caualler mort per lo qual faran la sepultura, com vendra a la offerta leuar s' han .iiij. cauallers, los que hauran carrech de administrar la moneda, e lc. dos prenen la spasa lo hu al pom e laltre a la punta, e axi a traues portenla fins al altar e offerenla al preuere, e los altros dos porten lo elm a offerir, e allo es lo dret dels capellans: e açi finen

les feſtes del any. E ſi per ventura algu de aqueſts cauallers de la fraternitat era ſtat pres en guerra juſta, e per reſcat tenia a paguar tant de los bens que ſon ſtat no pogues ſoſtenir axi com hauia acoſtumat, lo orde es tengut darli tots anys lo que conexeran que mereix la condicio ſua. Encara, ſenyor, han mes ordenat que ſi negun altre caualler que no ſera de la fraternitat e ſeguint les armes en guerra ſera afollat de algun membre de ſa perſona, que no pogues portar armes ne ſeguir la guerra, ſi van al moneſtir e volen ſtar alli tota llur vida que ſien rebuts, ab que caſcun dia que fer ho poran vajen a miſſa e a veſpres ab un manto vermell ab una garrotera brodada als pits, e aqui ſien ſoſtenguts ab ſa muller e fills, ſin te, e ſeruidors molt abundoſament ſegons la condicio. Encara han mes ordenat, que .xx. dones de honor ſien de la fraternitat de la Garrotera, e fan tres vots.

CAPITOL LXXXI.

Los vots que fan les dones de honor.

LO primer es que ja mes dira a marit, fill o germa que ſi es en guerra que ſen vingua.

Lo ſegon es que ſi ſap que alguns de aqueſts ſtigueſſen aſetjats en vila, caſtell o ciutat e paſſaſen neceſſitat de vitualles elles faran tot ſon poder de trametrelſne hey treballaran.

Lo terç es que si negu de aquests era pres, de tot son poder los ajudaran en traurels de preso, e hi posaran de sos bens fins a la meytat de son dot. E les dones sien tengudes de portar la Garrotera liguada en lo braç squerre, sobre tota la roba, en lo braho.

CAPITOL LXXXII.

Com fon trobada la deuisa del collar que lo rey de Anglaterra dona.

SENYOR, puix a la senyoria vostra he recitat de la Garrotera, ara dire del collar de la deuisa que fa ara nouament lo Rey. De aço vos prech que you sapia, dix lo hermita. Anant lo Rey e la Reyna ab tots los stats a caça, dix Diafebus, lo Rey hauia manat a los munters que per aquella jornada concertassen moltes saluatgines de diuerses natures: e tanta era la gent quey anauen entre homens e dones quen fem una gran matança, car ab la gran multitut de la gent fem venir la saluatgina en un portell, e alli ab fletxes, balestes e lances ne fon feta una gran destruccio, e ab carros e ab adzembles portaren los a la ciutat. Los cochs escorxant un gran ceruo que quasi era tot blanch per antiquitat, trobarenli un collar al coll tot de or: los qui lescorxauen foren los mes admirats del mon, e digueren ho al comprador major. Aquell prestament ho ana

a veure, e pres'lo collar en la ma e portal al Rey. E lo Rey hi pres molt gran plaer : e veren letres en lo collar ſcrites qui dehien que en lo temps que Julius Ceſar vengue per conquiſtar Anglaterra, e la pobbla de alamanys e de viſcahins, a la partida que feu pres aquell ceruo e feuli tallar lo cuyro del coll e poſarenli alli aquell collar e tornaren a cuſir lo cuyro e dexarenlo anar. E preguaua a aquell Rey que aqueſt collar trobaria lo fes per deuiſa. Hauia ſegons lo kalendari del temps que loy poſaren .ccccxcij. anys : e per ço volen molts dir que no ha animal en lo mon qui tant vixqua. E lo collar era tot de eſſes redones, e per ço com en tot lo A. B. C. no trobaren letra, una per una, de major auctoritat e perfeccio que pugua ſignificar mes altes coſes que aqueſta letra S.

CAPITOL LXXIII.

La ſignificacio de la deuiſa.

LA primera ſanctedat, ſauieſa, ſapiencia, ſenyoria e moltes altres coſes que per S principien. E de aqueſts collars lo magnanim Rey na donats a tots los de la fraternitat. Apres na dats a molts cauallers ſtrangers e del regne, e a dones e donzelles, e a molts gentils homens los daua collars de argent. E a mi, ſenyor, na donat hu, e a tots aqueſts cauallers que açi ſon a caſcu ha

donat lo feu. Molt refte content de tot lo que la gentilefa voftra m' ha dit, dix lo hermita: lo orde de la Garrotera me plau molt, per que es ftat conftituit ab virtuofes leys de caualleria, e de tan gran dignitat james no le vift, ne hoit dir, e es molt conforme a ma voluntat e lo fperit meu fen alegra. Digaume, caualler virtuos, no es cofa de gran admiracio lo collar que han trobat en poder de un faluatge animal de tan gran difcurs de temps, e de totes les cofes per la virtut voftra a mi dites, axi de les feftes com de les armes? tant com fo ftat en aqueft miferable de mon no les hoi ja mes dir que ab tan gran triumpho fien eftades folemnifades. Aqueftes e femblants paraules lo hermita rahonaua com vengue Tirant e dix: Pare e fenyor, voftra merce façam gracia de venir prop de la lucida font per pendre ab nofaltres una poca de refectio, e atorgaunos gracia que puguam aturar açi .iiij. o .v. dies per fer companya a voftra fanctedat. E lo hermita fon molt content, e aturaren ab ell paffats .x. dies: en aquefts dies parlaren de molts actes virtuofos de armes, e de molts bons confells que lo hermita los dona. Al temps de la partida Tirant hauent vift que lo pare hermita no menjaua fino herbes e beuia aygua, mogut de amor e caritat feu portar moltes viandes e totes cofes neceffaries per a la humanal vida, axi com fi tingues a fornir un caftell que fpera effer afetjat de enemichs: e cafcun dia lo ho hauien a fer menjar ab molts

prechs. Lo dia que tenien de partir, Tirant ab tots los altres ab molta amor lo supplicaren que volgues restar aquella nit en una tenda de aquelles per ço com ells vollen partir de mati, e no partirien que ell nols donas la benediccio. E lo hermita crehent que per aço ho volien, dix que era content. Adobarenli alli un petit lit, e reposant lo hermita, Tirant li feu portar dins la sua hermita gallines e capons e altres vitualles per a mes de un any, fins a carbo e a lenya per que no hagues anar fora de la hermita si era cars que plouia. Com los paregue hora de partir, tots prengueren comiat del pare hermita, fahentse los uns als altres moltes gracies. Com ells foren partits tenint son dret cami deuers Bretanya, lo pare hermita sen puja al seu hermitatge per a dir ses hores, e troba tota la casa plena de vitualles, e dix: Certament aço ha fet aquell virtuos de Tirant: en quantes oracions jo fare vull que haja part, sol per conexer la sua bondat e virtut, car aço es demesiat per a mi. E de açi auant nos fa mes mencio del hermita.

CAPITOL LXXXIV.

Com Tirant ab ſos companyons partiren del hermita e tornaren en llur terra.

TIRANT, ab ſos companyons, per ſes jornades caminaren tant que arribaren en la ciutat de Nantes. Com lo duch de Bretanya ſabe que Tirant venia ab la ſua parentela, ixquels a rebre ab tots los regidors de la ciutat e ab gran caualleria, e ferenli la major honor que fer pogueren, per ço com era ſtat lo millor caualler de tots los que eren ſtats en les grans feſtes de Anglaterra, e lo Duch afauorial molt e li daua de ſos bens, e Tirant era tingut en aquella terra en molt bona opinio de totes les gents. E ſtant un dia Tirant ab lo Duch e ab molts altres cauallers ſolaçant e parlant, vengueren dos cauallers de la cort del rey de França, e lo Duch los demana ſi en la cort hi hauia noues negunes. Digueren los cauallers: Senyor, ſi, car noua hi ha certa que com los Templers foren morts e deſtrohits, fon inſtituhit un altre orde quis nomena de ſanct Johan de Hierusalem, e com Hierusalem fon perdut aqueſts poblaren la illa de Rodes, e reſta buyt lo temple de Salamo, e de grechs e de moltes altres nacions fon poblada aqueſta illa de Rodes, e fon molt ben fortificada la ciutat e lo caſtell: e venint en noticia del Solda del Cayre deſplagueli molt

que creſtians hagueſſen poblada aquella ylla: e lo Solda caſcun any fehia los aparells per poderla hauer. E los genoueſos ſabent tal noua que lo Solda fehia gran aparell, vehent lo port eſſer molt bo e la terra fructifera e de moltes mercaderies abundoſa, e per quant ells ab llurs naus van molt ſouint en Alexandria e en Barut, quels vendria molt be tingueſſen alli aquell bon port e bona retreta, fon poſat en conſell dauant lo Duch, e lo conſell delibera com ab poca dificultat ſe poria pendre la ciutat e lo caſtell, e hauent ho deliberat ho poſaren en obra, que armaren .xxvij. naus de molta gent e bona, e a la entrada de la quareſma ne trameteren .iiij., e paſſats .xv. dies ne trameteren .v. fahent demoſtracio que volien alli adobar e moſtrar carena: apres mijant quareſma ne trameteren altres tantes, e ferenho en tal forma, que lo dia de Rams foren totes les .xxvij. naus en viſta de Rodes, plenes de molta gent e de poca mercaderia, e fengien que les unes anauen en Alexandria e les altres en Barut, e les altres ſe detenien voltejant dins mar per que de terra no foſſen viſtes. E acordantſe totes les naus, lo diuendres ſanct foren dins lo port de Rodes, ſperant lo diuendres ſanct com en aquell dia hauien de pendre la ciutat e lo caſtell, per ço com en aquell dia dins lo caſtell tenen moltes reliquies: e qui hou aquell dia lo diuinal offici guanya indulgencia plenaria a pena e culpa per molts Papes atorguada. Entre les altres reliquies

tenen una ſpina de la corona de Iheſucriſt, la qual ſpina en aquella hora que lay poſaren al cap floreix, e eſta florida fins en aquella hora que Iheſucriſt rete lo eſperit: e es aquella ſpina de junch mari, e es de aquelles que li entrauen dins lo cap e li tocaren al ceruell, e caſcun diuendres ſanct la moſtren e la tenen a viſta de tot hom. Los mals creſtians de genoueſos ſabent la pratica del meſtre de Rodes e de ſa religio, ab conſentiment de dos genoueſos cauallers del orde, qui ſtauen dins lo caſtell, los quals prengueren totes les nous de les balleſtes e poſarenni daltres que eren de ſabo blanch e de formatge, per ço que en lo temps de la neceſſitat ajudar no ſen pogueſſen, e lo Meſtre e tota ſa religio noy hagueren ja mes penſat, ans certament los hagueren tots preſos e morts: mas noſtre Senyor algunes veguades permet algun gran peccat per major benefici. Dins aquella ciutat eſtaua una galant dama, la qual per la ſua molta bellea de molts cauallers del orde era feſtejada, e per la molta virtut ſua negu no tenia res en ella, e en ſpecial la amaua un caualler quis nomenaua frare Simo de Far, natural del regne de Nauarra, e aqueſta dama al parer de les gents ſe moſtraua de honeſtat excelſa. Seguis que un ſcriua de la nau del capita dels genoueſos era exit en terra e veu la gentil dama, e enamoras molt della, e congoxat de amor infinida va a parlar ab la ſenyora, e diuli com ell te molt bon grat della, e que la pregua que li faça tanta gracia

que li done la ſua amor, que ell li dara tant de ſos bens quen ſera molt contenta: e de continent preſentali un diama e un robi que valien cinch cents ducats, e mes la ma en una botgeta que portaua en la cinta e tragué una gran grapada de ducats e lançals hi en la falda, que tota la feren alegrar. Paſſades moltes paraules entre ells, ell obtengue tot lo que volgue: e aço fon lo dijous de la Cena. La gentil dama, perque pogues hauer dell molt mes, li feu grans feſtes, moſtrant li amor infinida. Ara, dix lo genoues, puix yo he hagut de vos tot lo que volia, yous promet dema en aquell dia daruos la mes rica caſa de tota aqueſta ciutat, ab tot lo moble, per que ſiau la mes rica dama e mes benauenturada de totes. Hay meſquina, dix ella, ara que haueu hagut de mi lo que voliau, vos voleu burlar de mi ab prometençes impoſſibles que nos poden fer? anau ab lapau de Deu, e nom vingau pus en caſa. O ſenyora, dix lo eſcriua, yom penſaua hauer conquiſtat un regne, e teniam per lo mes benauenturat home del mon penſant que la vida voſtra e la mia ſeria tota una, e que los coſſos nos pogueſſen ſeparar ſino per mort natural, e feruos la mes rica ſenyora de tota la ylla, e vos me dau comiat? e no penſe la voſtra galant perſona queu haja dit per burlarme de vos, queus ame mes que a la vida mia, ſino que ab tota veritat vos parle: e de açi a dema per tot lo dia, noy ha tant, quen veureu la experiencia verdadera. Si lo voſtre parlar fos ab verdader afec-

te, dexant paraules colorades, si alguna cosa en be venir sespera, dirmo deurieu puix tanta amor dieu quem portau, perque lo meu esperit ne restas aconsolat: empero vosaltres genouesos sou gent desconexent, que sou tals com los asens de Soria que van carreguats de or e menjen palla, e per ço crech que tot deu esser burla, e nou dieu sino per enganarme. Senyora, si vos me prometeu de tenirme secret, yous ho dire. E la gentil dama loy promes. E lo genoues li dix tota la veritat del fet com se tenia de fer. Com lo escriua son partit de la dama, ella trames al castell un fadri ben entes e discret, e troba lo Mestre en la sglesia ab tots los frares que hoien los fasos. Lo fadri parla ab lo Simo de Far e feulo exir fora de la sglesia e dixli les seguents paraules: Senyor Comanador, ma senyora vos pregua que si della james sperau hauer compliment del que desijau, encara que siam en dies de passio, que de continent totes coses lexades siau ab ella, que ab molta humilitat vos spera e desijaus seruir de cosa que ja mes vos oblidara. Lo caualler, mogut mes de amor que de deuocio, lexa lo seruey de nostre Senyor, e tan secretament com pogue sen ana a la casa de la senyora: la qual com lo veu lo rebe ab molta amor, abraçant lo, e pres per la ma se asenta en lo estrado, e la senyora ab veu baxa feu principi a semblants paraules: Caualler virtuos, perque tinch conegut la molta amor quem portau e los treballs que haueu sostenguts per voler obtenir

lo que de mi desijau , e yo volent guardar la honor e fama que deu resplandir en les dones de honor no he volgut james admetre les vostres preguaries, ara, perque tals treballs ne la amor quem portau sia sens premi, nim tingau per ingrata, vos vull premiar de dues coses : la primera es, que so contenta de seruiruos de tot lo que a mi sia possible per lo molt merexer vostre : la segona, vos he fet venir en tal dia perque la necessitat ho requir, per manifestaruos la dolor inextimable que la mia anima sent, que freda suor corre per lo meu cors dun terrible spant que tinch dauant los meus ulls, e aço per causa del gran perdiment del mestre de Rodes e de tota la religio, e apres de tot lo poble de aquesta ciutat, e no donantuos mes spay sino fins a dema quel sermo sia acabat, que tota la vostra religio sera perduda. Senyora de molta estima, dix lo caualler, molta gloria es per a mi que de tan poca seruitut queus he feta obtingua tan gran premi com es de acceptarme per seruidor, la qual gracia estime mes que si m' haguessen fet monarcha del mon: e supplique a la vostra gentilea volerme manifestar tal cars, per que per mija meu pugua esser restaurada la nostra religio, e no placia a la virtut diuina ques segueixca un tant gran dan: e besant vos las mans vos supplique que haja de vos alguna doctrina per que veja si en aquest fet algun remey si pora dar, car sobre totes les dones de honor deueu esser exalçada, e per ma part vos offrir, en-

cara que ja ſia tot voſtre, la perſona e los bens e honor. Molt reſta contenta la agraciada ſenyora de les paraules del caualler, e recitali larguament tot lo que lo eſcriua li hauia dit. Com lo caualler hoi ſemblants paraules recitar, ſtigue molt admirat penſant en la gracia que la diuina Prouidencia li hauia fet en ferli reuelar un tan gran ſecret, e dona dels genolls en la dura terra per voler beſar los peus e les mans a la virtuoſa ſenyora, e ella nou comporta, e prenguel del braç e alçal de terra e abraçal e beſal de amor virtuoſa. Lo caualler, per la neceſſitat gran que lo cars requeria de auiſarne lo Meſtre perque hagues temps de proueir en los remeys, pres gracios comiat de la gentil dama. La nit era ja eſcura, e lo caſtell tancat: no tement los perills que ſeguir lin pogueſſen fon a la porta del caſtell e toca grans colps. Los cauallers qui fehien la guayta alt en la muralla del caſtell demanaren qui era lo qui de tan gran preſſa tocaua. E lo caualler nomenaſſe Simo de Far, que li obriſſen. Digueren los de la guayta: Veſten maluat, no ſabs los perills e dans quet ſtan eſtojats ſi lo ſenyor Meſtre ſab que en aqueſta hora tu eſt fora del caſtell, tornaten e per lo mati poras entrar a ton plaer. Yo ſo ben cert de tot lo que voſaltres me dieu, dix Simo de Far, mas a mi coue en tot cars del mon de entrar eſta nit dins lo caſtell, perque us prech molt afectuoſament que digau al ſenyor Meſtre quem faça obrir, car no tem, ni vull tembre negun perill

que feguir me pugua. Una de les guaytes ana a la efglefia e troba lo Meftre qui ftaua prop del moniment dient fes hores. Com fabe que Simo de Far a tal hora era fora del caftell, dix ab gran ira: Yo li promet, fi Deu me dexa veure lo mati, li fare dar tal difciplina que a ell fera caftich e als altres fera exemple. O del mal frare que axi dexa la religio, defque yo fo Meftre no he vift ni fabut que negu fia a tal hora fora del caftell: anau e digauli que efta nit no pot entrar, mas que dema aura la bona ftrena. E lo Meftre torna en fa oracio, e la guayta fen torna ab la refpofta. Lo Simo de Far hoi tals rahons humilment, mas torna a preguar als cauallers que la guayta fehien volgueffen tornar a dir al fenyor Meftre que li fes obrir, que la entrada fua era de gran neceffitat, e apres quel hagues hoit, li donas la penitencia que merexia. Per tres voltes loy tornaren a dir, e lo Meftre en nenguna manera no li volia fer obrir. Eftaua alli un caualler molt antich qui dix al Meftre: Senyor, perque voftra fenyoria no dona audiencia a aqueft frare Simo de Far? a veguades fe feguexen cofes en una hora que no s' efdeue en mil anys: aqueft caualler ja fap la pena que li va en lo que ha comes, nol tingau per tan foll que fens caufa ell vulla entrar en aquefta hora, puix al mati poria entrar fegurament: per que tendria per bo que guardades les portes, e dalt per les torres les guardes ftiguen armats e ben prouehits de groffes canteres, car fenyor, yo he

vist en mon temps sino haguessen oberta la porta del castell a la hora de la mija nit lo castell de sanct Pere se perdia, per la gran multitut de turchs quey vengueren a hora incogitada, e hora per hora lo Mestre, que Deus haja, lo socorregue, e lo castell fon deliurat dels enemichs. Lo Mestre per les paraules del antich caualler fon content que li obrissen, e mana que les portes fossen ben guardades e la muralla, e ferenlo entrar, lo qual venia ab la cara molt alterada. Com lo Mestre lo veu deuant si, li dix: O mal frare e pijor caualler, no tement Deu ni lo orde en que est posat, que en les hores indispostes e no honestes per a frares de religio esser fora del castell? yot dare la penitencia que est merexedor. Veniu vosaltres ministres de la justicia e posaulo en lo carçre, e no li doneu a menjar sino .iiij. onçes de pa e .ij. daygua. La senyoria vostra, dix lo caualler, no ha acostumat de condemnar a negu sens que no sia hoit, e si la raho que dare de mi no basta a rembre la pena, yo vull rebre ab paciencia la pena doblada. Dix lo Mestre: Not vull hoir sino que mane que lo manament meu sia executat. O senyor, dix lo caualler, e axi sere yo vilment tractat ques nom volgueu hoir? yom pens que no passaran .xxiiij. hores que la senyoria vostra me volria hauer hoit e hauerme donat la millor comanda de tota la religio, car nous hi va sino la vida, la dignitat, e ques perda tota la religio. Apres, si lo que yo dire no es veritat, no vull al-

tra menys pena ſino quem façau lançar dins mar ab una mola al coll, e yo vull morir martir per mantenir la noſtra religio. Lo Meſtre qui veu que lo caualler tant ſe juſtificaua, mana quel lexaſſen, e dix: Ara veurem que ſabras dir. Senyor, dix lo caualler, no es coſa que a dir faça en publich. Lo Meſtre feu apartar tota la gent, e lo caualler feu principi a tal parlar:

CAPITOL LXXXV.

Com lo Meſtre de Rodes ab tota la religio fon deliurada per un caualler del'orde.

SENYOR, per la inmenſa e diuina clemencia e bondat de noſtre ſenyor Deu es ſtada feta a la noſtra religio la major gracia que james fes a negu, car dema la ſenyoria voſtra fora mort e tots noſaltres, e deſtrohit tot lo noſtre orde, la ciutat e tot lo poble robat, dones e donzelles deſonrades, e tot poſat en total deſtruccio: e per ço ſenyor, ſo yo vengut a tal hora per informarme be de aqueſt fet, no tement negun perill per ſaluar la vida de la ſenyoria voſtra e de tots los frares de la religio: e ſi de tal coſa punicio mereixch, yo la comportare ab molta paciencia, car mes ſtime morir que ſi la Religio ſe hauia de perdre. Prech te fill, dix lo Meſtre, quem digues la forma, ni com ſe deuia fer, car yot promet a fe de religios que la pena que deuies hauer ſe

conuertira en gran augment de la honor tua e exalçament, car apres de mi yot fare lo major de tot lo noſtre orde. E lo caualler dona del genoll en terra, beſali la ma e apres dix: La ſenyoria voſtra deu ſaber com dos frares de la noſtra religio, genoueſos, nos tenen venuts: car a conſell de aqueſts ſon vengudes aqueſtes naus de aqueſt maluats genoueſos ab gran multitut de gent e ab poca mercaderia, e aqueſts traydors que tenim dins lo caſtell han feta una gran maldat, que de la cambra de les armes han lleuades totes les nous de les balleſtes, e han ni poſades de ſabo blanch e de formatge, perque en la neceſſitat nons ne puguam ajudar. E dema qui es lo diuendres de paſſio han elets los mes forts e diſpoſts homens de totes les naus per entrar dins lo caſtell, e caſcu de aqueſts portara una balleſta deſencaualcada, que ara nouament han trobat, que no ſta ligada lo braç ab lo albrer ab fil com acoſtumen les altres de eſtar, mas ab lo eſtrep venen tan juſtes e ab un petit pern s' encaualquen molt be. E caſcu portara eſpaſa e ſecretament armat, portant ſobre les armes clotxes negres, largues fins en terra. E vendran de .ij. en dos ab eſcuſa de adorar la Creu e per hoir lo offici, perque negu non haja noticia. E com hi haura prou gent, que lo diuinal offici ſe fara, facilment poden exir de la eſgleſia, e ab ajuda dels dos frares qui tendran ja la torre del homenatge preſa daran entrada als altres, e pendran les altres torres que

prop los ſtan. E ans que la ſenyoria voſtra ne hagues ſentiment fora preſa la mitat del caſtell, e de mort o de pres no podieu eſſer eſtalui, e tots noſaltres ab vos enſemps. Puix axi es, dix lo Meſtre, anem ſecretament a la cambra de les armes e veurem primer ſi es veritat de les balleſtes. E trobaren que de .v. centes balleſtes en ſus quey hauia non trobaren ſino tres que tingueſſen nous ſino de ſabo o de formatge. Lo Meſtre en aquell punt ſtigue eſbalahit, e conegue que lo caualler li hauia dita veritat, e preſtament feu ajuſtar conſell de cauallers, e feu pendre los dos frares genoueſos, e lo Meſtre volentlos fer turmentar, atorguaren com tenia de morir lo Meſtre e tota la religio ſens merce neguna. Prenguerenlos e lançarenlos en un ſol de torre, hon hauia moltes ſerps e eſcurçons e altres vils animals. En tota la nit negu no dormi, ans ſecretament doblaren les guaytes, e triaren .l. cauallers jouens e diſpoſts per dar recapte als que vendrien, e tots los altres ſe armaren perque ſi hauien meſter ſocors quels pogueſſen ajudar. Al mati com hagueren obertes les portes los genoueſos començaren a venir de dos en dos, e venien demoſtrant que dehien hores, e hauien a paſſar .iij. portes: la primera era tota oberta, ab dos porters que la guardauen. A les altres portes no podien entrar ſino per la portelleta poca, e com eren dins lo gran pati, dauant la ſgleſia, ſtauen alli los .l. cauallers ben armats quils prenien, els deſarmauen, e ſens

tocar de peu en terra los lançauen en citges fondes uns sobre altres, e encara que cridassen nou podien hoir los de fora. De aquesta ventura moriren .Mccclxxv. genouesos aquell dia, e si mes ni fossen entrats mes ni foren morts. Lo capita que staua defora, veu que tants genouesos eren entrats e que non exia negu, prestament se reculli en les naus. Lo Mestre que veu que mes gent no entraua, feu exir fora del castell la major part dels cauallers e manals que tants com ne trobassen quels prenguessen, e en aquella jornada son feta gran destruccio dels genouesos. Lo capita, de continent que son recollit, feu recollir tota la sua gent e feu dar vela a les naus, fahent la via de Barut, perque sabien que lo Solda era aqui. Lo capita son dauant ell e recitali tot lo fet que li era seguit en Rodes. Hagueren consell entre ells, a instancia e requesta dels genouesos, e son concordat per tots que lo Solda en persona passas en la ylla de Rodes ab lo major poder que pogues: que en les sues naus porien passar en dos o en tres viatges. Lo Solda feu posar en orde .xxv. milia mamellucs e tramessos en la dita ylla. Com les naus tornaren, passa lo Solda ab .xxxiij. milia moros. Les naus anauen e venien, que passats .cl. milia combatents se trobaren dins la ylla, e com la hagueren tota destrohida, de un cap fins al altre, posaren lo siti sobre la ciutat, e les naus guardauen lo port perque noy entras vitualles: e cascun dia dauen .iij. combats al castell, hu per lo

mati, altre al mig jorn e laltre ans del ſol poſt. E los de dins defenienſe molt virilment com cauallers, empero eſtauen ab congoxa perquels fallien les vitualles, e vengueren ab gran neceſſitat que hauien de menjar los caualls, los gats, fins a les rates. Lo Meſtre vehenſe en tan gran neceſſitat, trames per tots los mariners, e preguals molt que doneſſen orde que un berganti pogues paſſar entre les naus. Preſtament los mariners forniren lo berganti de totes coſes neceſſaries. Lo Meſtre feu letres al Papa, al Emperador e a tots los Reys e Princeps de creſtians, notificantlos la grandiſſima neceſſitat en que era poſat, preguantlos quel volgueſſen ſubuenir. Parti lo berganti una nit que plouia e fehia molt gran foſca, paſſaren que no foren gens ſentits, e per ſon diſcurs donaren les letres. E caſcun Princep los fehia bona reſpoſta, empero la ajuda era molt tarda. E aqueſtes letres eren vengudes al rey de França qui proferi molt e feu poch. Totes aqueſtes rahons que dites he, recitaren los cauallers qui de la cort del rey de França eren venguts al duch de Bretanya. E lo Duch moſtraua dolres molt del Meſtre e de la religio, dient alli preſents tots, moltes virtuoſes paraules, entre les quals en ſpecial dix: que trametria embaxadors al rey de França, que ſi ell volia trametre ſocors al gran Meſtre de Rodes, e li feria plaſent que ell hi anas per capita, ho faria de molt bona voluntat, hey deſpendria de ço del ſeu .cc. milia ſcuts. Lendema per lo

mati tingue confell, e foren elets .iiij. embaxadors, un Arquebifbe e un Bifbe, un Vefcomte, e lo lo quart fon Tirant lo Blanch, per ço com era bon caualler e de la fraternitat de la Garrotera. Com los embaxadors foren dauant lo rey de França explicaren llur embaxada, e dixlos que al quart dia los retria refpofta: e paffa mes de .j. mes ans que dell poguessen faber lo que deliberaua de fer. Com hague prou ftat, dixlos: que per al prefent ell no podia entendre en tals fets, com fos occupat en altres negocis que li anaua mes interes. Los embaxadors fen tornaren ab la refpofta. Com Tirant fabe que tanta morifma ftaua fobre Rodes, e que negu nols focorria, parla ab molts mariners demanantlos de confell fi feria poffible que ell los pogues focorrer. E diguerenli que fi ell hi anaua, axi com dehia, ell los poria ben focorrer e poria entrar dins lo caftell de Rodes, no enuers la part del moll, mas a la altra part. Tirant ab voluntat del Duch, e ab licencia e voluntat de fon pare e de fa mare, compra una groffa nau e feula molt be armar e prouehir de moltes vitualles. Seguis que per la conexença que Tirant hauia ab los cinch fills del rey de França, e lo menor de tots hauia nom Phelip, que era un poch ignorant e tengut en poffeffio de molt groffer, e lo Rey per caufa de aço ne fehia poca eftima, e la gent non fehien neguna mencio dell. E un gentilom quil feruia, fabent que Tirant anaua ab una nau en Rodes,

e per paſſar en Hieruſalem, hauent deſitg gran de anar en aquelles terres, dix a Phelip les ſeguents paraules:

CAPITOL LXXXVI.

Com Tirant arma una nau per ſocorrer al Meſtre de Rodes, e anaſen en ſa companyia Phelip fill menor del rey de França, del qual ſe tracta matrimoni ab la filla del rey de Cicilia.

LOs cauallers, ſenyor, qui aconſeguir volen honor, com ſon jouens e diſpoſts per exercir armes, no deurien aturar en caſa de llurs pares, e ſpecialment los que ſon de menor edat dels altres germans, e majorment que lo pare non faça mencio neguna dell, e ſi yo fos en lo punt que vos ſou, ans hiria peixent les erbes per los monts que ſol un dia yo aturas en aqueſta cort. E no ſabeu vos com diu aquell refrany antich? mudant edat mudas ventura, e porieula en altre loch millor trobar que no aci: e mirau de aquell famos cauallér Tirant lo Blanch, apres de la molta honor que ha ſabuda guanyar en les batalles que en Anglaterra ha vençudes, ara nouament arma una groſſa nau per anar en Rodes e a la caſa ſancta de Hieruſalem. O quina gloria ſeria per a vos ſecretament partir daci, vos e yo tot ſols, e no dir res a negu fins foſſem dins la nau e cent milles dins mar: e Tirant es tan

virtuos caualler queus obeira, heus fara aquella honor que sou merexedor segons la casa don veniu. Molt bon amich Tenebros, yo conech molt be lo bon consell quem donau, dix Phelip, e so molt content quel metam en execucio. A mi par, senyor, dix lo gentilom, que yo dech anar primer en Bretanya, al port hon Tirant adoba la nau, e per la molta amistat que yo tinch ab ell li dire quem faça gracia que en companyia sua yo pugua passar en la terra sancta de Hierusalem, e quines coses he mester per a mi e a dos scuders, e vista sa intencio posarem en la nau totes les coses que seran necessaries. Phelip resta molt content de aquest deliber, e dix: Tenebros, en aquest temps que vos hireu a parlar ab Tirant yo replegaure los mes diners que pore, e robes e joyes, perque puga mostrar hon se vulla que sia. Lo dia seguent lo gentilom parti ab .ij. scuders quil acompanyauen, e tant camina Tenebros per ses jornades que peruengue hon era Tirant. Ferense grandissima festa com se veren, e Tenebros li dix la causa de sa venguda. Com Tirant sabe la sua embaxada hi troba molt gran plaer, per ço com sabia que era Tenebros gentilom valentissim e molt discret, e stimaua la sua companya, e respossi en la seguent forma: Senyor e germa meu Tenebros, los bens, la persona e la nau, e tot quant yo tinch, es prest a tot lo que vos ordeneu: e you tinch a bona sort de vos anar en ma companya, e per cosa en lo mon yo no comportaria

que caualler, ne gentilome, qualſevulla que fos, en la mia nau poſas vitualles, que de tot lo que en la nau ſera axi propiament com a la mia perſona vos ſera dat tot lo que volreu. Com Tenebros hoi axi parlar a Tirant reſta lo pus content home del mon, e reteli infinites gracies de la molta gentileſa ſua. Tenebros lexa alli hu dels ſeruidors perque fes adobar dins la nau una cambra hon ſe pogueſſen retraure per a dormir e a menjar, e que Phelip pogues ſtar alli alguns dies ſecret: e ſen torna per ſes jornades caualcant fins que fon ab Phelip, lo qual lo eſtaua ſperant ab molt gran deſitg. No fon poca la conſolacio que Phelip hague de la bona reſpoſta de Tirant: e Tenebros li dix que donaſſen orde que fos preſta la llur partida: e Phelip li dix que ja tenia tot lo que ſen hauia de portar. Lendema Phelip ana a ſon pare lo Rey e ſupplical, dauant la Reyna, que fos de ſa merce li donas licencia de anar fins a Paris per veure la fira, que ſtaua a dues jornades de alli. Lo Rey ab la cara molt fluixa li dix: Fes lo quet vulles. Ell li beſa la ma, e a la Reyna per ſemblant: e gran mati ells partiren e tingueren ſon cami, e per ſes jornades arribaren al port de la mar. E Phelip ſe poſa dins una cambra en la nau e nos lexa veure a negu. Com la nau fon partida, e ben .cc. milles dins mar, Phelip ſe moſtra a Tirant: e aquell eſtigue lo mes admirat del mon de tal ventura. E puix ſe trobaren dins mar fon los forçat de tenir ſon dret cami deuers Portogal, e

arribaren a la ciutat de Lisbona. Lo rey de Portogal com sabe que Phelip fill del rey de França venia en aquella nau, trames li un caualler preguantlo graciosament li fos plasent de exir en terra, per ço com venia enujat de la mar: e Phelip li trames a dir que per la sua amor era molt content. Tirant e Phelip se abillaren molt be, e ben acompanyats de molts cauallers e gentils homens que Tirant portaua, tots ben abillats e ab cadenes dor, ixqueren de la nau e feren la via deuers lo palau. Lo Rey com veu a Phelip abraçal e feu li molta honor, e a tots los altres: e aturaren en la cort del Rey .x. dies. Com sen volgueren anar, lo Rey los feu molt ben fornir la nau de totes les coses necessaries en molt gran abundancia. E de alli Tirant trames un gentilom seu ab letres al rey de França, recitant li la veritat de son fill. Com lo rey de França sabe que ab tan bona companya son fill anaua ne fon molt content, en special la Reyna que tant de temps hauia passat que non hauia pogut saber res, ans pensauen que fos mort o ques fos posat en algun monestir. Phelip pres comiat del rey de Portogal, e la nau feu vela e vingue al cap de sanct Vicent per passar lo estret de Gibaltar, e alli trobaren moltes fustes de moros. Com veren la nau totes les fustes se posaren en orde per pendrela, e donarenli un gran combat que dura mig dia, hon hi mori molta gent duna part e daltra. Com la gent de Tirant hagueren refrescat, tornaren altra

volta a la batalla, la qual era molt braua. Es veritat que la nau de Tirant era molt major e mes alterosa que neguna dels moros, empero era sola, e les altres entre grans e poques eren .xv., e totes fehien armes. Com la nau de Tirant parti de Portogal hi hauia passat .cccc. homens darmes. Un mariner molt destre que hauia en la nau, quis nomenaua Cataquefaras, e que hauia molt nauegat y era molt subtil e valentissim mariner, vehent que mal anaua llur fet, pres moltes cordes que hauia en la nau e feune un filat, a manera de exauegua que porten la palla, e del castell de popa fins a la proha, abraçat lo arbre, posa aquelles cordes e feules liguar alt que los homens qui dins la nau combatien aquelles cordes nols fehien gens de enuig a les armes, ans los restauraren de esser presos: car les canteres que los moros tirauen eren tantes e tan spesses que era una gran admiracio de veure, e si aquella exauegua de cordes no fos stada, tota la cuberta de la nau fora stada plena de pedres e de barres de ferro, e ab aquell artifici fon restaurada que ja mes una pedra hi pogue entrar, ans axi com la pedra donaua en les cordes fortia en mar. Que feu mes aquest mariner? pres tots los matalafs que troba dins la nau, enrolda los castells e los costats de la nau, e com les bombardes tirauen dauen damunt los matalafs e no podien fer mal ni dan a la nau. Encara feu mes, pres oli bullent e pegunta, e axi com les naus stauen afrenellades, ab caçes lança-

uen oli, e ab la pegunta bullent dauen de gran passions als moros, de quels son forçat de apartarse de la nau. Empero tot lo estret de Gibaltar passaren combatent nit e dia, e tantes foren les bombardes, darts e passadors que les veles tenien clauades ab lo arbre de la nau, que volgueren acalar la entena apres que los moros los hagueren lexat e no pogueren, e eren ya molt prop de terra, e certament la nau anaua a dar a traues prop de la ciutat de Gibaltar, mas los mariners foren tan bons que prestament giraren la nau e alçaren les veles, e ixqueren del estret e entraren en la gran mar. E en aquest combats foren nafrats Phelip e Tirant e molts altres. Anaren en una illa despoblada prop terra de moros, e aqui curaren de les nafres, e adobaren la nau lo millor que pogueren, e nauegaren per la costa de Barberia, hon hagueren molts combats ab fustes de genouesos e de moros, fins que foren prop de Tuniç. Aqui acordaren de anar a la ylla de Cicilia per carregar de forment, e feren vela al port de Palerm, hon era lo Rey e la Reyna, e dos fills que tenia, e una filla de inestimable bellea que hauia nom Ricomana, donzella molt sabuda e de moltes virtuts complida. E stant la nau dins lo port e volent pendre vituallles, que freturosos ne stauen, feren exir en terra al escriua, e .v. o .vj. ab ell, ab manament que no diguessen res de Phelip ni de Tirant, sino que era una nau que era partida de Ponent e anaua en Alexandria ab al-

guns pelegrins que anauen al sanct Sepulcre. Com lo Rey sabe que del Ponent venien, per saber noues de aquella terra, trames a manar lo scriua de la nau e tots los altres venguessen dauant la senyoria sua, e son los forçat de fer ho. E recitant dauant lo Rey los combats grans que en lo estret de Gibaltar hauien haguts ab moros e ab genouesos, no recordantse en aquell cars del manament que Tirant los hauia fet, digueren com alli venia Phelip fill del rey de França en companyia de Tirant lo Blanch. Com lo Rey sabe que Phelip era en aquella nau, feu fer un gran pont de fusta de la terra fins a la nau tot cubert de draps de raç, e lo Rey per fer li honor entra dins la nau ab dos fills que tenia, e pregua molt a Phelip e a Tirant que ixquessen en terra, e reposassen alli alguns dies per la gran congoxa de la mar que passat hauien, e dels combats dels moros. Phelip e Tirant li feren infinides gracies, e digueren que per contentar lo hirien ab sa senyoria. Lo Rey los trague en la ciutat e feu los molt be aposentar e seruir de molt bones viandes e de altres coses pertanyents per a homens qui hixen de mar. Empero Phelip, per consell de Tirant, dix al Rey que no aturaria en sa posada fins que hagues vista a la Reyna, e lo Rey ne fon molt content. Com foren alt en lo palau, la Reyna los rebe ab cara molt affable, e sa filla la Infanta: e tornats en sa posada trobarenla segons fill del Rey era merexedor. Apres, cascun dia a la missa

e apres dinar eren ab lo Rey, e en ſpecial ab la Infanta, la qual moſtraua tanta affabilitat als ſtrangers que anauen e venien, que per tot lo mon ſe parlaua de la ſua molta virtut. E praticant caſcun dia en la cort del Rey e ab la Infanta, Phelip ſe enamora molt de ella, e ella per ſemblant dell: empero Phelip era tan vergonyos com era dauant ella, que eſcaſſament goſaua parlar, e com ella lo poſaua en rahons, e ell a algunes noy ſabia reſpondre, Tirant preſtament reſponia per ell, e dehia a la Infanta: O ſenyora, quina coſa es amor: aqueſt Phelip com ſom a la poſada o fora de aci, james la ſua boca ſe canſa en dir lahors e bens e virtuts de la ſenyoria voſtra, e com vos es preſent ab gran treball pot parlar de ſobres de amor. Certament vos dich que ſi yo fos dona, e trobas algu ab aqueſta gentil calitat, e conegues en ell eſſer home diſpoſt e de antich linatge, yo dexaria de amar a tots los altres e amaria un tal com aqueſt. Ay Tirant, dix la Infanta, vos be dieu, empero ſi naturalment li ve de eſſer groſſer de la propia natura, quin plaer, quina conſolacio pot eſſer a una donzella que tot hom ſe rigua dell, e li donen ſus y mat en la darrera caſa? per amor de mi nom digau tal raho: car per mon delit volria home qui fos entes, e comportaria ans en ſtat y en linatge e que no fos groſſer, ni auar. Senyora, dix Tirant, natural raho dieu, empero aqueſt no ſeu en aqueix banch que vos dieu: aqueſt es jouen e de pochs dies, e vell de ſeny, li-

beral, animos mes, que tot altre, molt affable e gracios en totes coses, en la nit se leua e nom lexa repofar com volria, la nit li par un any, lo dia li es delitos, si plaer li vull fer no hauem a parlar sino de la senyoria vostra, si aço no es amor, digaume que seria? Senyora, amau a quius ama: e de tot cert aquest es fill de Rey, ab vos egual, qui us ama mes que a la sua vida, e si no parla tant com la senyoria vostra volria, per millor lon deurieu tenir: guardauvos, senyora, de aquells homens qui ab gran audacia e ab atreuiment gosen requerir a dona o a donzella, e tal amor com aquesta no es gens bona, car amor que prest es venguda mes prest es perduda: e tals com aquests son dits homens cossaris qui van a roba de tot hom. Daume, vos senyora, home qui ab gran temor e vergonya ve dauant sa senyora, e escassament li pot exir la paraula de la boca, e ab les mans plenes de temor diu lo que vol dir. Tirant, dix la Infanta, per la molta amistat que vos teniu al Phelip feu be de aseurel en la cadira de honor: ab lo noble orde de caualleria que teniu, vos no porieu dir sino lo be que de vos se pertany, e per ço us ne tinch per millor. Mas no penseu sia dona que cregua de lauger, ans si res hauia de esser hi volria posar les mans fins als colzes en sentir e saber la sua pratica, stat e condicio quina es, e si seria per dar consolacio a la mia anima en aquest mon: empero si los meus ulls contents son de la vista dell, lo meu cor se com-

bat ab mi, e la experiencia me manifesta que es aquell que yo contemple de esser grosser e auar, les quals dues malalties son incurables. O senyora, qui en totes les coses del mon vol molt subtilment mirar, moltes voltes li esdeue que elegeix la mes rohin, e en special en les amors honestes e licites. E no son passats tres dies que passejantnos lo senyor Rey vostre pare e yo per lo jardi, parlam de molts stats de princeps de la crestiandat e de moltes altres coses e venguem a parlar de la senyoria vostra, dientme com volia en sa vida repartir tot son stat, per la molta amor que lo pare naturalment ama los fills, e en special a vos que sou donzella que li sou stada tostemps molt obedient, vos vol dotar de totes les terres del ducat de Calabria, ensemps ab .cc. milia ducats, e aço desijaua molt veure de vida sua, per ço que com la sua anima se partira del seu cors aconsolada sen anas: e yo vehent la bona e recta intencio sua loy lohi, per ço com la senyoria vostra es merexedora de molta dignitat e honor excelsa. Per que suplich a vostra altesa que algunes hores dispostes me vullau dar audiencia e no pendre enuig de res que yo digua a la senyoria vostra, car yo veig açi venir en la cort del senyor Rey embaxadors del Papa per contractar matrimoni de son nebot, que volen dir alguns seria fill, ab vostra altesa, e daltres parts ni veig del rey de Napols, del rey Dongria, e del rey de Chipre. E encara que yo no tingua poder del crestianissim e superior en dig-

nitat de tots los Reys de la Creſtiandat lo rey de França, vull contractar ab voſtre pare e ab la alteſa voſtra de aqueſt matrimoni. Gran coſa es, ſenyora, ab los ulls corporals poder veure ſi es coix o tort o aleſiat de algun de ſos membres, ſi es vell o joue, o ſi es de bona gracia o de mala, o ſi es valent o couart: de totes aqueſtes coſes e moltes altres en que natura pot fallir, la alteſa voſtra ne haura de eſtar a relacio daltri qui us pora dir tot lo contrari del que ſera. Sauia e diſcreta vos veig ſenyora, e mes ſabent que tota altra, e per tal vos tinch. E no penſe la ſenyoria voſtra que per yo eſſer ſeruidor de Phelip, digua nengunes coſes fictes ne manleuades, que de totes les que damunt he dites podeu veure totes les perfections en aqueſt: mas per la voſtra grandiſſima e alta dignitat e perfectio que la voſtra ſingular perſona poſſeheix, ſou merexedora de ſeure en cadira emperial e ſotſmeſa a la corona de França, per eſſer de major alteſa ans que el Imperi Roma, puix es moſtrada per experiencia la gran dignitat del rey de França, que les armes no li foren donades ſens gran cauſa, car per manament de noſtre Senyor li foren trameſes per un angel tres flors de liri al rey de França que les fes: lo que nos lig que james per angel ſien ſtades trameſes a negun Rey. Donchs ſenyora, la ſenyoria voſtra pot pendre part del mundanal e del ſpiritual, e de ſanctedat ſera complida la voſtra excelſa perſona per cauſa de aqueſt Infant: e qui es aquella qui pugua ha-

uer gloria en aqueſt mon e paradis en laltre? En aço vengue la Reyna e torbals de ſes delitoſes rahons, e com hagueren ſtat un poch ſpay dix la Reyna a Tirant: Caualler virtuos, no es paſſada una hora quel ſenyor Rey e yo parlauem de vos e de les cauallerles voſtres, e lo Rey vol vos acomanar un gran fet en que li va molt a ell y a mi: e yo us tinch per tal que ſi vos ho empreneu quen volreu a la honor voſtra exir axi com de bon caualler ſe pertany, empero per eſquiuar los molts duptes quey ſon, yo hi dare tot aquell empediment que pore. Senyora, dix Tirant, voſtra excelencia me parla tant cubert que yo no ſe quey pugua reſpondre, ſi ja no hauia altra doctrina mes clara de la que la alteſa voſtra ma dit, empero lo que yo pore fer per la excelencia voſtra, ab conſentiment del ſenyor Rey, ho fare de molt bona voluntat fins a portarne la creu al coll. La Reyna li regracia molt la ſua bona voluntat. Tirant pres comiat de la Reyna e de la Infanta, e com ſon en la ſua poſada congoixauas molt que la nau no fos adobada perque pogues preſtament partir. Tirant veu dins en alta mar venir una nau e ans que anas a menjar volgue ſaber noues e tramet hi preſtament un berganti armat, qui ana molt preſtament e torna: e diguerenli com aqueſta nau venia de Alexandria e de Barut, e que hauien tocat en la ylla de Chipre, empero que en Rodes no hauien pogut tocar, tanta era la multitut dels moros que la tenien aſetjada per

mar e per terra, hon hi hauia moltes fuftes de genouefos qui guardauen lo port e la ciutat de Rodes que eftaua en fort punt, que ja no tenien res que menjar de pa, paffats .iiij. mefos hauia que lo Meftre ni negu del caftell ni de la ciutat menjat non hauien, e no menjauen fino carn de cauall, e tan bon dia fin podien hauer, e crehien verdaderament que en breus dies fe haurien a retre als moros, e jas foren donats fino que lo Solda nols hauia volguts pendre a merce. Com Tirant fabe aqueftes noues entra en gran penfament, e com hague molt penfat delibera carreguar tota la nau de forment e daltres vitualles e que anas a focorrer la religio de Rodes, e axiu feu. Preftament trames per mercaders, e donals tanta moneda que carreguaren la nau de forment e de vins e de carns falades. Com lo Rey fabe aço trames per Tirant e dixli fon voler ab paraules de femblant ftil:

CAPITOL LXXXVII.

Com lo rey de Cicilia pregua a Tirant quel acollis en la fua nau per paffar al Sanct Sepulcre de Hierufalem.

PER lo bon grat que tinch de vos, Tirant, e per la molta virtut que en vos tinch coneguda, me obligua que defige fer per vos alguna cofa que us fos accepte, e us tindre a molta gra-

cia que us vullau amprar de mi, que no fera cosa neguna que us fia deneguada, car yo us ame e us vull tenir en compte de un germa o fill per los actes que us veig fer de virtuos caualler, qui fon tals e de tan gran renom e fama, que fou merexedor de hauer premi de noftre fenyor Deu en aqueft mon, e en laltre la fua eterna gloria: car la gloria de la voftra emprefa pofa en gran dejectio a tots los princeps de la creftiandat que en tan gran neceffitat no han volgut focorrer lo Meftre de Rodes. E fi la diuina Bondat me fehia gracia quem donas a fentir en aqueft fanct viatge la fua eterna vida, per yo poder anar ab vos a la fancta perdonança de Hierufalem, desffreçat per ço que de negu conegut no fia, aço feria cofa que us tendria a mes grat que fim daueu un regne, e de tota la vida mia vos ne reftare obliguat, perque us prech ab molta amor que no mo deneгueu, e haja de vos tal refpofta com de la voftra acoftumada virtut fe efpera. Acabant lo Rey, feu principi Tirant ab un tal parlar: Molta gloria feria per a mi que la excelencia voftra me volgues pendre per feruidor, com de germa o de fill yo non fo merexedor ne us ho he feruit, e fas infinides gracies a la excelencia voftra, fi la neceffitat mo requeria me ampraria de la altefa voftra com fi foffeu mon natural fenyor a qui tota ma vida hagues feruit, e us ne befe les mans. De anar en la mia nau, fenyor, la nau, los bens meus e la perfona es tot de la excelencia voftra, e po-

deu manar e ordenar de tot axi com de cosa vostra propia, car, senyor, yo desige seruir la altesa vostra e obeir de tot lo que maneu: empero, senyor, la principal intencio mia com yo parti de ma terra, fon ab proposit leal e verdader de anar en Rodes e socorrer aquella sancta religio, la qual esta en punt de esser del tot desolada, e aço per causa dels cruels genouesos qui solament los plau la gloria dels vençuts e no dels vencedors, no tenint clemencia ne pietat a llur proisme crestia, ans fan part manifesta ab los infels. Tirant, dix lo Rey, yo veig la vostra sancta intencio e bon proposit, e feu com a caualler singular e catholich crestia: yo so be content del merit de la vostra empresa, la qual es sancta, justa e bona, e per ço tinch yo ara molt major voluntat de anar hi ab vos, e us vull ajudar de tot mon poder de totes les coses per a vos e a la vostra empresa necessaries. E Tirant lin feu infinides gracies, e axi restaren de acort: e Tirant supplica al Rey fos de sa merce entras dins la nau e miras qual apartament mes li plauria. Com lo Rey hague mirada la nau, elegi li fos feta una cambra prop lo arbre, per ço com alli va la nau mes segura com corre fortuna. Entre lo Rey e Tirant cascun dia passauen moltes rahons de moltes coses, e vengueren a parlar de Phelip lo qual Tirant desijaua que fes matrimoni ab la Infanta, ab lo dot que lo Rey li hauia dit, e lo Rey venia hi be per liguarse ab la casa de França, e dix: Tirant, de

aquests afers yo no clouria res sens voluntat de ma filla, perque a ella te de seruir, e si ella es contenta per ma part vos offir lo matrimoni e darli he tot lo que li he offert: yo de bon grat ne parlare ab la Reyna e ab ma filla, e sabuda llur intencio, ans de nostra partida lo matrimoni se fermara. Lo Rey feu venir en la sua cambra a la Reyna e a sa filla, e dix los semblants paraules: La causa, Reyna, e vos ma filla, perqueus he fetes venir açi, es per manifestarvos la mia breu partida, car yo tinch deliberat ab lo diuinal auxili de anar en companyia de Tirant a la sancta perdonança del sanct Sepulcre de Hierusalem, e perque conegut no sia no vull portar ab mi sino un gentilom quim serueixqua, e perque la vida e mort mia esta en las mans de nostre senyor Deu, volria que ans de ma partida, vos ma filla, fossen collocada en matrimoni que restasseu contenta e consolada, e que yo en ma vida ne haja aquest plaer: e si aquest fill de Rey que açi es voleu per liguarnos en germandat ab lo mes alt Rey de la crestiandat, yo so cert que ab consell e ajuda de Tirant e ab la bona voluntat que Phelip hi mostra, la cosa vendra a bona conclusio. Donam de parer, dix la Infanta, que la senyoria vostra sab be com la nau passaran .xv. dies que no haura acabat de carreguar, ne sera en orde per partir, e dins aquest temps la altesa vostra, ab consell de mon oncle e germa vostre lo duch de Meçina, poreu concordar lo negoci, puix lo Duch

fe fpera efta nit o dema effer açi. Molt be dieu ma filla, dix lo Rey, e raho es quey fia demanat. Perdonem la altefa voftra, dix la Infanta, que puix la excellencia voftra te deliberat de anar en aqueft fanct viatge, deurieu fer una gran fefta a fi que Tirant e tots los de fa companyia com fereu dins mar vos ferueixquen de millor voluntat, e daltra part fi venia en orelles del rey de França, conegues que la altefa voftra fa mencio de fon fill Phelip: e diumenge qui ve fia manada celebrar fefta e fala general que dure .iij. dies, que les taules eftiguen parades nit e dia, e que continuament trobaffen viandes abundantment per a tots aquells qui venir hi volgueffen. Per la mia fe, ma filla, dix lo Rey, vos hi haueu millor penfat que yo no hauia, e fo molt content ques faça, e per quant ftich molt occupat per çaufa de la mia partida en dexar lo Regne en bon ftament, e que negu no pugua res fentir de la partida mia per los grans inconuenients que feguir fen porien com fiam en terra de moros, per tots aquefts fguarts volria que vos ma filla hi tingueffeu les mans en ordenar ho. Lo Rey preftament feu venir lo majordom e los compradors, e manals que feffen tot lo que fa filla Ricomana los manas: e ells digueren que eren contents. Totes les cofes per la Infanta foren molt be ordenades e deuifades de moltes e diuerfes maneres de viandes per moftrar la fua gran difcrefio. E aquefta fefta no fon ordenada per la Infanta per pus fino per prouar

a Phelip e veure en son menjar quin comport fehia. Lo dia asignat del solemne conuit, la Infanta hauia ordenat que lo Rey e la Reyna e Phelip y ella, tots .iiij. menjassen alt en una taula, e lo duch de Mecina e Tirant e tots los altres comtes e barons, e les altres gents menjassen mes baix de la taula del Rey. Venint la vespra de la festa, lo Rey trames dos caualiers a Phelip e a Tirant, preguantlos que per a lendema a la missa e al dinar fossen ab ell: e ells ab molta humilitat acceptaren lo conuit. Per lo mati ells se abillaren lo millor que pogueren e tots los seus per lo semblant foren al palau, e feren reuerencia al Rey: e lo Rey ab gran affabilitat los rebe, e pres a Phelip per la ma, e lo duch de Mecina a Tirant, e axi anaren fins a la sglesia. Com lo Rey fon en la sua capella, demanarenli licencia de anar acompanyar a la Reyna e a sa filla: e lo Rey fon molt content. E acompanyant les Phelip pres del braç a la Infanta per starli prop: e Tirant nos partia prop de Phelip per dupte que no fes o que no digues alguna bajania que vingues en desgrat de la Infanta. Dita la missa, e lo Rey tornat en lo palau ab tots los altres, lo dinar fon prest. Lo Rey asigue en mig de la taula, e la Reyna al seu costat, e lo Rey per fer honor a Phelip lo feu seure al cap de la taula e la Infanta dauant Phelip. Tirant volia restar de peus per star prop de Phelip, e lo Rey li dix: Tirant, mon germa lo duch de Mecina vos sta sperant,

que nos vol seure sens vos. Senyor, sia de vostra merce, dix Tirant, manarli ques segua, car en tal festa com es aquesta de raho es que yo haja a seruir a fill de Rey. La Infanta, no ab prou paciencia, li dix ab la cara un poch irada: No cureu, Tirant, de star tostemps en les faldes de Phelip, car en la casa del senyor Rey mon pare hi ha prou cauallers quil seruiran, e no fretura esser hi vos. Com Tirant veu la Infanta parlar ab passio, e era forçat de anarsen, acostas a la orella a Phelip e dixli: Com lo Rey pendra aygua e veureu que la Infanta se leue e done del genoll en terra e ab la ma te lo baçi, feu vos lo que ella fara, e guardau vos de fer alguna grosseria. E ell respos que si faria. Tirant sen ana, e com tots foren assegüts portaren la aygua mans al Rey, e la Infanta dona dels genolls en terra, e prengue un poch del baçi. E Phelip volgue fer per lo semblant, empero lo Rey nou volgue consentir. E tal orde mateix serua en la Reyna. E venint al lauar de la Infanta, ella pres la ma a Phelip infant de cortesia e de gentilea e dix que no era raho, e ell dona del genoll en terra e volgueli tenir lo plat, empero ella james se volgue lauar fins que los dos se lauaren ensemps. Apres portaren lo pa e posarenlo dauant lo Rey e a cascu dells, e negu noy toca sperant que portassen la vianda: Phelip com veu lo pa dauant pres cuytadament un ganiuet, e pres un pa e lescal tot, e feune .xij. lesques grans, e adobales. Com la Infanta veu tal

entrames nos pogue detenir de riure. ¶Lo Rey e tots los que alli eren, e los cauallers jouens qui ſeruien, fehien un joch mortal a Phelip, e la Infanta ques concordaua ab ells, e axi fon forçat vingues a noticia de Tirant per ço com no partia james lo ull de Phelip, e leuas correns de taula e dix: Per mon Deu, Phelip haura fallit en ſa honor, que deu hauer feta alguna gran bajania? e poſas al coſtat ſeu, dauant la taula del Rey, e ſtigue mirant a caſcuna part de la taula e veu les leſques del pa que Phelip hauia tallat, è veu que lo Rey ni negu no hauien tocat en lo pa, e preſtament preſumi la occaſio de les rialles. Tirant li leua preſtament les leſques, mes ma a la boſſa e trague .xij. ducats eñ or, e poſa en caſcuna leſqua un ducat, e feu ho donar a .xij. pobres. Com lo Rey e la Infanta veren lo que Tirant hauia fet, tots ceſſaren de riure. Dix lo Rey a Tirant quina ſignificança tenia lo que hauia fet. Senyor, dix Tirant, com haure complit lo quey tinch a fer, ho dire a voſtra alteſa. Tirant dona totes les leſques, caſcuna ab ſon ducat, e la darrera ſe acoſta a la boca e dixhi una Aue Maria, e donala. Dix la Reyna, molt me plauria ſaber aqueſt entrames. Reſpos Tirant en la ſeguent forma:

CAPITOL LXXXVIII.

Com lo rey de Cicilia feu un conuit a Phelip e a Tirant ans que partissen: e com Tirant repara un gran defalt que Phelip hauia fet.

SENYOR, la excellencia vostra sta admirada, e tots los altres, del que Phelip ha fet principi e yo he feta la fi, sahentne tots burla, e la causa de aço senyor es, puix la altesa vostra ho desija saber, que los crestianissims senyors reys de França, per les moltes gracies que obteses han de la inmensa bondat de nostre senyor Deu, instituhiren que tots los llurs fills ans que rebessen lo orde de cauallería, al dinar ans que menjen lo primer pa quels posen dauant ne fan .xij. lesques, e en cascuna posen un real dargent, e donenho per amor de Deu en reuerencia dels .xij. Apostols, e com han rebut lo orde de cauallería posen en cascuna lesqua una peça de or: e fins al dia de huy ho practiquen tots los que ixen de la casa de França, e per aço, senyor, Phelip ha tallat lo pa e n' ha fetes .xij. tallades per que cascun Apostol haja la sua. Si Deu me salue la vida, dix lo Rey, aquesta caritat es la mes bella que yo james hois dir, e yo qui so Rey coronat no fas tanta caritat de un mes. La vianda son venguda, e la Infanta dix a Tirant que sen anas a dinar, e Phelip, conexent son gran defalt e la discreta reparacio que

Tirant feta li hauia, en lo menjar tingues efment, que no menjaua fino tant com la Infanta fehia. E com fe foren leuats de taula, fe pres a parlar la Infanta ab una donzella fua de qui ella molt fiaua, e ab una poqua de ira ab amor mefclada, feu principi a tal lamentacio.

CAPITOL LXXXIX.

Lamentacio que feu la filla del rey de Cicilia apres del conuit.

NO es fort pena la mia, que aqueft Tirant es fet enemich de mon voler, que fola una hora yo no puch ab Phelip parlar? que fi li fos fill o germa, o natural fenyor, nol tendria tan a prop, que temps no tinch en dirli raho neguna que ell nos pofe en les noftres rahons. O Tirant, veften ab la tua nau, e fies benauenturat en los altres regnes: fol me lexa a Phelip per repos de la mia anima e confolacio de ma vida, car fino ten vas toftemps viure en pena, car ab la tua gran difcrecio repares les indifcrecions dels altres. Digues Tirant, e perque tant me enuges? car fi james has amat en algun temps, deuries penfar quant es gran repos praticar de rahons a foles ab aquella perfona que hom ama: e yo fins açi james he fabut ni he fentit les paffions de amor, be m' era plafent lo feftejar y effer amada, mas com' penfaua que eren vaffalls e de la cafa

de mon pare, tant me ſtimaua eſſer loada com eſſer amada. Mas ara, miſerable de mi, que com vull dormir no puch, la nit es mes largua que no volria, res que menje no ſent dolç ans me par amarch com a fel, les mies mans inutils me deſdenyen que nom volen ajudar a liguar, la mia anima no te prou temps pera penſar, ſola deſige ſempre ſtar que negu res nom digues, ſi aço es viure no ſe ques ſera morir. E ab tals e ſemblants paraules la enamorada Infanta ſe lamentaua, derrocant deſtillades lagremes de aquells ulls qui moltes flames de foch hauien enceſes en lo cor de Phelip. E ſtant ab aqueſt triſt continent la Infanta, per la ſua cambra entra lo Rey e ſon germa lo duch de Meçina, lo qual reſtaua per viſrey e loctinent general de tot lo regne. Com foren dins la cambra, lo Rey la veu ſtar ab la cara e geſt molt adolorit, e dixli: Que es aço la mia filla, com eſtau axi vos adolorida? E com, ſenyor, no tinch gran raho, dix la Infanta, que la ſenyoria voſtra ſtigua per partir? que fare yo deſconſolada, ab qui m' aconſolare? en que pendra repos la mia anima? Giras lo Rey deuers ſon germa, e dixli: Duch, queus par de la humanitat com ſe ſent? la propia ſanch nos pot tornar aygua. Lo Rey ab paraules de molta amor aconorta a ſa filla tant com pogue: e trameteren per la Reyna que vengues, e tots quatre tingueren llur conſell, e lo Rey feu principi a un tal parlar.

CAPITOL XC.

Com lo rey de Cicilia comana la muller e ſa filla a ſon germa lo duch de Meçina, e pregual que digues lo parer ſeu en lo matrimoni de Phelip e de ſa filla.

PUix la bona ſort mia ha ordenat, e a la diuina Prouidencia plau, que aqueſt ſanct viatge ſcuſar nos pot, la mia anima ſen va aconſolada, puix lo meu germa reſta açi en loch meu, qui es la mia propia anima, al qual prech que us tingua per recomanades en tot lo que manareu e ordenareu, e aqueſt ſera lo major plaer que fer me pora: e mes vos prech, Duch, que digau voſtre parer en aqueſt matrimoni de Phelip, puix Deu lons ha açi aportat, e dieunos la intencio voſtra, e dona fi a ſon parlar. Senyor, dix lo Duch, puix a la excellencia voſtra plau e de la ſenyora Reyna que yo hi digua mon parer, ſo molt content: e dich, que com a les donzelles los parlen algun matrimoni de que elles ſe contenten, e tan preſt no ve a concluſio ſegons lo apetit e llur voluntat, reſten molt agreujades. E puix la alteſa voſtra va en aqueſta ſancta perdonança, e Phelip hi va tambe, ſo de parer que aqueſt matrimoni ſe deuria fer ab conſentiment de ſon pare e de ſa mare: e la ſenyoria voſtra trametra per Tirant, e feuli ſcriure letres al rey de França de aqueſt matri-

moni si li vendra en plaer, perque no façam de la concordia discordia e de la pau guerra, perque no pogues dir que per son fill esser molt joue e de poca edat lo haguessen enganat, car si era ma filla, mes la stimaria dar a un caualler, ab voluntat de los parents, ans que darla a un Rey contra voluntat del seu poble. Lo Rey e la Reyna tingueren per molt bo lo consell del Duch, e la Infanta de vergonya noy gosa contradir, e daltra part son contenta que tan prestament nos fes, per ço com volia hauer major experiencia de Phelip, perque nol tenia prou conegut, e concordas ab la voluntat de tots. Prestament trameteren per Tirant e recitarenli larguament tot lo consell que hauien tengut sobre lo matrimoni, e Tirant los loha lo bon deliber que hauien tengut, e resta lo carrech a Tirant de scriure, e scriui letres al rey de França narrantli larguament la forma de la concordia del matrimoni, si a ell era plasent. Lo Rey feu armar un berganti per passar en la terra ferma, qui ana ab les letres dret a Pumbli. La nau de Tirant son ben carreguada de forment e de altres vitualles com lo berganti degue partir, lo Rey feu demostracio que sen anaua ab lo berganti, e tancas dins una cambra que de negu no fos vist, e posaren fama que anaua la via de Roma per parlar ab lo Papa. E en la nit Tirant feu recollir lo Rey e Phelip, e com tota la gent son recollida, Tirant ana a pendre comiat de la Reyna e de la Infanta, e de tots los de la cort. E

la Reyna feu molta honor a Tirant e pregual que volgues tenir per recomanat al Rey, perque era home de delicada complexio. Senyora, dix Tirant, no dupte la senyoria vostra, que sera per mi axi seruit com si fos mon natural senyor. E la Infanta loy recomana molt, la qual resta ab molta dolor e pensament, e aço per causa del Rey son pare que sen anaua e molt mes per la amor que tenia a Phelip. E en la primera guayta la nau feu vela, e ixqueren del port ab molt bon temps, e hagueren lo vent molt prosper, que en .iiij. dies passaren lo golf de Venecia e foren en vista de Rodes, e anaren al castell de sanct Pere, e aqui surgiren per sperar vent que fos un poch fortunal. E Tirant a consell de dos mariners que de sa terra hauia portats, qui amauen molt la honor sua, com veren lo vent larguer e bo, en la nit donaren vela, e demati, apuntant la alba, ells foren en vista de Rodes, molt prop. Com les naus de genouesos veren aquella nau venir, pensaren que era una de dues que hauien trameses per portar vitualles per al camp, e vehien que venia de Leuant e no podien pensar que neguna altra nau tingues atreuiment de venir en mig de tantes naus com en lo port stauen. La nau se acosta, e com fon prop delles carregua de tantes veles com podia portar, e en aço conegueren los genouesos, e en lo galip de la nau, que no era de les sues, e posarense en orde del que pogueren: empero la nau los fon tan prop que neguna nau

no pogue alçar vela, e aquesta a veles plenes passa per mig de totes les naus a llur despit : empero ells foren ben seruits de lances e de passadors, e de molts colps de bombardes, e de tot lo que en la mar se usa: mas Tirant mana al timoner e al nauxer que no voltassen la nau, sino que donassen la proa en terra, endret de la ciutat, en un arenal quey ha peguat ab la muralla, e a veles plenes donaren alli. Com los de la ciutat hagueren vist la nau donar la proa en terra, pensarense que fos de les dels genouesos que acordadament hagues dat en terra per pendre la ciutat. Tota la gent cuyta en aquella part, e combatienlos molt brauament, e los de les naus los combatien daltra part, que ells stauen en prou congoxa : fins a tant que un mariner ana prestament e pres una bandera de les de Tirant, e alçala. Com los de la ciutat veren la bandera, detinguerense que no feren armes. Prestament feren saltar un home quils dix com aquella nau era de socors. Com los de terra saberen que lo capita de la nau era frances e portaua la nau carreguada de forment per socorrer la ciutat, anaren ho a dir al Mestre, lo qual, sabuda la bona noua, se agenolla en terra, e tots los qui ab ell eren, e feren lahors e gracies a la diuina Prouidencia com era stat en recort dells, que nols hauia oblidats. Lo Mestre deualla del castell ab tots los cauallers : e los homens de la ciutat ab talegues entrauen dins la nau per traure forment e posauenlo en botigues. Lo Mestre

com hague haguda verdadera relacio que era Tirant tingue gran desig de veurel, conexent per experiencia la molta virtut sua, e mana a dos cauallers del orde dels majors quey eren, que anassen a la nau e que preguassen a Tirant de part sua que volgues exir en terra. Los cauallers pujaren en la nau e demanaren lo Capita, e Tirant axi com aquell qui era pratich e cortesa los rebe ab molta honor. Los cauallers li digueren semblants paraules: Senyor Capita, lo senyor Mestre es deuallat del castell e es en la ciutat qui us spera, e pregaus li façau gracia de exir en terra: per la virtuosa fama que de vos ha hoida mencionar, desija molt la vostra vista. Cauallers senyors, dix Tirant, direu a mon senyor lo Mestre, que molt prest yo sere ab la senyoria sua, que ja fora exit a ferli reuerencia sino que spere que haja fet aleujar la nau, perque tinch dupte que ab lo gran carrech que te no s' obra e ques perda lo forment: e sa merce prengua carrech de posar en segur lo forment que trauhen. E vosaltres cauallers, vos prech me façau dues gracies, la una es que per gentilea vullau pendre una poqueta collacio ab mi, la segona que dos gentils homens meus sen vajen en companyia vostra, perque de necessitat tenen a parlar ab lo senyor Mestre ans que yo ixqua en terra. Capita senyor, dix lo un caualler, dues coses nos demanau que no us poden esser denegades, e la primera es tan delitosa per a nosaltres, que per a tots los dies de nostra vida

vos reſtarem obliguats. E Tirant, que hauia ben prouehit en lo paſſat dia en fer coure moltes gallines e altres maneres de carns fiambres, aquils dona be a menjar, e a ells paregue eſſer tornats de mort a vida. E com Tirant tambe hauia prouehit ab lo ſeu majordom e ab los ſeruidors ſeus que en la ciutat li hagueſſen una gran poſada, alli feu aparellar de menjar per al Meſtre e a la Religio, perque ſabia queu hauien molt meſter, e per cauſa de aço Tirant ſe detingue que no volgue exir en terra fins que lo dinar fos aparellat. Com los cauallers ſen volgueren anar, Tirant pres dos gentils homens dels ſeus e dixlos que en ſecret parlaſſen ab lo Meſtre, e que li digueſſen com ell portaua en la ſua nau lo rey de Cicilia e Phelip fill del rey de França, qui anauen a la ſancta perdonança de Hieruſalem, ſi ſerien ſegurs en la ſua terra. Com los gentils homens hagueren explicada la embaxada al Meſtre, ab aquella honor e reuerencia que a ell ſe pertanyia, lo Meſtre los dix ſemblants paraules: Gentils homens, digau al virtuos Tirant lo Blanch, que yo ſo molt content de tenir ſecret tot lo que ell volra, e que en la mia terra ell no deu demanar ſeguretat neguna, que yo vull que ell la tingua per ſua, que los ſeus actes ſon ſtats de tanta virtut e ſingularitat, que ell nos ha guanyada tant la voluntat, que es ſenyor de les perſones noſtres e dels bens: e que en la mia terra yol prech que ell mane e ordene axi com ſi fos Meſtre de Rodes, car tot lo

que manara ſera complit ſens contradiccio neguna, e ſi vol lo ceptre de la juſticia e les claus del caſtell e de la ciutat, de continent li ſeran liurades. Cobrada la reſpoſta Tirant dels ſeus embaxadors, ne feu relacio al rey de Cicilia de la molta corteſia del Meſtre: e lo Rey e Phelip desfreçats ixqueren en terra, e anaren a la poſada quels hauien aparellada. E Tirant ixque molt be abillat, e deuiſas en aqueſta forma, ço es, ab gipo de brocat carmeſi, e ſobre lo gipo un geſaran de malla, e ſobre lo geſaran un jaquet dor febreria, e ab moltes perles quey hauia brodades, ab ſpaſa cenyida, y en la cama portaua la garrotera, e al cap un bonet de grana ab un fermall de molt gran ſtima. Entrant Tirant dins la ciutat troba lo Meſtre en una gran plaça: Tirant anaua molt be acompanyat de molts cauallers axi del orde com dels ſeus. Les dones e les donzelles ſtauen per les fineſtres e per portes ę terrats per veure qui era aquell benauenturat caualler que de tan cruel fam los hauia deliurats e de penoſa captiuitat. Com Tirant fon dauant lo Meſtre feuli honor de Rey, fica lo genoll e volgueli beſar la ma, empero lo Meſtre nou conſenti, e per bon ſpay ſtigueren altercant. Lo Meſtre lo pres per lo braç, leual de terra e beſal en la boca ab molta amor affable. Aqui paſſaren moltes rahons en preſencia de tots, recitantli lo Meſtre los grans combats que lo Solda nit e dia los dauen per terra, e los genoueſos per mar, e com ſtauen de hora en ho-

ra per darſe, per la ſtrema fam que tenien e nols era poſſible poderſe mes ſoſtenir, que tots los cavalls e altres animals ſe hauien menjats, fins als gats, que a marauella ſen trobas hu, moltes dones prenyades ſe ſon afollades, e los petits infants ſe moren de fam: aqueſta es la major miſeria quen lo mon ſia ſtada. Acabant lo Meſtre de recitar los paſſats mals, Tirant feu principi a un tal parlar.

CAPITOL XCI.

Com Tirant arriba en Rodes ab la nau e la ſocorregue.

LEs voſtres juſtes preguaries, reuerendiſſim Senyor, e les doloroſes lagremes del afligit poble, han mogut la inmenſa e diuina bondat de noſtre ſenyor Deu de hauer clemencia e pietat de la ſenyoria voſtra, e de aqueſta proſpera e benauenturada Religio, que no ha permes ni permetra que ſia deſtrohida per mans dels enemichs de la ſancta fe catholica. E alegres la merçe voſtra, que mijançant lo diuinal auxili preſtament tota aqueſta moriſma ſera fora de tota la ylla. Mas per quant a la major neceſſitat deu hom primer acorrer, ſuplique a la ſenyoria voſtra me faça gracia que en la caſa voſtra vullau pendre de mi un petit dinar ab tots los que açi ſon. Ca-

ualler virtuos, dix lo Meſtre, vos me pregau de coſa que es a mi tan accepte e delitoſa, que ateſa la gran neceſſitat ab infinides gracies la accepte, car en tal punt ſtich que ab fatigua gran me poden exir les paraules de la boca, e Deu me faça gracia queus ho pugua ſatiſſer en tot be e honor voſtra. E preſtament en mig de la gran plaça Tirant feu poſar moltes taules, e feu ſeure lo Meſtre ab ſon ſtat e tots los cauallers de la religio. E lo Meſtre pregua a Tirant ques volgues ſeure prop de ell, e ell ſe ſcuſa que li perdonas la ſenyoria ſua, que volia dar recapte a la gent, e pres un baſto de majordom e feu portar les viandes al Meſtre, e donali dos parells de pagos, e molts capons e gallines de Cicilia que hauia portat, e apres feu donar a tots los altres compliment de totes coſes. Com hagueren començat de menjar, Tirant mana tocar les trompetes, e feu fer crida que tots aquells qui volgueſſen menjar e no tingueſſen taules preſtes alli ſe aſegueſſen en terra, que aqui los ſeria dat tot lo que haurien meſter per a la humanal vida. E molt preſtament ſe foren aſegudes en torn de la plaça, que era molt gran, moltes dones e donzelles de honor e gran multitut de poble. E Tirant dona orde que en poca hora tots tingueren que menjar, e daltra part Tirant trames moltes viandes als que guardauen lo caſtell: e ab la ajuda de noſtre Senyor, que dona compliment de la ſua gracia a tot lo mon, e ab la bona diligencia de Tirant, tots

reſtaren contents. Com lo Meſtre e tots foren dinats, la collacio fon preſta de molts confits per al Meſtre e als cauallers. Apres Tirant feu traure de la nau moltes botes de farina e feules poſar en mig de la plaça, e ſupplica al Meſtre fos de ſa merce dos cauallers del orde, ab los regidors de la ciutat, repartiſſen tota aquella farina entre la gent popular, com ell ne tingues mes per fornir lo caſtell. E mes lo ſupplica que fes poſar en orde los molins perque hauia bon temps que no hauien molt: e Tirant feu fer una crida que tots los qui volgueſſen farina que vingueſſen a la plaça. Com la farina fon repartida, feu repartir lo forment per les caſes ſegons los menjadors que tenien, al major dauen .vj. cafiços, e axi deſminuint ſegons les caſes fins a hu. E per aqueſt orde mateix repartiren los olis, e los legums, e les carns, e de totes les altres coſes de prouefio. Nos poria recitar les lahors e benediccions que lo manſuet poble dauen a Tirant, que les deuotes preguaries que fehien per ell eren ſufficients a poſarlo en paradis encara que james altre be no hagues fet. Repartides totes les vituallés e la gent que ſtaua molt contenta, lo Meſtre pregua a Tirant quel aportas a la poſada del rey de Cicilia e de Phelip de França. Tirant fon molt content, e trames los auiſar perquels trobaſſen en orde. Lo Meſtre e Tirant entraren per la cambra, e lo Rey e lo Meſtre ſe abraçaren e ferenſe molta de honor, e apres lo Meſtre abraça a Phelip: e lo Meſtre los

pregua que mudaſſen de poſada, que vengueſſen a poſar al caſtell. E lo Rey james ſe volgue mudar de alli, dient que ell ſtaua molt be apoſentat. Senyor, dix Tirant, veſpre 's fa, pujauvoſne en voſtra fortalea e dema entendrem en la guerra e en delliurar la ciutat e la ylla de aqueſta moriſma. Lo Meſtre pres comiat del Rey e de Phelip, e Tirant lo acompanya fins prop del caſtell. Com fon nit ſcura, lo caſtell e la ciutat ſtaua ab molt gran luminaria e grans alegries de tocar trompetes, tabals e de altres maneres de inſturments, e les luminaries eren tant grans que de la Turquia les vehien. La fama ana per tota la terra com lo Solda hauia pres lo gran Meſtre de Rodes, ab tota la Religio, e lo caſtell e la ciutat, per les grans luminaries que hauien viſtes. Aquella nit Tirant ab los ſeus feu guayta enuers lo port. Les naus dels genoueſos ſtauen molt prop de terra, en ſpecial la nau del capita que ne ſtaua mes prop que totes les altres : e quaſi enuers la mija nit un mariner ſe acoſta a Tirant e dixli: Senyor, que daria la merce voſtra al qui en nom voſtre cremas aqueſta nau, en la nit que ve, qui mes prop de terra ſta, ques diu que es del capita dels genoueſos ? Si tu tal coſa fas, dix Tirant, yo de bon grat te dare .iij. milia ducats de or. Senyor, ſi la merçe voſtra me promet a fe de caualler de darloſme, yo hi poſare tot mon ſaber, e ſi nou fas me obligue de eſſer catiu voſtre. Amich, dix Tirant, yo no vull que tu poſes penyores negunes, ni t' obligues a

neguna cosa, car la infamia e vergonya quen reportaras sino fas lo que mas dit, te sera prou punicio e pena: e de mi yot promet per lo orde que he rebut de caualleria, que si tu dema entre tot lo dia e la nit tu la cremes, yot dare tot lo que te promes e molt mes auant. Lo mariner resta molt content, perque ell ho tenia per cert per la gran destrea que tenia en la mar e en la terra: e al mati ell dona orde en totes les coses que hauia necessaries. Com lo Mestre hague hoida missa, vingue a veure al Rey e a Phelip e a Tirant, e parlaren molt sobre la guerra e deliberaren moltes coses en util de la ciutat, les quals dexe de recitar per no tenir prolixitat. Un caualler del orde molt antich qui era vengut ab lo Mestre, dix les seguents paraules: A mi par, Senyors, que puix la senyoria vostra ha molt ben prouehit que la ciutat stara ben fornida per alguns dies, que mon senyor lo Mestre fes un present al gran Solda de moltes e diuerses maneres de vitualles, per ferli perdre la sperança que te de pendrens per fam: e ara que saben que aquesta nau es venguda, e a pesar llur es entrada, coneguen que stam molt ben prouehits de totes coses, e per volerlos fer mes plaher los ne volem fer part. Per tots los magnanims senyors son loat e aprouat lo consell del ancia caualler: e de continent ordenaren que li fossen tramesos .cccc. pans calents axi com exirien del forn, vi e confits de mel e de sucre, .iij. parells de pagos, gallines e capons, mel, oli, e de

totes les coses que hauien portades. Com lo Solda veu tal present dix al seus: Cremat sia tal present e lo traydor quil tramet, aço sera causa de ferme perdre ma honor e tot lo estat que tinch : empero ell lo rebe ab cara afable, e feu gracies al Mestre del que trames li hauia. Com cobraren la resposta era ja hora de dinar. Lo Mestre prenia son comiat del Rey e dels altres, e lo Rey li dix: Senyor Mestre, vos fos conuidat ahir del meu singular amich Tirant, perque us prech vos dineu huy ab mi, conuit de camp, segons homens qui no stan en libertat de poder hauer les coses pertanyents a tal senyor com vos. Lo Mestre son content de acceptar lo conuit e aturas a dinar, e entre ells passaren moltes cortesies e dinarense ab molt gran plaer, e tots los qui ab lo Mestre eren venguts menjaren en la gran sala, perque no volien que vessen lo Rey. Com foren dinats, Tirant dix a Phelip que conuidas lo Mestre per a lendema, e lo Mestre ho accepta de bon grat. Lo Mestre e Tirant partiren de la posada anant regonexent la ciutat, perque Tirant volgue veure e saber per hon escaramuçauen ab los moros, e com ho hague tot vist paregueli prou bon loch per entrar e exir. Com lo Mestre veu que era hora partis de Tirant e recollis al castell, e Tirant torna a la posada del Rey : e apres que hagueren sopat posarense en orde per anar a fer la guayta, e per veure lo mariner si faria lo que hauia dit. Com son quasi la mitja nit, e fehia molt gran

ſcuredat, lo mariner tingue ſes coſes preſtes per cremar la nau del capita, e feu ho en ſemblant forma.

CAPITOL XCII.

Com Tirant feu cremar la nau del Capita dels genoueſos, qui fon cauſa que tots los moros ſen anaren de la Ylla.

LO auiſat mariner hague fermat un argue en terra vora mar molt fort, apres hague una molt groſſa gumena e poſala dins una barqua ab dos homens que voguauen, e ab ell foren tres, e presa una corda tan groſſa com lo dit de canem molt largua, com foren prop la nau, que ſentien parlar los qui fehien la guayta al caſtell de popa, feu detenir la barca e deſpullas tot nuu, e cenyis una corda e poſas en la cinta un petit coltell ben eſmolat, per ço que ſi hauia a tallar alguna corda queu pogues fer, e poſalſe de part detras que al nadar nol enujas e en la bahina del coltell ligua lo cap de la corda. Mana als qui reſtauen en la barca, que toſtemps li donaſſen corda, e com ho hague tot ordenat lanças en la aygua, e nadant ana prop de la nau, que ſentia molt be parlar los que guaytauen, lauors mes lo cap dauall la aygua perque no fos viſt e aplegua a la nau hon ſta lo timo, e aqui ſe atura un poch perque no temia que de negu pogues eſſer viſt. E mes

baix del timo en totes les naus trobareu grosses anelles de ferro, per ço com volen mostrar carena, o volen spalmar, o com corren gran fortuna es trenquen les agulles del timo liguen lo timo en aquelles anelles, les quals van totes dauall laygua. E lo mariner passa la corda per la anella, e pres lo cap de la corda e tornalse a liguar, e posas dauall laygua e torna a la barca, e pres lo cap de la corda e ligual al cap de la gumena e va la molt be enseuar, e portasen un gran tros de seu per enseuar la anella, per ço que passas millor e no fes tanta remor, e dexa manat que com haguessen cobrat lo cap de la gumena que prenguessen un fus de ferre e quel passassen per mig de la gumena, per ço com apleguas a la anella e no pogues passar, que ell hagues noticia que ells hauien cobrat lo cap de la gumena. E tornas a lançar en la aygua e torna a la nau e enseua molt be la anella, e los de la barca tiraren la corda prima fins a tant que cobraren lo cap de la gumena. Lo fus de ferre fon posat en la gumena, e com fon a la anella e no podia passar conegue lo auisat mariner que lo cap de la gumena era en la barca: com li paregue hora anasen, ixque en terra e ligua lo un cap de la gumena en lo argue, e laltre liguaren a una barca gran a manera de balaner que ja la tenia plena de llenya e de tea, ruxat tot ab oli perque cremas be, posaren hi foch e lexarenlo be encendre, e posarense cent homens al argue e començaren molt fort a vogir. E ab la força del

argue ſon fet tan preſt que eſcaſſament ſon partit lo balaner que ſon peguat al coſtat de la nau, e ab les grans flames de foch que portaua preſtament ſe pres lo foch en la nau ab tan gran furia que res en lo mon no baſtara apaguarlo. Lauors molts de la nau no penſaren altra coſa ſino de fogir ab les barques, altres ſe lançauen en la mar per paſſar en les altres naus, per be que no pogueren eſcuſar que molts ni moriren cremats per no hauer temps de poder exir, e a molts que lo foch aconſegui dormint. Los qui fehien la guayta alt en lo caſtell, anaren preſtament a dir al Meſtre com gran foch hauia en les naus dels genoueſos. Lo Meſtre ſe leua e puja alt en una torre e com veu lo gran foch dix: Per mon Deu, yo pens que aço haura fet Tirant, car ell me dix a nit que volia aſſajar ſi poria fer una poca de luminaria entre les naus dels genoueſos. Com fon de dia Tirant pres tres milia ducats e donals al mariner, e una roba de ſeda forrada de marts e un gipo de brocat: lo mariner lin feu infinides gracies e reſta molt content. Com lo Solda veu la nau cremada dix: Quins homens del diable ſon aqueſts que no temen los perills de la mort, que a veles plenes ſon entrats per mig de tantes naus quey hauia en lo port e han ſocorregut la ciutat, e puix han començat a cremar la nau del Capita, ſis faran totes les altres, car no poden ſaber los mariners com pot eſſer ſtat aço: coſa de gran admiracio es que negu nou pugua ſaber. Com la

nau ſe cremaua la gumena ab que tenia liguat lo balaner cremas, e ab lo argue cobraren lo cap, e ells no podien penſar lo balaner com era vengut axi dretament en aquella nau mes quen nenguna de les altres. Apres lo Solda trames per tots los capitans axi de la mar com de la terra, recitals tot aqueſt fet, e del preſent que lo Meſtre li hauia fet per moſtrar com la ciutat eſtaua molt ben proueida de totes coſes, e mes encara, com eren en la entrada del hiuern que los frets e les plujes los començauen de enujar, perque deliberaua de leuar lo camp e tornarſen, mas que altre any ell hi tornaria : e preſtament mana ſonar les trompetes e anafils del camp, e les naus donaſſen vela e anaſſen al cap de la ylla, que ell ſeria alli per recollir ab tota la ſua gent, e axi fon fet. Com lo camp fon leuat tota la moriſma ſen anaua molt cuytada ab gran deſorde per dupte que tenien que no ixqueſſen los de la ciutat. La preſſa era tanta entre los moros per anarſen, que un ginet ſe ſolta e corregue molt per lo camp que nol pogueren pendre, que tira deuers la ciutat e nol goſaren ſeguir perque ſtaua molt delitos ab lo ſolguar e nos lexaua pendre. Com Tirant veu que los moros leuauen lo camp, armas ab tota la ſua gent e ixque fora de la ciutat, e apleguaren fins ahon era lo camp, e poſaren foch a les barraques per ço que ſi tornaſſen hagueſſen ſon treball de tornar les a refer. E ſtant axi lo ginet ſe acoſta alli hon ells eren, e prenguerenlo, e Tirant fon

molt content com hauien pres lo ginet. Aquella nit tots los moros se atendaren prop de una ribera daygua. Per lo mati Tirant hohi missa, e posa en punt lo ginet ab sella de la guisa, e pres una ballesta de aquelles ques paren a cauall ab una gafa, e moltes sagetes ab herba e posales en la correja, e pres una lança curta en la ma, e tot sol ixque de la ciutat, e ana per mirar los moros si eren partits de alli hon hauien alleujat aquella nit, e puja en un mont e veu que tots los moros sen anauen de pressa la via de la mar: e mira a totes parts e veu venir per lo cami hon los moros anauen, gran troç atras, una adzembla carreguada, ab .xviij. moros qui la acompanyauen, e erense aturats atras per ço com era cayguda en un fanch. Com Tirant los veu tan luny dels altres, e que los primers nols podien veure per causa de una poca montanya quen mig los staua, ferma de sperons e feu la llur via e conegue que eren moros, e veu que negu dells no portaua ballesta, sino que tots portauen lançes e spases. No pot esser menys, dix Tirant, que yo non mate algu de aquests perros de moros: e fica la lança que portaua en terra, pres la ballesta e posay una sageta ab herba, e acostas tant als moros quels podia be tirar, e tira a un moro e feril en lo costat que no ana .xxx. passos que en terra caygue mort. Tirant ferma dels sperons, lunyas un poch e torna a parar la ballesta, posay una altra sageta e torna deuers ells, e tira a un altre

moro e mori preftament. Tots los moros fe remeteren a ell, feri dels fperons e nol podien aconfeguir: per aqueft orde mes per terra .viij. moros, entre morts e mal nafrats, e los altres no curauen fino de cuytar cami, e fi Tirant hagues tengudes tantes fagetes per aquell orde tots los haguera morts, encara que foffen ftats cent. Acoftas als qui eren reftats e dixlos ques donaffen a prefo: e ells deliberaren que mes los valia effer catius que no morir, puix vehien que no tenien defenfio, ni fperauen focors. Fet llur acort digueren que eren contents de donarse. Dix Tirant: Dexau totes les armes aqui. Com les hagueren dexades feulos tornar atras e lunyar de les armes bon troç, e ell pofas en mig dels moros e de les armes, e feu pendre una corda e dix al hu de aquells que liguas a tots los altres les mans detras e alt en los brahons, e fi tuls ligues be, que negu nos pugua foltar, jot promet de ferte franch e pofarte en fegur lla hon es lo Solda ab tota la fua gent. Lo moro per hauer libertat liguals molt be: e prengueren la adzembla, que era carreguada de moneda e de joyes de molta valua, e tiraren la via de la ciutat. Tirant entra ab la fua prefa per la ciutat, e troba lo Meftre en la plaça, ab molts cauallers del orde quil ftauen fperant per a dinar, e com lo Meftre lo veu venir tot fol ab .x. prefoners, ftigue lo mes admirat home del mon, e tots los altres, de les grans caualleries que Tirant fehia. Apres que foren dinats, Tirant feu

armar un berganti e tramesso per veure lo Solda e la sua gent sis recollien, ne en quin punt staven. Apres que lo berganti fon partit, dona al moro una roba de seda e feulo passar en la Turquia per la promesa que li hauia feta. Molts homens de la ciutat anaren hon era stada la bregua, e trobaren encara alguns moros vius e ferenlos morir, e prengueronlos les armes que trobaren e tornarense a la ciutat. Lo dia mateix torna lo berganti que era partit, e dix quel Solda sera ja recollit, e tots los caualls eren dins les naus. Tirant supplica al Mestre que li donas dos o tres guies que sabessen be la terra, com ell volia aquella nit anar a visitar los moros. Molta gent li desconsella que no anas a empresa daltri, empero ell se apodera de anarhi, e pres cinch cents homens e tota la nit caminaren, e posarense en una montanya sens que per negu no foren vists, e de aquella montanya mirauen molt be la pressa que los moros tenien de recollirse. Com Tirant veu que ja noy hauia sino stima de mil homens, poch mes o menys, Tirant isque de la montanya e feri en mig dels moros tan brauament quen feren una gran destroça. Com lo Solda veu fer la destruccio dels moros, staua molt desesperat, trames les barques per ques poguessen recollir, mas pochs ne cobraren, que la major part foren morts o ofegats per recollirse. Vehent aço lo Solda feu dar vela e tornasen en sa terra. Com fon apleguat, los grans senyors qui restats

eren foren molt ben informats de la caufa de la fua venguda, ajuftarenfe tots e anarenlo a veure: e un gran Alcadi parla per tots, e feu principi a paraules de femblant ftil.

CAPITOL XCIII.

Com fon mort lo Solda per fos vaffalls a mort vituperofa.

O Tu, enganador de noftre fanct propheta Maphomet, deftrohidor dels noftres trefors, malmetedor de la noble gent pagana, fornicador de mals, amador de couardies, vanaglorios entre la gent no entefa, fogidor de batalles, fquinçador del be publich: ab peu efquerre has fetes totes les tues vils obres en dan e defhonor de tots nofaltres, ab la ma negre e crua, ab la falfa lengua que li ha feta companya, fens confell de bons confellers eft partit de aquella noble ylla de Rodes, per una fola nau fes fmayat lo teu flach animo. O cavaller de poch efforç, ab la cara girada al reues has fenyorejats .xij. reys coronats, los quals toftemps fon ftats a tu obedients: eft te concordat ab la mala intencio dels teus proxims parents e fictes creftians los genouefos qui pietat ne amor no han a negu, com no fien moros ni creftians, com tu fies nat dins aquella mala ribera e cofta de Genoua: e per ço los teus reprouats mals te condemnen que muyres com a ho-

me çelerat de mort vituperosa. E prestament fon pres e posarenlo en la casa dels leons, hon mori ab gran desauentura. Apres feren eleccio de un altre Solda, e aquell per mostrarse amador del be publich ordena que ab aquelles naus dels genouesos fessen gran armada de tota aquella gent qui de Rodes era venguda, e altra mes, e que passasen en la Grecia, e axi fon fet: e fon hi conuidat lo gran Turch qui fon content de passarhi ab molta gent darmes de peu e de cauall en gran nombre. E junts los dos exercits foren en nombre de .cxvij. milia moros, e portauen dues banderes, la una era tota vermella hon hauia pintat lo calzer e la hostia, per ço com genouesos e venecians posaren penyora lo calzer e la hostia consagrada, e per ço en les sues banderes porten aquella diuisa pintada, laltra bandera era de terçanell vert ab letres de or qui dehien: Venjadors de aquella sanch de aquell benauenturat caualler don Hector lo Troya. E de la primera entrada que feren en la Grecia prengueren moltes viles e castells e .xvj. milia infants petits, e tots los trameteren en la Turquia, e en la terra del Solda per ferlos nodrir en la secta mafometica, e moltes dones e donzelles jutgaren a captiuitat perpetua: e la ylla de Rodes fon deliurada de poder dels infels. Com los de Chipre saberen que lo estol del Solda sen era partit en la ciutat de Famagosta carreguaren prestament moltes naus de forment, de bous e de moltons e de altres vitualles, e por-

tarenho tot en Rodes per la gran fam que ſabien que ſoſtenien, e de moltes altres parts ni portaren, e en poch temps la ciutat e la ylla fon en tan gran abundancia que tots los antichs dehien que james hauien viſt ne hoit dir a llurs predeceſſors una tan gran abundancia eſſer ſtada en la ylla de Rodes. A pochs dies que lo Solda fon partit apleguaren dues galeres de venecians carreguades de forment, qui portauen pelegrins que anauen a la caſa ſancta de Hieruſalem. Com Tirant ho ſabe ho ana a dir al Rey e a Phelip, e de aqueſta noua foren molt alegres. Lo Rey dix al Meſtre: Senyor, puix a la diuina Bondat es eſtat plaſent que aqueſtes galeres ſon vengudes açi, noſaltres volem partir per complir lo noſtre ſanct viatge ab voſtra bona licencia. Dix lo Meſtre: Senyors, molta gloria ſeria per a mi que les ſenyories de voſaltres volgueſſen açi aturar, car porien manar e ordenar axi com en caſa voſtra propia, e lo anar e lo reſtar ſta tot en voſtra ma, que yo no tinch a fer ſino lo que les ſenyories voſtres me volran manar, car yo us deſige a tots molt ſeruir: e lo Rey loy regracia molt. Lo Meſtre ajuſta los cauallers del orde a capitol, e dixlos com Tirant li hauia demanada licencia que ſen volia partir, perque a ell paria molta raho que fos paguat del forment, e la nau que perduda hauia per ſocorrerlos. E tots los cauallers li digueren que ſa ſenyoria hi hauia be penſat, e que fos tan amplament ſatiſſet com ell ſabes demanar, e molt

mes encara: e ordenaren que a lendema en mig de la gran plaça en presencia de tots li fes la offerta. Lendema demati lo Mestre feu tancar tots los portals de la ciutat perque negu no pogues exir defora, perques trobassen en lo parlament dell e de Tirant, e feu traure tot lo tresor del orde en mig de la plaça, e pregua lo Mestre al rey de Cicilia quey fos perque ves lo tresor, e lo Rey e Phelip hi foren. Com tots foren ajustats, lo Mestre feu principi a un tal parlar.

CAPITOL XCIV.

La offerta que feu lo Mestre de Rodes a Tirant de pagarli la nau.

SOLA sperança de la ciutat atribulada, succehidor de la sanch antigua molt generosa, o tu Tirant lo Blanch, sobre los nobles corona e ceptre real portar deuries e senyorejar lo Imperi Roma, car per les tues virtuoses obres e singulars actes de caualleria a tu pertany e a altri no: tu has posada en libertat la nostra casa de Hierusalem ab lo temple de Salamo, tu est stat consolacio e vera salut de tots nosaltres, car gran temps hauem stat ab molta fam e set e altres dolors e miseries que per nostres peccats comportades hauem e per tu sol hauem obtesa via de saluacio e libertat: car tota la nostra sperança era ja perduda, que si tu no fosses vengut en aquell be-

neyt dia fora defolada la noftra ciutat e tota la Religio. Donchs a qui deu effer dada la triumphal gloria fino a tu qui eft lo millor dels caualllers? e nofaltres reftam molt obliguats a la molta noblea tua, car totes aqueftes gents que veus açi foren en carrera de perdicio, que perduda la ciutat e fortalea fora perdut lo poble, los bens e riquefes de aquells e los coffos fubjugats a perpetual captiuitat. Beneyta fia la hora que tu vinguift a focorrer los famejants els aconfolift ab vera dolçor de abundofes viandes, car altra fperança nons reftaua fino morir per la fe de Ihefucrift: o dolor e pena ineftimable en les perfones noftres pofades en perpetual catiueri. A qui darem donchs lo premi de noftra profpera liberacio? qui fera noftre protector e fegura defenfa fi altra veguada los malignes e inichs infels açi tornen, com los perills fien molts e les amargues dolors que paffades hauem, perque de anfiofa temor tremolen los noftres offos, e les entramenes dins nofaltres nos poden affegurar? no fon james major miferia, ni paffaren los gloriofos fancts Martirs major pena en comparacio de la noftra, per ço com la mort es comuna a tots, e preft es paffada, qui dona fi a tots los mals, perque caualler virtuos fupplicam a la tua noblea, yo e tota la Religio, quet placia ftendre la tua generofa e victoriofa ma fobre lo noftre trefor e que prengues de aquell a tota la tua voluntat, encara que no fia fuficient premi dels teus fingulars actes, car la tua molta

virtut no poria fer res quen desgrat nos vinques, car no sabem ni tenim ab que te puguam premiar de la honor e pietat misericorde que de nosaltres aflegits has aguda, pensant en lo gran perill que has mesa la tua benigna e prospera persona, e ab animo gran e sforçat de caualler has exercides les armes e no test mostrat ·gens esser caualler pereos, perque bet podies scusar a les batalles e combats de la mar e de la terra, e per ço se diu que aquell es dit caualler qui fa caualleries, aquell es dit gentilom qui fa gentileses, aquell es noble qui fa nobleses: donchs Tirant, senyor, de aquesta Comunitat reb ab la tua ma plena de caualleria del nostre tresor, e com mes ne pendras mes gloria sera per a nosaltres: e dona fi a son parlar, e no tarda Tirant fer resposta en estil de semblants paraules.

CAPITOL XCV.

La resposta que Tirant feu al Mestre de Rodes: apres parti de Rodes e ana al sanct Sepulcre en companyia del rey de Cicilia e de Phelip.

COMENÇ me a recordar com vench en lo mon aquell propheta e sanct glorios Johan Baptista per denunciar lo adueniment del nostre redemtor Deu Ihesus. Axi per permissio diuina yo so vengut açi ab ferma fe e ab deliberada pensa,

per a ſocorrer e ſubuenir a la reuerent ſenyoria voſtra e a tota la Religio: e aço per cauſa de una letra que viu en mans de aquell proſper e creſtianiſſim Rey de França, la qual per la reuerencia voſtra li era ſtada trameſa, e fas infinides gracies a la Mageſtat diuina com me ha feta tan gran honor e miſericordia que m' ha fet apleguar açi ab bon ſaluament en lo temps de la major neceſſitat, e per hauer yo obteſa tanta gloria en aqueſt mon que per mija meu aqueſta ſancta Religio ſia ſtada deliurada. La honor que men reſta es ſuficient premi dels treballs e deſpeſa, e lo merit ſpere hauer de noſtre ſenyor Deu en lo altre mon, perque a honor, lahor e gloria del noſtre meſtre e ſenyor Deu Ieſus, e de aqueſt ſanct glorios Johan Babtiſta, protector e defenedor de aqueſta ylla, ſots inuocacio del qual aqueſta ſancta Religio ſta fundada, done de bon grat tots mos drets del que yo tenia de hauer a la ſancta Religio voſtra, e no vull altra ſatiſſaccio de voſaltres ſino que caſcun dia me façau celebrar una miſſa cantada de requiem per la mia anima: e mes vos deman en gracia que tot lo poble ſia quiti de tot lo quels es ſtat repartit, axi del forment e farina com de les altres minimes coſes, que res no paguen, e de aço ſenyor ſupplich a voſtra ſenyoria que axis faça. Tirant ſenyor, dix lo Meſtre, tot lo que la voſtra gran gentileſa diu nos pot fer, ſino que ab la voſtra ma plena de caritat aneu a pendre tot lo que us pertany, car ſi en algun temps los mo-

ros tornauen, e la fama anas per lo mon dient com vos per vostra virtut ereu açi vengut per donarnos socors, e hauieu perduda la nau, e fornida de vitualles molt be la ciutat, e que fosseu stat mal contentat, en semblant necesitat no trobariem qui socorrer nos volgues, perque us supplich, e us demane de gracia, que prengau lo que volreu del nostre tresor. Digaume, senyor molt reuerent, dix Tirant, qui pot a mi empedir si yo vull donar tots mos bens per amor de Deu? e no pense la senyoria vostra que yo sia tal que haja anar per lo mon clamantme de la vostra Religio, car mes stime la honor e lo premi de nostre Senyor que tot lo tresor del mon, e nom tingau per tal que yo volgues dir cosa qui no fos vera: e per ço que la senyoria vostra sia contenta, e tots los que açi son ho puguen veure e fer verdader testimoni que so content de tot lo que açi he portat, en presencia de tots pose les dues mans sobre lo tresor. E mana als trompetes que fessen crida com ell se tenia per content de la merce del senyor Mestre, e de tota sa Religio, e daua de bon grat al poble lo forment e la farina e totes les altres coses que preses hauien, e que volia que negu no pagas res. Moltes foren les lahors e benediccions que lo poble cascun dia dauen a Tirant. Com la crida son feta Tirant supplica al Mestre que anassen a dinar: e venint la nit lo Rey, Phelip e Tirant, prengueren comiat del Mestre, e recollirense en les galeres dels venecians ab molt poca gent

que ſen portaren, que tota la altra dexaren en Rodes. E Diaphebus, parent de Tirant, no volgue reſtar ne Tenebros per ſeruir a Phelip: e corregueren fortuna valida tres dies e tres nits, e apres hagueren lo temps tan proſper que en pochs dies arribaren al port de Jafa, e partint de alli que lo temps fon abonançat, ab la mar tranquila arribaren en Barut ab bon ſaluament. Aqui ixqueren tots los pelegrins e prengueren bones guies, de deu en deu una guia, e junts que foren en Hieruſalem aturaren aqui .xiiij. dies per viſitar tots los ſanctuaris: e partint de Hieruſalem anaren en Alexandria hon trobaren alli les galeres e moltes naus de creſtians. Anant un dia lo Rey e Tirant per la ciutat trobaren un catiu creſtia que ſtaua fortment plorant, e com Tirant li veu fer tan triſt e adolorit comport, dixli: Amich, yot prech que vulles dir per quet dols tant? car per la pietat que tinch de tu ſi en res te puch ajudar ho fare de molt bona voluntat. Nom fretura deſpendre paraules, dix lo catiu, com vos ho haure dit conſell ni ajuda en vos ni en altre no trobare, que tal es la mia fortuna: .xxij. anys ha que ſo catiu per la mia mala ſort, deſijant mes la mort que la vida, e perque no vull renegar a mon Deu e a mon creador ſo fart de baſtonades e freturos de viandes. Dix Tirant, per bonea te vull preguar me vulles dir e moſtrar aqueix tant cruel quit te catiu? Aquil trobareu en aqueixa caſa, dix lo catiu, qui ab vergues de dolor ſta en la ma per le-

uarme de la esquena lo cuyro. Tirant supplica ab veu baxa al Rey lo dexas entrar dins la casa de aquell moro, e lo Rey fon molt content. Tirant dix al moro com aquell seu catiu era son parent, si loy volia vendre o donar a rescat. Lo moro dix que si, acordarense que li donas .lv. ducats de or, e Tirant lo paga de continent, e pregua al moro que si sabes si hi hauia altres moros que tinguessen altres catius crestians que ell los compraria, e fon sabut per tota la ciutat de Alexandria, e cascu que tenia catius los portauen al alfondech hon posaua Tirant: e dins .ij. dies Tirant reme .cccclxxiij. catius, e si mes ne hagues trobats mes ne haguera quitats. Tota la sua vexella de or, de argent, e totes les joyes que portaua vene per quitar los dits catius, e feulos recollir en les galeres e en les naus e portar en Rodes. Com lo virtuos Mestre sabe que lo Rey e Tirant venien, feu fer dins lo port un gran pont de fusta que plegaua de terra fins a les galeres, tot cubert de peçes de seda. Lo rey de Cicilia en aquella hora se manifesta a tots. E lo Mestre entra en la galera e feu exir en terra al Rey, a Phelip e a Tirant, e portals a posar alt en lo castell, e dixlos: Senyors, en lo temps de la necesitat me donas a menjar, ara en lo temps de la prosperitat menjareu ab mi, sius plaura: e ells foren molt contents. De continent que Tirant fon en Rodes feu hauer moltes peçes de drap e feu vestir a tots los catius de mantos, robes, gipons, calçes, sabates e

camises, e feulos leuar les camises grogues que ells portauen e tramesles en Bretanya, per ço que com fos mort fossen posades en la sua capella ab los quatre scuts dels quatre cauallers que vençuts hauia. Com lo Mestre sabe lo que Tirant hauia fet, dix al Rey e a Phelip, e a tots los que alli eren: Per ma fe, yo crech si Tirant viu molt temps ell basta a senyorejar tot lo mon: ell es liberal ardit e saui, ginyos mes que tot altre, dich vos per cert que si nostre Senyor me hagues dotat de algun imperi o regne e tingues filla yo la daria mes prest e de millor voluntat a Tirant que a negun princep de la crestiandat. Lo Rey aduerti molt be en les prudents paraules del Mestre, e tostemps apres tingue deliber, com fos en Cicilia, de dar la filla a Tirant. Acabades que foren les robes dels catius e les galeres volien partir, Tirant ajusta tots los catius, e conuidals tots a dinar. Apres que foren dinats Tirant feu principi a tal parlar.

CAPITOL XCVI.

Com Tirant posa en libertat tots los catius que hauia comprats en Alexandria. E com tornaren en Cicilia e strengueren lo matrimoni de Phelip ab la filla del rey de Cicilia.

AMICHS meus, e en voluntat com a germans, no ha molts dies passats que tots vosaltres ereu detenguts en poder de infels e ab forts cadenes apresonats, ara per gracia de la diuina Magestat, e ab treball meu, sou venguts en terra de promissio, franchs e liberts de tota captiuitat e submissio, perque de present yo us done francha libertat a tots de anar o de restar, e tots aquells qui en ma companya volran venir yon sere molt content, los qui volran restar en aquesta ciutat ho poran be fer, los que en altres parts volran anar diguenmo e yo darlos he diners per a la despesa. Com los catius hoiren dir semblants paraules al virtuos Tirant, foren molt aconsolats e posats en inextimable alegria, e lançarense tots als seus peus per besarloshi e apres les mans, e Tirant nou volgue james consentir, e donals tant de sos bens a cascu que tots se tingueren per mes de contents. Com les galeres foren en punt de partir, ben prouehides del que hauien mester, lo Rey, Phelip e Tirant prengueren comiat del reuerent Mestre, e de tota la Religio: e al comiat lo

Meſtre torna a ſolicitar al virtuos Tirant ſi volia eſſer paguat de la nau e del forment, e Tirant ab molta gentilea ſe ſcuſa que no volia pendre res. Com foren dins les galeres donareñ vela, e hagueren lo temps tan proſper e fauorable que en breus dies arribaren al cap de la ylla de Cicilia. La alegria que los cicilians feren fon molt gran per la venguda de ſon natural ſenyor, e los de la terra trameteren un correu a la Reyna de la venguda del Rey. Lo Rey demana del ſtat de la Reyna, e de la diſpoſicio de ſa filla e de ſos fills, e del Duch ſon germa. Fonli reſpoſt de la proſperitat èn que ſtauen, e com lo rey de França hauia trames .xl. cauallers per embaxadors ſeus, qui venien molt be abillats e molt bella companyia de gentils homens. Molt ſon plaſent a Tirant la venguda dels embaxadors, mes que no fon al Rey penſant e hauent recort de les paraules del Meſtre de Rodes. Ells repoſaren alli per alguns dies, per que venien molt enujats de la mar, e apres ques foren repoſats lo Rey ab tota la companya parti, e feren la via de Palerm hon la Reyna ſtaua. E lo dia que deuia entrar, ixque primer lo Duch ſon germa ab molta bona gent acompanyat: apres ixqueren tots los meneſtrals molt ben veſtits e abillats: apres ixque lo Arquebiſbe ab tot lo clero: apres ixque la Reyna, acompanyada de totes les dones de honor de la ciutat. Apres per un poch ſpay ixque la infanta Ricomana ab totes les donzelles ſues, e de la

ciutat, molt ben abillades que era cosa, de molt gran delit de veureles. Apres ixqueren los .xl. embaxadors del rey de França, vestits ab robes de vellut carmesi, largues fins als peus, ab grosses cadenes de or que portauen, tots deuisats en una manera. Com lo Rey se fon vist ab la Reyna, e la filla li hague feta reuerencia, Phelip e Tirant feren reuerencia a la Reyna, e Phelip pres per lo braç a la Infanta e axi anaren fins al palau. E ans que apleguassen los .xl. embaxadors vengueren a fer reuerencia a Phelip ans que no al Rey, e Tirant dix a Phelip: Senyor, manau als embaxadors que vajen primer a fer reuerencia al Rey ans que parlen ab vos. E Phelip hi trames, e los embaxadors li trameteren a dir que ells tenien manament de llur senyor lo Rey de França, pare seu, que apres que haguessen feta reuerencia a ell, que anassen al Rey e li donassen les letres que portauen. E Phelip los trames altra veguada a dir que en tot cas del mon ell los preguaua e manaua que anassen al Rey ans que parlassen ab ell. Puix a Phelip plau, digueren los embaxadors, nosaltres farem lo que ell nos mana: e per aquesta causa nos erem posats los mes darrers de tots, per que poguessem dar primer la honor e obediencia a Phelip que al Rey. Com lo Rey fon apleguat al palau ab tota la gent, los embaxadors del rey de França li anaren a fer reuerencia e donarenli la letra de crehença. E lo Rey los rebe ab cara afable, e feulos molta honor:

apres anaren a Phelip e ferenli molt gran honor axi com hi eren obligats per esser fill de llur natural senyor. Phelip los feu inextimable festa e son gran alegria entre ells. Apres que les festes foren passades per la venguda del Rey los embaxadors explicaren llur embaxada, la qual en efecte contenia tres coses. La primera era que lo rey de França era molt content que Phelip son fill fes lo matrimoni ab la infanta Ricomana, filla sua, segons que per lo virtuos Tirant era stat concordat: la segona era, si lo rey de Cicilia tenia fill ell li daria una filla sua per muller ab cent milia scuts: la terça contenia, com ell hagues amprat al Papa, e al Emperador, e a tots los Princeps de la crestiandat, li volguessen valer per mar, com ell tingues deliberat de anar contra infels, e com tots los qui ha amprats li han offerta valença, e que de part del rey de França ells lo amprauen, e si sa senyoria deliberaua trametreli armada quen fes capita a Phelip e que loy trametes. La resposta del Rey son que del matrimoni ell era molt content, mas que de les altres coses ell se aturaua a cort. Com los missatgers veren que lo Rey hauia atorguat lo matrimoni donaren a Phelip per manament de son pare .l. milia scuts, per ques posas en orde de totes les coses que hauia mester per dar compliment al matrimoni. E trames lo rey de França per a la nora quatre peçes de brocat molt belles, e tres milia marts gebelins, e un collar de or obrat en Paris, molt bell

e de gran ſtima, perquey hauia en ell engaſtades moltes pedres fines qui eren de gran valua. La Reyna mare de Phelip li trames moltes peces de drap de ſeda e de brocat, e molts cortinatges de ſeda e de raç molt ſpecials, e moltes altres coſes. Com la Infanta ſabe que lo Rey ſon pare hauia atorgat lo matrimoni de Phelip, dix entre ſi matexa : Si yo puch trobar en Phelip tal defalt que ſia groſſer o auar james ſera mon marit, e de açi auant en altra coſa no vull penſar ſino en ſaberne la veritat. E ſtant la Infanta en aqueſt penos penſament, entra per la ſua cambra una donzella en qui ella tenia gran fiança e dixli: Digaume, ſenyora, en que penſa voſtra alteſa, que la voſtra cara ſta molt alterada ? Reſpos la Infanta: Yo to dire, lo ſenyor Rey mon pare ha atorguat lo matrimoni als embaxadors de França, e yo ſtich ab gran dupte de la groſſeria de Phelip que nos pot dir, hi encara de eſſer auar, car ſi res de tot aço te no poria ſtar una hora ab ell gitada en un lit, ans deliberaria de ferme monja e ſtar cloſa en un moneſtir, car yo he fet tot mon poder en conexerlo, e veig que la ſort no mi acompanya ab aqueſt traydor de Tirant : ſi prech a Deu lo veja roſtit e bollit e en ira de ſa enamorada, que aquell dia de les leſques del pa yol haguera ben conegut ſino per cauſa ſua : mas ans que yo atorgue lo matrimoni yol prouare altra veguada, e fare venir de Calabria un gran philoſoph, qui es home de grandiſſima ſciencia, quim dira certament

lo que yo desige. Com Phelip hague rebut los diners que son pare li hauia trames, ell se abilla molt be de robes de brocat roçegant e de xaperia, e ell tenia ja molts fermalls e cadenes de or e moltes altres joyes de stima. E lo dia de la nostra Senyora de Agost lo Rey conuida a Phelip e a tots los embaxadors, e del regne tots aquells qui tenien titol, e lo Rey aquell dia los feu seure en la sua taula. E Phelip aquell dia vestia una roba de brocat carmesi, roçegant per terra forrada de erminis, e Tirant se vesti altra de aquell drap e de aquella color, e com se fon vestit pensa en si e dix: La festa se fa per Phelip e per los embaxadors que representen la persona del rey de França, e yo quem abille en tal jornada tan riquament com Phelip nom sera be pres, e prestament se despulla aquella roba e vestisen una altra brocada de argenteria e les calçes totes brodades de grosses perles. E stant lo Rey sobre taula vengue molt gran pluja, e la Infanta hi pres molt gran plaer e dix: Ara poria hauer loch la mia demanda. Com les taules foren leuades vengueren los ministres e dauant lo Rey e la Reyna dançaren per bon spay, e apres vengue la collacio. Lo Rey sen entra en la cambra per reposar, e la Infanta nos volgue dexar de dançar per dupte que Phelip no sen anas. Com fon quasi hora de vespres, lo cel fon clar e lo sol ixque, e dix la Infanta: No feria bo que fessem una volta per la ciutat, puix fa bell dia? Respos prestament Phe-

lip: E com, ſenyora, en temps indiſpoſt voleu anar per la ciutat? e ſi torna a ploure tota us banyareu. E Tirant, conexent la malicia de la Infanta, tira per la falda a Phelip que callas. La Infanta veu quaſi lo ſenyal que Tirant li feu, pres molt gran enuig, e mana que li portaſſen les aquanees, e tots trameteren per les beſties. Com foren vengudes, Phelip pres del braç a la Infanta e portala fins al caualcador. E com la Infanta fon a cauall, quaſi volta un poch la ſquena deuers Phelip, mas no reſta que ab la coha del ull lo perdes de viſta: e Phelip dix a Tirant: Sim feyeu portar una altra roba per que no guaſtas aqueſta? O, dix Tirant, e mal profit faça la roba, e no cureu della, com aquexa ſera guaſtada ben haureu una altra. Al menys, dix Phelip, vejau ſi hi hauria dos patges quem portaſſen les faldes per que no toquen en terra. Be podeu eſſer fill de Rey, dix Tirant, que tan auar e tan meſqui ſiau: cuytau preſt que la Infanta vos ſta ſperant. Lauors Phelip ab gran dolor de cor ſen ana, e la Infanta ſtaua continuament atenta al que dehien, mas no podia compendre la ſentencia de les paraules. Axi paſſejaren per la ciutat, prenent molt plaer la Infanta com vehia banyar la roba de aquell miſerable de Phelip, e com ell molt ſouint ſe miraua la roba. La Infanta per pendre mes plaer dix que portaſſen los ſparuers, e exirien un poch de fora e pendrien alguna guatla. No veu ſenyora, dix Phelip, que no fa temps de anar

a caça? tot lo mon es fanchs e aygua. Ay mesquina, dix la Infanta, e de aqueſt groſſer que encara nom ſap contentar un poch la voluntat: pero ella no cura de res ſino que ixque fora de la ciutat, e troba un laurador, apartal un poch, e demanali ſi prop de alli hauia algun riu o alguna cequia de aygua. E lo laurador reſpos: Senyora, prop de açi, caminant dret, trobareu una gran cequia de aygua, que dona a una mula fins a les cingles. Aquexa es la aygua que yo vaig cercant. La Infanta ſe poſa primera, e tots la ſeguiren. Com foren a la aygua ateſos, la Infanta paſſa, e Phelip reſta detras, e dix a Tirant ſi hi hauria alguns moços que li prengueſſen les faldes de la roba. Canſat ſtich de tal raho, dix Tirant, e de voſtra pratica tan deſoneſta: la roba ja nos pot mes guaſtar del que es, no tingau mes penſament que yo us dare la mia, la Infanta ha paſſat que ſen va, cuytau per poſaruos al ſeu coſtat: Tirant alça grans rialles moſtrant que les rahons dell e de Phelip eren de alguna burla. Com hagueren paſſada la aygua, la Infanta demana a Tirant de que rehia. Per ma fe, ſenyora, dix Tirant, yom ſo ris de una demanda que Phelip huy tot lo dia me fa, ans que partiſſem de la cambra de voſtra alteſa e apres com caualcam, e ara al entrant de la aygua me demana quina coſa es amor e don proceheix? la ſegona coſa que ma dit, hon ſe pon amor? Si Deu me do honor yo no ſe quina coſa es amor, ne don proceheix, pero creuria que los

ulls ſon miſſatgers del cor, lo hoir es cauſa ques concorda ab la voluntat, la anima te molts miſſatgers, los quals ſperança aconſola, los cinch ſenys corporals obeheixen al cor e fan tot ço que ell los mana, los peus e les mans ſon ſubdits a la voluntat, la lengua multiplicant en paraules dona remey en moltes coſes en la anima e en lo cors e a tot quant es, e per ço ſe diu aquell refrany vulgar: lla va la lengua hon lo cor dol. Perque ſenyora la vera e leal amor que Phelip vos porta no pot tembre res. Tornem, dix la Infanta, deuers la ciutat: e al paſſar de la aygua ella mira ſi tornarien a parlar los dos, e Phelip vent ja la roba banyada no cura ſino de paſſar la aygua. E la Infanta reſta molt aconſolada e dona fe en tot lo que Tirant hauia dit, pero la ſua anima no ſtaua prou repoſada, ans dix a Tirant: Per lo eſtament en que ſo poſada eſtich en ma de la fortuna variable: ans eligiria renunciar a la vida e als bens que pendre marit groſſer, vil e avar, e puch vos be dir, Tirant, ab veritat, que la fortuna me es ſtada toſtemps aduerſa, que tota la ſperança mia tinch perduda, e no coue a mi triſta e miſerable ſino que perda la fe, la veritat e la juſticia. Si yo prench aqueſt per marit e ſi no me ix tal com yo volria, hauria eſſer homeyera de la mia perſona, que feria forçada de fer actes de gran deſeſperacio, perque a mi es ſemblant que mes val ſtar ſola que ab mala companya: e no ſabeu vos, Tirant, aquell vulgar exemple qui diu:

qui dona al afe pitral e al groffer cabal, majorment quel tingua pert marit, pert la gloria de aqueft mon? Donchs, puix la diuina clemencia me dona noticia de aqueftes cofes, vull men apartar per no venir a inconuenient: e dona fi a fon parlar. No tarda Tirant en ferli tal refpofta.

CAPITOL XCVII.

Lo rahonament que Tirant feu a la infanta de Cicilia fobre lo matrimoni: e com la Infanta feu moltes experiencies per conexer a Phelip.

LA celfitut de voftra excelencia, fenyora de totes virtuts complida, me fa ftar admirat, per effer vos la mes difcreta donzella que yo james haja conegut, que vol la altefa voftra fer proces de penfa a Phelip, lo qual, faluant la honor de la excellencia voftra, no proceheix de jufticia ni menys de caritat, per ço com Phelip es huy hu dels bells cauallers del mon, joue, difpoft mes que tot altre, animos, liberal e mes fabut que no groffer, e per tal es ell tengut, en totes les parts hon fom anats, de cauallers, dones e donzelles, e fins a les mores quel vehien lo amauen el defijauen feruir: fino mirauli la cara, los peus e les mans e tot lo cors, e fi tot nuu lo voleu veure yo mi fent baftant de ferho, fenyora, que entre bellea e caftedat ha gran contraft: yo fe que voftra altefa lo ama en ftrem gran, e cert tal es ell

ques fa amar a totes gents, e culpa gran es de vostra senyoria com nol teniu al costat en un lit ben perfumat de benjohi, algalia, almesch fi, e a lendema si vos men dieu mal yo vull passar la pena que la altesa vostra volra. Ay Tirant, dix la Infanta, molta alegria seria per a mi de aconseguir persona tal que fos de mon grat, mas quem valria a mi tenir una statua prop de mi que nom sabes donar sino dolor e tribulacio? En aço apleguaren al palau, e trobaren lo Rey en la sala que staua parlant ab los embaxadors de França: com veu a sa filla pres la per la ma e posa la en rahons hon era anada ne don venia. Lo sopar son aparellat, e Phelip ab los embaxadors anaren a lurs posades prenguent licencia del Rey e de la Infanta. En aquell dia arriba en la ciutat lo Philosoph per qui la Infanta hauia trames en Calabria, lo qual ella staua sperant ab molt gran desig per demanarli tota la condicio de Phelip: aplega de nit en la ciutat fent compte que lo endema hiria a la sglesia hon trobaria la Infanta, ana a posar en un hostal, e posa a rostir un tros de carn, e vench un rosia ab un conill e dix al Philosoph que apartas la sua carn, com ell volia primer rostir lo seu conill e com ell hauria acabat de fer poria rostir la carn. Amich, dix lo Philosoph, no saps tu be que aquestes cases son comunes a totes gents, e qui primer es en temps es primer en dret? No cur de axo, dix lo rosia, vos be veu que yo tinch conill qui es de major stima e deu precehir al molto,

axi com la perdiu precehix al conill, perque li deu esser feta honor. Entre ells passaren moltes rahons de paraules injurioses, en tant quel rosia dona un gran bufet al Philosoph: e aquell tenintse per injuriat alça lo ast e ab la punta donali molt gran colp en lo polç que prestament caygue mort en terra. De continent son pres per los oficials lo Philosoph e posarenlo en la preso. Per lo mati allega corona: e lo Rey mana que no li donassen sino quatre onces de pa e quatre de aygua. La Infanta james ne gosa parlar al Rey perque no sabes que ella lo hagues fet venir. Apres pochs dies son pres un caualler de la cort del Rey, lo qual hauia aguda questio ab altres cauallers hon hi eren stats molts nafrats, e posarenlo en la preso hon staua lo Philosoph, e lo caualler hauent pietat del Philosoph feyali part de la vianda que li portauen: e apres quinze dies que lo caualler hauia que staua pres, lo Philosoph li dix: Senyor caualler, deman vos de gracia que per vostra gentilea dema com sereu ab lo senyor Rey vos placia supplicarlo que vulla hauer misericordia de mi, car ja veu la congoxa e pena en que stich, que si no fos la caritat que la merce vostra ma feta ja fora mort de fam, que nom fa dar sino quatre onces miserables de pa e quatre de aygua: e direu a la senyora Infanta que yo he obeit son manament, e aço us haure a molta gracia e merce. Respos lo caualler: E com me podeu dir tal raho? yo crech que be passara aquest

any e laltre ans que de açi yo ixqua, o noſtre Senyor per la ſua inmenſa bondat hi hauria a fer miracle. Ans que paſſe mija hora, dix lo Philoſoph, ſereu en libertat, e ſi aqueſt punt paſſa no exireu de voſtra vida. Lo caualler ſtigue molt ſmayat e en gran penſament del que ohi dir al Philoſoph, e ſtant en aqueſtes rahons lo alguatzir entra en la preſo e trague lo caualler. Seguis apres que un gentilom ſabe que lo Rey fehia cercar caualls per comprar per a trametre al Emperador de Coſtantinoble, e aqueſt gentilom tenia lo mes bell cauall qui fos en tota la ylla de Cicilia, delibera de portarloy. Com lo Rey lo veu ſtigue admirat de la gran bellea, car era molt gran, e molt ben fet, e molt lauger, e era de .iiij. anys, ſens que en ell nos trobaua defalt ſino hu que era molt gran, que portaua les orelles caygudes. Certament, dix lo Rey, mil ducats de or valia aqueſt cauall ſi no tingues tan gran defalt. E no era negu ſabes ni pogues conexer quina era la cauſa de aquell tan gran defalliment. Dix lo caualler qui era ſtat pres: Senyor, ſi la alteſa voſtra tramet per lo Philoſoph qui ſta en preſo ell ho conexera, car en aquell temps que yo ſtigui pres ab ell me dix coſes ſingulars, em dix que ſi dins mija hora no exia de la preſo que de ma vida non tenia de exir, e de moltes altres coſes de tot me dix veritat. Lo Rey mana al alguatzir que preſtament li portas lo Philoſoph. Com fon dauant lo Rey li demana lo Rey quina era la cauſa

de aquell cauall tan bell com portaua axi les orelles caygudes. Dix lo Philosoph: Senyor, natural raho hi basta, per ço com aquest cauall ha mamat let de somera, e per quant les someres tenen les orelles caygudes, lo cauall ha pres de la dida lo seu natural. Sancta Maria, senyora, dix lo Rey, e si, es veritat lo que diu aquest Philosoph. Trames per lo gentilom de qui era lo cauall, e demanali quina let hauia mamat, puix no li sabia dir lo defalt de les orelles. Senyor, dix aquest, com aquest cauall naixque, era tan gran e tan gros que la egua nol podia parir, e hagueren la obrir ab un rahor perque pogues exir, e la egua mori, e yo tenia una somera parida e fiulo criar a la somera, e axi ses criat en casa fins ara en la edat que la senyoria vostra lo veu. Gran es lo saber de aquest home, dix lo Rey, e mana quel tornassen en la preso, e demana quant pa li dauen a menjar. Senyor, dix lo majordom, .iiij. onces, axi com vostra senyoria mana. Dix lauors lo Rey: Donenlin altres quatre que sien huyt: e axi son fet. Era vengut alli un lapidari de la gran ciutat de Domas e de Alcayre qui portaua moltes joyes per a vendre, en especial portaua un balaix molt gran e fi, del qual demanaua sexanta milia ducats, e lo Rey lin daua .xxx. milia, e nos podien concordar. Lo Rey lo desijaua molt hauer, per ço com era tan singular e tan gran peça com james fos stada vista en lo mon, ni los qui son engastats en Sanct March de Venecia, ni los que

ſon en la tomba de Sanct Thomas de Conturberi: e per ço com los embaxadors de França hauien agudes letres del Rey, ſon ſenyor, com ell volia venir en Cicilia per veures ab lo Rey e per veure ſa nora la pompoſa Ricomana, lo rey de Cicilia per moſtrarſe en ſemblants jornades abillat ſegons a Rey pertany, deſijaua hauer molt aquell balaix. Dix aquell caualler qui era ſtat pres: Com pot donar la alteſa voſtra tanta cantitat en aqueſta pedra, car yo veig en la part juſana .iij. petits forats? Dix lo Rey: Yo la he moſtrada als argenters qui de pedres ſentenen, e han me dit que en lo engaſtar ſe poſara baix aqueixa part e no ſi moſtrara res. Senyor, dix lo caualler, ab tot axo bo ſeria que lo Philoſoph lo ves, perque ſabria dir que es lo que val. Be ſera fet quel façam venir, dix lo Rey. Feren venir lo Philoſoph, e lo Rey li moſtra lo balaix, e com aquell lo veu ab los forats, meſlos en lo palmell de la ma, e acoſtalſe prop de la orella, tanqua los ulls e ſtigue axi per bon ſpay, apres dix: Senyor, en aqueſta pedra ha cors viu, ſi axi no es, dix lo Philoſoph, yo tinch açi .ccc. ducats e yols poſare en poder de la ſenyoria voſtra, e obligue la mia perſona a la mort: e lo lapidari dix: E yo ſo preſt de obliguar tambe la mia perſona a la mort, puix ell obligua la ſua, e mes auant vull perdre la perſona e la pedra ſi cors viu hi ha. Fetes les obligacions, e poſats los .ccc. ducats en la ma del Rey, prengueren lo balaix e ſobre una anclusa

hi donaren ab un martell e romperenlo per mig e trobaren hi un cuch. Tots los que alli eren ftigueren molt admirats de la gran fubtilea e faber del Philofoph: pero lo lapidari refta molt empeguit, e la fua anima no ftaua prou repofada ne fegura de mort. Senyor, compliume de jufticia, dix lo Philofoph. Lo Rey li torna de continent los diners e li dona lo balaix, e feu venir los miniftres de la jufticia per executar lo lapidari. Ara, dix lo Philofoph, puix he mort un mal home yo vull perdonar a aqueft, qui es bo, la fua mort: e ab voluntat del Rey ell lo delliura, e dona al Rey les peces del balaix. Com lo Rey les tingue mana quel tornaffen a la prefo, e demana quant pa li dauen. Lo majordom refpos que .viij. onces. Dix lo Rey, daulin altres .viij. que fien .xvj. Com lo tornauen a la prefo per lo cami dix als quil portauen: Digau al Rey que certament ell no es fill de aquell magnanim e glorios rey Rubert, qui fon lo mes animos e liberal princep del mon, ell moftra be que no es exit dell, fegons les fues obres, que ans es be fill de un forner, e com ho volra faber per manifefta experiencia yo loy fare veure: e poffeheix lo regne com a Rey tira, ab poca jufticia, com al duch de Mecina pertany lo regne e la corona de Cicilia, car bort no pot ni deu effer admes a fenyorejar regne negu, com digua la facra Scriptura que tot arbre bort deu effer tallat e mes al foch. Com los alguatzirs hoiren dir femblants paraules al Philofoph pref-

tament ho anaren a dir al Rey. Com lo Rey ho sabe, dix: Per consolacio de la mia anima yo vull saber aquest fet com passa, e com sia de nit portaulom secretament. Com lo Philosoph fon dauant lo Rey, a soles dins una cambra, lo Rey li dix si era veritat lo que lo alguatzir li hauia recitat. E lo Philosoph ab la cara molt serena e ab fforçat animo li dix: Senyor, certament es veritat tot lo queus han dit. Diguesme com saps tu, dix lo Rey, que yo no sia fill del rey Rubert? Senyor, dix lo Philosoph, raho natural basta a conexerho un ase, e aço per les seguents rahons: La primera es, com digui a la senyoria vostra de les orelles del cauall, com en la cort vostra no hauia negu que tal cosa sabes conexer ne menys entendre, e fes me gracia de .iiij. onces de pa. Apres senyor lo fet del balaix: obligarme yo a la mort ab aquests pochs de diners que tinch, apres vos doni lo balaix que de dret era meu, e foreu stat enganat de gran cantitat de moneda sino per mi, e per qualsevulla de estes coses me deuieu fer traure de preso, e ferme alguna gracia, e no he obtesa de vos sino gracia de pa: per natural raho hagui a venir a noticia que la senyoria vostra era fill de forner, e no pas de aquell de gloriosa memoria rey Rubert. Si tu vols aturar en mon seruey, dix lo Rey, yo forçare la mia mala calitat e ferte de mon consell, pero ab tot aço yon vull saber millor la veritat. Senyor no façau, dix lo Philosoph, que a veguades les parets tenen ore-

lles, e aço no vullau dar a ſentir a negu, car dien en Calabria que molt parlar nou e molt gratar cou. Gens per aço no tement lo perill que ſeguir ſen podia, lo empeguit Rey feu venir a la Reyna ſa mare, e ab prechs e ab menaces li fon forçat que digues la veritat, com ella conſenti al apetit e voluntat del forner dins en la ciutat de Rijols. Seguis apres que com lo Philoſoph fon libert la Infanta lo feu anar a parlar ab ella, e demanali que li paria de Phelip. Molt me plauria, dix lo Philoſoph, que ans que digua res a la ſenyoria voſtra que yo pogues veure a Phelip. No tardara molt, dix la Infanta, que ell ſera açi: ab tot aço hi trames un patge que vingueſſen en ſcuſa de dançar: e vos mirau be lo ſeu comport e la condicio que te. Com lo Philoſoph hague be mirat, apres que ſen foren anats, dix a la Infanta: Senyora, lo galant que la ſenyoria voſtra ma fet veure porta lo eſcrit en lo front de molt ignorant home e auar, e daruos ha a ſentir moltes congoxes: ſera home animos e valentiſſim de ſa perſona, e molt venturos en armes, e morra Rey. La anima de la Infanta fon poſada en fort penſament, e dix: Toſtemps ohi dir que del mal que hom te por de aquell hom ſe mor: e mes ſtime eſſer monja o muller de çabater que hauer aqueſt per marit, encara que fos rey de França. Lo Rey hauia fet fer un cortinatge molt ſingular, tot de brocat, per dar a ſa filla lo dia de les bodes: e feune parar un altre tot blanch en una cambra

perquel feſſen a meſura de aquell. Com lo cortinatge de brocat fon fet, poſarenlo lo hu prop del altre, e lo cubertor era de aquell mateix brocat, e poſarenhi los lançols ab los quals la Infanta tenia de fer les bodes, ab los coxins brodats, ques moſtraua lit molt ſingular. Laltre lit era tot blanch, hauia hi molt gran diferencia del un al altre. La Infanta ja per art detingue les dances fins a gran hora de la nit. E lo Rey veu que la mija nit era paſſada, entraſen ſens dir res per no torbar lo delit de ſa filla : e per quant començaua a ploure, la Infanta trames a dir al Rey ſi li plahia que Phelip aturas aquella nit a dormir dins lo palau ab ſon germa lo Infant. Lo Rey reſpos que era molt content. Apres un poch que lo Rey ſen fon entrat donaren fi a les dances : e lo Infant pregua molt a Phelip, puix la major part de la nit era paſſada, ques aturas alli aqueſta nit a dormir. E Phelip reſpos que lin fehia infinides gracies, que be iria fins a la poſada. La Infanta lo pres per la roba e dix: Per la mia fe, puix al meu germa lo Infant plau que vos atureu, açi ſera la voſtra poſada per aqueſta nit. Dix Tirant : Puix tant ho volen reſtau per ferlos ne plaer, e yo reſtare ab vos perque us pugua ſeruir. No fretura, Tirant, dix la Infanta, que entre la caſa de mon pare, e de mon germa lo Infant, e la mia, be tenim quil ſeruira: e ab molta fellonia queu dix. Tirant qui veu que no l' hi volien, parti ab los altres per anar a ſa poſada. Com foren partits vingueren

dos patges ab dues antorxes, e digueren a Phelip ſi li plahia anar a dormir. E ell reſpos que faria lo que la ſenyora Infanta e ſon germa manarien. E ells digueren que hora era: e Phelip feu reuerencia a la Infanta, e ſegui los patges, e poſarenlo en la cambra hon los dos lits eren. Com Phelip veu lo tan pompos lit ſtigue admirat, e penſa que mes valia ques gitas en laltre. E aquella nit dançant hauia romput un poch de la calça, e penſa que los ſeus no vendrien tan mati com ell ſe leuaria. E los patges eren molt ben auiſats per la ſenyora, y ella ſtaua en loch que podia be veure tot lo que Phelip faria. Dix Phelip al hu dels patges: Ves per amor de mi e portam una agulla de coſir ab un poch de fil blanch. Lo patge ana a la Infanta, y ella ja hauia viſt que trametia lo patge, pero no ſabia lo que demanaua. E la Infanta lin feu donar una ab un poch de fil, e lo patge lay porta, e trobal que ſtaua paſſejant del un cap de la cambra fins al altre: e lo altre patge qui ſtaua alli james li dix res. Com Phelip tingue la agulla acoſtas a la antorxa e obris algun briant que tenia en les mans. La Infanta preſtament penſa que per cauſa dels briants hauia demanat la agulla, e Phelip anala aficar en lo lit hon hauia deliberat de dormir. Lauors ell ſe deſpulla la roba e reſta en gipo de or febreria, començas a deſcordar e ſegues ſobre lo lit. Com los patges lo hagueren deſcalçat, Phelip los dix que anaſſen a dormir, e que li

lexaſſen una antorxa enceſa: e ells ho feren, e tancaren la porta. Phelip ſe leua de lla hon ſehia per pendre la agulla e coſirſe la calça, e pres ſe a cercar de un cap del lit fins al altre, e alça la vanoua ab malencolia que en aquell cars tenia, e tant regira la vanoua que caygue en terra: apres leua los lançols e deſſeu tot lo lit, que james pogue trobar la agulla, penſa de tornar a fer lo lit e de gitarſe en ell, pero com veu que tot ſtaua deſſet dix: Com, no val mes quem gite en aqueſt altre que no tornarlo a fer? Molt ſingular agulla fon aquella per a Phelip: gitas en lo lit de parament e dexa tota la roba en terra. La Infanta que hague viſt tot lo entrames dix a les ſues donzelles: Mirau per vida voſtra quant es lo ſaber dels ſtrangers e en ſpecial lo de Phelip: yol he volgut prouar axi com hauia fet les altres veguades en aqueſts dos lits, penſi que Phelip ſi era groſſer ni auar no tendria animo de gitarſe en tal lit com aqueſt, ans ſe poſaria en lo mes ſotil, e ell ha tinguda altra art, que ha deſſet lo mes ſotil e a lançada la roba per terra e es ſe gitat en lo millor, per moſtrar que es fill de Rey e li pertany, com la ſua generacio ſia molt noble, excellent e molt antigua: ara puch conexer que aquell virtuos de Tirant, com a leal caualler, ma dit toſtemps veritat, e tot lo quem dehia a la orella era per mon be e honor: e dich quel Philoſoph no ſab tant com yom penſaua, ni vull hauer mes conſell dell ni daltri, ſino que dema fare venir lo bo de

Tirant, puix ell es ſtat lo principi de mon delitos be, que ſia la fi de mon repos: e ab aqueſt deliber ſe ana a dormir. E bon mati Tenebros ab los patges de Phelip vengueren a la ſua cambra e portarenli altra roba ques mudas. Com la Infanta fon veſtida, es cordaua la gonella, no volgue mes ſperar, ſino axi com ſtaua trames per Tirant, e ab geſt de molta alegria li manifeſta ſa voluntat.

CAPITOL XCVIII.

Com la infanta de Cicilia trames per Tirant e manifeſtali com era contenta de complir lo matrimoni ab Phelip.

AB los ſolicits treballs de la mia enamorada penſa ſo venguda a noticia de les ſingulars perfeccions que de Phelip tinch conegudes, car per occular experiencia he viſt la ſua pratica e real condicio eſſer molt generoſa, e fins açi ſo venguda molt forçada en atorguar aqueſt matrimoni per algunes coſes que la mia anima ſtaua molt duptoſa, perque de açi auant yo ſo contenta de complir tot lo que per la majeſtat del ſenyor Rey mon pare me ſera manat: e puix vos, per voſtra molta virtut, ſou ſtat lo principi del be e delit de Phelip, que ſiau la fi de traure dues animes de una matexa pena. Hoint Tirant les paraules tan affables de la Infanta reſta lo mes aconſolat home del mon, a la qual no tarda reſpondre. Lo ge-

neros animo de vostra celcitut, senyora, ha pogut conexer yo ab quanta affeccio e solicitut he treballat en daruos tal companya, que ensemps honor e delit aconseguisseu, per be que moltes vegades haja conegut que la altesa vostra staua enujada e mal contenta de mi per yo manifestar les perfeccions de Phelip, pensant feruos ne seruir, e estich molt content com la celcitut vostra ha coneguda la veritat e es fora de totes les passades errors e reduhida a la bona part, per hon se hauia de mostrar la vostra gran discrecio, perque ara de continent men vaig a parlar ab lo senyor Rey per darhi presta conclusio. Tirant pres licencia de la Infanta e anasen al Rey, e dixli les seguents paraules: La congoixa gran que veig passar als embaxadors de França sobre aquest matrimoni, me fa venir a vostra majestat a supplicar que puix lo haueu atorguat que si done compliment, o doneu licencia als embaxadors que sen puguen tornar a llur senyor: e si la altesa vostra nou pendra en enuig que yo parle ab la senyora Infanta de part de vostra altesa, yo crech que ab lo diuinal auxili e ab les naturals rahons que yo li sabre dir, me pens que ella se inclinara a fer tot lo que la majestat vostra volra ne manara. Si Deu me done consolacio en la anima y en lo cors, dix lo Rey, yo fere molt content ques faça, e us prech que vos hi vullau anar e preguarlan per part mia e vostra. Tirant se parti del Rey e torna a la Infanta e trobala ques liguaua, e recitali lo parla-

ment que hauia tengut ab lo Rey. Dix la Infanta: Tirant, ſenyor, yo confie molt en la voſtra gran noblea e virtut, perque yo poſe tot aqueſt fet en voſtre poder, e tot lo que vos fareu you tindre per fet, e ſi ara voleu ques faça tan be mi fermare de bon grat. Tirant vehent la diſpoſicio, veu a Phelip qui ſtaua a la porta eſperant de acompanyar a la Infanta a miſſa, ſupplica a la Infanta que fes anar de alli les donzelles per ço com dauant Phelip li volia dir altres coſes. La Infanta mana a les donzelles que ſen anaſſen a ligar: e elles foren totes admirades com la Infanta tan domeſticament parlaua ab Tirant. Com veu Tirant que totes les donzelles ſen foren anades, obri la porta de la cambra e feu entrar a Phelip. Senyora, dix Tirant, veus açi a Phelip lo qual te mes deſig e voluntat de ſeruir la ſenyoria voſtra que a totes les Princeſes del mon: perque ſupplich a la merce voſtra, agenollat axi com ſtich, de volerlo beſar en ſenyal de fe. Ay Tirant, dix la Infanta, yo preguare a Deu que voſtra boca peccadora no vingua a pa exut, aqueſtes ſon les rahons quem volieu dir? la voſtra cara manifeſta lo que te al cor, com lo ſenyor Rey mon pare mo manara you fare. E Tirant ſigna a Phelip, e aquell preſtament la pres en los braços e portala en un lit de repos quey hauia, e beſala cinch o .vj. voltes. Dix la Infanta: Tirant, no confiaua yo tan poch de vos, quem haueu fet fer? yous tenia en compte de un germa, e haueume poſada

en mans de aquell qui no se sim sera amich o enemich. Cruels paraules, senyora, veig quem dieu: com pot Phelip esser enemich de la excellencia vostra, qui us ama mes que a la sua vida, e us desija tenir en aquell lit de parament, hon ha dormit esta nit, sis vol tota nua o en camisa? e creheu que seria lo major be que ell poria hauer en aquest mon: e puix senyora, dix Tirant, pujantuos en aquell superior grau de dignitat que la altesa vostra mereix, al desuenturat de Phelip, qui mor per la vostra amor, dexauli sentir part de aquella gloria que tant ha desijada. Deu men desena, dix la Infanta, em guarde de tal error, com me tendria per vil de consentir una tan gran nouitat. Senyora, dix Tirant, Phelip ni yo no som açi sino per seruiruos, vostra benigna merce prengua una poqua de paciencia: e Tirant li pres les mans, e Phelip volgue usar de sos remeys. La Infanta crida, e vengueren les donzelles e pacificarenlos, e donarenlos per bons e per leals. Com la Infanta son liguada, vestis molt pomposament, e Phelip e Tirant la acompanyaren a la missa, ensemps ab la Reyna: e aqui ans de la missa los sposaren, e lo diumenge apres foren fetes les bodes ab molta solemnitat, e foren fetes grans festes qui duraren .viij. dies, de juntes, torneigs, e dances, e momos de nit e de dia. Per tal forma fon festejada la Infanta que ella resta molt contenta de Tirant, e molt mes de Phelip, que li feu tal obra que james la oblida.

CAPITOL XCIX.

Com lo rey de Cicilia trames deu galeres e quatre naus armades al rey de França per valença.

PASSADES que foren les feftes de les bodes, lo rey de Cicilia tenia deliberat de fer valença al rey de França, e per aquefta caufa feu armar deu galeres e quatre naus groffes, e pagua la gent per a fis mefos. E Tirant compra una galera, lo qual no volgue pendre fou ne acoftament de negu, perque deliberaua de anar a fon plaer. Com les galeres foren armades e ben fornides de vitualles hagueren noua com lo rey de França era en Ayguesmortes, ab totes les fuftes del rey de Caftella, de Arago, de Nauarra e de Portogal. Phelip fon elet per Capita, e anafen en companya fua lo Infant de Cicilia, e trobarenfe en lo port de Sahona ab les fuftes del Papa, del Emperador e de totes les comunes qui offert li hauien valença. E tots enfemps partiren e nauegaren tant, que trobaren lo rey de França en la ylla de Corçagua. Prengueren aqui ayguada, e les fuftes ben auituallades de tot lo que mefter hauien, fens tocar en Cicilia ni en altra part, apleguaren alba de mati dauant la gran ciutat de Tripol de Suria, e negu de tota la armada no fabien hon anauen fino fol lo Rey: mas com ve-

ren aturar la nau del Rey, e tothom ſe armaua, preſumiren que alli venien. Lauors Tirant ab la ſua galera acoſtas a la nau del Rey ab un eſquif, e puja alt en la nau, e axiu feren molts altres, e trobaren que lo Rey ſe armaua e volia hoir miſſa ſeça. Com foren al Euangeli, Tirant ſe agenolla dauant lo Rey, e ſupplical que fos de ſa merce li dexas fer un vot, e lo Rey li dix que era content quel fes. Tirant ana als peus del preuere qui dehia la miſſa e agenollas. E lo preuere pres lo miſſal e giral enuers lo Rey, e Tirant qui ſtaua agenollat poſa les mans ſobre lo libre, e ſeu principi a ſemblants paraules:

Lo vot que Tirant feu dauant lo rey de França e molts altres cauallers.

Com per la diuinal gracia de Deu omnipotent yo ſia poſat en lo orde de caualleria, franch e libert de tota captiuitat e altre empediment, no conſtret ni forçat, mas com a caualler qui deſija guanyar honor, fas mon vot a Deu e a tots los ſancts de paradis, e a mon ſenyor lo duch de Bretanya, capità general de aqueſt ſtol, portant veus del molt excellent e creſtianiſſim rey de França, de yo eſſer huy lo primer qui exira en terra e lo darrer quis recollira. Apres jura Diaphebus e feu vot de ell ſcriure lo ſeu nom en les portes de la ciutat ja nomenada de Tripol de Suria. Apres feu vot altre caualler, e vota que ſi lo Rey exia en terra de acoſtarſe tant a la muralla de la ciutat, que poſaria un dart dins la dita ciu-

tat. Leuas altre caualler, e feu vot dient, que si lo Rey exia en terra, de ell entrar dins la ciutat. Apres jura altre caualler, e feu vot de entrar dins la ciutat e pendre donzella mora del costat de la mare, e posarla dins la nau, e darla a Phelipa filla del rey de França. Feu vot altre caualler de posar una bandera en la mes alta torre de la dita ciutat. Molts cauallers anauen dins la nau del Rey, qui passauen nombre de .ccccl. cauallers de sperons daurats, e lla hon son molts de un offici tostemps si engendra enueja e mala voluntat: car lo peccat de enueja te moltes branques per aquells cruels enuejosos qui tenen dol e despit del bo e virtuos caualler. Molts foren moguts per fer rompre lo vot a Tirant, que fehien tots los preparatoris ab barques, e ab lauts, e ab galeres perque poguessen primer exir en terra. La morisma era tanta, per les fumades que hauien fetes a una part e a altra com veren tan gran stol, que vengueren infinits moros e posarense vora mar per no lexar pendre terra als crestians. Tirant se mes en la sua galera. Lo Rey ixque de la nau e puja en una galera: e totes les galeres anauen ajustades per dar scala en terra, e anauense tan prop que quasi lo palament se tocaua. Com foren prop de terra, que ja podien donar les scales, totes se voltaren perque ciant acostassen les popes en terra per exir la gent, sino la de Tirant que mana que donas la sua galera de la proa en terra. Com senti que la fusta toca en terra, quels era encalla-

da, Tirant qui ſtaua armat a la proa, ſalta en la aygua. Los moros quil veren cuytaren per ell per matarlo, empero Diaphebus, ab altres, ab balleſtes e ab ſpingardes lo defenſauen molt be: apres de ell ſaltaren molts homens darmes per ajudarli, e molts mariners. La galera del Rey e les altres hagueren voltat e lançaren les ſcales en terra: pero qui era aquell qui goſas exir tanta era la moriſma? e lo major combat fon lla hon era Tirant. La virtut, la bondat, la força e lo ſaber fon en lo Rey y en los ſeus, que com a valentiſſims cauallers ixqueren en terra per les ſcales, e tanta era la preſſa de apleguar als moros que molts cahien en la mar. Com tota la gent fon en terra, axi de les galeres com de les naus, donaren gran batalla als moros, hon mori molta gent de una part e daltra. Com los moros ſe volgueren retraure dins la ciutat, a la meſcla dells, molts bons cauallers entraren enſemps ab ells, e prengueren .v. carrers de la ciutat, e non pogueren mes hauer. E tots los cauallers compliren los vots en aquells .v. carrers que guanyaren, e carreguaren les naus e les galeres de molta riquea que prengueren: e tan gran fon lo ſocors que vengue als moros, que no pogueren paſſar mes auant. Com vengue al recollir, aqui fon lo gran perill, pero lo Rey, per conſell de mariners, feu fer de galera a galera com ſtauen les ſcales en terra que de la una a laltra poſaſſen taules encadenades perque pogues paſſar molta gent: mas al recollir ne

moriren molts. Com tots foren recollits resta Tirant, que encara no hauia complit son vot: la sua galera, que hauien ja desencallada, tenia la scala en terra sperantlo que pujas. Un caualler, lo qual desijaua honor e per ses virtuts el be merexia, quis nomenaua Ricart lo Venturos, foren restats sols ell e Tirant, e dix Ricart a Tirant: Tota la gent es recollida o morta, no resta açi sino tu e yo: puix has hagut la mundana gloria de esser stat lo primer dels vençedors lo qual ab gentil animo e sforç de caualleria los teus peus benauenturats tocaren la terra de malediccio, hon se canta nit e dia la reprouada secta de aquell enguanador sens fe, amor e caritat de Masomet, qui tanta gent ha decebuda en lo mon: puix tanta honor has aconseguida, e no ignores com yo te defes de molts perills qui te stauen aparellats, hages conexença, e posat en raho que vulles entrar primer en la galera, per ço que siam eguals en honor e fama e bona germandat, car la mundana gloria a veguades qui tota la vol tota la pert: posat en raho e fesme part de aço qui es meu, e te be esment al quet dire: Peus e mans e cor tot ho tinch amor e voluntat, cruel com a leo famejant, tot abunda en mi, ira, superbia, enueja en aquesta ma la tinch tancada, com là obrire noes negu que merce pugua trobar en ella: yo la vull subjugar e posarla sots la mia potestat e senyoria. No som en temps de abundar en paraules, dix Tirant, la mort o la vida en la tua ma sta: yo sere

dit victorios si los dos morim per la ma de aquests infels, e so cert que les nostres animes seran saluades, morint ab ferma fe e com a bons crestians defenent les nostres persones: e la hora que yo fiu mon vot, pensi ans de la mort que de la vida, e en tots los duptes de la mort, pero tot me fon no res en sguart de aquella honor e gentil stil de caualleria, que morint com a caualler es vida honrada de gran gloria, honor e fama en aquest mon e en laltre. E si yo tal vot no hagues fet dauant la presencia de un tan excellent senyor com es lo rey de França, no dich encara en presencia de un tal senyor, mas en la mia pensa fos caygut un tal fet entre les dents e yo hagues dit o promes fer tâl vot, ans morir que venir a menys de la promesa, car caualleria no es pas sino donar fe de virtuosament obrar: perque Ricart donam la ma e anem a morir com a cauallers, e no stigam açi en tantes superflues paraules. Dix Ricart: Yô so content; donam la ma e ixquam de la aygua, e anem contra los enemichs de la fe. E stauen los dos cauallers en la aygua de la mar quils daua fins als pits, per les lances, darts, passadors e pedres quels tirauen, sino per sguart de les galeres quels feyen gran defensio. Com Ricart veu que Tirant ixque fins a la vora de la mar per ferir en los moros, ell lo tira de la sobreuesta e tornal dins la aygua, e dix: Yo no conech caualler en lo mon sens temor sino tu, e puix veig lo teu animo tan sforçat, fes axi, posa primer lo peu en la sca-

la e yo lauors pujare primer. Lo Rey congoxauas molt perque aquells dos tan ſingulars cauallers nos perdeſſen. Tirant volgueli fer part de la honor e ſon content de poſar lo peu dret en la ſcala, lauors Ricart puja primer, e Tirant ſon lo darrer de tots, e aqui acaba ſon vot de complir. Fon gran queſtio entre aqueſts dos cauallers, per quant los uns dehien que Tirant ab molta honor hauia complit ſon vot, e lo Rey e molts altres lin dauen molta gloria, e Ricart vehent que tots dauen la honor a Tirant, en preſencia del Rey feu principi a un tal parlar.

CAPITOL C.

Com Ricart en preſencia del rey de França, dix que combatria a Tirant a tota ultrança. E com lo rey de França combate Tripol de Suria, e apres roba la coſta de Turquia.

TOTS los qui no tenen verdadera noticia de la honor de aqueſt mon, moſtren llur poch ſaber manifeſtant ab llur boca aquell groſſer parlar qui diu: ab la raho de mon compare men vaig, no aduertint ni ſabent lo gentil ſtil ni virtuoſa pratica de noſtres anteceſſors, ſegons ſe lig de aquell famos rey Artus, ſenyor que ſon de la petita e gran Bretanya, lo qual dona fi e compliment a la proſpera e pompoſa taula redona, hon tants nobles e virtuoſos cauallers en ella ſegue-

ren, qui foren conexedors e merexedors de tota honor e gentilea, e auorridors de tot engan, falsia e maldat: e si per art de caualleria la cosa era ben jutjada, la honor e la gloria de aquest mon a qui deu esser atribuida sino a mi? car Tirant per esser couart e home poch fforçat en batalles, per be que la prospera fortuna li sia stada fauorable e li haja ajudat en moltes coses, no resta que lo premi de aquest acte no degua esser dat a altri sino a mi, ab totes les forces e honors de caualleria ques merexen com al mes benauenturat de tots: e yo que stich descalç, james calçare çabates en los meus peus fins a tant que per la majestat del senyor Rey, e per los nobles cauallers, sia determenat aquest fet, car a tots es notori e manifest que apres que tota la gent son recollida restam Tirant e yo sols a la vora de la mar, dell a mi passaren moltes rahons qui seria aquell qui primer se recolliria, ell tenint vot fet e yo no, volgui veure los majors perills que en les armes poden esser ab la gran multitut de moros quey hauia, e vehent ell yo no volerme recollir, son ell content de posar primer lo peu en la escala ans de mi: donchs Senyor, sia de vostra merce de ajustar vostre sacre consell, e sens afeccio la majestat vostra done la honor a aquell a qui pertany, com de dret e de justicia a mi pertangua: e si vostra altesa aço jutjar no volra, dich, en presencia de tots, yo esser millor caualler que Tirant, e de combatrel de la mia persona a la sua a tota ultrança. Lo Rey li

respos semblants paraules: Ricart, negun bon jutge no pot be res determenar sino hou primer les parts, perque nos pot fer si Tirant noy es present. Aquestes rahons vengueren a noticia de Tirant, e ab la sua galera se acosta a la nau del Rey. Com fon alt, lo Rey era en la sua cambra que dormia, e com Ricart sabe que Tirant era vengut, acostas a ell e dixli: Tirant, perques vulla que sia, yo mo tindre dins mon cor, pero si gosau dir yo no sia millor caualler que vos, yous offir batalla a tota ultrança: e lançali uns guants per guatge. Tirant que veu que ab tan poch fonament lo volia combatre, alsa la ma e donali una gran galtada. La remor fon entre ells tan gran, que lo Rey hi hague a pujar ab una spasa en la ma. Com Tirant veu lo Rey, pujasen en lo castell de proa; e alli ell se defene molt be, e dix al Rey: Senyor, castigue la majestat vostra aqueix desuergonyit caualler, qui es principiador de tot mal: james ses vist en fet darmes, ni menys spasa fellona dauant los seus ulls, e ara me volia combatre a tota ultrança sobre no res, e si ell venç a mi, haura vençudes totes les caualleries que ab mon treball yo me sabudes percassar en gloria e lahor mia, e si yo so vencedor, haure vençut un home que james ses vist en armes. Acabant de dir Tirant semblants paraules, seu senyal a la galera, e ab una corda baxa en ella tenint se alli per segur: e si lo Rey en aquell cars lo hagues pogut hauer, perque en la sua nau hauia fet sem-

blant ultratge, fora ſtada poca marauella no li hagues fet leuar lo cap de les ſpatles. Lo Rey parti ab tot lo eſtol de Tripol de Suria, e feu la via de Chipre, e roba tota la coſta de Turquia e mes la a foch e a flama, que carreguaren totes les fuſtes de molta riquea que preſa hauien. Com foren en Chipre, ixqueren en la ciutat de Famagoſta, e aqui prengueren vitualles e tiraren la volta de Tuniç. Aqui lo Rey deſembarca e combateren la ciutat molt eſtretament, e Tirant ab los ſeus combatien una torre, e al peu de la torre hauia un gran foſſat, e Tirant caygue de dins. Ricart anaua tot armat per veure ſis poria venjar de Tirant, com fon a la torre e veu que Tirant jahia dins lo foſſat, Ricart ſalta axi armat com ſtaua dins lo foſſat, e ajuda a leuar a Tirant, e dixli: Tirant: vet açi lo teu mortal enemich lo qual te pot donar la mort e la vida, e no placia a Deu que yo conſenta que tu muyres per mans de moros puix ajudarte puch, e per bella valentia lo trague defora, car certament lo hagueren alli mort ſi Ricart tan preſt nol ne hagues tret. Com fon fora, dixli: Ara Tirant eſt poſat en libertat, guarda be la tua perſona de morir, que yot faç cert que fare tot mon poder de matarte. Caualler virtuos, dix Tirant, yo he viſta en tu molta bondad e gentilea, e conech que ab animo ſforçat de caualler has reſtaurada la mia perſona de cruel mort, agenoll me en terra e deman te perdo de la offenſa que t' he feta, e don te la mia ſpaſa, la qual

pos en la tua ma, que prengues de mi aquella venjança que a tu plaura, car posat cars que tu ara nom vulles admetrer mos prechs ni ma demanda, james en dies de ma vida tirare spasa contra tu, car la venjança que vols hauer de mi açi la tens present, e agenollat als teus peus, axi com stich, la pots pendre, puix graciosament lat do, e yo la rebre ab molta paciencia. Lo caualler com veu dir a Tirant paraules de tanta humilitat e submissio li perdona, e son content de esser son amich, e apres foren tan grans amichs, que james de llur vida se partiren fins que la mort los separa. Com lo Rey hague presa la ciutat de Tuniç e barrejada, Ricart no volgue anar en la nau del Rey sino en la galera de Tirant. Com lo Rey e los cauallers saberen lo fet com era passat, donaren molta lahor als dos, perque cascu hauia usat de molta gentilea. Partint lo rey de França de la ciutat de Tuniç, tiraren la volta de Cicilia per veure sa nora, e desembarcaren en Palerm. Com lo rey de Cicilia sabe la llur venguda, feu aparellar molt gran festa al rey de França: lo rey de Cicilia entra en la nau del rey de França, e com se veren son molta alegria entre ells, ixqueren en terra, e la nora son a la vora de la mar e aqui se feren molt gran festa sogre e nora. E lo rey de França li dona de grans donatius, e tot lo dia la portaua per la ma que no las dexaua partir, e tants dies com atura alli lo rey de França, cascun dia ans que la Infanta fos leuada li tra-

metia un rich present, lo un dia de brocats, altres sedes, cadenes de or, fermalls e altres joyes de molta stima. Lo rey de Cicilia festeja molt be al rey de França, e presentali cent caualls molt bells e molt singulars, de que lo rey de França feu molt gran stima: e lo rey de Cicilia mana a sa filla que ella en persona entras en totes les fustes e les regonegues con stauen de vitualles, e que les fornis de tot lo haurien que mester. Lo rey de França pres en gran stima del que la nora fehia, e tenian molta consolacio com vehia que era dona molt discreta e per a molts afers, que cascun dia staua del mati fins al vespre en les fustes, que no menjaua, fins que hague acabat de fornirles. Auituallades que foren les fustes e recollits los caualls, lo rey de França pres comiat del rey de Cicilia, de la Reyna e de la Infanta, e recollis, e portasen ab si lo princep de Cicilia: e com son en França donali una filla sua per muller. Lo estol parti del port de Palerm e tira la volta de Barberia, e costerejant vengueren a Malegua, a Oran e a Tremicen, e passaren lo estret de Gibaltar, foren a Cepta, e Alcascer Ceguer e a Tanger: e al tornar que feu passa per laltra costa de Caliç, e Tarifa, e Gibaltar, e passa per Cartagenia, car tota la costa en aquell temps era de moros, e de alli passaren per les ylles de Ayuiça e de Mallorqua, e apres anaren a desembarcar en lo port de Macella. Aqui dona licencia lo Rey a totes les fustes, exceptat les de son fill Phelip perque volgue que

anas ab ell per veure la Reyna ſa mare, e Tirant ana ab ells: e de alli paſſa en Bretanya en companyia de ſon natural ſenyor per veure ſon pare e ſa mare, e los parents. E apres alguns dies que lo rey de França hague dat compliment en lo matrimoni de ſa filla ab lo princep de Cicilia, volgue que Phelip tornas a ſa muller, lo qual hague noua com laltre fill del rey de Cicilia ſera fet frare, e hauia renunciat al mon: e Phelip ſupplica a ſon pare, lo rey de França, que volgues trametre per Tirant perque li fes companyia fins que fos en Cicilia. Lo Rey ſcriui letres al duch de Bretanya, e a Tirant volgues anar per amor ſua ab Phelip en Cicilia, e al Duch quel ne preguas molt. Tirant, vehent les preguaries dels dos tan grans ſenyors, li fon forçat de obeir los llurs manaments, e parti de Bretanya, e vingue a la cort del Rey, e lo Rey e la Reyna lo preguaren molt que volgues anar ab Phelip, e ell molt gracioſament los ho atorgua. Partiren de la cort Phelip e Tirant e anaren a Macella, hon trobaren les galeres que ſtauen molt en orde de tot lo que meſter hauien. Phelip e Tirant ſe recolliren, e hagueren lo temps tan proſper que en breus dies foren en Cicilia. Lo Rey e Reyna e la Infanta hagueren gran conſolacio de la llur venguda, hon foren molt ben feſtejats.

FI DEL PRIMER VOLUM.

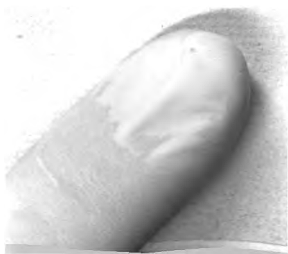

TAULA.

L' edició princeps *d' aquesta obra comença per la taula, en la segona plana del llibre, ab les següents paraules:*

A honor, laor e gloria de la inmensa e diuina bondat de nostre senyor Deu Ihesucrist, e de la sacratissima Mare sua, començen les rubriques del primer volum *del libre de aquell admirable caualler* TIRANT LO BLANCH.

FI DE LA TAULA.

OBRES PUBLICADES

GENESI DE SCRIPTURA, *trelladat del provençal a la llengua catalana per Mossen Guillem Serra* en l'any 1451, y que per primera vegada ha fet estampar en Miquel Victorià Amer.

FELIX DE LES MARAUELLES *lo qual libre feu mestre Ramon Lull de Malorques*, er la ciutat de París l'any 1286 y que per primera vegada ha tet estampar en Geroni Rosselló, 2 vols.

RECULL DE EXIMPLIS E MIRACLES y altres llegendes ordenades per A-B-C, tretes d'un manuscrit en pergamí del sigle XV, 2 vols.

Libre inèdit *dels* FEYTS DARMES DE CATALUNYA, *compost per Mossen Bernat Boades e acabat en 1420.* D'esta obra n'havem pogut consultar diferents traslats, entre ells un de la ma del M. R. P. Fr. Gaspar Roig y Jalpí.

LIBRE DE CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA, *lo qual feu en llati lo glorios doctor Boeci*, transladat en romanç catalanesch y endreçat a l'alt infant en Jaume de Mallorca, seguit de la MORAL CONSIDERACIO *contra las persuassions, vicis y forces de amor*, fetes per lo noble don Francesch Carroç, Pardo de la Casta.

Libre dels feyts esdevenguts en la vida del molt alt Senyor Rey EN JACME LO CONQUERIDOR; tret del M. S. inèdit de Poblet, del any 1343.

Libre del valerós e strenu cavaller TIRANT LO BLANCH, *escrit per Mossen Johanot Martorell*, estampat en vista de la edició princeps de Valencia de 1490 y la de Barcelona de 1497, 4 vols.

1497, 4 vo

